פרלמנט נשים

במה לפוליטיקה מזוית אחרת

ספר תקצירים

מושבי תשס"ו, נובמבר 2005 - אוגוסט 2006

עו"ד רבקה שקד ז"ל
המחונה על קידום ושילוב נשים
בשירות המדינה
1947-2006

ספר תקצירים

מושבי תשס"ו

בשער:
עו"ד רבקה שקד-אילוז
נולדה: 16 באוגוסט 1947, ל' אב תש"ז
נפטרה: 24 באוגוסט 2006, ל' אב תשס"ז

עריכה: ד"ר אסתר הרצוג
עיצוב, גרפיקה ועימוד: מיה ביין-נחל
צילומים: יוכי יהל
דפוס: מג'אדלה - שיווק, פרסום ודפוס

דצמבר 2006, כסלו תשס"ז
© כל הזכויות שמורות

www.w-p.co.il

הוועדה המייעצת של פרלמנט נשים מודה לקרן פרידריך אברט ובמיוחד למר הרמן בונץ, מנהל הקרן בישראל, אשר אפשרו את ההוצאה לאור של הספר.

פרלמנט נשים

במה חודשית לפוליטיקה מזוית אחרת, לדיון ביקורתי ופמיניסטי על המדיניות השלטת והשיח הציבורי הרווח בישראל

ד"ר אסתר הרצוג
מרכזת פרלמנט נשים

הרקע והמטרות של הפרלמנט

פרלמנט נשים הוקם בנובמבר 1999, על ידי תנועת ש.י.ן, לשוויון ייצוג נשים, היין (הרצליה נשים), קרן פרידריך אברט, מכללת בית ברל ועיריית הרצליה.

במהלך שבע שנות פעילותו קיים הפרלמנט 42 מושבים, שנערכו בהרצליה, קרית שמונה, באר-שבע, ירושלים, תל אביב, חיפה, חולון, פקיעין, כפר-סבא, רמת-גן, גבעתיים, ראש העין, בית חשמונאי, טירה, דלית אל-כרמל, כפר-יונה, ראשון לציון, ניסר אל-זרקא, שוהם ובקא אל גרבייה. במועצות האזוריות: גזר ולב השרון ובמסגרות: מכללת בית ברל, בית הסוהר לנשים נווה תרצה, בסיס צה"ל בצריפין ובמכללת אלקאסמי.

מושבי הפרלמנט מימשו במלואן את המטרות המקוריות של המקימות:

• **יצירת בולטות לפן הפמיניסטי בשיח הציבורי** ולעמדות מקוריות וביקורתיות של נשים ממגוון מסגרות השתייכות ועשייה. מושבי הפרלמנט עסקו בנושאים מגוונים והם הדגישו את ההיבט הפמיניסטי בכל נושא: מסוגיית תקציב המדינה, שכר המינימום, מדיניות החינוך והרווחה, סוגיות של שלום, מלחמה, תקשורת וכלכלה, אלימות, פשע וטרור, תחרויות יופי ודוגמנות, זנות סחר בנשים ופורנוגרפיה, שירות צבאי, קשרי הון ושלטון, יזמות, ההשכלה הגבוהה, חזקת הגיל הרך, ועד סוגית הוצאת ילדים מהוריהם ע"י מוסדות השלטון, מאז פרשת ילדי תימן ועד היום;

• **השגת בולטות לנשים מוכשרות בעלות תרומה ייחודית והישגים חברתיים ומקצועיים** בחיים הציבוריים בישראל. למעלה מ-220 דוברות הציגו עמדות, עדויות, ופרשנויות במושבי הפרלמנט. הן ייצגו קולות של נשים בישראל, מתחומי הפרופסיות, האקדמיה, הפעילות החברתית והיצירה האמנותית. הדוברות באו מקבוצות רבות ומגוונות: יהודיות, ערביות, מזרחיות, אשכנזיות, ותיקות, עולות חדשות, צעירות, מבוגרות, דתיות, חילוניות, לסביות ימניות, שמאלניות ועוד. הן ביטאו את העובדה שלנשים בישראל יש צורך, רצון ויכולת להשמיע דעות ייחודיות ולהשפיע על המציאות;

• **יצירת פורום ציבורי פתוח וייחודי**, המפגיש לדיון והידברות קבוצות נשים שונות ומגוונות, מכל קצוות הקשת הפוליטית, בעלות רמות השכלה ועיסוקים שונים, בנות גילאים שונים וכיוצא באלה.

הפרלמנט העלה לראשונה לדיון ציבורי נושאים כמו סחר בנשים, זנות, פורנוגרפיה ופרסום פוגע, חזקת הגיל הרך, מועמדות נשים לנשיאות המדינה ועוד. בדיונים עלו נקודות ראות שונות והדוברות תבעו נקיטת צעדים מעשיים לטיפול הרשויות ושינוי מדיניות והחלטות בנושאים אלה. במושבים שונים הובעה ביקורת נוקבת ואמיצה נגד מוקדי ומנגנוני שליטה בישראל והוקעו השחיתות, הדיכוי, האפליה והמדיניות המשמרת מצוקה ופערים חברתיים.

פמיניזם צומח

ארגון מושבי הפרלמנט במקומות שונים בארץ וההתמדה בקיום ששה מושבים מידי שנה, הפכו את מפגשי הפרלמנט למבוקשים בעיני קבוצות נשים פעילות בכל רחבי הארץ.

בהשפעת דיוני הפרלמנט נערכו דיונים, כנסים ופעילויות נוספות. כגון:

• בהמשך לדיוני הפרלמנט בנושאים הקשורים למקומה של הזנות בחברה ולטיפולן של הרשויות בזנות, סחר בנשים ופורנוגרפיה, קיימה תנועת ש.י.ן, בשיתוף עם התנועה לגבריות חדשה, שלושה כנסים.

• בעקבות דיוני הפרלמנט בנושא הפורנוגרפיה הוקמה קואליציה של ארגוני נשים וארגונים חברתיים למאבק בפורנוגרפיה. בזכות פעילות זו עבר בכנסת חוק נגד שידורי פורנוגרפיה בטלויזיה;

• בעקבות מושב הפרלמנט שהתקיים בפקיעין ועסק במקומן של נשים ביחסים בין העדות והדתות התקיים בחיפה כנס ראשון של נשים מוסלמיות, דרוזיות ונוצריות;

• דיוני הפרלמנט על יחסי יהודים-ערבים הצמיחו רשת נשים מנהיגות, יהודיות וערביות - "אנואר" (אורות, בערבית), הפועלת לקידום נשים בישראל ולמען שוויון בין הקבוצות. אנואר ארגנה עד כה סמינרים וכנסים משותפים בשפיים, בפקיעין, בכפר ערה, בקלנסואה, בחרציה ובנצרת. הכנסים עסקו בנושא "מעמד האישה" בקבוצות החברתיות-דתיות השונות, ב"נאקבה", במקומן של נשים בפוליטיקה, במלחמת לבנון השניה ועוד; פעילות זו יצרה בתשסיה רשת נשים משותפת לאנואר ולנשים בג'יסר א-זרקא והצמיחה את מושב הפרלמנט על "נשים נגד נשק" אשר הוקיע את השימוש הנרחב בנשק על-ידי גברים בכפר בפרט ובחברה הישראלית בכלל;

• בעקבות דיוני הפרלמנט בראש העין על הוצאת ילדים מרשות הוריהם, מאז פרשת ילדי תימן ועד היום, הוקמה קואליציה של ארגוני נשים וארגונים חברתיים, שפועלת לשינוי המדיניות הממשלתית בסוגייה זו ולהעברת מרכז הכובד של הטיפול ברווחת הילד למשפחה ולקהילה.

• פרלמנט הנשים הוביל בספטמבר 2005, להקמת קואליציית ארגוני נשים למען אמהות וילדים, נגד השינוי בסעיף הנקרא "חזקת הגיל הרך", הקובע כי ילדים עד גיל 6, להורים מתגרשים, יישארו אצל אימם. הקואליציה הצליחה לעורר דיון ציבורי נרחב וביקורת קשה על כוונת שרת המשפטים, ציפי ליבני, לבטל את הסעיף.

• פרלמנט נשים היה שותף להקמת קואליציית ארגונים פמיניסטיים לקראת בחירות 2006 וערך מושב שבו הציגו חברות הקואליציה "עקרונות חברתיים כלכליים" בפני נציגי הסיעות המתמודדות ודרשו מהם התחייבות ליישמם.

• הפרלמנט פתח בקמפיין למען בחירת אישה ראשונה לנשיאת המדינה. בעקבות המושב שעסק בנושא זה, ואשר בו הוצגה מועמדותן של שש נשים, הודיעה ח"כ קולט אביטל על התמודדותה.

הוועדה המייעצת

בועדה המייעצת המלווה את הפרלמנט חברות נשים מתחומי פעילות שונים באקדמיה, במישור הציבורי-חברתי ובתחומים מקצועיים:

- יעל גרמן, ראש עיריית הרצליה ויועצת פוליטית;
- דרי לינדה עפרוני, כלכלנית ומשפטנית;
- דרי ורדה גרנות, מנהלת בית-ספר;
- איריס אברהם, סגנית ראש עיריית גבעתיים;
- רעידה מסאלחה, עובדת סוציאלית ומרכזת תכנית הגיל הרך במכללת אל קאסמי;
- אורנית לוי-ספקטור, מנחה מחוזית בגיוינט;
- עו"ד יונה מרקוביץ', משפטנית;
- נדין הולנדר, יועצת ארגונית ויוזר נורה;
- דרי אסתר הרצוג, אנתרופולוגית חברתית ומרכזת פרלמנט נשים;
- רות רזניק, יזר ל.א, לחימה באלימות ומנהלת מקלטים לנשים מוכות;
- איבתיסאם מאחמיד, יזר שלום מתחיל בפנים.
- דרי צביה ולדן, חוקרת לשון, מרצה במכללת בית ברל;

- ברברה סבירסקי, סוציולוגית ומנהלת מרכז אדוה;
- יוכי יהל, יו"ר הארגון הארצי היציג להננת הדייר;
- גולדי קורן, דוברת פוליטית וקצינה במשטרת ישראל;
- מרב מיכאלי, עיתונאית;
- רינת גימפל, מרכזת פרויקטים בקרן פרידריך אברט;
- פרופ' סמדר לביא, אנתרופולוגית חברתית, פעילה חברתית;
- זיוה כהן, יזמית ובעלת "יקדמת עדן";

מושבי הפרלמנט

בספר זה תקצירי עמדות שהוצגו במושבי הפרלמנט במהלך תשס"ו.

המושב הראשון של פרלמנט נשים בשנת תשס"ו התקיים בנובמבר 2005, בבית הקיבוץ הארצי בתל אביב, בחסות היחידה לקידום נשים בתנועה הקיבוצית. נושא המושב היה: **חזקת הגיל הרך**. הינחתה את הדיון ד"ר אורלי בנימין, סוציולוגית מאוניברסיטת תל אביב ופעילה חברתית. הדוברות והדובר במושב היו: "אם", אביב יהלום ("אבי"), ד"ר רונה שוז, עו"ד תגריד ניחשאן, ד"ר עודדה פלד, פרופ' סמדר לביא. בדיון, על רקע הקמת ועדת שניט, שהונחתה על ידי שרת המשפטים ציפי ליבני לבדוק אפשרות ביטול סעיף חזקת הגיל הרך, הועלו ההשלכות החמורות הקשורות לביטול הסעיף. בין השאר הוצגו ממצאי מחקרים מארה"ב על ידע מצטבר לאורך שנים, המצביע על פגיעות קשות בילדים. דובר על הפגיעה הקשה שתיגרם במיוחד לנשים וילדים מקבוצות מוחלשות על-ידי ה"משפטיזציה". הכרוכה בביטול הסעיף. המושב התקיים על רקע פעילות אלימה ומאיימת של ארגוני גברים שניסו למנוע את קיומו.

המושב השני התקיים בינואר 2006, באשכול פיס ברעננה, במעמד ראש העיר, נחום חופרי. הדיון עסק ב"**דו"ח ועדת דברת, המדיניות הכלכלית ומעמד המורה**". עו"ד עדה רבון הינחתה את הדיון והשתתפו בו: יעל גרמן, עירית זהבי, יפה בן-דוד, ד"ר דליה לירן-אלפר, ברברה סבירסקי, עפרה דונסקי וד"ר לינדה עפרוני.

מושב זה התקיים ערב הבחירות להסתדרות המורים והגננות והיה רווי מתיחות, בשל נסיונותיהם של יו"ר ההסתדרות יוסי וסרמן וסגניתו עפרה דונסקי למנוע את קיום המושב, תוך הפעלת איומים מוסווים, מפני שהשתתפה בו יפה בן-דוד, מועמדת מתחרה לוסרמן על ראשות הסתדרות המורים. בדיון עלו טענות נוקבות על דרך התנהלות הסתדרות המורים ועל כך שהיא אינה מייצגת כהלכה את המורים, שהם כידוע מורות. צויינה גם העובדה שמעולם לא עמדה אישה בראש הארגון. כמו כן, בהתייחסות להמלצות ועדת דברת הודגשו היתרונות הפוטנציאליים הכרוכים ביישומן עבור נשים.

המושב השלישי התקיים במרץ 2006, בתיאטרון גבעתיים במעמד ראש העיר, אפי שטנצלר. המושב עסק בנושא: **"ביטחון חברתי: עקרונות חברתיים-כלכליים של קואליציית ארגונים פמיניסטיים לקראת בחירות 2006"**. הינחתה אותו גל גבאי מערוץ הכנסת. את עמדות ארגוני הקואליציה הציגו: אילנה אפללו-פרץ, מאיה סייפן, חנה בית-הלחמי, יהודית אופנהיימר, רותי גור טל קרמר-ודעי. נציגי המפלגות שהשתתפו בערב זה היו: ד"ר מרינה סולודקין, שלי יחימוביץ', לאה נס, רן כהן, יורי שטרן, אסמא אגבריא.

במושב זה הציגו נציגות הארגונים הפמיניסטיים בקואליצייה, שהוקמה לקראת הבחירות הכלליות, את עקרונות היסוד שאותם תבעו מנציגי המפלגות המשתתפות בבחירות לאמץ, ולהתחייב לקדם עם כניסתם לכנסת. הוצגו תביעות בתחומי האלימות הפיזית והמינית כלפי נשים, בתחומי הייצוג הפוליטי ובפעילות של פתרון סכסוכים מדיניים, בנושאי תעסוקה והכשרה מקצועית, ביחס ל"חזקת הגיל הרך", ביחס למדיניות הרווחה בסוגיית הוצאת ילדים מביתם ועוד. הקהל ביטא ביקורת כלפי נציגת הליכוד, לאה נס, שביקשה להגן על

מדיניותו האנטי-חברתית של ביבי נתניהו.

המושב הרביעי התקיים במאי 2006, בבית התרבות בשוהם, במעמד ראש המועצה, גיל ליבנה. הוא עסק בנושא **"נשים בראי היזמות"** והינחתה אותו ליאורה בית-הלחמי. השתתפו בדיון: ד"ר סיביל היילברון, עו"ד אירית רוזנבלום, יוספה טביב-כליף, ד"ר יהודית זוסמנוביץ', רב גונדר בדימוס אורית אדאטו ואיריס פלד.

הדוברות בדיון הצביעו על הקשיים המאפיינים את כניסתן של נשים לעולם העסקים, בהשוואה לגברים. הן גם הצביעו על תפישות עולם ודרכים רצויות עבור נשים המבקשות להשתלב בעולם העסקים. באופן מיוחד באו לידי ביטוי הדוגמאות מתחום ה"עסקים הקטנים", הנתפשים כמתאימים לנשים בתחילת פעילותן הכלכלית-עצמאית. התהליך של כניסה הולכת וגוברת של נשים לעסקים (בעיקר קטנים) התברר כקשור במידה רבה לפעילות פמיניסטית חברתית מכוונת של ארגונים, המבקשים לכרוך את הפוטנציאל הכלכלי של עבודת נשים לפיתוח מודעות מעמדית ומגדרית.

המושב החמישי התקיים ביוני 2006, במכללת אלקאסמי בבקא אל גרבייה, במעמד ראש המכללה, ד"ר עיסאווי. הוא עסק בנושא **"ההשכלה הגבוהה ומעמד האישה"**. הינחתה את הדיון היבא יונס, מזכירת מחלקת השתלמויות במכללה והשתתפו בו: פאטמה קאסם, ד"ר אראלה שדמי, רעידה מסאלחה, רינה כהן, אסמאא נאדר גינאים, לאה שקדיאל.

בדיון הודגש האופי הפאטריארכלי של העולם האקדמי, החוסם השתלבות של קבוצות מהשוליים הפוליטיים-כלכליים בהנהגתו. הוצגה הבעייתיות המורכבת באופן מיוחד של נשים ערביות המבקשות לרכוש השכלה, מול חסמים חברתיים-מסורתיים המדכאים ומונעים השגת זכויות ושוויון לנשים, בתוך עימות לאומי המרתיע אותן מהתקרבות לעולם המערבי-יהודי. יחד עם זאת, הוצגה אלטרנטיבה של מערכת השכלה גבוהה המכירה ומטפחת את החשכלה השווה לכל נפש, ללא הבדל גיל, דת, עדה וכיוב', כדוגמת לימודי נשים במכללת בית ברל.

המושב הששי התקיים באוגוסט 2006 בבית חיל האוויר בהרצליה, בחסות ראש העיר יעל גרמן. הוא עסק בנושא **"לבחור אישה לנשיאת המדינה"**. הינחתה את הדיון עו"ד דנה סבוראי, ראש מינהל נשים בעיריית הרצלייה. השתתפו בו: רן מלמד, לילי גלילי, ד"ר עליזה לביא, שולה קשת, יעל גרמן ופרופ' עמנואל מרקס.

מושב זה של הפרלמנט שימש לפתיחת קמפיין לבחירת אישה, לראשונה, לנשיאת מדינת ישראל. הוצגו בו שש מועמדות: ח"כ קולט אביטל, פרופ' נעמי חזן, פרופ' חנה ספראי, אסתר עילם, רות רזניק ופרופ' רינה שפירא. המועמדות הוצגו כבעלות מגוון סגולות המכשירות אותן לשמש כנשיאות. כל המועמדות, ורבות נוספות שלא הוצגו בערב זה, מצטיינות, כך נאמר, מלבד במקצועיות, בתרומה רבה ומשמעותית לחברה. בחירתה של כל אחת מהן עשויה להביא למוסד הנשיאות אהבת האדם ללא הבדל, דבקות בשוויון לכל וחתירה לקשר עם העולם היהודי. נטען גם שעל רקע החשדות בהטרדה מינית, התלויות כנגד הנשיא משה קצב, נראה שבחירת כל אחת מהמועמדות תביא יחס של יתר כבוד כלפי נשים.

קרן פרידריך אברט -
שותפות רבת שנים עם פרלמנט נשים

הרמן בונץ
מנהל קרן פרידריך אברט בישראל

לכבוד הוא לי להציג את הפעילות רבת השנים של שותפתנו, פרלמנט נשים בישראל. באופן מיוחד יש לנו הערכה לעמדה הפמיניסטית הנשמעת בדיון הציבורי, לאור האירועים הפוליטיים והחברתיים בישראל. בשנה זו עסק פרלמנט נשים במגוון נושאים המעסיקים כיום את הציבור הישראלי, כמו תעסוקת נשים, השכלת נשים ומעמדן בכלל ובסוגיות הקשורות לנשים ערביות. כמו כן, עלו לדיון נושאים כמו אלטרנטיבות למעמד הנוכחי של הנשיאות, והמלחמה בלבנון מנקודת הראות של נשים.

הרמן בונץ

בכל הדיונים שהתקיימו לא היססו משתתפות פרלמנט נשים להדגיש במפורש את עמדתן. דבר זה פותח פתח לחילוקי דעות בדיוני הפרלמנט ותמיד מסייע להרחיב את אופקי המשתתפות והמשתתפים. כל אלה מבטיחים את ההכרה בפרלמנט נשים כחלק חשוב של הדיון הפוליטי והחברתי בישראל.

לאור העובדה שקרן פרידריך אברט שואפת לקדם את מעמד הנשים בחברה, אני גאה מאד בכך שהקרן שותפה מזה שנים רבות בפרויקט מיוחד זה. מכל מקום, היוזמה כולה לא הייתה מתאפשרת אלמלא המסירות העמוקה והעבודה המאומצת של ד"ר הרצוג. כל הצוות של קרן אברט אסיר תודה למאמצים ולאנרגיה שהיא ונשים רבות אחרות משקיעות בפרלמנט נשים מזה שנים.

בהקשר זה אני מבקש להצביע על החשיבות של החלפת דעות וריעיונות בין פעילות וארגונים בעולם ביחס לזכויות נשים. הרעיונות נושאי הפירות שהושגו במושבים הקודמים, כמו למשל בדיונים על סוגיות לאומיות, על קריירה, עבודה או מלחמה, לבטח ראויים ליישום גם בהקשר הבינלאומי. לפיכך, אני מברך את פרלמנט נשים בהצלחה מתמשכת בעתיד וברעיונות והתפתחויות חדשים רבים.

מושב 37

אהרוטולוגית חברתית
"לא כלי בזי" - פרופ, סמדר לביא,

חזקת הגיל הרך
נובמבר 2005

חזקת הגיל הרך

מושב 37

7 בנובמבר 2005

תל אביב

מושב הפרלמנט ה-37 התכנס על רקע מצב החירום שנוצר עם הקמת הוועדה הממשלתית לשינוי "חוק חזקת הגיל הרך" (מתן משמורת לאם מתגרשת על ילדיה, עד גיל 6). קואליציה רחבה של ארגונים פמיניסטיים עמדה מאחורי קיום מושב זה.

עמדת הקואליציה היא שכל שינוי במצב הקיים יחריף את מצוקתם של אמהות וילדים, בשל גרירתם להליכים משפטיים יקרים ומיותרים.

ברכות:
סמדר סיני, מנהלת היחידה לקידום נשים בתנועה הקיבוצית
יואל מהרשק, מרכז אגף משימות בתנועה הקיבוצית
קטרין מייזנר, נציגת קרן אברט בישראל

הצגת עמדות:

הורים וילדים, בצל גירושין - זוית אישית
איריס גורן, אמא
אביב יהלום, יו"ר משותף של התנועה לגבריות חדשה, אבא

חזקת הגיל הרך וטובת הילד
ד"ר רונה שוז, מנהלת (משותפת) של מרכז זכויות הילד והמשפחה במכללת שערי משפט

משמורת משותפת היום - לא אצלנו...
עו"ד תגריד ג'השאן, יועצת משפטית בשדולת הנשים

טבע, התפתחות נוירופסיכולוגית ואמהות
ד"ר עודדה פלד, נוירופסיכולוגית שיקומית

הורות, עוני נשי ומשמורת משותפת
פרופ' סמדר לביא, אנתרופולוגית חברתית

מנחה:
ד"ר אורלי בנימין, החוג לסוציולוגיה, אוניברסיטת בר אילן, חברת הנהלת אחותי

חוק חזקת הגיל הרך - דברי פתיחה וסיכום

ד"ר אורלי בנימין
המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת בר-אילן

ידוע כבר הקשר בין אלימות לבין סרבנות מזונות. ההתמודדות עם הבעיה האמיתית יקרה מדי. שינוי חוק חזקת הגיל הרך יהיה פתרון זול יותר. אבות יהיו חייבים פחות מזונות, ביטוח לאומי יצטרך לשלם פחות וגם הסרבנות תעלה פחות כסף. מי ישלם את מחיר העוני וההשפלה? נשים וילדים.

בישראל, בשנת 2005, 72,554 משפחות שבראשן עומדת גרושה.

שיעור העוני בקרב משפחות אלו גדול משמעותית (31.4%) משיעור העוני במשפחות אחרות (24.5%). העוני מוסבר על-ידי משרות פוגעניות, זמניות, חלקיות אבל במיוחד על-ידי אי נכונותם של גברים לשאת בנטל תשלום המזונות. בספטמבר 2004 היו בהוצאה לפועל 89,159 תיקי מזונות פעילים.

כ-25,000 אמהות מקבלות דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי. מספר זה משקף את מספר הזכאיות להבטחת הכנסה מתוך הנשים שאבות ילדיהם אינם מוכנים לשלם מזונות, למרות שבית המשפט פסק שהן זכאיות לקבל מזונות בעבור גידול ילדיהן. האבות מסרבים לשלם והביטוח הלאומי משלם להן מזונות על פי חוק המזונות - שנחקק ב- 1972, וגובה את הכסף מהחייבים.

ב-2002 שילם המוסד לביטוח לאומי 510 מיליון ש"ח לזכאיות המזונות אך גבה רק 37% מהחייבים (זכאיות למזונות עוברות כמובן מבחן הכנסות כמו בהבטחת הכנסה). מאז הופעל חוק המזונות (1972), הצטבר חובם של הסרבנים לסכום של שני מיליארדי שקלים - בערכים נומינליים. נתון זה מבהיר כי עומס המזונות בהם חייבים גברים גרושים הוא במידה מסוימת עומס על תקציבי הביטוח הלאומי ומסביר מדוע המדינה עשויה להיות מעוניינת לצמצם עומס זה.

במדינת ישראל ידועה בעיית סרבנות המזונות היטב ואפילו ועדת השרים למאבק באלימות בישראל אימצה הצעה לפיה אכיפת מזונות תקבל עדיפות בחקיקה ובביצוע. אבל בישראל, כמו באמריקה, מידע לחוד ופעולה לחוד. סליחה על ההשוואה, אבל היום כבר מותר להגיד שהיקף ההרס של אסון ההוריקאן בניו-אורלינס היה ידוע מראש, אבל להתכונן להיקף כזה היה יקר מדי. אז התכוננו לאסון קטן יותר. והתוצאות ידועות.

ידוע כבר הקשר בין אלימות לבין סרבנות מזונות; ידועה כבר תופעת סרבנות המזונות. היא נמדדת והיא עולה. אבל האכיפה יקרה. ההתמודדות עם הבעיה האמיתית יקרה מדי. שינוי חוק חזקת הגיל הרך יהיה פתרון זול יותר. אבות יהיו חייבים פחות מזונות, ביטוח לאומי יצטרך לשלם פחות וגם הסרבנות תתקדם בסכומים פחות גדולים. מי ישלם את מחיר העוני וההשפלה? נשים וילדים.

לא ניתן לזה לקרות!

בשבועות האחרונים אנו עדות להתארגנות מרהיבה של ארגוני הנשים: הצלחנו להגיע אל התקשורת; הצלחנו לאמר בקול רם שלא נשב ונחכה שיכו בנו שוב; לא! אנחנו אומרות לא, יחד ובקול רם ואני אסירת תודה לועדת שניט שהיא שומעת את הילא'

שלנו! בואו נבטיח שאכן ה'לא' שלנו נשמע לאורך זמן. כל אחת ואחת מאתנו תתגייס כפי יכולתה לשכנע חברי כנסת הקרובים לארגונים בהם היא פעילה ותבטיח כי חברי הכנסת יבינו כמה חשוב לא לתת למנגנון המדינה לפגוע שוב באמהות החד-הוריות. נפגענו ב-2002. לא עוד!

ומילה מתוך מחשבות שלאחר הפרלמנט:
הדיון העלה קולות של כאב אמיתי. כאב הילדים הנבדקים תחת עינם הבוחנת של עוד ועוד פסיכולוגים ויועצים; כאב הילדים הנשלחים אל מחוץ לביתם; כאבן של אמהות וכאביהם של אבות. נראה כי המחשבה שביטול חזקת הגיל הרך תקל על כאב זה, היא אשליה. להיפך. התארכות ההליכים המשפטיים שיהיו כרוכים בהסדרת המשמורת שתחליף את החוק, תעצים את הכאב. נראה כי עלינו לפעול יחד, ארגוני נשים וארגוני גברים נגד הכח העצום שנצבר בידי שופטים, פקידות סעד, עורכי דין, פסיכולוגים, משפחות אומנה ומרכזי חרום לילדים. עלינו לפעול יחד כדי לחזק את ההסכמה בינינו ובכדי להגיע להסדרים מוסכמים שאינם כרוכים בתזרים המזומנים של בעלי המקצועות הללו. הם האויב המשותף שלנו. עלינו לפעול יחד כדי להתגבר על הרגשות הקשים שתהליך הגירושים מעורר, להתגבר על האלימות שהרגשות הקשים האלו מעוררים, ולעבוד בצורה משותפת ומרוכבת להגנה על ילדינו, מפני מומחים, מפני התערבותה הגסה של המדינה ומפני פרידת ילדים מהוריהם.

מלחמה על גב ילדים

הוועדה לקידום מעמד האשה בכנסת תקיים מחר דיון על סעיף 25 לחוק הבשיפות המשפטית והאפוטרופסות, "חזקת הגיל הרך", שסביבו ניטש באחרונה מאבק עזין בין ארגוני גברים לארגוני נשים. הסעיף מתייחס למצב שבו בית המשפט צריך לפסוק בעניינו של זוג שנישואיו הסתיימו, וההורים אינם מגיעים להסכמה בעניין החזקה על הילדים.

לפי החוק, "רשאי בית המשפט לקבוע את העניינים האמורים בסעיף 24 (ההסכמה על האפוטרופסות) כפי שייראה לו לטובת הקטין, ובלבד שילדים עד גיל 6 יהיו אצל אמם, אם אין חשיבות מיוחדת להורות אחרת". ב-2002 הגיש חבר הכנסת מורי זנרבדג (שינוי) הצעת חוק לביטול החלק האחרון. ההצעה לא עברה, ומצדדיה מפעילים עתה שרולה נמרצת בעדה, למודת רוחם של ארגוני הנשים. לפני כשנה מינתה שרת המשפטים, ציפי לבני, ועדה בראשות הפרופ' דן שניט, וזו אמורה להגיש את המלצותיה בקרוב.

חזקת הגיל הרך היא עניין טעון. הכעס והנקמנות בגירושין מתמקדים בדרך כלל ברכוש ובילדים, שני תחומים שקשה להפרידם. בישראל סבוכה הסוגיה הזאת במיוחד, מכיוון שריני האישות האזרחיים כרוכים בחקיקה רתית. זו האחרונה, פרי מחשבה פטריארכלית שייעדה לאשה תפקיד בלעדי בגידול הילדים, יצרה לה ולפעוטות הגנה, המשתקפת בסעיף 25.

בניגוד לארצות אחרות, ובעיקר ארה"ב, בישראל שני ההורים נשארים אפוטרופסים למעשה של הילד וה"חזקה" מגדירה רק את מקום מגוריו. הסדרי הראייה הנהוגים בישראל אינם מובנים מאליהם בארצות אחרות, ולעומת זאת - בישראל הנשים זכאיות למזונות רק בגין הילדים שברשותן (ולא לעצמן).

ארגוני הגברים, הפועלים למען גברים גרושים, טוענים עתה כי החלוקה בין המינים שוויונית והגברים מעורבים יותר בגידול ילדיהם, ולכן על בית המשפט להחליט באופן אישי בנוגע לכל זוג. אין לזלזל בטיעון זה, ובכך שגברים רבים חשים שהגירושין כפו עליהם "גירוש" מילדיהם, אלא שהפתרון המוצע מתבסס על הנחה שגויה.

השוויון בין המינים בישראל לוקה רווקא בשתי נקודות הנוגעות לעניין זה: בריני אישות, המעניקים לגבר יתרון אבסולוטי (ויעידו על כך מאות העגונות), ובכלכלה, שבה נשים, ובעיקר אמהות גרושות, חלשות - ורץ ממקרים יוצאי דופן - מן הגברים. החלשתן הנוספת תגרום עוד זעזוע למשפחה כולה. המאבק בבתי המשפט יחדף, במחיר כלכלי ורגשי כבר, ובנימוקי שוויון נאים תתמשך ההתנצחות על הפעוטות בריונים אין־ספור.

בית המשפט יכול לתת כבר היום פרשנות אקטואלית רחבה לשאלת ההורות האחרת. בינתיים, עריף שכל הארגונים ישקדו על חינוך גברים ונשים לשוויוניות ויניחו מידם את כלי המלחמה בין המינים. החוק קובע בצדק, כי העיקר הוא טובת הילד. לא זכויות הגבר או האשה.

הארץ, יום ראשון, ד' בחשון תשס"ו, 6.11.2005

חזקת הגיל הרך - זווית אישית וחברתית

אביב יהלום
אבא, יו"ר משותף של התנועה לגבריות חדשה (ביחד עם רקפת גינסברג)

אבי היה עבורי הורה משמעותי ביותר. היום גם אני אבא, וגם אני משתדל להיות משמעותי עבור שלושת ילדי. מהרגע שנולד בני הבכור הרגשתי שההורות שואבת אותי לתוכה בעוצמה אדירה.

כאשר אני קורא את הטיעונים להתנגדות לחוק, אני גם שומע לצידם קול עמום, אך חזק: קול הרחם שזועק ממעמקי נפשן של נשים, קול שמחפש את זהותו.

אפתח בהערה: התנועה לגבריות חדשה טרם ניבשה עמדה סדורה ומוסכמת בנושא חוקת הגיל הרך, ולכן הדברים שלהלן הם על דעתי ועל אחריותי בלבד, אם כי הם משקפים גם מחשבות של חברות וחברים אחרים בתנועה.

זה קרה בסתיו 1967, זמן לא רב אחרי מלחמת ששת הימים. הארץ היתה באופוריה, אבל עלי חשך עולמי: זה עתה הודיעו לי שני הורי שהם החליטו להתגרש. הייתי רק בן 5, אך הבנתי מייד את משמעות המילים, ופרצתי בבכי. את השנתיים שחלפו מאז ועד היותי בן 7 לערך אינני זוכר כלל. גרנו אז בקיבוץ, והורי החליטו שהכי טוב יהיה להשאירני בתוך חברת הילדים שעימם גדלתי, למרות שאמי עזבה את הקיבוץ זמן לא רב אחרי הגירושין. למעשה, נשארתי עם אבי. החיים בקיבוץ של אז, בתקופת הלינה המשותפת, אינם מודל אופייני של חיי משפחה עירונית "ממוצעת". למרות זאת, אני יכול לומר היום בלב שלם שאבי היה עבורי הורה משמעותי ביותר: אבא נוכח, אבא משתדל, אבא אוהב שלוקח אחריות על גידולי ועל רווחתי. כשהייתי בן 7 התחתן אבי בשנית עם אשה מקסימה, שהיתה לי כאם.

היום גם אני אבא, וגם אני משתדל להיות משמעותי עבור שלושת ילדי. מהרגע שנולד בני הבכור, ואחריו עוד בת ובן, הרגשתי שההורות שואבת אותי לתוכה בעוצמה אדירה. אני מנסה להיות שם עבורם ביחד עם אמם - רעייתי, בכל עת שאני יכול: לחבק ולנשק בכל עת שמתחשק, לתמוך בשעת משבר או כעס, לעודד ולתת חיזוקים, לנזוף ולהציב גבולות כאשר צריך, ובעיקר - להיות נוכח. רעייתי היא רופאה במקצועה. השאיפות של שנינו להמשיך ולהתפתח אישית ומקצועית הניעו אותנו לנסות לחלק את המטלות בבית בצורה פונקציונאלית וגמישה ככל האפשר: מי שפנוי ויכול - עושה: וכך מצאתי את עצמי קם בלילה לתת בקבוק או להרים מוצץ שנפל, מבשל ומכין ארוחות, לוקח ומחזיר מהגן ומבית הספר, לוקח ימי חופשה מהעבודה בעת מחלה או בזמני חופשות בית הספר, מסיע לחוגים ולחברים, משתתף בתכנון ימי הולדת ופעילויות של בילוי והנאה, וכן הלאה. כל הדברים האלה מתחלקים ביני לבין רעייתי, אבל דבר אחד לא חילקנו: את תחושת האחריות המשותפת. כי הילדים האלה הם של שנינו! איני יודע מה יגידו עלי ילדי בעוד שנים על ספת הפסיכולוג, אבל אני יודע שאני אוכל להגיד לעצמי שהשתדלתי.

היה לי חשוב לספר לכן משהו על ילדותי (שמן הסתם יש קשות ממנה), ומשהו מסיפור אבהותי (שהוא רחוק מלהיות מושלם), על מנת לתת לכן הצצה למקום שממנו אני בא אל הדיון הזה, כי נדמה לי שכולנו כאן באים אליו ממקום מאד אישי ונוגע ואני סבור שחשוב להבין ולהרגיש את המקום

הזה. מהמקום הזה שלי אני רוצה להתייחס לחוק חזקת הגיל הרך, אבל גם לומר כמה מילים בהקשר חברתי מעט יותר רחב.

בשבועות האחרונים קראתי ושמעתי לא מעט מטיעוניהן ונימוקיהן של חברות שונות בקואליציה הפועלת כנגד שינוי החוק. אני מוכרח לומר שמצאתי את עצמי מסכים ומזדהה עם רבים מהטיעונים: גם אני לא רוצה משפטיזציה מיותרת של הליכי הגירושין שתפגע קשות בילדים, גם אני מתנגד לנסיונות סחיטה למיניהם ושימוש בילדים ככלי להשגת הטבות כלכליות שונות, וגם אני חרד מכך שנשים רבות עלולות להיפגע כלכלית ונפשית ממאבקים משפטיים ארוכים: הרי הנשים האלה הן האמהות של ילדינו! הנשים האלה היו בנות זוגנו תקופה ארוכה, ואולי יהיו בנות זוגם של אחרים בעתיד. הנשים האלה הן בנות אדם שוות ערך אנושי לי ולכל גבר אחר. זכותן לחיות ברווחה נפשית ולהתקיים בכבוד אינה נופלת במאום מזכותי ומזכותם של גברים אחרים!

ידווקא בגלל שאני מזדהה כל כך עם הצורך להגן על הילדים ועל אותן נשים מוחלשות, שמתקשות לעמוד מול גברים חזקים כלכלית וחברתית, אני מרגיש שאני נקרע מבפנים. כי בד בבד עם התחושות האלו גואה בקרבי גם זעקת האבא. הזעקה הזאת עולה כי חזקת הגיל הרך אינה סתם סעיף נוסף בספר החוקים. החוק הזה הוא גם הצהרה חברתית הנושאת בחובה מסר חזק שמרחף מעל כל הדיון שלנו כאן היום. המסר שמשודר אלי מהחוק הזה הוא שאבהותי לילדי חשובה פחות מאימהותה של רעייתי. המסר הזה הוא מסר קשה עבורי לא רק בגלל שאני אוהב את ילדי ורוצה לגדל אותם, ולא רק בגלל שכל חיי אני משתדל לדבוק בשותפות הגורל והאחריות שבתוך התא המשפחתי שלנו, אלא גם בגלל שבמקביל למסר הזה אני - וגברים אחרים - מקבלים כבר שנים לא מעטות מהנשים שלצידנו ומסביבנו מסרים כמעט הפוכים, אשר קוראים לנו להיות אבות טובים יותר, לקחת אחריות מלאה על אבהותנו, ולא רק על הקריירות שלנו, להיות שותפי אמת לנשותינו בגידול הילדים. את הסתירה הזאת קשה לי ליישב ואני חושב שלא ניתן - ואסור - להתעלם מהמסר החברתי החזק הזה שהחוק נושא עימו לכלל הנשים והגברים בארץ.

אני מניח שמייד יהיה מי שיקפוץ ויאמר: "טוב, אבל אתה שונה. אתה באמת לקחת אחריות על גידול ילדיך מתחילת הדרך, אבל רוב הגברים אינם כמוך". נכון, רוב הגברים (אולי) עדיין אינם כמוני, והמצב הקיים כיום באמת מחייב את כולנו להשוב איך לא מעניינים את האם פעמיים: פעם אחת כנושאת העיקרית בעול גידול הילדים בזמן הנישואין, ופעם נוספת בלקיחת הילדים ממנה אחרי הגירושין.

אבל אני בכל זאת רוצה להתווכח קצת עם הטיעון הזה. ראשית, איני בטוח שהמיעוט שאני נמצא בתוכו היום כל כך קטן. השינוי כבר כאן, ויהיה חבל מאד אם נפספס אותו. לפני 10 שנים, כשהייתי הולך עם אחד מילדי לקופת חולים, או כשהייתי מחכה להם מחוץ לגן בשעה אחת בצהריים, הייתי שם כמעט הגבר היחיד. ואילו היום, אני רואה סביבי במקומות האלה גברים רבים שאינם מתביישים באבהותם, וגם לא בגילויי הרוך שהם מרעיפים על ילדיהם קבל עם ועולם.

שנית, כאשר אליס מילר הגישה לפני יותר מ- 10 שנים את הבג"ץ המפורסם שלה שבו תבעה לאפשר לה להצטרף לקורס טייס בחיל האוויר, היתה אחת מהטענות שהושמעה נגדה שלא יתכן לשנות את כל מערך האימונים ולספק למילר מגורים ומקלחות נפרדים רק בגלל שהיא, ואולי עוד קומץ "משוגעות", החליטו פתאום ללכת לקורס טיס. והנה בא בג"ץ וקבע שעובדת היותה בודדה אינה סיבה למנוע מנשים את זכותן הבסיסית לשוויון הזדמנויות. וגם אני הייתי רוצה היום להניף את הדגל הזה: בואו נשים את ביצת האבהות באינקובטור, ולא נחכה עד שתהיה לנו תרנגולת מן המוכן.

ובהערה קטנה אומר עוד משהו: התביעה לקבוע

את נקודת ההתייחסות שלנו לנושא ההורות והמשמורת לפני קו הגירושין היא תביעה צודקת מבחינה חברתית, אבל גם תביעה שחוסמת שינוי. לעתים דווקא משבר מביא את האדם לחשיבה מחודשת, לשינוי דרך, לחיבור מחודש לרגשותיו, ולעתים דווקא לאחר הגירושין מגלים גברים את אבהותם מחדש, ויש מקום לחשוב כיצד מאפשרים להם זאת.

ואחרי שאמרתי כל זאת, אם הייתם שואלים אותי בסיון בתי הקטנה, מה היית עושה במצב של גירושין שבו אתה ורעייתך לא מצליחים להגיע להסכמה על משמורת משותפת, אני משער שגם אני הייתי מסכים שרעייתי תקבל משמורת על ילדי, כי גם בתוכי טבועה בחוזקה התפיסה שהאם חשובה יותר לילדיה מהאב. תחושתי היא שהתפיסה הזאת היא העומדת בבסיס תביעתן של נשים רבות למנוע את שינוי החוק, אך משום מה היא אינה נאמרת בגלוי ובאומץ. אולי הסיבה לטשטוש הזה היא הסתירה הקיימת בין אמירה שכזו, לבין הקריאה המתמשכת לגברים לממש את אבהותם במלואה. אני קורא לכולנו להתמודד עם המשמעויות של התפיסה הזאת, לשים אותה על השולחן ולבחון את תקפותה: האם באמת יש הבדל בין הורות של גבר להורות של אשה לאחר סיום תקופת ההנקה, או לאחר שהילד הופך מתינוק לפעוט?

ונדמה לי שבכך לא ירדנו עדיין למלוא עומקה ומורכבותה של הבעיה, כי כאשר אני קורא את הטיעונים ההגיוניים והסדורים להתנגדות לחוק, אני גם שומע לצידם קול עמום, אך חזק, שבוקע מרובד עמוק הרבה יותר: קול הרחם. קול הרחם הוא קול שזועק ממעמקי נפשן של נשים, כי הוא קול שמחפש את זהותו. מזה אלפי שנים היתה האימהות אחד המרכיבים החשובים ביותר, ואולי המרכיב העיקרי, של הגדרת הזהות הנשית. ואילו היום נמצא מיתוס האימהות ומשמעויותיו החברתיות והפסיכולוגיות בליבו של השיח הפמיניסטי. לא במקרה נכתב בהזמנה לכנס הזה ששני הדוברים הראשונים יהיו: "רחל - אמא, ואביב יהלום - יו"ר משותף של התנועה לגבריות חדשה". כי להיות אמא זו זהות נשית שנתפסת כעומדת כמעט בפני עצמה, וההיפך - לא בטוח... נדמה לי, שהמטען הרגשי העמוק שמביאות איתן הנשים למאבק הזה מהווה, במודע או שלא במודע, חלק מהדיון על הזהות הנשית. כי ביטול ההכרה האוטומטית, הקדמונית, בזכותה של האשה לממש את אימהותה על ילדיה הרכים כמוהו כאובדן מרכיב בסיסי ומהותי בהגדרתה. כאשר הדבר נעשה בשעה שהאשה מאבדת מרכיב אחר בזהותה - את היותה בת זוג - הדבר קשה וכואב שבעתיים...

ואני שואל: למה אנחנו לא מדברים על זה? במכתב של קואליציית הארגונים למען אמהות וילדים אל משרד המשפטים מצאתי את הנושא מובלע בסעיף ז', לאמור: "בביטול החוק קיים חשש מפני פגיעה בזכותן של נשים לאימהות, זכות הנתפסת כמרכזית בהגדרתן העצמית של נשים רבות בישראל ובמיקומן החברתי". ניסוח זה מקפל בתוכו את כל הקושי, מכיוון שהוא מנסה לכרוך יחדיו שני מרכיבים אשר לכאורה עומדים בסתירה זה לזה: הגדרה עצמית ומיקום חברתי. הרי רעיונות השינוי החברתי שאותם מנסה להגשים המהפיכה הפמיניסטית מדברים בדיוק על הצורך להעצים נשים על ידי הרחבת גבולות ההגדרה העצמית שלהן, כך שלא ייראו את עצמן רק כאימהות ועקרות בית, וזאת במטרה מוצהרת לשפר את מיקומן החברתי.

אני סבור, שכדאי לנו, נשים וגברים כאחד, לשים את הנושא הזה על השולחן לדיון גלוי, אמיץ וכואב, שייגע בתפיסת הזהות של נשים ובמשמעותה של האימהות עבורן, אך גם ייצור דיאלוג עם גברים, במטרה לברר איתם מהי משמעותה של אבהות עבורם כיום. במקביל, תידון השאלה מהי טובת הילד מבחינת נוכחותם של שני ההורים.

אני סבור, שכדאי לנסות להפריד בין הדיון החשוב הזה בסוגיית ההורות, לבין הדיון החשוב לא פחות בשאלה כיצד יוצרים מנגנונים חברתיים וחוקתיים שיגנו על נשים מוחלשות בעת גירושין,

וכיצד מונעים את השימוש בילדים ככלי במאבקים כלכליים.

אני סבור, שיש מקום וצורך להימנע מהיתקעות בשאלת חזקת הגיל הרך - כן או לא, ולבחון בהקשר זה רעיונות יצירתיים נוספים, כגון: חיוב ההורים בתהליכי גישור ו/או בקבלת הדרכה כלשהי בנושא ההורות לפני ואחרי הגירושין; בדיקת האפשרות להחלפת מושג המשמורת במושג של "הורה עיקרי"; חיוב בן הזוג שמשכורתו גבוהה יותר בהפקדת סכום כסף לכיסוי הוצאות המשפט של בן/בת זוגו במקרה של תביעת משמורת על הילדים; ורעיונות נוספים שמן הסתם יכולים לעלות.

במקביל, אני סבור שיש לקיים בחינה רצינית של האפשרות להוריד את גיל מתן המשמורת האוטומטית לאם לגיל רך יותר, למשל שנתיים או שלוש, ולחשוב על פתרונות עבור אותם אבות שמגלים מעורבות אמיתית בגידול ילדיהם ורצון כן להישאר במקום הזה.

לסיום, אני רוצה לומר משהו על הפחד. כשהתכוננתי לכנס הזה, חשתי איך הפחד מפני הופעה בפרלמנט הנשים, מפני עמידה על הבמה אל מול קהל אחר, שונה, גורם לי להקצין עמדות, מעלה בי את סף התוקפנות, ויוצר סביבי חומה של קשיחות וחוסר רצון להתפשר. היה לי קשה מאד להלחם בתחושה הזאת, ואיני יודע אם הצלחתי. נדמה לי שמה שקורה סביב נושא חזקת הגיל הרך בשבועות ובחודשים האחרונים הוא מאבק בין אנשים מפוחדים עד אימה: בין נשים שחרדות לגורלן ובין גברים שמרגישים שהקרקע נשמטת מתחת לרגליהם. החופש מהפחד לא יושג על ידי צעקות ותוקפנות, ובודאי שלא על ידי ביטויי שנאה כלפי המין השני. הוא יושג רק על ידי דיאלוג כן, ישיר ואמפטי, דיאלוג שיאפשר לכולנו לראות שכולנו הורים, כולנו ילדים, וכולנו בני ובנות אדם וחוה.

התנועה לגבריות חדשה, ואני בתוכה, מוכנה ליטול חלק בדיאלוג הזה.

חברי ארגוני גברים בקהל המשתתפים,
במושב על חזקת הגיל הרך (בבית התנועה הקיבוצית)

חזקת הגיל הרך וטובת הילד

ד"ר רונה שוז
מרצה בכירה ומנהלת (משותפת) של מרכז זכויות הילד והמשפחה
במכללת שערי משפט

ביטול חזקת הגיל הרך עלול לפגוע בטובת הילד הן בשל העלייה הצפויה בהתדיינות על משמורת של ילדים קטנים והן בשל החלשת עמדת האישה בהליך הגירושין, הגורמת גם פגיעה בילדים עצמם.

כידוע, סעיף 25 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות התשכ"ב-1962, קובע כי בית המשפט יכריע בעניין משמורת ילדים "כפי שייראה לו לטובת הקטין, בלבד שילדים עד גיל 6 יהיו אצל אמם, אם אין סיבות מיוחדות להורות אחרת." החזקה שילדים עד גיל 6 יהיו אצל האם ידועה כ"חזקת הגיל הרך" והיום מתרבות הקריאות לבטלה. בהרצאה זו, אבדוק את ההשלכות של ביטול חזקת הגיל הרך על טובת הילד.

לכאורה ניתן היה לחשוב כי ביטול חזקת הגיל הרך יקדם לא רק את השוויון בין זכויות ההורים אלא גם את טובת הילד. זאת כיוון שבית המשפט יכריע בסוגיות משמורת ילדים אך ורק על פי שיקולי טובת הילד לאור כל נסיבות המקרה וללא כל חזקה מוקדמת או עדיפות על בסיס מגדר. עם זאת, מסקנה זו מתעלמת מהמציאות החברתית והמשפטית של הורים מתגרשים במדינת ישראל היום. במצב הנוכחי, קיימים שני יתרונות חשובים שהינם פועל יוצא של קיום חזקת הגיל הרך ואשר מגנים על האינטרסים של ילדים להורים מתגרשים: **היתרון הראשון הוא מניעת התדיינות**. החזקה מרתיעה אבות מלתבוע משמורת לגבי ילדים מתחת גיל 6 מכיוון שהם יודעים כי סיכוייהם לקבל את מבוקשם נמוך. לפיכך, למעשה תביעה למשמורת תהיה בזבוז כסף. לעומת זאת, אם תבוטל החזקה ועל בית המשפט יהיה להכריע בעניין משמורת הילד על פי טובת הילד בלבד, עלולים האבות להיאבק על המשמורת בתקווה שיצליחו לשכנע את השופט כי טובת הילד להיות תחת משמורתו. מכיוון שטובת הילד היא מושג סובייקטיבי וגמיש ביותר הסובל למעשה כל תוכן, ומכיוון שלתפיסת העולם של השופט יש השפעה ניכרת על החלטתו, במקרים לא מעטים קשה יהיה לצפות מה תהיה הכרעת בית המשפט בעניין משמורת הילד וחוסר ודאות זה מעודד התדיינות.

יש לציין כי הגדרת עקרון טובת הילד אשר הוצעה על ידי ועדת רוטלוי כוללת רשימה של גורמים רלוונטיים אותם יש לקחת בחשבון בעת ההחלטה מהי טובת הילד, כגון רצון הילד, שלומו הגופני והנפשי, השפעת ההחלטה והידע המקצועי הרלוונטי על חיי הילד בהווה ובעתיד. אף על פי שרשימת בקרה זו מבורכת, היא לא תפתור את בעיית חוסר הודאות הטמונה בקביעת טובת הילד במקרים גבוליים. כך, מפני שהיא מותירה שיקול דעת נרחב בידי בית המשפט, בין היתר כיוון שאין שום הנחייה על המשקל שיש לייחס לגורמים השונים. הניסיון באנגליה מעיד על כך שרשימת הבקרה שנחקקה ב-Children Act 1989 אינה מפחיתה התדיינות בין הורים על משמורת ילדיהם.

במקרים רבים לא רע לילד אצל האם ולא רע לילד אצל האב, אבל רעה לו מאוד ההתדיינות ביניהם אשר גורמת, פעמים רבות, למרירות ועוינות שאינן מסתיימות עם הכרעת הסכסוך. מצב כזה מפחית את הסיכוי שהילד ישמור על קשר רצוף עם שני

ההורים. אדגיש כי מחקר אמפירי שבדק את השלכות הגירושין על ילדים הוכיח כי שמירה על קשר רצוף עם שני ההורים היא הגורם המשמעותי ביותר בהפחתת הנזק הנגרם לילדים בטווח הארוך, כתוצאה מהתמוטטות נישואי ההורים.

לפיכך, במקרים לא מעטים, מניעת עוינות או מניעת החרפת העוינות הקיימת ביחסים בתוך המשפחה היא גורלית וחשובה יותר לטובת הילד בטווח הארוך מאשר הקביעה מי יהיה ההורה המשמורן. לעניין זה ראוי להוסיף את ההיבט הכלכלי, בזבוז סכומי עתק על התדיינות בעניין משמורת, אשר עלול בסופו של דבר להפחית את המשאבים הזמינים בידי ההורים הנדרשים לצורך גידול הילד. לכן, טובת הילד דורשת מניעת התדיינות מיותרת ולחזקת הגיל הרך תפקיד חשוב בהשגת מטרה זו.

היתרון השני הוא הפחתת הפער בכוח המיקוח של אמהות ואבות. יש לזכור כי שאלת משמורת הילדים היא חלק מכל הליך גירושין, וכי בהליך הגירושין במדינת ישראל אין שוויון בין הצדדים. עמדת הגבר חזקה יותר, בשל הדין הדתי החל לעניין גירושין בישראל. חזקת הגיל הרך מאזנת במידה מסוימת את הפער בין עמדות הכוח של הגבר והאישה במקרים בהם יש לבני הזוג ילדים קטנים.

אם תבוטל החזקה, הפער בין הצדדים יגדל וייווצר פתח נוסף למניפולציה על ידי הגבר בעת הגירושין. לדוגמא, האב יוכל לדרוש ויתורים כלכליים מהאם תמורת הסכמתו כי המשמורת על הילדים תינתן לה. ייתכן והאם תסכים לכך על מנת להימנע מחוסר הוודאות של התדיינות בעניין המשמורת. חשש זה מבוסס, בין היתר, על הניסיון שנצבר בארה"ב. הספרות מצביעה על תופעה של נשים המוכנות להסכים לדרישות מנצלות של גברים (כגון הפחתת מזונות או הקטנת חלקן בחלוקת הרכוש), שאיימו להיאבק על משמורת. כל זאת על מנת להימנע מחוסר הוודאות של התדיינות בעניין משמורת. יש להדגיש כי המרחב למניפולציה על ידי גברים רחב בארץ בהרבה מאשר במדינות מערביות, שבהן אפשרות האישה להתגרש אינה תלויה בהסכמת הגבר. לכן הצורך של נשים לשמור על קלף מיקוח הוא חשוב הרבה יותר בישראל.

במילים אחרות, אם מסתכלים על הליך הגירושין כמכלול, ניתן לטעון כי חזקת הגיל הרך דווקא מפחיתה את אי-השוויון ביחסי הכוח בין הגבר לאישה וביטולה יגביר את אי-השוויון ביניהם. עלינו לזכור כי אי-השוויון בין המינים בא לידי ביטוי, פעמים רבות, בקיפוח הכלכלי של האישה, והוא גורם נזק לא רק לה אלא גם לילדים, שנמצאים תחת משמורתה.

לסיכום ביניים - ראינו כי ביטול חזקת הגיל הרך עלול לפגוע בטובת הילד הן בשל העלייה הצפויה בהתדיינות על משמורת של ילדים קטנים והן בשל החלשת עמדת האישה בהליך הגירושין, הגורמת גם לפגיעה בילדים עצמם.

המצב הנוכחי: חשוב לציין כי במצב הנוכחי, כאשר ברור לשופט כי טובת הילד דורשת שהוא יהיה אצל האב, הרי שהחזקה נסתרת, והמשמורת אינה ניתנת לאם על אף גילו של הילד.

לדוגמה, בתמ"ש 9892/01 פלונית נ. פלוני, בבית משפט לענייני משפחה בכפר סבא החליט כבוד השופט יעקב כהן כי המשמורת על ילדה בת 5 וילד בן 3 תינתן לאב תוך שהוא סותר את החזקה שבחוק. כבוד השופט הסביר כי:

"את השימוש בחזקה יש לעשות בעיקר באותן פרשות בהן קיים ספק של ממש אם תהא זו טובת הילדים להימסר למשמורת אמם או למשמורת אביהם. במקרים שכאלה יש להיעזר בחזקה, ולהעדיף את משמורת האם על פני משמורת האב. לעומת זאת משנוטה הכף באופן מובהק לכוון העדפת האב דווקא כמשמורן, לטובתם של הקטינים, לא יהיה זה ראוי להשתמש בחזקה באופן העלול לדעת היושב בדין לפגוע בעקרון העל של שמירת טובת הילדים ורווחתם".

במקרה דנן, הייתה האם עסוקה בניהול עסק, בעוד שהאב היה מורה בבית הספר ולכן היה בידיו זמן פנוי רב יותר להקדיש לילדים. בנוסף, בדיקות פסיכולוגיות הראו כי מסוגלותו ההורית של האב גבוהה יותר ממסוגלותה ההורית של האם. לפיכך, התרשמותו של כבוד השופט כהן הייתה כי: "היכולות ונסיבות חייו של האב מתאימים יותר כיום לגידול שני ילדים קטינים וכי לא רק שהוא טוען כי הוא רוצה ומסוגל למלא את התפקיד הזה, אלא שהוכיח במעשים שאכן כך יכול לעשות."

חזקת המטפל העיקרי: בכל זאת, אם נאלץ לוותר על חזקת הגיל הרך, לדעתי קיים פתרון המתקן את ההפליה בחזקה זו, שמפריעה לאנשים רבים, ללא פגיעה משמעותית בטובת הילד וזאת על ידי אימוץ החזקה של המטפל העיקרי במקומה של חזקת הגיל הרך. כלומר, החזקה תהיה כי טובתו של ילד בגיל הרך להיות תחת משמורתו של ההורה שעד כה היה המטפל העיקרי בו, אלא אם מוכח בפני בית המשפט אחרת. לעניין זה ניתן יהיה לקבוע קווים מנחים לקביעת מיהו המטפל העיקרי, כגון: עם מי מההורים בילה הקטין את עיקר זמנו, מי מההורים ביצע את עיקר הטיפול הפיסי בקטין, מי מההורים דאג למטפלים נוספים (מטפלת, שמרטפית וכו') ומי מההורים עמד בקשר עם גורמי חוץ, כגון: רופאים וגני-ילדים.

לדעתי במצב החברתי הקיים כיום במדינת ישראל, ברוב רובם של המקרים האם היא המטפלת העיקרית בילד בגיל הרך, גם כאשר היא עובדת במשרה מלאה. לפיכך, על פי חזקת המטפל העיקרי היא זו שתקבל משמורת גם בלי בדיקה של טובת הילד.

לחזקת המטפל העיקרי יש יתרונות לא מעטים:

1. חזקה זו היא ניטרלית מבחינת מגדר.
2. חזקה זו אינה מבוססת על הנחות או דעות קדומות בעניין חלוקת תפקידים בין המגדרים ולכן היא לא מנציחה את המסר ה"אנטי-חינוכי" שטמון בחזקת הגיל הרך (קרי: שתפקידה של האם הוא לגדל את הילדים בעוד שתפקידו של האב לפרנס את המשפחה). מובן שמסר זה מנציח את אי-השוויון והקיפוח של האישה בחברה בכלל ובשוק העבודה בפרט.
3. חזקה זו מבוססת על המשכיות ויציבות לילד, שחשיבותן אינן שנויות במחלוקת.
4. חזקה זו מעניקה משמורת למטפל העיקרי, אשר כבר הוכיח את יכולתו לגדל את הילד (וכאשר קיים פגם בהורותו, אפשר יהיה לסתור את החזקה אם יוכח שעדיף לילד לגדול אצל ההורה השני).
5. חזקה זו תמשיך להרתיע התדיינות מיותרת, כי ברוב המקרים אין לאב סיכוי להוכיח שהוא המטפל העיקרי או לסתור את החזקה.
6. כיוון שברוב המקרים האם היא זו אשר לה תינתן המשמורת, החזקה תמשיך לשמור על הסטטוס קוו בכוח מיקוח של הצדדים.

יש לציין כי קיימת תמיכה אקדמית משמעותית בחזקת המטפל העיקרי בארה"ב והיא אומצה במדינת וירג'יניה המערבית בשנת 1981. בנוסף, במדינות אחרות בארה"ב, למרות שלא קיימת בהן חזקה פורמאלית של המטפל העיקרי, הרי שהסוגיה מי היה המטפל העיקרי בילד היא שיקול כבד משקל בקביעת טובת הילד ולמי תינתן משמורת עליו.

ראוי להדגיש שוב כי הצורך לשמור על חזקת הגיל הרך או לחוקק במקומה את חזקת המטפל העיקרי חשוב הרבה יותר בישראל מאשר בארה"ב, בגלל הליך הגירושין שאינו שוויוני במדינתנו.

לסיכום

אני חוזרת וטוענת כי ביטול חזקת הגיל הרך עלול לפגוע בטובת הילד הן בשל העלייה הצפויה בהתדיינות על משמורת של ילדים קטנים והן בשל החלשת עמדת האישה בהליך הגירושין הגורמת גם פגיעה בילדים עצמם. אם נאלץ לוותר על חזקת הגיל הרך, ניתן להקטין את הנזק במידה רבה על יד אימוץ חזקת המטפל העיקרי במקומה.

DALIA TOPUS MISGAV ADVOCATE דליה טופוס משגב - עו"ד

9/11/05

לכבוד: מערכת התוכנית "פוליטיקה", הערוץ הראשון

הנדון: הופעתו של רז משגב בתוכניתכם ביום שלישי 8/11/05

אני פונה אליכם בעניין אשר בנדון כדלקמן:

1. צפיתי אתמול בערב בתוכנית יחד עם בני בן ה-15, ונחרדנו לראות כיצד ניתנת במה לאדם אשר אינו משלם מזונות ילדיו מאז יולי 1999. ואם לא די בכך שהפקיר את ילדיו, הרי שעתה בונה על גבם קריירה, תוך רמיסת זכויותיהם ופגיעה בפרטיותם.

2. בטרם שודרה התוכנית פניתי אליכם באמצעות חנה בית הלחמי, רכזת קואליציית הארגונים "נשים למען אמהות וילדים" ועורכת דין דנה מירטנבאום מארגון "איתך - משפטניות למען צדק חברתי", אשר מסרו לכם את הפרטים העובדתיים אודות המקרה הפרטי שלנו. בין היתר הובא לידיעתכם כי רז הינו סרבן מזונות ולא מתוך חסרון כיס אלא כאידיאולוגיה. בנוסף לעובדת היותו סרבן מזונות, הוא מנהל נגדי אינספור הליכים בערכאות השונות במשך כ-6½ שנים. רז אינו רואה את ילדיו מתוך בחירה אישית, הוא אינו מקיים את הסדרי הראייה, פשוט אינו בא לפגוש את ילדיו בשעות ובזמנים אשר נקבעו לכך.

3. בשנה האחרונה חליתי במחלת הסרטן ונזקקתי לתרופות אשר אינם בסל הבריאות. למרות הצעות להופיע במסגרות שונות, על מנת לגייס את הכספים למימון התרופה, בחרתי שלא לעשות כן וזאת מן הטעם שלא רציתי לפגוע בפרטיות ילדיי.

4. הצגתו של רז כקורבן או כהגדרתו "אב שכול לילדים בחיים" היא פשוט שערורייה, שכן המדובר באדם שלא רואה דבר לנגד עיניו ובודאי שלא את ילדיו.

5. הסיפור האישי שלנו הוא אכן סיפור קיצוני וקשה, אולם דרך הצגתו אתמול בתוכנית רק החריפה את הפגיעה בילדיי אשר חווים בתקופה האחרונה את הופעותיו משוללות הרסן של אביהם, שלא בוחל בחשיפת פרטים מחייהם האישיים תוך עבירה על החוק.

6. אני רואה בחומרה את העובדה שהקפדתם על חיסיון הקטינים ע"י הסוואת פני המרואיינת הנוספת בתוכנית, אשר הציגה עצמה בשם בדוי והופיעה עם פאה ומשקפיים, ובאותה מידה 'הקפדתם' על חשיפה מוחלטת של ילדי ומידע אישי וחסוי הקשור אליהם, שנמסר על ידי אביהם שהתראיין בפנים גלויות ובשמו המלא. לצערי רז לא חושב על הפגיעה בילדיו או על בנו שלא נדרם אתמול אחרי צפייה בתוכנית מגודל התסכול והמחשבה כיצד יופיע מחר בבית הספר ומה יחשבו כל המורות אשר צפו בתוכנית. לתומי סברתי, שגם אם לא אכפת לכם כפי שלא אכפת לרז מצנעת, חיסיון ושלום ילדיו - תקפידו לפעול באופן חוקי.

7. אני מצפה מכם כגוף, אשר את שכרו אנו משלמים ושאמור לפעול באתיקה עיתונאית בסיסית ובמקצועיות, להתנצל בשידור ובכתב על כך שהובא סיפורו האישי של רז, מבלי לאמת את העובדות ומבלי שניתנה לי זכות תגובה תוך פגיעה בפרטיות של ילדיי, הוצאת לשון הרע, וכל זאת חרף פנייתי המוקדמת אליכם.

8. דרישתי להתנצלות מצדכם בכתב ובשידור פה אינה מונעת פעולות משפטיות ואחרות כלשהן, שבכוונתי ליזום עקב חשיפת ילדי והעבירות שבצעתם בנושא.

דליה טופוס משגב , עו"ד

עותקים:
ח"כ ענבל גבריאלי (השותפה בתכנית) egavrieli@knesset.gov.il
ח"כ רשף חן (השותף בתכנית) rchen@knesset.gov.il
שרת המשפטים ח"כ ציפי לבני zlivni@knesset.gov.il
שר הפנים ח"כ אופיר פינס-פז pinespaz@knesset.gov.il
ח"כ אברהם רביץ, סגן שר הרווחה aravitz@knesset.gov.il
הממונה על קבילות הציבור ברשות השידור ombudsmann@iba.org.il
היועץ המשפטי של רשות השידור - בדואר: רח' יפו 161, ירושלים, מיקוד 94342
קואליציית הארגונים "נשים למען אמהות וילדים" hbh@zahav.net.il
המחלקות המשפטיות של ארגוני הנשים
המועצה הלאומית לשלום הילד - ncc@children.org.il
תיק תקשורת, הטלויזיה החינוכית: tiktikshoret@ietv.gov.il
הגב' רונית צור, פקידת סעד ראשית לסדרי דין, משרד הרווחה
עיתונות כללית

הורות, עוני נשי ומשמורת משותפת

פרופ' סמדר לביא
אנתרופולוגית חברתית, פעילה פמיניסטית-מזרחית

הפסיכולוגית הראשית של משרד הבריאות, הגב' ימימה גולדברג, מיישמת את מודל גדודי המומחים כשהיא מטפלת על פי שיטותיו של גארדנר בילדים, ואף מפרסמת על כך מאמרי מחקר בכתובים. זהירות, ימימה - אם הם נותרים שפויים, כשהם גדלים, הם לפעמים תובעים.

התקשורת מעצבת סדר יום ציבורי הנותן תוקף להתנהלות השמרנית של המערכות הפטריארכליות של המשפט, הרווחה, המחקר האקדמי, והמקצועות הטיפוליים, ומאפשר להן להתקשט בתכשיט המתקרא "שוויון".

הרבה זוגות, גברים ונשים, עדיין מתגרשים בהגינות, למרות התהליך הקשה, במיוחד כשיש ילדים/ות באמצע. ההרצאה שלי עוסקת במיעוט המגיע לבתי המשפט למשפחה, ויוצר תקדימים משפטיים, בגירושין עתירי קונפליקט. למצער, פסקי הדין שניתנים בגירושין שכאלה הופכים לסמני דרך, המעצבים את אפשרויות הקונפליקט של כולנו.

ב-1963 חתם נשיא ארה"ב, ג'ון קנדי, על ה- Equal Pay Act - החוק הפדראלי הראשון שמנע אפליה בשכר על בסיס מגדר. כניסתן של נשים לבנות בנות המעמד הבינוני ומעלה לשוק העבודה הביאה לעליית שיעור הגירושין. מזונות האישה והילדים הפכו לנוסחאות, ששיקללו את מספר הלינות של הילדים אצל ההורים אל מול שכר ההורים ופוטנציאל השתכרותם העתידי.

ב-1965 התחילו לצוץ בקליפורניה קבוצות פוליטיות, שהורכבו מגברים ונשים כאחד. הן עסקו בעיקר ב"איך לשרוד את המיתוס של הגבריות כפריבילגיה". נושאי השיחה העיקריים שלהן עסקו בהפחתת תשלומי המזונות.

ב-1981 היו רשומות ב"מדריך לסגנון החיים של האב החד-הורי" בארה"ב 195 קבוצות גברים, שפעלו להפיכת המשמורת המשותפת למנדטורית. כנגד רבים מגברים אלה היו תלויות האשמות באלימות במשפחה ו/או בפדופיליה. למרות זאת, רבים מהם זכו במשמורת עיקרית על ילדיהם.

המשמורת המשותפת, שהחלה להיעלם בהדרגה מרוב מדינות ארה"ב בסביבות שנת 2000, מבוססת על שהיית הילדים כמחצית מהימים והלילות עם אחד ההורים, ובמחצית השניה, בביתו של ההורה האחר. ההסדר מתחשב, כביכול, בראש ובראשונה בטובת הילדים. אבל מחקרי מעקב אקדמיים שפורסמו בהתמדה במהלך שני העשורים האחרונים מאשרים שמצבם של ילדים, שגדלו במסגרת הורות משותפת כפוייה, גרוע אפילו ממצבם של ילדים שגדלו במשפחות אומנה.

הורות משותפת היא תוצר הפמיניזם של שוויון הזכויות. בשנות ה-70 האמינו הפמיניסטיות, שלמרות השוני של הנשים, הן בסוציאליזציה והן בגוף, מגיעות להן זכויות ומשרות שוות לאלה של הגברים. רוב הפמיניסטיות הללו היו לבנות, בנות המעמד הבינוני העליון. רבות מהן תמכו גם

בויתור על האימהות, ובלבד שתוכלנה לממש עצמן בקריירה. הפמיניסטיות שכן היו להן ילדים יכלו לסמוך על שתיקתן של הנשים הכהות שעבדו אצלן במשק הבית כדי שהן, הלבנות, יתפנו לנאום על שחרור האשה. דבר בסיסי אחד הפמיניסטיות ההן לא הבינו, ובכך נפל השיח שלהן כפרי בשל לידי אבות למען ההורות השווה: נשים, בין כמעבידות ובין כשכירות, היו ויהיו המטפלות העיקריות בילדיהן ובמשפחתן. ללא משפחה מורחבת מתפקדת, בחלל העירוני האמריקאי המנוכר, מוציאה אם עובדת לפחות מחצית מהכנסתה על טיפול בילדים רק כדי לשמור על משרתה. שכר שווה לזה של הגבר לא מספיק לה בשום אופן. מה גם, שרוב הנשים עדיין משתכרות פחות מגברים וחוזרות הביתה למשמרת שנייה של עבודות הבית.

הפמיניזם של הגל השני, שנות ה-80, שבמרכזו עמדו הרבה אמהות חד-הוריות עובדות, לא לבנות, הבין, שמעמסת האימהות צריכה להקנות לנשים זכויות יתר. פמיניזם זה גם גרם לרוב הנשים להבין, ש"זכויות שוות" הן חזיון תעתועים אליטיסטי. אבל הגברים, כשזיהו את האפשרות להתחמק מתשלום מזונות, הצטרפו למקהלה הפמיניסטית של שוויון הזכויות.

כך הומצאה "האבהות האיכותית": זול יותר לאב לשכור גם עורך דין וגם מטפלת, כדי לדרוש אחוזי הורות גבוהים יותר, אפילו אם אינם מגיעים לכדי ה-50/50 של משמורת משותפת, מאשר לשלם צ'ק הוגן כל חודש לאשתו לשעבר. המטפלת היא על-פי רוב אשה כהת עור, חסרת מסמכים, שעושה במקומו את "האבהות האיכותית" תמורת פחות משכר המינימום, ובלי זכויות סוציאליות. בישראל, אצל גברים כהים ו"שוויוניים", המטפלת היא פשוט אמו של האב.

עו"ד אד פול הוא יועץ ארגוני לצמיחה עסקית של משרדי עורכי דין מלוס אנג'לס. ב-1982 כתב מאמר בירחון הנוצץ של אגודת עורכי הדין של לוס אנג'לס. במאמרו גרס, כי צורה מצוינת לעסקי עורכי הדין המתמחים בענייני משפחה, בכדי להתרחב, היא להיכנס לשוק המשמורת המשותפת. ייצוגם של אבות גרושים הוא שוק פוטנציאלי מצוין, שיאפשר את שנשונם של עורכי הדין. לאחר הגירושין, אמר, לאב יש הכנסה פנויה גבוהה יותר מאשר בתקופת הנישואין. יש לנוטו להשקיע הכנסה זו בייצוג משפטי. על עורך הדין שלו ללבות את רמת הקונפליקט בגירושין, על-ידי יצירת ריבוי תיקים בערכאות שונות, כדי להתיש את האם כספית ונפשית, אמר. ההיטלטלות של הילדים בין שני בתים עוינים, שתיצור שוויון לינות, תחסוך לאב תשלומי מזונות.

ההורות המשותפת בנתה שלל מקצועות חדשים: המשפחה הגרושה הפכה למקור בלתי נדלה של הכנסות לגדודי מומחים. בית הדין לענייני משפחה הוסמך לצוות על זוג לפנות לשירותי הסיוע של הרווחה שהוצמדו אליו. שם נמצאו עובדים סוציאליים שהפנו אותם לחבריהם, הפסיכולוגים והפסיכיאטרים בשוק הפרטי, חלקם מכונים "מגשרים". כולם היו להוטים לעזור לבני הזוג לחתוך את ילדיהם לשניים. החברים של הסוציאלים בשוק הפרטי היו גדודים של אנשי מקצוע יקרים מתחום המשפט ובריאות הנפש: פסיכולוגים הממונים על-ידי בית המשפט, מעריכי מסוגלות הורית, מגשרי משמורת, ומגשרי-על, שגישרו בין כל המגשרים למיניהם. מראשית שנות ה-80 ועד לפרסום דו"ח הארגון הלאומי של נשות ארה"ב, סניף קליפורניה, במאי 2002, ילדי קליפורניה סבלו מנזקי ההסדר הזה. הפמיניזם הלבן של "שוויון הזכויות" ואחריו תנועת המנכ"לים מטיפוס "האב החדש", גזלו מהילדים את תחושת היציבות ותחושת הבית.

דיני המשפחה בקליפורניה דרשו מהורים, שהיו נעולים בהורות משותפת, גם להינעל באותו אזור. כדי לשקם את חייהן בשוק העבודה התזזיתי שנוצר לאחר מהפיכת ההיי-טק, גרושות רבות היו צריכות לעקור מן האזור, ונאלצו, לכן, לוותר על ילדיהן, יען כי לא עמדו להן משאביהן להליכים המשפטיים היקרים, שהצריכה קבלת רשות עקירה

למקום חדש עם הילדים.

אד פול חיפש אסמכתות מתחום מדעי ההתנהגות, כדי למזער את התנגדותן המשפטית של אמהות גרושות, במיוחד כאלה שסוף סוף העזו, במהלך הנירושין, כשהתנגדו להיטלטלות הילדים בין שני בתים עוינים, לשבור את קשר השתיקה סביב האלימות ו/או הניצול המיני של האבות במהלך הנישואין. אמהות אלה הוגדרו על ידי פול כתוקעות טריז בחרושת הגירושין. את האסמכתאות הוא מצא בכתביו של פסיכיאטר בשם ריצ'ארד גארדנר. עד שגילה אותו פול, התפרסמו מאמריו בירחונים פסאודו-מדעיים עלומים, שעסקו בעיקר בשבחי הפדופיליה, כמכניזם של סוציאליזציה של הילדים אל עולם המבוגרים. כך נכנסה תיאוריית ה"ניכור ההורי" אל המשפט בקליפורניה, ומשם, לשאר ארה"ב. ספרו Child Custody Litigation הפך לאורים ותומים של האבות המנכ"לים, הממשיכים לייחצ"נו גם לאחר התאבדותו ב-2003, לאחר שהואשם בהתחזות, ונאלץ להודות בפני בית המשפט, שרק 2% ממחקריו מבוססים על נתונים אמפיריים.

קיים קשר ישיר בין אינטרסים פוליטיים-כלכליים של הנאו-שמרנים במשפט המשפחה האמריקאי, לבין הצורה בה הם רותמים לאינטרסים אלה תיאוריות של pop-psychology, העוסקות בהיותו של הילד סובייקט פוסטמודרני, שכדי להצילו מעצמו צריך לפצלו. לובי פמיניסטי פעיל של אנשי ונשות אקדמיה, משפטניות, ואירגוני שטח ממשיך לחשוף נאמנה את הקשר הזה, ולבער את המשמורת המשותפת מבתי המשפט בארה"ב.

ב-1994 קראתי מודעה קטנה ב"העיר" של ברקלי: "האם ילדיך הם נפגעי הורות משותפת? האם הם נשחקים מהטילטולים בין שני בתים?" טילפנתי, ואחרי שבועיים הוזמנתי לפגישה ראשונה. כשנכנסתי לדירה הקטנה והעמוסה, האנתרופולוגית שבי לא יכלה שלא להבחין בדמיון בין חצי מהנוכחות. כולנו, היינו כהות. כולנו היינו בעלות מקצועות חפשיים ותואר שני לפחות. כמו שטענו בי, טענו גם באחרות, והציעו להן עבודות במשק בית. בייאושנו, לקחנו זאת. כל החצי השני היו יהודיות אמריקאיות. כולן התאימו לסטראוטיפ של האשה היהודיה הקלפטע בעיני הוואספים: כושר התבטאות מבריק ורצון ברזל.

הכעס שלנו על המערכת הפך לדמעות כשדיברנו על ילדינו. נאהיד קיבלה אחוזי הורות נמוכים מאוד על ג'קלין, בתה בת ה 5. לפני כן, כשהיו לה יותר אחוזים, היה עליה לעבוד בשלוש משרות רק כדי לא להישאר חסרת בית. בעלה לשעבר גרר אותה לבית המשפט בטענה, שעקב עבודתה היא מזניחה את בתה. בית המשפט קבע, שנאהיד רחוקה ממודל האם האידיאלית, ונתן לאב את הבת, כמעט "בשלמותה". מאז שאיבדה את מירב המשמורת, על פי הטבלה, נאלצה נאהיד לשלם דמי מזונות לבעלה לשעבר.

"שכנעתי את בעל הבית שלי שייתן לי לגור בחדר הכביסה, תמורת 100 דולר לחודש, ובלבד שאוכל לקצץ בהוצאות ולוותר על אחת המשרות שלי, ואז, כשאוכל להוכיח שיש לי יותר זמן לאימהות איכותית, ואבוא לדיון עם החליפה האלגנטית מימי נישואי, אולי השופט יחזיר לי את ג'קי. כמובן לא סיפרתי לאף אחד על חדר הכביסה. אבל האקס שלי הוא שהצליח להקסים את העובדת הסוציאלית. עורכת הדין שלי סיפרה לי שהשופט, בלשכתו, הסכים להמלצה של הסוציאלית שג'קי תישאר אתו ואמר: 'אם גבר רוצה לטפל בילדו, מי אני שאמנע זאת ממנו?'"

בעלה לשעבר של שרה, מנכ"ל חברת מחשבים, נקלע למשבר של אמצע החיים מיד לאחר גירושיהם, והחליט שמעתה ואילך, הוא משורר מובטל. בית המשפט התייחס לכך ברצינות משום שהביא ראיות, שכבר מצא לו סוכן ספרותי בניו יורק. התוצאה: שרה, למרות ההורות המשותפת, היתה צריכה לעבוד בשתי משרות כדי לשלם מזונות למשורר ולילדים. שרה הוכיחה בבית המשפט, עם עדות

בכתב מבית החולים, שבאחד מביקוריהם אצל האב נאנסו שני בניה. אבל השופט והסוציאלית לא חשבו, שצריך לפקח על הפגישות עם האב, כי "זה ינכר את הילדים ממנו". את טענתה של שרה פטרו כ"הזיות של אם מגוננת מדי".

גונזלי אמרה: "פסיכולוג של בית המשפט, המתמחה בהורות משותפת, כמעט תמיד מעדיף להתאים את הילד למודל ההורות הנאו-ליברלי של השופט, מאשר לבקר את המודל והשופט מעל דוכן העדים. למה לפסיכולוג לירוק לבאר? אף פעם אל תיתנו למערכת לראות את הכאב והכעס שלכן. חייכו במתיקות בעוד שהמערכת מוחצת אתכן בגלגלי השיניים שלה. במקרה שלי, רק נסיון התאבדות של הבן שלי, כשהיה כבר בן 13, אחרי שמונה שנים של טלטלה בין שני הבתים העויינים, שכנע אותם, שאולי הגיע הזמן להרהר בעזיבת הסדר ההורות המשותפת. כמובן שנלחצתי, והצהרתי בפני השופט, שאם רוב המשמורת על הילד חוזרת אלי, אני מוותרת על המזונות".

הנשים המוכות שבקבוצה סיפרו, שהעובדים הסוציאליים שליד בית המשפט למשפחה סירבו להתייחס ברצינות לסיפורי האימה שלהן, בגלל הכחשותיהם של הבעלים. גיואן אמרה: "סיפורים של נשים מוכות מכים בהלם את המערכת - נטל ההוכחה הוא קרב משפטי ארוך ויקר בין מומחים פסיכולוגיים, ועם סיכויי הצלחה קטנים". הקבוצה הקטנה שלנו חבה יותר ממיליון דולר לעורכי דין, שהתפטרו מלייצג אותנו ברגע שהבינו, שאין לנו כסף למלחמת ההתשה מרובת התיקים נגד "האבות החדשים". שירותי הסעד המשפטי בחינם דחו את פניותינו. כולנו משתכרות לפרנסתנו, אמרו.

ב-13 לספטמבר 2002, הופיע ב"פורום הורות שווה" שבאתר "וואלה" השירשור הבא: אב שכינויו ברשת היה "יש 9", שאל איך להפסיק את תשלומי דמי המזונות לאם ילדיו. ענה לו אחד, שהתכנה ברשת "אמיר שי": "בנה נגדה תיק ראיות כמו שמישהו פה הציע והגש נגדה תביעה כספית בסך 50,000 ש"ח בגין גרימת נזק. יש עילה אין עילה זה לא ממש משנה. היא תצטרך להתגונן, להופיע מול השופט, ולהיראות רע".

אחד מגופי התמיכה העיקריים הפעילים למען ביטול חזקת הגיל הרך בישראל, הוא "וועדת חקיקה: ילדים ונוער" של לשכת עורכי הדין, המאוכלסת בעיקר ע"י עורכי דין של גירושין. העבירו את הכרעת המשמורת לידי המומחים בכל תיק לגופו, אמרו נציגיה, כשזומנו על ידי "וועדת חקיקה: מעמד האישה" לדיון בלשכה. ומי המומחים? הפסיכולוגית הראשית של משרד הבריאות, הגב' ימימה גולדברג, מיישמת את מודל גדודי המומחים כשהיא מטפלת על פי שיטותיו של גארדנר בילדים, ובזחיחותה אף מפרסמת על כך מאמרי מחקר בכתובים. זהירות, ימימה - אם הם נותרים שפויים, כשהם גדלים, הם לפעמים תובעים.

מאז התאבד גארדנר, מכבסות המילים החליפה את "ייניכור ההורי" ב"הסתה", וגולדברג מצטטת במקומו את שותפיו לפשע: וואלרשק, קלי, לאמב ואחרים.

וועדת שניט לביטול חזקת הגיל הרך, סליחה, מהיום בצהריים, וועדת שניט להפיכת ישראל למדינה של משמורת משותפת מנדטורית, שייכת למיעוט קטן וקולני של גברים סרבני מזונות, הנשים שאיתם, השופטים ועורכי הדין שלהם, אנשי האקדמיה שגייסו, ופקידי הסעד, שבוודאי ייזכו בעוד תקנים כדי לטפל בפריחת התיקים. כולם רוצים להרוויח כלכלית מן העניין. לכן אצל כולם, השוויון המגדרי מתחיל ביום בו מתגרשים. ואני לתומי למדתי פעם, ששלב קיצוץ הכנפיים של הנשים קורה כבר בכתה ג'.

היוזמה הישראלית לביטול חזקת הגיל הרך מהווה צעד ראשון לקראת החלת משמורת משותפת מנדטורית בישראל ע"י ניתוק סוגיית המשמורת מסוגיית המזונות תוך כדי פלבול עיניים לשמיים ואזכור צדקני של "טובת הילד".

הרי זה ברור, שהמזונות הנפסקים בישראל ללא התכתשויות משפטיות ארוכות, מגוחכים יחסית ליוקר המחייה - 1160 שקל לחודש לשני ילדים, ועוד סכום זעיר עבור מדור. הרי זה ברור, שעוד מעט, כמו במדינות מתוקנות אחרות, ישימו את הכנסות בעלי הדין על טבלה, שעל פיה ייקבעו המזונות. בטבלה ייכלל גם פוטנציאל ההשתכרות העתידי של הניצים. ההורה העשיר יותר, בדרך-כלל האב, יצטרך לשלם הרבה יותר מ-1160 שקל. הצורה לאיין את התשלומים מראש היא על-ידי טלטול הילדים מבית לבית. אין צורך בתשלומי מדור ומחייה, כי יהיו שני בתים. טבלת התשלומים תתאזן, היות שהאם תישלח, שבוע כן-שבוע לא, לשוק העבודה הדורסני של ישראל. שוק זה דל בהיצע לנשים, שעד נקודת הגירושין, כמצוות הפטריארכיה של חברת פליטים, הגירה ומצב מלחמה, השקיעו את מרבית זמנן בגידול הילדים הקטנים.

כעת, משנחשף משחק השח של ארגוני האבות למען שוויון, הם מכריזים על כך, שהם כבר מוכנים באמצעות הוועדה להשאיר על כנה את חזקת הגיל הרך, ובלבד שנוכל כולנו לדלג הישר אל תעתועי המשמורת המשותפת. הכל על פי מתכונים בדוקים של ארגונים אמריקאיים של אבות למען "הורות שווה".

בעשור האחרון, קבוצה של עיתונאי חברה ורווחה יוצרת עבורנו אקלים תקשורתי של שוויון מגדרי נאו-ליברלי, כשהיא מוזנת ע"י אינפורמציה חד-צדדית, אותה מנפקת קבוצת אליטה של עורכי דין ופסיכולוגי-צמרת, המופיעים ברשימת המומלצים של האבות. כולם דואגים להשתיק באלימות גלויה וסמויה את קולן של האמהות. לחליפין, מעצבת התקשורת באין מפריע סדר יום ציבורי, הנותן תוקף להתנהלות השמרנית, כברירת מחדל, של המערכות הפטריארכליות של המשפט, הרווחה, המחקר האקדמי, והמקצועות הטיפוליים, ומאפשר גם להן להתקשט בתכשיט המתקרא "שוויון".

התגבשותה וניראותה של "קואליציית נשים למען אמהות וילדים" מחד גיסא, והשחיקה העקבית של אמון הציבור בישראל בשופטיו, מאידך גיסא, מפיחים בי תקווה, שקם כאן כעת לובי איתן, המסוגל לתבוע משרת המשפטים ומבתי המשפט, בשם הציבור, להחזיר בדחיפות את האנושיות ואת הזכות לחיות בכבוד, אל חייהם של ילדים ואימהות נפגעי בית המשפט למשפחה. שם הוענשו על כך, שהעזו להילחם על גופם, נפשם, והיחסים ביניהם. לכן הושלכו אל העוני. עד שתיחשף חד-צדדיותה של וועדת שניט, האמורה להוליכנו מביטול חזקת הגיל הרך אל המשמורת המשותפת, עד שהלחץ הציבורי על מערכות המשפט, הרווחה והטיפול יחזיר אליהן את אמון האמהות והילדים, עלינו להתאמץ ולהיות משפחה תומכת של כולנו. עלינו לעשות כן תוך כדי בניית גשרים שבסיסם בהכרה וכיבוד של עומק ההבדלים האתניים, המעמדיים, הדתיים, המיניים והלאומיים שבינינו.

חזקת הגיל הרך - המלחמה על כבשת הרש

ד"ר אורית קמיר
משפטנית

חזקת הגיל הרך היא שריד מעולם מסורתי - ממש כמו שאר חלקי דיני המשפחה, וממש כמו מבנה המשק הישראלי ותפיסת הנשיות.
אכן, הגיע הזמן, מזמן, לבטל את כולם, ולכונן דיני משפחה מודרניים, שוויוניים, אנושיים, כמו גם משק שוויוני ואנושי. עד אז, הניסיון לבטל את חזקת הגיל הרך הוא התנכלות לכבשת הרש.

חזקת הגיל הרך היא שריד מעולם מסורתי, פטריארכאלי, בו נשים זן המטפלות בילדים: הן היודעות לעשות זאת, הן הרוצות לעשות זאת, והן המיטיבות לעשות זאת. אמהות היא תפקידן החברתי והיא זהותן האישית. גברים, אבות, עסוקים בפרנסה, בניהול העולם, ואינם יודעים, יכולים, רוצים לטפל בילדים רכים בשנים ולהעניק להם את שהם זקוקים לו. חזקת הגיל הרך מבטאת מוסכמות ומבנים משפחתיים וחברתיים של עולם מסורתי זה, ולכן גם מנציחה ומחזקת אותם. במובן זה היא כולאת, נשים וגברים, בסטריאוטיפים שאינם מאפשרים חלוקה מחודשת של תפקידי המיגדר במשפחה ובחברה בכלל. זאת ועוד: בפועל, במציאות, ישנם אבות המטפלים בילדיהם הרכים ממש כמו האמהות ואף טוב יותר. עבורם ועבור ילדיהם, חזקת הגיל הרך היא פגיעה קשה ברווחה, בשמחת החיים, באיכות החיים.

ואולם כל האמור בפסקה הקודמת הוא רק חלק אחד מן התמונה השלמה, ואסור בשום פנים ואופן לטפל בסוגיה מחוץ להקשר הכולל, המציג אותה באור שונה לחלוטין. חלק חשוב מן התמונה הכללית שיש לקחת בחשבון הוא המציאות החברתית הרלבנטית. המציאות החברתית בישראל כיום היא עדיין בדיוק זו של העולם המסורתי הפטריארכאלי: במרבית המשפחות, הנשים הן היודעות לטפל בילדים הרכים, הן הרוצות לעשות זאת, והן המיטיבות לעשות זאת. במרבית המשפחות גברים, אבות, עסוקים בפרנסה, בניהול העולם, ואינם יודעים, יכולים, רוצים לטפל בילדים רכים בשנים ולהעניק להם את שהם זקוקים לו. היבט חשוב של מציאות חברתית זו הוא שגברים משתכרים, ככלל, הרבה יותר מנשים, ובשעת הגירושין הם בעלי כוח כלכלי רב לאין שיעור. זאת משום שהשוק הישראלי מתייחס לגברים ברצינות רבה יותר, חפץ בהם יותר מאשר בנשים, ומתגמל אותם לאין שיעור יותר מאשר נשים. אפליית הנשים בשוק העבודה יוצרת את המציאות שגברים מתגרשים עשירים הרבה יותר מנשותיהם. מצב עניינים זה מקנה להם עדיפות ברורה במשא ומתן סביב הגירושין: הם שוכרים את עורכי הדין היקרים יותר, כוח העמידה שלהם רב יותר, לאורך זמן, והם יכולים להראות שיקיימו את הילדים ברמת חיים גבוהה יותר. חלק נוסף מן התמונה הכללית שיש לקחת בחשבון הוא המצב המשפטי הנוהג בתחום המשפחה. במדינת ישראל חל, בתחום המשפחה, החוק הדתי עתיק היומין, המבטא, משמר ומנציח את כל התפיסות הפטריארכאליות. על יהודים, שהם רוב תושבי המדינה, חל חוק ההלכה היהודית כפי שהוא מפורש על ידי בתי הדין הרבניים, כלומר מוסדות ארכאיים, פטריארכאליים, שוביניסטיים, בלתי דמוקרטיים, הנוהגים ככל העולה על רוחם וללא כל ביקורת של מוסדות המדינה הדמוקרטית. דיני המשפחה היהודים, כפי שהם מעוצבים על ידי בתי הדין הרבניים ומוחלים על הציבור, מעניקים לגברים כל יתרון אפשרי בעת הגירושין, תוך אפליה

לרעה גלויה, מפורשת ובוטה של נשים. השורה התחתונה היא שגבר יכול לבחור אם לאפשר את הגירושין או לא, בעוד האישה תלויה לחלוטין בחסדיו ובשרירות ליבו. והדברים ידועים ומוכרים עד זרא. על התושבים המוסלמים בישראל חל חוק השריעה המוסלמי, שאינו שונה מהותית מן הדין היהודי, כשם שבתי הדין המוסמכים לאכפו אינם שונים מאלה היהודים.

לאור כל האמור בפסקה הקודמת ברור שבמרבית המשפחות, ברגע הגירושין, האם היא המתאימה והרוצה יותר לקבל לרשותה את הילדים הרכים, ואילו האב הוא בעל היתרון הכלכלי והמשפטי, שהוענקו לו על ידי חברה המושתתת על יסודות מסורתיים, פטריארכאליים ומפלים. במילים אחרות, החברה הישראלית יצרה ומקיימת מצב בו ברגע הגירושין, ככלל, מרבית הנשים הן הראויות יותר לקבל את הילדים הרכים, ואילו מרבית הגברים הם בעלי כוח רב המאפשר להם להכתיב את תנאי הגירושין ולסחוט את נשותיהם להסכים לויתורים מפליגים (וחלק לא מבוטל מן הגברים עושה בדיוק זאת). במצב עניינים מחפיר זה, חזקת הגיל הרך היא כבשת הרש היחידה של האמהות המתגרשות. בזכות חזקה זו, הגברים המתגרשים, בעלי הכוח העודף, לפחות אינם יכולים לפגוע באם ובילדים על ידי קבלת הילדים הרכים לרשותם, כשבמרבית המקרים, כאמור, טובת הילד ובודאי טובת האם מחייבת שהאם היא שתקבל את הילדים. הגברים המתגרשים יכולים לנצל את זכויות היתר המשפטיות והכלכליות שהחברה הישראלית מקנה להם כדי להתעלל בנשים (ובילדים) באמצעים פרוצדורליים ולשם השגת יתרונות ממוניים ורכושיים; אך לפחות אינם יכולים להשתמש בזכויות היתר כדי לנקום באישה על ידי לקיחת הילדים הרכים, ואינם יכולים לפגוע בילדים הרכים (הזקוקים לרוב לאמהותיהם), על ידי הפרדתם מן האמהות. וחשוב לא פחות: בזכות חזקת הגיל הרך הגברים המתגרשים אינם יכולים לסחוט מן הנשים ויתורים על זכויותיהן על ידי איום שידרשו את הילדים הרכים ויקבלו אותם בזכות משאביהם העודפים. זוהי ההגנה היחידה שהמשפט הישראלי והחברה הישראלית מעניקים לאם המתגרשת.

יש לזכור עוד כי אבות מתגרשים יכולים לשאת נשים חדשות, לרוב צעירות יותר, ובזכות משכורותיהם הגדולות יותר לאפשר לנשים החדשות לגדל את ילדיהם. בשל המבנה החברתי המסורתי הפטריארכלי, המפלה לרעה נשים מבוגרות, ובודאי גרושות, הנשים הגרושות לרוב אינן נישאות בשנית, ונותרות עניות יותר מגרושיהן ונשותיהם החדשות. כל אלה יכולים להגדיל את סיכויי הגברים המתגרשים לקבל לחזקתם את הילדים, בין שהם אכן ההורה המתאים יותר ובין שלא; בין שהדבר עונה על צרכי הילדים ובין שלא; בין שהדבר פוגע באופן בלתי שוויוני בנשים המתגרשות ובין שלא. מצב זה מגביר עוד יותר את כוח המיקוח של הגברים בשעת הגירושין. אין ספק שיש לבטל את חזקת הגיל הרך, המנציחה סטריאוטיפים מיגדריים פטריארכאליים: מיד לאחר שיבוטלו כל שאר דיני המשפחה הארכאיים, המפלים נשים לרעה ומעניקים לגברים כל יתרון אפשרי; מיד לאחר שישונו דפוסי ההעסקה בשוק, ונשים תשתכרנה כמו גברים, ותוכלנה לנהל מאבקים משפטיים בתנאי פתיחה שוויוניים; מיד לאחר שיתפוגגו הגישות המפלות נשים מבוגרות, ונשים גרושות תוכלנה לשוב ולהינשא ולאפשר לילדים משפחות מבוססות בעלות שני מפרנסים. חזקת הגל הרך היא שריד מעולם מסורתי - ממש כמו שאר חלקי דיני המשפחה, וממש כמו מבנה המשק הישראלי ותפיסת הנשיות. כל ההבדל הוא שזהו השריד היחיד החותר מעט נגד הזרם, ומעניק זכות מזערית כלשהי לצד החלש, הנשי. אכן, הגיע הזמן, מזמן, לבטל את כולם, ולכונן דיני משפחה מודרניים, שוויוניים, אנושיים, כמו גם משק שוויוני ואנושי. עד אז, הניסיון לבטל את חזקת הגיל הרך הוא התנכלות לכבשת הרש.

מתוך אתר האינטרנט של אורית קמיר:
www.notes.co.il/orit

מושב 38

יפה בן-דוד - המורה שקראה תגר על הנהגת
הסתדרות המורים בידי גברים

דו"ח ועדת דברת, המדיניות הכלכלית ומעמד המורה

ינואר 2006

דו"ח ועדת דברת, המדיניות הכלכלית ומעמד המורה

מושב 38

11 בינואר 2006

רעננה

ברכות:
נחום חופרי, ראש העיר רעננה
עדית דיאמנט, יו"ר מועצת נשים ברעננה

הצגת עמדות:

הרפורמה של דברת כהזדמנות לקידום מעמד האישה
יעל גרמן, ראש העיר הרצליה ויו"ר ועדת החינוך בשלטון המקומי

המאבק למען קידום מעמד המורות בראי התקשורת
ד"ר דליה לירן-אלפר, חוקרת תקשורת, המכללה למנהל, מכללת בית ברל

זכות המורה להגנה מקצועית
עירית זהבי, יועצת בענייני שכר ותנאי עבודה של עובדים במגזר הציבורי

ראש נשי למאבקי הסתדרות המורות
יפה בן-דוד, מורה ויו"ר הסתדרות המורים בקריית גת והסביבה - מועמדת לתפקיד מזכ"ל הסתדרות המורים

כיצד משפיעה המדיניות הכלכלית על נשים עובדות בכלל ועל מורות בפרט?
ברברה סבירסקי, מנהלת מרכז אדוה

רפורמה מוסכמת לקידום החינוך והמורים בישראל
עפרה דונסקי, משנה למנכ"ל הסתדרות המורים

מורות ללא הגנה מקצועית
ד"ר לינדה עפרוני, משפטנית וכלכלנית, מומחית לשוק העבודה

מנחה: עו"ד עדה רבון

הרפורמה של דברת כהזדמנות לקידום מעמד האישה

יעל גרמן
ראש העיר הרצליה

הרפורמה בחינוך, שמציע דו"ח דברת, תשפר את מעמד המורה ותאריך את שעות הלימוד והשהייה בבית הספר, והיא מהווה בשורה למעמד האישה. מקצוע ההוראה לא ישמש עוד מקלט לאישה הקטנה הרוצה להיות בבית כדי לבשל לבעל. המורות ייהנו ממשכורת ראויה והן תוכלנה לקחת חלק אמיתי וחשוב בכח העבודה ובחברה הישראלית.

"למערכת החינוך בעבר ובהווה הישגים בעלי משמעות רבה להתפתחות מדינת ישראל. חוב גדול חבה המדינה לדורות של מחנכים - מנהלים ומנהלות, מורים, מורות וגננות - שהשקיעו ומשקיעים את מירב מאמציהם לחינוך דורות של תלמידים. לצד ההישגים הרבים, אין להתכחש לעובדה שמערכת החינוך נמצאת במשבר שעלולות להיות לו השלכות מדאיגות על עתידה של החברה הישראלית ועל כלכלת המדינה".

כך מתחיל דברת את הדו"ח שהוגש בינואר 2005.

"על ארגוני המורים - לנצל הזדמנות היסטורית זו לשיקום מעמד המורה ולקביעת ההוראה כמקצוע לאומי מועדף. ציבור המורים והמורות יקבל אחריות וסמכות מקיפים בעשייתו הפדגוגית ויזכה להכרה מקצועית ולתמורה כלכלית לה ציפו זמן רב".

"על ציבור המנהלים, המורים, המורות הגננות ועובדי החינוך, הנושאים בעול החינוך יום-יום ושעה שעה - לקבל על עצמם את האתגר העצום שתוכנית זו מציבה בפני מערכת החינוך בישראל. הם הנושאים בעיקר האחריות ולהם עיקר הסמכות להוביל למימוש החזון".

התוכנית כוללת ונשענת על מספר עקרונות פדגוגיים וחברתיים ועל השקפת עולם שוויונית ופלורליסטית. בבסיסה מספר עקרונות: חיזוק החינוך הציבורי; צמצום פערים ושיפור הישגים; רצף פדגוגי; חיזוק החינוך בגיל הרך; בית הספר וגן הילדים צריך להיות בית חם ומגן; העמקת החינוך האזרחי; שיפור במעמד המורה ובמקצוע ההוראה; שותפות הורים; מדידה והערכה של הישגים.

בבסיס הרפורמה עומדת התפיסה כי החינוך במדינה נעשה בין כתלי בית הספר, לכן יש להאריך את יום הלימודים של התלמידים ויום העבודה של המורים. יום הלימודים הארוך יאפשר לארגן מחדש את פעילויות בית הספר ולהכיל/החיל תוכניות נוספות של ערכים ואומנות.

לא מפליא ולא מפתיע שדברת ביסס חלק ניכר מיסודות הדו"ח שלו על התכנית של ארגון המורים "עוז לתמורה" משנת 98. "עוז לתמורה" מביא "רפורמה כוללת שתביא לשינוי מהפכני - ערכי ומבני - במערכת החינוך שתכליתו פריצת דרך: במעמד החינוך, בית הספר והמורה בחברה הישראלית, בתפוקות מערכת החינוך, הן הכמותית והן האיכותית. בבסיס עוז לתמורה:

א. יצירת מערכת של קידום ותגמול מורים על פי תפקיד, תפוקות והישגים.
ב. צמצום מספר התלמידים בכיתה.

ג. שינוי מבנה שבוע העבודה, כך שאת כל המשימות תבצע המורה בין כתלי בית הספר (בדיקת עבודות ומבחנים, מערכי שיעור, עבודה אישית מול תלמידים והורים ועוד).
ד. שיפור התנאים הפיזיים (כתות מרווחות, פינות עבודה אישיות ועוד).

רפורמה השמה במרכז את המורים, מביאה לשדרוג במעמדם והופכת את ההוראה לקריירה (על פי "עוז לתמורה"), היא בהכרח טובה לנשים שכן רוב המורים במדינה הן מורות. הנשים העוסקות בעבודת ההוראה ואלו שתצטרפנה למקצוע תיהנינה מתנאים משודרגים (בהנחה שאכן יהיו תנאים משופרים).

זאת ועוד: הפיכת מקצוע ההוראה למקצוע של 40 שעות שבועיות - יום לימודים ארוך בשבוע קצר (5 ימים) תביא לכך שאישה, שאינה מורה, תוכל לצאת לעבודה במשרה מלאה, להביא משכורת "כמו גבר" ולהיות שקטה שהילדים נמצאים במסגרת ביה"ס. כל זאת מבלי לשלם למטפלת שתוציא אותם ב-13:00, תיתן להם לאכול וכו'.

לבן, הרפורמה בחינוך המשפרת את מעמד המורה ומאריכה את שעות הלימוד והשהייה בבית הספר היא בשורה למעמד האישה. מקצוע ההוראה לא ישמש עוד מקלט לאישה הקטנה הרוצה להיות בבית כדי לבשל לבעל, ואיני מעלה ביקורת על כך. המורות ייהנו ממשכורת ראויה והן תוכלנה לקחת חלק אמיתי וחשוב בכח העבודה ובחברה הישראלית.

רפורמה בחינוך מבחינתי - הולכת יד ביד עם קידום מעמד האישה.

יעל גרמן, ראש העיר הרצליה

המורות זקוקות להגנה פרופסיונאלית

עירית זהבי
יועצת בענייני שכר ותנאי עבודה של עובדים במגזר הציבורי

אין כל סיבה שמורה יאלץ לפנות לבית דין לעבודה ולממן עורכי דין במקום שבו האיגוד היה צריך לספק לו הגנה משפטית. לשם כך קיים האיגוד ולמטרה זו הוא גובה מיסי חבר.

מעניין לדעת האם תביעה אישית נגד נציג מורים בבית משפט על אי-ייצוג הולם, הייתה יכולה לזכות בהצלחה ואם כן, האם תקדים כזה היה משנה את דרך התנהלות האיגודים.

אני מדברת כמי ששרתה בעבר מורים באיגוד המקצועי וממשיכה לעשות כן היום, כמנהלת וכבעלת משרד פרטי לייעוץ פרופסיונאלי למורים. אחד השירותים אותו אני נותנת למורים, הפונים אלי לייעוץ, הוא עזרה בהשגת סעד אותו הם יכולים לקבל מן האיגוד המקצועי. ההתמקדות היא באותם דברים שניתן לדרוש מהאיגוד, אל מי בדיוק באיגוד כדאי או ניתן לפנות ואיך לעקוף סמכויות במידת הצורך. כל אלה על מנת למצות זכויות בעבודה המגיעות להם ושאותן ניתן להשיג לעיתים רק בסיוע האיגוד המקצועי. יש לזכור שלאיגוד המקצועי כוח לייצוג עובדים, הנובע מעצם מעמדו ולאו דווקא מתוקף סטאטוטורי. האיגוד המקצועי יכול לעזור במקום שבית המשפט אינו יכול וכמובן בעלות נמוכה בהרבה. מטבע הדברים, כאשר המורה זקוק להגנה פרופסיונאלית הוא פונה אל האיגוד המקצועי.

מיהו האיגוד המקצועי? ברמת העיקרון הוא מורכב, לכאורה, ממורים שנבחרו על ידי ציבור המורים. כאשר אני מדברת על האיגוד המקצועי אני מדברת על שני ארגוני המורים מבלי להפריד ביניהם, כיוון שהדומה ביניהם רב מהשונה.

התבוננו סביבכם וראו במי מדובר. הנבחרים הם מורים, חלקם מנהלים, מרביתם גברים. הם ראו כיתה לאחרונה לפני מספר שנים, אם לא עשרות שנים. הם מועסקים בעבודתם באופן חלקי כמורים או מקבלים אישור חופשה ללא תשלום למשך שהותם בתפקיד, מאותו מעסיק שאצלו עובדים המורים הזקוקים להגנה. מטבע הדברים, עובד התלוי בחסדיו של המעסיק שלו, בין אם לצורך אישור חל"ת או לצורך רכישת זכויות פנסיוניות ואפילו לצורך יציאה לפנסיה, אינו חופשי לפעול מבלי להיות חשוף לנזק אישי. רוב הנציגים הם עובדי מדינה, קרי: עובדי משרד החינוך והם מגינים בעיקר על מורים שעובדים אצל אותו מעסיק. זה נכון יותר לגבי הסתדרות המורים מאשר לגבי ארגון המורים העל-יסודיים ויכול להיות שזו אחת הסיבות לשוני בתפקודם של הארגונים השונים.

כמה זמן לוקח לאדם, היושב במגדל השן של התפקיד, לשכוח שהיה פעם מורה? התשובה היא: מהר מאד. כאשר מסתופפים בצל קורתם של "שועים ורוזנים" (מפקחים, מנהלי מחוז, חברי כנסת, ממונה על שכר באוצר), חושבים הנציגים שהם בעצמם "שועים ורוזנים" ולא צריך לעבור זמן רב עד לעשיית יד אחת עם המעסיקים כנגד העובדים.

וכך קורה שלאחר התבססות בשלטון, שיש בו אופוזיציה הולכת וקטנה עד כי אינה קיימת כלל,

אין עוד סיבה לעסוק בעיקר.

יש לזכור כי בהכרזת סכסוך עבודה בעניינו של מורה יחיד או של חדר מורים יש טרחה רבה וגם סיכון מעמדו האישי של נציג המורה. גם פעילות של הסברה והדרכה, בחדרי מורים, גורמת לנציגים עבודה רבה יותר. הסברה גורמת למודעות ומודעות, מאידך, גורמת לפניה רבה יותר לבקשת סעד.

כך קורה שמורה, הפונה לעזרה מקבל תשובות כמו: "אנחנו לא מבינים בנושא", כאשר הנושא מעוגן בתקשי"ר. אביא מקרה ספציפי, שבו נתקלתי לאחרונה, כדוגמא. המעביד סרב לשלם פדיון בגין ימי מחלה שלא נוצלו, בהתאם לחוזר ספציפי של משרד החינוך אל הבעלויות. למורה נאמר על ידי נציג הארגון כי "כל מעסיק עושה חישוב בדרך אחרת", על אף שבחוזר הנזכר נכתב במפורש כיצד לערוך את החישוב. האם לא היה על נציג הארגון ללמוד את הנושא ולדאוג להבין את שיטת החישוב ולדאוג לאכוף אותה, בהמשך?

משפט אחר כמו "ראשון נכנס אחרון יוצא, זה כבר לא קדוש יותר", נאמר למורה מפוטר, לאחר שמורה שהגיע למקום העבודה אחריו המשיך להיות מועסק. זאת חרף העובדה שהדבר אינו כתוב בשום מקום. לא ידוע לי על כך שההסכם בנושא הזה שונה.

למורי מכללות, הבאים בדרישות המסתמכות על תקנות והסכמים, אומרים שבנושא המכללות הדברים שונים, בעוד שמעולם לא הייתה שום הסכמה האומרת שמורי מכללות שייכים לקטגוריה אחרת. אין לכך שום אזכור בתקנות שירות עובדי ההוראה או בהסכם הקיבוצי. דברים דומים נאמרים למורי אולפנים, כאשר כל עובדי ההוראה נמצאים תחת אותה קורת גג ומדורגים באותו דרוג ועל כולם חלים בדיוק אותם סייגים.

אנשי האיגוד המקצועי אינם חושבים שהאיגוד אמור להחזיק בעלי מקצוע שיודעים את העבודה, שיש להכשיר נציג מורים לתפקידו. אנשים מתמנים לתפקיד בלא כל השכלה. הם צריכים ללמוד את הנושא בשיטת הניסוי והטעיה. אין להם השכלה משפטית או חשבונאית ואין כל סיכוי שיוכלו למלא את תפקידם ללא הכשרה מתאימה. מחשבה אפיקורסית אולי אומרת שאם האיגוד יעסיק בעלי מקצוע יישאר פחות כסף לשכר עסקנים. זו גם אפשרות.

לעיתים, כאשר מורה מבקשת סעד משפטי לצורך תביעה ממעביד לשלם כנדרש התשובה הניתנת היא שהארגון אינו נותן סעד במקרים בהם התמורה היא כספית והיא ניתנת, בסופו של דבר, לעובד עצמו. כאילו אין תפקידו של האיגוד לסייע בתקבולים כספיים. הרי כאשר מדובר במעסיק שעושק עובד אין מדובר בעשיית עושר. האיגוד המקצועי צריך לתת סעד משפטי בכל פגיעה שהיא פגיעה ברמה העקרונית. מניעת עושק היחיד יכולה להיות מקרה תקדימי ולסייע לכל העובדים של אותו מעסיק בהווה ובעתיד.

גם למורים בשטח לא ניתנת הכשרה מתאימה. בדרך כלל אין מי שירצה בפניהם על זכויותיהם או יעמוד לרשותם כאשר הם זקוקים להגנה. המורים צריכים הכנה לפרופסיה. הם זקוקים להסברים לפני כניסתם לעבודה, ערב סיום הלימודים, כמו גם הסברה עקבית ושוטפת בחדרי מורים. דוגמא לחוסר זמינות ונגישות למידע ולסיוע היא הדוגמא הבאה: ביום בו פיטרו מורים רבים אחרי תחילת שנת הלימודים התלוננה מזכירת סניף בפני מורים ששיוועו לעזרה וטלפנו אליה, על כך שהיה לה קיץ מאוד קשה, נוכח הפיטורין, והיא זקוקה לחופשה. היא כעסה מאוד על ההטרדה הטלפונית. באיזו זכות מתלוננת מזכירת סניף זו על קיץ קשה, כאשר באותו קיץ נכרת מטה לחמם של כל כך הרבה מורים, שהם המשלמים למעשה את שכרה? איך מרשה לעצמו איגוד מקצועי לצאת לחופשה ולא להשאיר אנשים שיטפלו בנזקקים בחופשות, שבהן מתרחשות עיקר הפגיעות במורים?

אין כל הצדקה לכך שמורה, הנפגע על ידי המערכת, יקבל יותר סעד מנציב תלונות הציבור מאשר מהאיגוד המקצועי שלו. קרה לא פעם שמורה שלא קיבל את ההגנה המתאימה פנה לנציב תלונות הציבור וזה התערב לטובת המורה ובעייתו של המורה נפתרה, במקום שבו האיגוד המקצועי גילה אזלת יד מוחלטת.

אין כל סיבה שמורה יאלץ לפנות לבית דין לעבודה ולממן עורכי דין במקום שבו האיגוד היה צריך לספק לו הגנה משפטית. לשם כך קיים האיגוד ולמטרה זו הוא גובה מיסי חבר.

הדבר הקל ביותר הוא "לגלגל עיניים לשמים" ולאמר לציבור שמורה זה או אחר אינו ראוי להגנה בגלל אופיו, מעשיו או טיב עבודתו. לאמר דברים כאלה בטרם משפט זה הדבר החמור ביותר שיכול נציג איגוד לעשות. תפקידו של נציג המורה הוא כתפקידו של עורך דין, לא כשל שופט. המעסיק בוודאי ינסה למשוך את נציג האיגוד למקום הזה. כל מורה זקוק להגנה ולו בגלל ששילם לאיגוד המקצועי מיסי חבר. הוא ראוי להגנה כמו שראוי כל מי שעבר עבירה, ואין זה תפקידו של האיגוד לחרוץ משפט. תפקידו לספק סעד ולשם כך הוא קיים.

נציגי איגודים מקצועיים מצאו את עצמם לא פעם בתפקידי מפתח, אחרי שסיימו את תפקידם באיגוד. האם אין זה מעורר חשד כאשר חבר הנהלת ארגון מורים הופך להיות מפקח ואפילו ראש מפקחים במשרד החינוך, או בכיר במזכירות הפדגוגית ואחר-כך מנהל רשת חינוך? לכאורה, אין בכך פסול, אך מי שהשתלח במעסיקים והגן על מורים לא סביר שטיפס לתפקידי פיקוח אצל אותו מעסיק, שמולו הגן קודם לכן על מורים.

ולסיום: איך מרשה לעצמו איגוד מקצועי למנוע פרסום שירותים פרופסיונאליים פרטיים, ממשרד כמו שלי, כפי שהוא עושה בשנים האחרונות? במדינה דמוקרטית קיים חופש הפרסום. כל עוד אין מפרסמים דברים אסורים בחוק כמו פורנוגרפיה, אלימות או סמים אין למנוע פרסום.

האיגוד המקצועי לא חושב שהכללים האלה חלים גם עליו ובשרירות לב מונע פרסום שהיה יכול לתת סעד רב למורים ולהוריד מהעומס של האיגוד המקצועי. האם מה שמנחה את האיגוד זה הפחד בפני יעוץ שיתן למורים רעיונות כיצד לגרום לאיגוד המקצועי לשרת אותם טוב יותר?

המפתיע ביותר הוא שאיש מנפגעי האיגודים המקצועיים, למיטב ידיעתי, עוד לא הגיש תביעה אישית נגד נציג מורים בבית משפט על אי-ייצוג הולם. מעניין לדעת האם תביעה כזו הייתה יכולה לזכות בהצלחה ואם כן, האם תקדים כזה היה משנה את דרך ההתנהלות של האיגודים.

המאבק למען קידום המורות בראי התקשורת

ד"ר דליה לירן-אלפר
בית הספר לתקשורת, המכללה למנהל והמכללה האקדמית בית ברל

דו"ח דברת הצליח לקדם את הדיון בנושא החינוך בחברה הישראלית למרכז השיח הציבורי. הפן השלילי הקשור לכך הוא מתן קדימות לעמדות התומכות ביישום ההמלצות ונקיטת גישה ביקורתית כלפי ארגוני המורים המסתייגים ממנו.

באופן מסורתי, החינוך לא בא לידי ביטוי כנושא בעל חשיבות מרכזית בתקשורת הישראלית. המדיה בישראל מתמקדת בביטחון, בפוליטיקה ובכלכלה, בעוד שתחום החינוך נתפס ומוצג במסגרות של "חדשות רכות". הידיעות והפרשנויות ממוקמות בעמודים הפנימיים של העיתון ובשולי מהדורות החדשות בטלביזיה וברדיו.

למקומות מכובדים יותר בסדר היום התקשורתי זוכים להגיע בדרך כלל רק נושאים הקושרים את החינוך והמורים להקשרים שליליים. כך ניתן לציין מקרי אלימות שבהם מעורבות מורות ומורים ("מורה אנסי" ו"ננת מכה"), הישגים נמוכים במיוחד של תלמידים בבחינות והתדרדרות בדירוג העולמי, וכמובן סכסוכים על שכר ושביתות במערכת.

בהתייחס לז'אנרים תקשורתיים אחרים אציין, כי מעטות הדמויות של מורים/מורות כגיבורי סדרת דרמה טלביזיונית בדיונית, המיועדת לצפיית מבוגרים בשעות צפיית השיא. שונה הדבר כמובן בתוכניות לילדים ונוער, בהם הווי בית הספר משמש כזירת התרחשות פופולרית. בפרסומות טלביזיוניות מועט השימוש בדמות המורה ובפעמים הספורות שפגשנו בה, הופיעה בדימוי מגוחך ובהקשר שלילי (המורה הממושקפת שכל תלמידיה נרדמים בשיעור).

וועדת דוברת והדו"ח המסכם שהציגה מהווים מקרה מיוחד בהתייחסות התקשורת לנושא החינוך ובייצוג התקשורתי לו זוכים המורים והמורות. להלן כמה הערות מרכזיות:

מאבק הוא דרמה ולכן בעל ערך חדשותי גבוה. העימותים החריפים על מסקנות הוועדה ועל התנאים וההשלכות ליישומיהן בין גורמים שונים, בין השאר, ארגוני המורים, מחברי הדו"ח, משרד החינוך וועדי ההורים, מסבירים את הבולטות לה הוא זכה בעמודים קדמיים של העיתונות המודפסת במהדורות החדשות בטלביזיה, ובהתייחסויות תכופות בתוכניות אקטואליה ואירוח.

יוזמי הדו"ח ומבצעיו, שרת החינוך ודוברת אישית, מצטיינים בנגישות למוקדי התקשורת בישראל. השתייכותם למוקדי הכוח הובילה להצלחה בהבלטת הדו"ח ובהמלצותיו, ומכאן לקידום הדיון בנושא החינוך בחברה הישראלית בכלל, למרכז השיח הציבורי. למאפיין זה שני היבטים: החיובי - נושא החינוך זוכה, אולי לראשונה, לדיון ציבורי נרחב, השלילי - מתן העדפה לעמדות התומכים ביישום ההמלצות ונקיטת גישה ביקורתית כלפי ארגוני המורים המסתייגים ממנו.

לכך יש להוסיף, כי התקשורת מגנה נשים מיליטנטיות ופעלתניות בזירה הציבורית - הפוליטית (ראו הייצוג התקשורתי של "נשים בשחור", "נשים בירוק", ארגון "ארבע אימהות" בתחילת דרכו ואחרות). עמדה מסורתית זאת

משתקפת גם ביחס המסתייג כלפי המורות הלוחמניות.

לסיכום ועל אף הקשיים, יש להערכתי לנצל את האירועים ואת הבולטות, לה זוכה תחום החינוך בכלל ומעמד המורה בישראל בפרט, בעקבות דו"ח דוברת. יש ליזום כנסים ואירועים שיזכו לכיסוי תקשורתי ולעודד את המשכיות הדיון הציבורי. יש להעמיק את היחסים עם התקשורת המקומית, המגלה מטבעה יותר עניין בנושאי חינוך ומקצה לתחום בדרך כלל כתבים מיוחדים, תוך גילוי ערנות לכל הזדמנות לפרסם אירוע מקומי בתקשורת הארצית. יש להזרים מידע באופן מקצועי ולהבליט אירועים דרמטיים חיוביים כגון פרסים והצלחות של מוסדות וארגונים ובמיוחד סיפורים אישיים אנושיים. מומלץ עוד למצוא דרך לעידוד הפקת סדרת דרמה ישראלית מקורית שתעמיד במרכזה מורות כגיבורות העלילה ואת בית הספר כזירת התרחשות. וכמובן, מן הראוי שארגוני המורים יקימו ועדה קבועה, שתעקוב באופן שוטף אחר הדיון והייצוג התקשורתי של תחום החינוך.

לבסוף, מערכת הבחירות המתרחשת בימים אלו מזמנת כר פעולה טוב להעמקת הדיון הציבורי בחינוך ועל ארגוני המורים לנצל היטב את חיזורי המפלגות אחרי קהל הבוחרים העצום של המורות.

לחצים לדחיית כנס פרלמנט הנשים עד לאחר הבחירות להסתדרות המורים

חברות פרלמנט הנשים טוענות כי יו"ר ההסתדרות המורים וסגניתו מפעילים לחצים לדחיית הכנס המתוכנן בשבוע הבא ברעננה בנושא מעמד באישה המורה, עקב הסמיכות לבחירות להסתדרות המורים.

"יו"ר ההסתדרות המורים וסגניתו מפעילים עליהן לחצים לבישול כנס פרלמנט נשים העוסק במעמד המורה", כך טוענת הנהלת בית הלחמי, תושבת רעננה, חברת פרלמנט נשים המתארך לעיתון כנס נשמע הבא ברעננה.

בית הלחמי הקימה לפני כשלוש שנים, יחד עם ד"ר אשחר הרצוג מהישיבה מכמורת, את פרלמנט הנשים. "התכנס כשש-שבע פעמים בשנה, בכל פעם ברשות מקומית אחרת, ורן בנושאים שנים חשובים למעמד האישה בחברה בקהילה. בסלילה יצור, באחר לכל מאבל מחשבים בעלי מקצוע רלוונטיים.

"ביום רביעי הבא אמור להתכנס הכנס ה-16 של פרלמנט נשים בבית אשכול אלון ברעננה. הכנס אמור לעסוק בנושא מעמד האישה המורה. לכנס הוזמנה לאלוף גם יפה בן-יהוד, ההסתדרות בוול ומרכז המורים הנוכחי. בול יו"ר ארגון המורים הנוכחי, יוסי ומרכז בבחירות הקרובות להסתדרות המורים.

בית הלחמי: לחצים והרמשות

לטענת ד"ר בלחמי, מאז נודע להשרון ולסגניתו, עשרת דונסקי מכפר סבא, כי הכנס יעסוק במעמד האישה וכי אחת מהנואמות המתוכננות הפעמי היא בן-יהוד, החלו השניים להפעיל לחצים עליה, על הרצוג ועל ראש העיירית, נחום הופרי, להביא לביטול הכנס.

בית הלחמי "הלחצים כוללים נסיונות לכפול את הכנס או לדחות אותו עד לאחר הבחירות להסתדרות המורים, רק משום שאחת המשתתפות בו ובכנסים יהיה נשים על יו"ר נשימה היא בן-יהוד, המועמדת מול ומרכז הנוכחי על תפקיד יו"ר הסתדרות המורים. הלחצים כוללים מלמנים אישים מוכרי ואנשי, הכנסות על בן-יהוד.

בית הלחמי. הושלו לחצים

הנשים צריך לחייב נקי בכל נקיטת עמדה וכיוון במטה שלו למען כי מהשנים. אם זה היה מתקיים לפני או אחרי הבחירות, לא היתה שום בעיה ולא היינו אומרים דבר".

נסען כי השלחנה לחצים על מורות ומיומנות אחרות לכנס שיא לחנים אייר, יקל ראש הקואליה שיבוא ובשיח יהבה.

"מנס לא הושלו לחצים מסו וה אנחנו לראשונה הכנס שיעסו מה שהי הסכנה לנסח, רק הנסחנו לחו את הבעיות יחד עם הסמינרים לבחירות. בכל מקרה, לא קיבלנו

אריית ניימבוים-יזראל
ariit@walla.net.il

חברת דיפלומטיה מדינת רייסנטרומנית, מדווח רווחו על איזור להסתתף בקהל בכנס.

"יוסרנו והינסקי החינו לכנס, ולאחר שהבינו כי אין באפשרותנו לבטל את הכנס מאחר שיהא לא יעסוק בבחירות אלא רק בנושא מעמד האישה המורה, הם הודיעו על אי השתתפותם".

רונסקי: זו התערבות בבחירות

רונסקי מתנצחת "לא הופלו כלל לחצים להביא לביטול הכנס אלא לדחייתו בלבד לאחר מועד הבחירות הפנימיות בהסתדרות המורים. מדובר בדרישות של נורמים חיצוניים בבחירות פנימיות של הסתדרות".

הכנס אמור לקמוץ במעמד המורה הראשה, מרוע זו התערבות בבחירות?

"בעם הקובעה שמוטיעים את אחת הסדרות בבחירות להסתדרות ד"ר הדקר ושיתרונה הגדול הוא זה שהיא אישה, זו בכר התערבות. אם היא לא היתה מתמנת, זה היה בסדר".

אבל גם את וגם ומרכז תומכתם לקדם חזון.

"אני מקווה שאין שום סיבה שפרלמנט נשים יתערב ויתקוף עבודה כנושא זה בכלל. פרלמנט

"קול רענן" 4.1.2006

פרלמנט הנשים כמרקחה

פרלמנט הנשים שנערך בשבוע שעבר ברעננה הפך להיות זירת מהלומות מילולית בין ראש עיריית הרצליה, יעל גרמן, לבין יפה בן דוד, אחת מהמתמודדים לתפקיד מזכ"ל הסתדרות המורים הארצית. ● אחת ממארגנות האירוע "תמהתי על התפרצותה של גרמן כלפי בן דוד, ראש עירייה חזקה מול מועמדת בראשית דרכה. לדעתי, זה ממש לא כוחות". ● העירייה: גרמן הבהירה שהנסיון להפוך את האירוע לאסיפת בחירות הוא לא לרוחה.

צילום מתוך קלטת האירוע: נמרוד גליקמן

גרמן באירוע: "סירבה ליטול חלק באסיפת בחירות"

"על השרון" 5.1.2006

השלכות תקציב המדינה לשנת 2006 על החינוך, המורות ונשים בכלל

ברברה סבירסקי
מנהלת מרכז אדוה

בין 2001 ו-2010, יקטן תקציב שעות ההוראה בכ-22%. משמעות השחיקה עבור כוח ההוראה, ש-75% ממנו הן נשים, היא פחות תעסוקה ו/או תעסוקה בתנאים פחות טובים.

ההצעה שלנו היא שהממשלה תיצור סל שנתי של כ-10 מיליארד שקל, שייוחד למטרות שונות. הראשונה בהן היא שדרוג משמעותי של מערכת החינוך, כולל יום חינוך ארוך לכל והעלאת שכר המורות.

הצעת תקציב המדינה לשנת 2006 מבוססת על שתי פעולות, שאף מהן אינה מטיבה עם הנשים: הקטנת הוצאות הממשלה והפחתה במסים ישירים. הקטנת הוצאות הממשלה תפגע בפרנסתן של נשים רבות. היא תפגע גם בשירותים חברתיים שנשים זקוקות להם יותר מגברים: שירותי בריאות, שירותי רווחה ושירותי ביטחון סוציאלי. ההפחתה במס הכנסה לא תביא תועלת רבה לנשים, כי ממילא רובן אינן משלמות מס הכנסה משום ששכרן נמוך מסף המס, ואם שכרן גבוה מסך המס, הרי שזה לא בהרבה.

הקטנת הוצאות הממשלה

תקציב המדינה לשנת 2006 קובע שבין השנים 2006 ו-2010, תקציב ההוצאות של הממשלה יגדל בלא יותר מאחוז אחד מדי שנה. זאת בשעה שאוכלוסיית המדינה גדלה בקצב של כ-1.7% לשנה. משמעות ההפרש בין הגידול בהוצאות הממשלה והגידול באוכלוסייה - שחיקת התקציבים, או במלים אחרות, פחות תקציב לנפש.

השחיקה המתוכננת בתקציב ההוצאות של הממשלה מתווספת לקיצוצים הכבדים שנעשו בתקציב בין השנים 2001 ו-2004. קיצוצים אלה היו בעיקר בקצבאות הביטוח הלאומי ובשירותי החינוך, הבריאות והרווחה.

הקטנת הוצאות הממשלה מוזילה את מחיר ההון. כידוע, נשים אינן נמנות עם בעלי ההון. האידיאולוגיה הניאו-ליברלית, בה שבויים קברניטי המדינה, אומרת שהוזלת ההון תגדיל את העושר שבידי בעלי ההון, ועושר זה יתחיל בסופו של דבר לחלחל כלפי מטה, למקום בו נמצאים רוב הישראלים. הבעיה היא שבסופו של דבר, רוב ההון נשאר באותו מקום; אצל בעלי ההון, ואלה לא תמיד משקיעים אותו בעסקים היוצרים מקומות עבודה. רבים משקיעים אותו במוצרים פיננסיים המטיבים רק עם... בעלי הון.

שירותי חינוך

בעדשה מגדרית שירותי חינוך ציבורי מעניקים שני דברים חשובים: משרות של מורות וסיכויי מוביליות לילדים. הבעיה היא שבין השנים 2001 ו-2010, יקטן תקציבן של שעות ההוראה, בחישוב לתלמיד, בכ-22%.

משמעות השחיקה הזאת עבור כוח ההוראה, ש-75% ממנו הן נשים, היא פחות תעסוקה ו/או תעסוקה בתנאים פחות טובים. הנתונים קשים ביותר כבר היום, לפני שתתברר מלוא השחיקה. בשנת 2003,

השכר הממוצע בענף החינוך, המחקר והמדע, שבו המורים מהווים רוב מוחץ, היה כ- 5,800 ₪, הרבה פחות מהשכר הממוצע, כ- 7,000 ₪ לחודש. אם נבחן את השכר לפי מגדר, נמצא שהשכר הממוצע של הנשים עמד על לא יותר מ- 5,000 ₪ לחודש, בשעה שהשכר הממוצע של הגברים היה 7,000 ₪.

אם אחת התוצאות של הקיצוץ בשירותי החינוך היא פגיעה במשרות של נשים - ובריחה של נשים ממקצוע ההוראה, הרי תוצאה נוספת היא ירידה במידת המוביליות שמעניקה מערכת החינוך הציבורית לילדים. כאשר מספר שעות ההוראה שווה לכל הילדים, יש סיכויים שווים יותר לכל הילדים להצליח בלימודים. כאשר מספר שעות ההוראה תלוי בתוספות שההורים נדרשים לשלם לבתי הספר, סיכויי הילדים להצליח בלימודים קשורים להכנסת הוריהם. במרוץ הזה המפסידות הן המשפחות בעלות ההכנסה הנמוכה, וביניהן המשפחות החד-הוריות שבראשן נשים.

הפחתה במסים ישירים: הטבה שאינה מיועדת לנשים

תקציב המדינה לשנת 2006 כולל שלושה סוגי הטבות במסים ישירים. אף אחת מההטבות אינה מיטיבה עם רוב ציבור הנשים. הראשון: הפחתה במס חברות, מ-36% מהרווח הלא מחולק ל-34% מהרווח. בשנים הבאות מתוכננות הפחתות נוספות, עד ל-25%. אין צורך לומר שמעט מאד נשים הן בעלות חברות.

השני: הטבה במס הכנסה. עד שנת 2010, כאשר תושלם ה"רפורמה במס", יתווספו לפרטים בעשירון העליון (ממוצע הכנסה: כ- 24,000 ₪ לחודש) קרוב ל-4 מיליארד שקל לשנה מהפחתת מס הכנסה. לעשירון התשיעי (ממוצע הכנסה: כ- 12,000 ₪ לחודש) יתווספו סך של 1.2 מיליארד שקל לשנה ולעשירון השמיני (ממוצע לחודש: כ- 8,500 ₪) 95 מיליארד ש"ח. לפרטים בעשירונים 1-7 (70% מהשכירים והשכירות) יתווספו, סך הכל, רק 1.7 מיליארד שקל לשנה.

בשנת 2004, קרוב ל-50% מהשכירים לא שילמו מס הכנסה, בגלל שכרם הנמוך. באותה שנה, השכר החודשי הממוצע של הנשים היה כ-5,500 שקל, ושל הגברים, כ-8,500 שקל. מטרת ההפחתה במס הכנסה היא להיטיב עם השכירים בעשירונים העליונים, שביניהם נמצאות רק מעט נשים. לפי ההערכה, נשים משלמות רק כ-18.5% ממס ההכנסה, כך שההטבה במס הכנסה אינה מיטיבה עמן, לפחות לא באופן ישיר.

הסוג השלישי של הטבה במסים ישירים הוא ההטבה בדמי הביטוח הלאומי. ממשלת שרון מינתה ועדה ברשות יוסי בכר במטרה להעלות הצעות ל"מלחמה בעוני". לפי הדיווחים בתקשורת, אחת ההצעות היא לפטור מקבלי שכר נמוך מתשלומים לביטוח הלאומי - ללא מקור חלופי להכנסה שתאבד. ההצעה הזאת נשמעת "חברתית", אולם היא אינה כזאת, כי היא כרוכה בפגיעה בהכנסות המוסד לביטוח לאומי.

בטווח הארוך רוב אזרחי המדינה יפסידו מצעד כזה, כי בעת הצורך, יהיה לביטוח הלאומי פחות כסף לשלם קצבאות: דמי לידה, קצבת נכות, או קצבת זקנה, למשל. הנשים תפסדנה יותר, כי הן זקוקות לשירותי ביטחון סוציאלי יותר מהגברים, בגלל הלידות, תוחלת החיים הארוכה יותר וההכנסה הנמוכה יותר.

לפני הקיצוצים הנשים היוו יותר מ-50% ממקבלי דמי אבטלה, כ-65% ממקבלי הבטחת הכנסה וקרוב ל-100% ממקבלי קצבת הילדים. נתונים אלה ממחישים את העובדה, שפגיעה בקצבאות הביטוח הלאומי היא פגיעה בנשים.

אלטרנטיבה שתועיל לנשים

ההצעה שלנו היא, שהחל משנת התקציב 2006, הממשלה תיצור סל שנתי של כ-10 מיליארד שקל, שייוחד למטרות שונות. הראשונה בהן היא שדרוג משמעותי של מערכת החינוך, כולל יום חינוך ארוך לכל והעלאת שכר המורות.

למידע נוסף: www.adva.org

מורות ללא ייצוג

דר' לינדה עפרוני
משפטנית וכלכלנית, מומחית לשוק העבודה

ארגוני המורים לא הפריעו לועדת דברת לגבש את המלצותיה, שהתקבלו בחום ע"י ראש הממשלה שרון.
ההסתדרות הכללית, זו שמאגדת בתוכה את הסתדרות המורים, שמהווה את מרבית אוכלוסיית המורים והמורות, לא ניהלה מאבק אמיתי למען חבריה.
אישה שמייצגת נשים, קרובה יותר למצוקת המורות ולדרישות הייחודיות שלהן.
למורות אין הגנה מקצועית אמיתית, עקב חולשת ההסתדרות הכללית החדשה, שאינה מכירה בהן כחלק מחבריה.

ציבור המורים והמורות בישראל הוא ציבור העובדים הגדול ביותר בישראל ומונה מעל 140 אלף עובדים. אולם כוחו אינו גדול, כפי שלמדנו מדרך התנהלות ראשי שני הארגונים במהלך הכנת דוח דברת.

יש לזכור ולהזכיר, כי שכר המורים, שכ-85% מהם הן מורות, נמוך באופן מוחלט ויחסי. שכר זה נשחק בעשור האחרון, וההישגים האמיתיים שהיו למורים הסתיימו בהסכם העבודה שנחתם באוגוסט 1994. מאז, לא הצליחו ארגוני המורים לשמר את הישגיהם, ולמעשה משרד האוצר זינב בשכר השכם וערב.

מלבד שחיקת שכר ריאלי, פוטרו מאות מורים במהלך העשור האחרון, וכך היה נראה ללימור לבנת, שרת החינוך והתרבות, כי ניתן יהיה להעביר את דוח דברת בקלות. בתחילה נראה היה כי ידה על העליונה. ארגוני המורים לא הפריעו לועדת דברת לגבש את המלצותיה, שהתקבלו בחום ע"י ראש הממשלה שרון.

ההסתדרות הכללית, זו שמאגדת בתוכה את הסתדרות המורים, שמהווה את מרבית אוכלוסיית המורים והמורות, לא ניהלה מאבק אמיתי למען חבריה. המורים הרי אינם עובדי חברת החשמל, שם ניתן לקצור פירות פוליטיים לטובת ראשי ההסתדרות. את המורים והמורות קשה לפקוד למרכזי המפלגות כפי שעשו עובדי חברת החשמל בתקופת יורם אוברקוביץ' המיתולוגי. מדובר בציבור שמפוזר על פני כל הארץ, ופיזור זה הוא שהביא לחולשתו בקרב מקבלי ההחלטות, שמבינים רק את שפת הקלפי.

במצב זה, לראשי ארגוני המורים, ובעיקר ליוסי וסרמן מהסתדרות המורים, היה חשוב שלא להתעמת עם שרת החינוך. הטקטיקה הייתה לחכות בשקט ולקוות לטוב. אלא שהזמן לא פעל לטובת המורים והמורות. שכרם נשחק, כאשר כל תשומת הלב הופנתה להדיפת מסקנות ועדת דברת, שהיה ראוי להתנגד לה מלכתחילה ולהכריז על סכסוך עבודה בהתאם. ייתכן שלו הייתה עומדת אישה בראש שני הארגונים או אפילו בראש אחד מהם, הנישה הייתה שונה.

אישה שמייצגת נשים, קרובה יותר למצוקת המורות ולדרישות הייחודיות שלהן. אלא שהמורות, ממשיכות לבחור גברים שינהיגו אותן, ולכן אל להן להלין, אלא על עצמן. מיסי החבר מוזרמים לפרויקטים שלא מקדמים אותן, אלא מאפשרים

לראשי הארגונים לצבור כוח ושררה, שמשרתים רק אותם. למעשה, המורות נמצאות לכודות במעגל שקשה לפרוץ אותו.

המורות זקוקות להנהגה שוויונית, שתביא לשיפור שכרן ומעמדן באופן מקצועי. למורות אין הגנה מקצועית אמיתית, בראש וראשונה עקב חולשת ההסתדרות הכללית החדשה, שאינה מייחסת חשיבות לחברי הסתדרות המורים באיגוד המקצועי, בשל העובדה שמדובר בנשים שלא השכילו להתפקד במאורגן למרכזי המפלגות.

אסתר הרצוג

השוביניסטים בפעולה

איך מדירים נשים מההנהגה אפילו בארגון שכמעט כולו נשים? על הסתדרות המורים

לעיתים קרובות נאמר, שכדי להגיע לעמדות הנהגה נשים צריכות להיות מוכשרות ולהתמודד, ואז ייבחרו. כדי להיווכח מה קורה באמת ואיך פועלות מערכות הכוח הגבריות, כדי לשמר בידי גברים את מעוזי הכוח, כדאי לבחון מקרים מהשטח. להלן מקרה אחד, הסתדרות המורים, שבראשה מעולם לא עמדה אישה, למרות ש־90% מחבריה הן נשים. השיטה הריכוזית, שנותנת בידי תא מפלגת העבודה את הזכות לקבוע את מועמד המפלגה להנהגת המורים, מבטיחה שראשי המפלגה וההסתדרות הכללית יוכלו לקבוע את מוכ"ל הסתדרות המורים, והם תמיד מעדיפים גבר. נציגת הנשים זכה, מקסימום, להיות סגנית, או ראש תא הגננות. מוכ"ל נעמ"ת לשעבר, עופרה פרידמן, שניסתה להתמרד נגד סדר דברים זה, הודחה ע"י עמיר פרץ, מוכ"ל ההסתדרות, שהביא במקומה אישה שהיטיבה ללכת בתלם ולציית לו.

ב־1 בפברואר יתקיימו בחירות להסתדרות המורים והדבר מתרחש במעט במחתרת. האם אין הכרח שהמורות (ומעט המורים) ירעו שמול יוסי טרמן, המוכ"ל הנוכחי, מתמודדת יפה בן־דוד, יו"ר סניף הסתדרות המורים בקריית־גת וסביבתה? אך הדברים לא מגיעים לידיעת הציבור, בין השאר, מפני שהתקשורת נותנת ידה, מסיבותיה, לאי־פרסום העניין. זהו מצב אידיאלי עבור טרמן, שאינו מעוניין בשינויים. מתאים לו שהציבור הרחב, ובמיוחד הציבור "שלו", לא יהיה מודע לקיומה של מועמדת (עצמאית) מולו.

ביום רביעי האחרון קיים פרלמנט נשים דיון על "תוכניות לרפורמה בחינוך ומעמד המורות". לאור השתתפותה הצפויה של בן־דוד, הופעלו עליי, כמארגנת האירוע, על חנה בית הלחמי, שותפתי לארגון, ועל נותני החסות ומשתתפי הפנל, לחצים ואיומים בלתי פוסקים, כדי לרחוץ את האירוע עד לאחר הבחירות, בטענה שהוא מהווה התערבות בבחירות פנימיות. ראש עיריית רעננה נתבע לבטל את חסותו ולהימנע מלהשתתף, והושמע כלפיו איום מרומז. מנהלת בי"ס קיבלה "הוראה מפורשת" לא להשתתף בפנל, והיא אכן ביטלה את השתתפותה. ח"כ יולי תמיר פנתה אליי בדרישה לרחוץ את הדיון, מפני שקיומו עלול להביא לראשות הסתדרות המורים מישהי "ימנית, פנאטית, דתית". במקומות עבודה התקבלו פניות "להשפיע" על המארגנות. יעל גרמן, ראש עיריית הרצליה, שהשתתפה בפנל, קיבלה פנייה מוסרמן, לבטל את השתתפותה. וסרמן ועפרה דונסקי, סגניתו, הוזמנו להשתתף בדיון. רק לאחר שוסרמן נוכח לדעת שהאירוע יתקיים בכל זאת, אישר לדונסקי להשתתף.

ואכן, בדיון הנוקב שהתקיים בסופו של דבר, התברר שיש לוסרמן סיבות למנוע אותו. ד"ר לינדה עפרוני, ברברה סבירסקי ועירית זהבי, משתתפות הפנל, הצביעו על השחיקה חסרת התקדים בשכר המורים, במיוחד בחמש השנים האחרונות, על הפגיעה החמורה בתקציבי החינוך, על חולשת ארגוני המורים ובפרט הסתדרות המורים בסוגיית ועדת דוברת, על ההשפלה המחמירה של המורים. מהדיון השתמע, שכדי להשיג זכויות ומעמד למורות, יש צורך בייצוג אמיתי שלהן. לכן, כדי שהסתדרות המורים תייצג כראוי את עובדותיה, היא חייבת להיות מונהגת על־ידי אישה.

מעריב, דעות, 16.1.2006

ראש נשי למאבקי הסתדרות המורות

יפה בן-דוד
מורה בכירה לחינוך גופני, יו"ר סיעה עצמאית בהסתדרות המורים, התמודדה על ראשות הסתדרות המורים

המזכ"ל, יוסי וסרמן, הקריב 140 מיליון ₪ משכרם של המורים. בשנים האחרונות אנו עדים להסתדרות מורים חלשה שהפכה להיות הזרוע המבצעת של משרד החינוך להחלשת מערכת החינוך.

משרד החינוך התגייס לסייע לקמפיין הבחירות של המזכ"ל בכדי להשאיר את הסתדרות המורים כגוף חלש ואימפוטנטי שלא יודע להגן על זכויות ומעמד המורים בישראל.

יפה נבחרה ליו"ר סניף הסתדרות המורים בקרית גת והיא מכהנת בתפקידה כחמש שנים. לפני כן עבדה יפה כמורה בכירה לחינוך גופני. במהלך תפקידה כיו"ר הסתדרות המורים בקריית גת נאבקה יפה מאבקים רבים עבור ציבור המורים בקרית גת והצליחה למנוע: פיטורי מורים, סגירת בתי ספר וכן מנעה את כניסת דו"ח וועדת דברת לעיר.

אני רוצה להודות למורים שנמצאים כאן איתנו היום בקהל, אתם חלק קטן מאוד מאלפי ועשרות אלפי מורים שרוצים ודורשים מהפך. הם נמצאים כולם בבתי-הספר ואנו מחזקים את ידיהם של המורים, שלמרות הפגיעה והשחיקה במעמדם לה נותנת יד הסתדרות המורים החלשה, הם ממשיכים בשליחות הקודש של חינוך ילדינו.

מעולם לא היו לי שאיפות להיבחר לראשות הסתדרות המורים, אך השחיקה המתמדת במעמד המורה ומעמד מערכת החינוך כולה, לא נותנת לי לעמוד מנגד, ידידי מוטי מורל, המכיר היטב את מערכת החינוך, יחד עם מורים ומנהלים המכירים היטב את המאבקים וההצלחות שהובלנו בקרית גת, הם אלה שגרמו לי להבין שכשליחת ציבור אין לי את הפריבילגיה לעמוד בצד ולראות כיצד מערכת החינוך ממשיכה לקרוס, ולכן החלטתי להתייצב ולקבל על עצמי את צו השעה.

בשנים האחרונות אנו עדים להסתדרות מורים חלשה שהפכה להיות הזרוע המבצעת של משרד החינוך להחלשת מערכת החינוך, ואני אפרט רק כמה מהכישלונות הבולטים שנובעים אך ורק מחוסר ניסיון וידע מהם תפקידיו של איגוד מקצועי.

- משרד החינוך איים לפטר 2,500 מורים. בחולשתו, הסכים מזכ"ל הסתדרות המורים להורדת שכר המורים ב-140 מיליון ₪ ובשל הורדת השכר הבטיחו במשרד החינוך לפטר "רק" 500 מורים. המזכ"ל שכח שיכול להיות שמדובר בעוד תרגיל מבית פקידי האוצר ומשרד החינוך, ולא דרש רשימת 2500 מורים בכדי להיווכח שאכן ישנם 2500 מועמדים לפיטורים. בדיעבד התברר שרשימת הפיטורים מנתה סך הכל 500 מורים, והמזכ"ל הקריב לשווא 140 מיליון ₪ משכרם של המורים.
- זכורה לנו התופעה המשפילה שעברו המורים כאשר משרד החינוך שלח שליחים עם מכתבי פיטורים באישון לילה, וגרם חרדות רבות בקרב המורות והמורים שילדיהם היו בצבא וחששו שמא אירע דבר מה לילדיהם. עצם העובדה שמשרד החינוך העז לנהוג בצורה גסה זאת מלמדת על חולשתו והתרפסותו של האיגוד המקצועי הגדול בארץ והעומד בראשו.
- בשנת 2002 היתה בידו של המזכ"ל תוכנית

אסטרטגית מפורטת לשיפור מעמד המורה ושינוי מערכת החינוך, כאשר הוא הוזהר שאם לא ייטול את היוזמה, הוא ייאלץ להתנגן בפני יוזמה שתבוא מצדה של שרת החינוך. המזכ"ל לא שמע לאזהרות ונמנע מלבצע את התוכנית שהייתה משפרת את שכר המורים, מעמדם וכוחם להשפיע על מערכת החינוך.

- עשרות מיליוני שקלים הושקעו במאבק נגד דוברת, מאבק שנחל כישלון חרוץ, בעקבות הסכמת ההסתדרות ליישום דו"ח דברת ב-35 יישובים, כפי שתכננו מלכתחילה במשרד החינוך לבצע בשנה הראשונה. כל זאת ללא התשתית והתקציבים הנדרשים לביצוע הרפורמה.
- מורים מפוני ימית קיבלו תמריצים לכל חייהם, ואילו מפוני גוש קטיף מקבלים תמריץ רק לשנה אחת.
- ויתור על תמריצי אזורי פיתוח למורים בסך 25 מיליון ש"ח שנועדו לעודד מורים לעבוד ולשפר דווקא באזורים חלשים.
- אפילו בנושא שצריך להיות מובן מאליו, שכר המורים, שהוא מהנמוכים במשק, לא דאג המזכ"ל לעלייה ולו של שקל אחד בשכר המשולב, מאז כניסתו לתפקיד בשנת 2001, כפי שנעשה בסקטורים אחרים במשק.

זאת רשימה חלקית וקצרה של הכשלונות אליהם הובלו 110,000 מורים על ידי המזכ"ל וסרמן. צר לי שהמערכת מובלת מזה 4 שנים על ידי אדם שאינו ראוי לייצג 110,000 מורים המבצעים שליחות קודש, ומגדלים את הדור הבא של מדינת ישראל.

כישלונות אלה נובעים מאהבת הכסא של וסרמן, שעשה, עושה ויעשה הכל על מנת לשרוד בתפקידו כמזכ"ל הסתדרות המורים. את זה מבינה גם שרת החינוך, לימור לבנת, שהשתמשה בחולשתה של הנהגת הסתדרות המורים בכדי להחליש את מעמד המורה, וכתוצאה מכך להחליש את מערכת החינוך.

משרד החינוך הצליח לכפות עלינו בשנים האחרונות את כל תוכניותיו, וכעת הוא מפחד מכך שתקום הנהגה חדשה להסתדרות המורים, הנהגה נחושה שתגן על זכויות המורים, הנהגה עם ערכים שלא תמכור את המורים.

לכן, משרד החינוך התגייס לסייע לקמפיין הבחירות של המזכ"ל בכדי להשאיר את הסתדרות המורים כגוף חלש ואימפוטנטי שלא יודע להגן על זכויות ומעמד המורים בישראל. בשבועות האחרונים ובשבועות הקרובים מקיים משרד החינוך יחד עם הסתדרות המורים כנסים למורים ומנהלים (שלא נעשו מעולם קודם לכן), שמטרתם לתת חסות לתעמולת הבחירות של המזכ"ל ולהבטיח את בחירתו.

לעומת זאת, אני עומדת כאן היום, כמי שמייצגת מאות ואלפי מורים שרוצים מהפך, מהפך במעמד המורה ומהפך במערכת החינוך. מזה מפחדים שרת החינוך ויוסי וסרמן, אבל המהפך כבר יצא לדרך. אם אבחר באחד בפברואר להנהיג את הסתדרות המורים לדרך חדשה בכוונתי לבצע את השינויים הבאים:

- אלחם למען הפסקת דו"ח וועדת דברת בשלושים וחמישה היישובים בהם הדו"ח מיושם כיום וכן אאבק למניעת יישום דו"ח הוועדה בפריסה ארצית.
- אני אחזיר למורים את המעמד, הסמכות והאחריות בכדי שיוכלו להנהיג בבתי הספר משמעת, כדי שיוכלו להתמודד עם האלימות הנואה בבתי הספר.
- אני אוריד את הביורוקרטיה של מינהלי החינוך הממשלתיים והעירוניים מעל גבם של המורים והמנהלים.
- אני אפסיק להחליף השכם והערב את שיטות הלימוד ואת ספרי הלימוד לטובת רווח כספי של המוציאים לאור
- אני אחזיר את שיטות ההוראה אשר הוכיחו את עצמן והביאו תוצאות בעבר.
- אני אשים דגש בתוכנית הלימודים על מיומנויות היסוד, כגון: חשבון, קריאה וכתיבה.
- אני אזום הכשרת מורים במנהיגות, שליטה והתמודדות עם קשיים בכיתה.

מושב 39

כאם תהיה האישה הפלישתי בראשות עיר?

- מרדכי אברהם

ביטחון חברתי

מרץ 2006

עקרונות חברתיים-כלכליים של קואליציית
ארגונים פמיניסטיים לקראת בחירות 2006

ביטחון חברתי:
עקרונות חברתיים-כלכליים של קואליציית ארגונים פמיניסטיים לקראת בחירות 2006

מושב 39

6 במרץ 2006

גבעתיים

ערב מיוחד לרגל יום האישה הבינ"ל התבקשו מועמדות ומועמדים לכנסת להתחייב לפעול למימוש העקרונות החברתיים כלכליים של קואליציית ארגונים פמיניסטיים לקראת הבחירות.

חברות בקואליציה:
• אחותי - למען נשים בישראל • אינוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית • אנואר • אשה לאשה - מרכז פמיניסטי חיפה • בית נשים פמיניסטי ת"א-יפו • היחידה לקידום נשים בתנועה הקיבוצית • העמותה להעצמה כלכלית של נשים • מרכז סיוע לנפגעות תקיפה מינית ת"א • נשים לגופן: עמותת נשים למען אחריות על בריאותן • פרלמנט נשים - במה לפוליטיקה מזוית אחרת • קל"ף - קהילה לסבית פמיניסטית • קול האשה • קואליציית נשים לשלום • ש.י.ן - לשוויון ייצוג נשים.

ברכות:
אפי שטנצלר, ראש העיר גבעתיים
איריס אברהם, סגנית ומ"מ ראש העיר
שולה קשת, תנועת אחותי-למען נשים בישראל

קטע מתוך המופע: "עוצמה נשית", סטודיו באלאנס, ניהול אמנותי: אסנת רייטר

דברי פתיחה: יערה חוצן, בית נשים פמיניסטי, נציגת הקואליציה

הצגת העקרונות:
אילנה אפללו-פרץ, אשה לאשה:
מאבק נגד סחר בנשים, שיתוף נשים בתהליכי קבלת החלטות בנושאים חברתיים מדיניים.

מאיה סייפן, תנועת אחותי:
מאבק בעוני בתוך שוק העבודה

יהודית אופנהיימר, קול האשה
מאבק בעוני של נתמכות קצבאות

חאולה ריחאני, העמותה להעצמה כלכלית של נשים: **תמיכה בעסקים קטנים**

טל קרמר-ודעי, איגוד מרכזי הסיוע:
פעילות למניעת אלימות ועבירות מין נגד נשים; פעולה שיטתית בתחום האלימות בבתי-הספר

חנה בית הלחמי, פרלמנט נשים:
מאבק נגד ביטול "חזקת הגיל הרך"

הגיבו לעקרונות:
אסמא אגברייה - מפלגת דע"ם
שלי יחימוביץ' - מפלגת העבודה
גדעון סער - מפלגת הליכוד
דר' מרינה סולודקין - מפלגת קדימה
רן כהן - מפלגת מרצ-יחד
יורי שטרן - ישראל ביתנו

מנחת הערב:
גל גבאי, ערוץ הכנסת

מסמך העקרונות שהוצג על-ידי נציגות ארגוני הקואליציה, בפני נציגי מפלגות שהתמודדו בבחירות

ביטחון חברתי יושג אם יטופלו הנושאים הבאים:

• מאבק בעוני בתוך שוק העבודה • מאבק בעוני של נתמכות קצבאות • פעולה שיטתית בתחום האלימות והאלימות המינית בפרט • פעולה שיטתית בתחום האלימות בבתי-הספר • השקעה בבריאות נשים • מאבק נגד סחר בנשים • שיתוף נשים בתהליכי קבלת החלטות בנושאים חברתיים ומדיניים • הגנה על חזקת הגיל הרך ומאבק בעד אכיפת תשלומי מזונות • תמיכה בעסקים קטנים.

מאבק בעוני בתוך שוק העבודה:

המדינה חייבת לקחת על עצמה תפקיד פעיל בהשבת איזון ליחסים בין מעסיקים לבין העובדות והעובדים שלהם. זאת על-ידי פעולת חקיקה שתיתן ביטוי להגנה החברתית על עובדות ועובדים כמו גם הגנה ברורה לאיכות המשרה. קואליציית הארגונים הפמיניסטיים תומכת במועמדים ומועמדות שייקחו על עצמם להירתם למטרה זו באמצעות:

א. העלאת שכר המינימום.

ב. חיזוק מנגנון אכיפת משפט העבודה במקומות עבודה המפרים באופן שיטתי זכויות עובדים.

ג. תיקון חוק המכרזים כך שיכלול קריטריון המתייחס לאיכות תנאי העסקה של העובדים, כפי שהם מופיעים במחיר שמציע המכרז.

ד. פעולה לטובת החוק למניעת העסקה פוגענית, שיאפשר תיוג ואכיפת חוקים על מעסיקים פוגעניים אשר מפרים זכויות עובדים בצורה שיטתית.

מאבק בעוני של נתמכות קצבאות:

קואליציית הארגונים הפמיניסטיים מאמינה כי המדינה חייבת לחדול מייד מההתנערות מזכות הקיום בכבוד של נתמכי קצבאות הרווחה. זאת דרך חזרה למדיניות ציבורית המבטיחה את אפשרות הקיום של משפחות חד-הוריות, קשישים ונתמכי הבטחת הכנסה. הקואליציה תתמוך במועמדים ומועמדות שייקחו על עצמם להירתם למטרה זו באמצעות:

א. קביעת קריטריונים הוגנים לזכאות לקצבאות קיום.

ב. עדכון תעריפי קצבאות הקיום כך שיאפשרו לקשישים, למשפחות חד הוריות ולנתמכי הבטחת הכנסה, קיום בכבוד.

ג. חוק פנסיה לכל.

פעילות למניעת אלימות ועבירות מין נגד נשים:

פגיעה מינית היא תופעה חמורה, קשה ומורכבת, הפוגעת בנשים ובמעגל הסובב אותן ומקשה על המשך קיום חיים סדירים בכל התחומים. אלימות מינית היא הפשע היחיד שקיימת מסביבו מסכת של הכחשה והשתקה בחברה. למרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל הגיעו בשנת 2005, 8,100 פניות חדשות של נפגעות תקיפה מינית. קואליציית הארגונים הפמיניסטיים מאמינה כי המדינה חייבת לקחת על עצמה אחריות לפעולה מהותית נגד האלימות בחברה בכלל ונגד אלימות כלפי נשים בפרט. פעילות פרלמנטרית נחוצה למינור התופעה ומחויבות ליצירת שינוי חברתי אמיתי, לצד הרחבת השירותים החברתיים וכוח האדם הזמין עבור אלו הזקוקים להגנה. הקואליציה תתמוך במועמדים ומועמדות שייקחו על עצמם להירתם למטרה זו באמצעות:

1. הגדלת תקציבים וסיוע למרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל.

2. קידום חקיקה המיטיבה עם נפגעות תקיפה מינית כגון: התיישנות בעבירות מין, הקלת ההליך המשפטי עבור הנפגעות, הפנית תקציבים לטיפול ושיקום הנפגעות, הכשרת כוח אדם מקצועי לטיפול, הכשרת רופאים משפטיים, הקמת חדרי טיפול מיוחדים בבתי החולים לנפגעות תקיפה מינית.
3. אכיפת העונשים הקבועים בחוק כנגד עבירות מין ותקיפה מינית בישראל.
4. הקמת מסגרות טיפוליות ייחודיות לנפגעות תקיפה מינית המובחנות ממחלקות פסיכיאטריות.
5. הקצאת משאבים למעקב אחרי גברים שתלונה על אלימותם הגיעה למשטרה והסדרת חובת השתתפותם במסגרות של טיפול חינוכי.
6. הגנה והרחבה של תקציבי המקלטים.

פעולה שיטתית בתחום האלימות בבתי-הספר:

מערכת החינוך כיום אינה מסוגלת לאתר ולטפל בתלמידים נפגעי אלימות בתוך המסגרת הבית ספרית ומחוצה לה. בכדי לאפשר למערכת החינוך להיות מערכת תומכת, מכילה ומעצימה יש לנקוט בפעולות הבאות:

1. הגדלת התקציבים המועברים מהמדינה לרשויות המקומיות בפריפריה לתקצוב שירותים חברתיים מתאימים לצרכים של משפחות בסיכון.
2. הגדלת התקציבים של מערכת החינוך לטובת הרחבת כוח האדם הנוכח בבתי הספר ובגנים לצורך פיקוח ומניעת אלימות ועבריינות בבתי הספר.
3. העלאת יוזמות חקיקה והקצאת משאבים לטובת תכניות חינוכיות למניעת אלימות מינית כלפי נשים, לצד הכשרת הצוות החינוכי להתמודדות עם התופעה במערכת החינוך.
4. תכנון וביצוע תוכנית לחינוך נגד פורנוגרפיה, שכן לפורנוגרפיה תפקיד מרכזי בעיצוב זהות מינית מעוותת של נשים וגברים, והיא מעודדת נערים לראות בנשים חפץ לצרכיהם ואת הנערות להפנים ציפיות חברתיות המעוותות את זהותן הכוללת כנשים וכבנות אדם.
5. הקצאת שעות לימוד בבתי-הספר לשוויון בין המינים והכנסת תכניות חינוכיות ייחודיות למניעת אלימות מינית כחלק אינטגרלי מתכנית הלימודים.

השקעה בבריאות נשים:

היבטים שונים של מצב בריאות הנשים בישראל משקפים מציאות תרבותית, ממסדית ופוליטית בחברה הישראלית. ההתייחסות לבריאות כמכלול של היבטים גופניים, רגשיים וחברתיים הנגזרים מזכויות אדם בסיסיות היא ההגדרה של ארגון הבריאות העולמי (WHO). ההגדרה קובעת כי בריאות היא פונקציה של דפוסים חברתיים, תרבותיים, ולא רק של דפוסים ביולוגיים, פיזיולוגיים. נקודת המוצא החברתית-מעמדית של נשים הייתה ועודנה במידה רבה, נחותה מזו של גברים. מכאן צומחת ההכרה בצורך המיוחד בהתבוננות בבריאות נשים כסוגיה נפרדת של בריאות ובצורך בבחינה מחודשת של מצב בריאות הנשים. הגדרת בריאות נשים מתייחסת לתהליכים, תופעות ותגובות גופניות, נפשיות וחברתיות שהם ייחודיים, שכיחים ואופייניים לנשים והיא מושפעת מגורמים ביולוגים, סביבתיים, כלכליים ופוליטיים. מספר היבטים של תנאי חייהן של נשים, כרוכים במצב בריאותן לאורך השנים. לדוגמא: הן עדיין המטפלות העיקריות, אם לא היחידות, במרבית היחידות המשפחתיות ובשל כך משתמשות יותר במערכות הבריאות מגברים. הן סובלות יותר מאפליה בשוק העבודה, מתנאי עבודה קשים יותר, שכר נמוך יותר, עוני, אבטלה, ומאלימות פיזית ומינית. בחינת מצבן של הנשים בישראל דרך הפריזמה הבריאותית מעלה את הצורך בפיתוח שרותי בריאות המותאמים לצורכיהן של נשים בישראל בכדי לשפר מדדים של תחלואה, תמותה, מניעה ותוחלת חיים. על כן, צריכה מדינת ישראל לאמץ את ההחלטות הבאות:

א. כל מחקר הממומן על ידי מדינת ישראל חייב לכלול נשים כחלק מקבוצת המחקר שלו.

הפנית תקציבים ועידוד מחקרים במגוון נושאים הקשורים לבריאות נשים.

ב. הכרה בזכותה של כל אישה לשלוט בפוריותה ולהחליט האם, איך והיכן ללדת.

ג. יצירת מערך לקידום בריאות מקטנות ועד בכלל למען אורח חיים בריא, לקיחת אחריות ותחושת שליטה של הפרט על בריאותו/ה.

ד. מתן ייצוג הוגן לנשים במסגרות קובעות מדיניות ומתכננות שירותי בריאות. הקמת מסגרות לרפואה מונעת, בהן תוכלנה נשים לבצע את כל הבדיקות תחת קורת גג אחת.

ה. הכנסת מגוון אמצעי מניעה וטיפול לסל הבריאות לנשים בכל גיל.

ו. מדינת ישראל חייבת להשקיע משאבים ותשומות בנשים מקבוצות מוחלשות (אתנית, כלכלית, לאומית וגיאוגרפית), בקידום רפואה מונעת, חינוך לבריאות וטיפול בתחלואה.

ז. פיתוח תוכניות לימוד לנערות ונערים בנושא מיניות וטיפוח דימוי גוף חיובי, תוך רגישות לצרכים תרבותיים ייחודים של קבוצות אוכלוסייה שונות בישראל.

ח. על מדינת ישראל להפנות את הזרקור אל אוכלוסיית הנשים הקשישות בישראל, שרבות מהן סובלות מתחלואה ומעוני ולפעול במגוון דרכים למען שיפור מיידי באיכות חייהן.

ט. הכשרת צוותים בבתי חולים בכל הארץ לקליטה וטיפול בנפגעות תקיפה מינית (כדוגמת חדר 4 בבייח וולפסון בחולון).

י. תמיכה ביצירת מסגרת טיפולית לנפגעות תקיפה מינית.

יא. הכרה של ביטוח לאומי בהשלכות של טראומה מינית (PTSD ו-CPTSD).

מאבק נגד סחר בנשים:

במהלך חמש השנים האחרונות עשתה מדינת ישראל כברת דרך של ממש בכל הנוגע למיגור הסחר בנשים, אך נראה כי פניה המכוערים של התופעה ממשיכים ונגלים ועבודה רבה עומדת לפנינו במאבק בה. אין עוררין, כי מדובר בתופעה שאינה אלא דמותה המודרנית של העבדות והיא ניזונה ומזינה את הפשע המאורגן בארץ ובעולם. מלחמת חורמה ממסדית בתופעה בזויה זו, היא חיונית להעברת מסר למאבק למען החירות והכבוד האנושי הבסיסי. הקולות הבודדים המתמודדים עם התופעה הם ארגוני זכויות הנשים וזכויות האדם.

הנושאים בהם ראוי, לדעתנו, למקד את הטיפול ואת תשומת הלב לשנים הקרובות הם:

1. בניית וטיפוח החינוך הממסדי במערכות החינוך, הצבא והחברה בכלל, כנגד קניית שירותי מין, בדגש על אלה הניתנים כחלק ממעגל הניצול והסחר.
2. השוואת משאבי האכיפה של מחוזות הפריפריה לאלו של מחוז תל-אביב וירושלים. בייחוד מורגש חסרונם של חוקרים דוברי רוסית במחוזות הצפון, חיפה והדרום, המיומנים בתחום חקירות הסחר בנשים.
3. החמרת הענישה בתיקי סחר בנשים, בייחוד בפריפריה.
4. יצירת מערך סוציאלי לשיקום קורבנות סחר, הן אלו שסיימו להעיד כנגד שוביהן והן אלו שבחרו שלא להעיד כלל. להקל על קבלת אשרת שהייה זמנית ואשרת עבודה, בכדי לאפשר שהות מספקת להתאוששות מן הפגיעה בגופן ובנפשן ולקבל סיוע מקצועי.
5. טיפוח שיתוף פעולה עם גורמי אכיפה במדינות המקור וחיסול נתיבי הסחר לכל אורכם וגורמי הפשע המאורגן הקשורים בהם.
6. הרחבת המאבק נגד צורות נוספות של ניצול ושיעבוד מיני של נשים בישראל, דוגמת סרסרות וניהול בתי בושת, כחלק ממעגל הסחר ומתעשיית הזנות.
7. הגברת השימוש באמצעי חילוט וקנסות על סוחרי נשים והקמת קרן חירום לפיצוי ולשיקום קורבנות הסחר בנשים מרווחי פעולות אלה.
8. קידום החקיקה למאבק בסחר בבני אדם ככלל, מעבר לחקיקה הקיימת המתמקדת בסחר בבני אדם למטרת העסקתם בזנות. הצעת החוק המונחת כיום על שולחן הכנסת עוסקת

בהתמודדות מערכתית כוללת עם התופעה ואף מבנה פתרונות לפיצוי ושיקום קורבנות הסחר.

שיתוף נשים בתהליכי קבלת החלטות בנושאים חברתיים מדיניים:

נשים מודרות מתהליכי קבלת החלטות הנוגעים לנושאים מדיניים וחברתיים בכל הנוגע לניהול ויישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני. כתוצאה מכך עמדותיהן אינן מיוצגות כראוי. העדר ייצוג נשים בפוליטיקה הישראלית משקף את חוסר השתתפותן במנגנוני קבלת ההחלטות במדינה. יש לפעול לשילוב שוויוני של נשים הלכה למעשה בכל מנגנוני קבלת ההחלטות וקביעת מדיניות. דרכים להתמודדות עם העדר נשים בפוליטיקה הישראלית:

1. הפיכת חוק "ייצוג הולם לנשים" (חוק שיווי זכויות האשה (תיקון מס 4) התשס"ה 2005 לחוק מחייב ביחס לכל מוקדי קבלת ההחלטות הנוגעים לביטחון מדינת ישראל, לרבות בכנסת, בממשלה, במועצה לביטחון לאומי ועוד. יש לשים דגש על כך שאכיפת החוק תכלול נשים ממגוון קבוצות האוכלוסייה בחברה הישראלית, באופן ההולם את כישוריהן ומשקלן בחברה.
2. יש לשנות את ההגדרה המצומצמת של מושג הביטחון ולכלול בתוכו נושאי כלכלה, ביטחון אישי, וכן רווחה אישית וחברת". קרי "ביטחון חברתי". הרחבה אזרחית זו של מושג הביטחון אל מעבר לגבולות התפיסה המיליטריסטית של החברה הישראלית תאפשר קיומו של שיח ציבורי עם התייחסות מגדרית בנוגע לביטחון.
3. אכיפת חוק הממונות על מעמד האשה ברשויות המקומיות ושימת דגש על צרכיהן המיוחדים של נשים, תוך מתן שירותים קהילתיים ההולמים צרכי נשים ונערות החיות במצב של סכסוך אלים בישראל.
4. קידום הדיון הציבורי בישראל בכל הנוגע לריבוי הנשק הקל הזמין בישראל ולהשלכות הקשות שמצב זה גורם לחייהן של נשים ונערות; קידום חקיקה אשר תגביל נשיאת נשק.
5. על מדינת ישראל להכיר בעובדה שזכויות נשים מופרות בשטחים הכבושים. על כן יש ליצור מנגנונים שיסדירו את אחריות המדינה להגן ולסייע לנערות ולנשים פלסטיניות על פי הדין ההומניטארי הבינלאומי.
6. יש לספק תמיכה כספית לתנועות נשים לשלום בישראל, תוך הכרה בחשיבות פעילותן לקידום תרבות של שלום באזור.

הגנה על חזקת הגיל הרך ומאבק בעד אכיפת תשלומי מזונות:

לאחרונה מינה משרד המשפטים את ועדת שניט לבחון את סוגיית חזקת הגיל הרך, בין נושאים אחרים של הסדרת תהליך הגירושים בישראל. קואליציית הנשים על אירגוניה השונים מתנגדת לכל ערעור על חזקת הגיל הרך, מפני שהוא יוביל, בהכרח, למשפטיזציה של המאבק על ילדים ולהוצאת יותר ילדים מבתיהם. יתר על כן, הקואליציה תובעת נקיטת צעדים חד משמעיים בכיוונים הבאים:

1. אכיפת פסקי דין בנושא מזונות.
2. ערעור על זכותן של פקידות סעד להוציא ילדים מבתיהם על רקע של אבחון הסתה הורית.
3. סגירת מרכזי החרום, המשמשים להשמת ילדי אמהות המואשמות ב"הסתה הורית".
4. הסדרה מדינתית של פסקי הדין בנושאי מזונות באופן שלוקח בחשבון את המצבים הכלכליים הקשים בהם נתונים גברים ונשים בתהליכי גירושים.

תמיכה בעסקים קטנים:

על רקע צמצום התעשיות המסורתיות והתרחבות ענף ההייטק וענפי השירותים הפיננסיים והעסקיים, עסק עצמאי מהווה חלופה עבור נשים חסרות השכלה או כישורים, הנחוצים להשתלבות כשכירות בתאגידים גדולים. נשים יכולות לבחור להקים עסק קטן שיאפשר להן לנצל את מיומנויותיהן וכישוריהן האישיים. בנוסף, הקמת עסקים קטנים מהווה חלופה תעסוקתית

עבור אמהות בכלל ואמהות חד-הוריות בפרט, מאחר והיא מאפשרת גמישות גדולה יותר בשעות העבודה. לכן אנו דורשות שהמדינה תפעל לנקיטת הצעדים הבאים:

1. הסדרת מקורות אשראי מתאימים. אנו דורשות מהממשלה בחינה מחודשת של הקריטריונים הקיימים למתן הלוואות, תוך הוספת קטגוריות נוספות כגון: זכאים להלוואה בקרב מקבלי סיוע. כמו כן, נדרשת הוספת מקורות אשראי. צעד זה אינו מחייב הקצאה תקציבית. ניתן, למשל, לערב את הבנקים ולגבש תוכנית משולבת של ערבויות ממשלה לבנקים.
2. הקמת "חממות עסקיות" לעסקים קטנים, בדומה לשירות הקיים כיום עבור עסקים בתחום הטכנולוגי. "חממה עסקית" תאגד את כל השירותים במקום אחד ובמחיר מוזל, תוך מחויבות עמוקה לשוויון בין נשים וגברים.
3. תמיכה בעמותות המסייעות לנשים עניות להקים עסקים. בשטח פועלים גופים המושיטים לנשים עניות עזרה; מה שנדרש הוא להבטיח את המשך העזרה הזאת על-ידי מתן תמיכות לעמותות העוסקות בפיתוח יזמות נשים.
4. שימוש במודלים הקיימים בשטח, העשויים לסייע בפיתוח תוכניות ממשלתיות אפקטיביות וחדשניות. עמותות הנשים כבר צברו ידע וניסיון ומן הראוי להיעזר בהן בעיצוב מדיניות חדשה לעידוד עסקים קטנים, בבניית תוכניות לעידוד יזמות לנשים מובטלות ועניות, באיתור נשים הזכאיות לסיוע של רשות העסקים הקטנים ולזמינות אשראי ועוד.

בחירות

אברהם: ליצור חזית אחידה

עימות בין ח"כ נס ויחימוביץ' באירוע מיוחד לרגל יום האשה הבינלאומי, שארגנה מ"מ ראש עיריית גבעתיים • אברהם הודיעה שביום ב' תקיים העבודה את כנס סיכום הבחירות

משה פהן

זכויות הנשים איחדו את נציגי הממלגות, שחשתתפו באירוע מיוחד לרגל יום האישה הבינלאומי, שכינסה יו"ר פרלמנט הנשים בגבעתיים ומ"מ ראש העירייה, איריס אברהם.

לצד הפוליטיקאים ואישי הציבור גם נראו נציגות של ארגוני נשים פמיניסטיות. בין המשתתפים בלטו ח"כ לאה נס מהליכוד, ח"כ רן כהן ממרצ, ח"כ מרינה סולדקין מקדימה, ח"כ יורי שטרן מישראל ביתנו, שלי יחימוביץ ממפלגת העבודה ואיסמא אגברייה, נציגת המפלגה הערבית רע"ם.

אברהם פנתה לכלל ציבור הנשים בקריאה להתייצבות משותפת, תוך יצירת חזית אחידה מול גורמי שלטון במדינה.

ח"כ שטרן התלונן שמערכת המשפט היקרה אינה מאפשרת לאולכוסיות בעלות אמצעים כלכליים מועטים, ביניהן נשים, לזוכת לייצוג הוגן ושווה בבתי המשפט. ח"כ רן כהן הוסיף, שאין להחציא את המאבק לזכויות נשים מתוך הקונטקסט הרחב יותר של מאבק למען חברה צודקת לכלל שכבות האוכלוסייה.

אברהם. התייצבות משותפת

במהלך האירוע פרץ עימות בין ח"כ נס ויחימוביץ. העימות החל כאשר נס העניקה גיבוי למדיניותו הכלכלית של בנימין נתניהו. "הקופה היתה ריקה ולא היתה ברירה – צריך היה למלא אותה", היא טענה. יחימוביץ תקפה בתגובה את קיצוץ הקצבאות של מעוטי היכולת, כאשר לטענתה, מצד שני, אוכלוסייה חזקה ומשתכרת היטב "זכתה להטבות בלתי מוצדקות".

המקומון ר"ג גבעתיים, 16.3.2006

מושב 37

7 בנובמבר 2005

עו"ד תגריד ג'השאן

ד"ר אורלי בנימין (מנחת הדיון)

איריס (עדות של אמא)

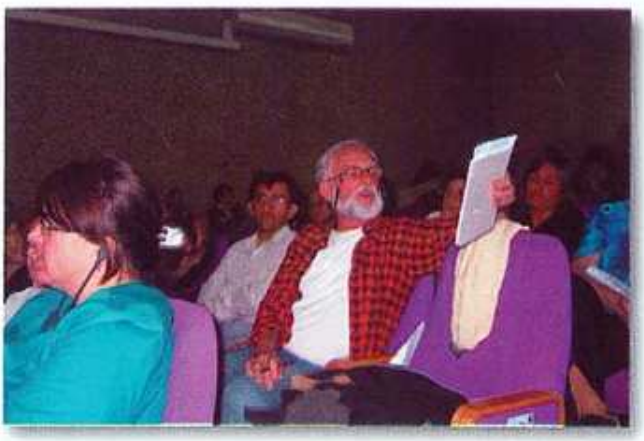

חברי התנועה לגבריות חדשה בקהל.
מימין: רמי בן-משה, ציון בודאי

ד"ר רונה שוז

פרופ' סמדר לביא
ואביב יהלום

ד"ר עודדה פלד

הורים שווים

מה צריך לעשות כדי שמשמורת על ילדים תהיה זכות שווה לאב ולאם

מאת אתי לבני

באחרונה עילה לדיון ציבורי מוניית המשקה על ילדים בגיל הרך, בעקבות הביטויות שנעץ שר במבנה להגביל לעיף 25 ב'חוק הגי שיחת האפוטרופסות'. החוק, שנחקק ב-1962, קובע שבמקרה של גירושים ילדים עד גיל שש יהיו עם אמם, אם אין טיבות מיוחדות לי'הורות אחרת'.

הדרישה לביטול העניף המעניד את מי לדים הקטנים כמעט באופן אוטומטי לחזקה של האם, מתבססת על הדדיעה לשוויון בין המינים. הזכות למשמורת על ילדים קטנים, מוקנים החודשים את הטיטול, צדיקה להיות שווה לאב ולאם. נישים שאין הבדל ביכולת ובכשירות של מי מהוריהם. לכן הם מבדינים, שבגיל מוקדה שכו אין הסבנה בין הוריהם, יכנע בית המשפט כי יכבל להשקיו את הילדים.

אך מגמת השוויון המשתמעת גם בנישואים אחרים מחזקת מפי אנשים המבדילים עצמם ליבילים, מהפיחה את השכרה. בישראל, בניגוד של מקור אישי מסורתית על פי דין תורה וב' חוגות בבתי הדין הרבניים, הגם ניתן בהסכמת הצדי ועל פי רצונו, ולכן נמצאה התופעה של מהיטת הבעים בחלק מקבלת ההסבמה האמו.

לא אחת נדרשת אשה לוותר על חלק מכוי נותיה הדיכוסים המגיע לה, כתנאי להסכמתו של הבעל לתת לה גט. ביטול השיקה על הילדים בגיל הרך יבניס גם את נושא המשמורת למחי לוקות המוכאות להכרעת בית הדין והוא יעמים מרחב תמרוני רחב יותר.

תוצר השוויון המוחלט בין גברים לנשים בדיני נישואים וגירושים גם לביטול בכך שהי אשה מקבלת בדרך כלל דין בשליש מהרכוש המשותף, בעוד שעל פי חוק מגיעה לה מחצי זו. מבדיעות הסבירה הזכה כי בעקבות ביטול החזקה הגיל הרך יהיו עוד יותר חלקה של האשה מרכוש המשותף, אין להתעלם גם מממיכה בתי הדשפט הרבניים שעשויים לדיים מניעים רמת מוטיבציה גבוהה יותר מאשר מגברים, ואשה מדיידת הקפדנית שמה רבות עשויה להיחשב מהות מתאימה להחזקת.

הארץ, 11.2005

אסתר הרצוג

פמיניסטיות על הכוונת

ההשתלחות של אלמוג גבדים בפמיניסטיות כבר עברה את גבול הסטה. היא כוללת הפחדה לאנשים, הענת בובה נוקשת דם, וביקויים משפילים. חייבים לעצור את זה עכשיו

שים פמיניסטיות הפכו לאחרונה למטרה נסיסטית של אלמוג גברים קיצוניים ואלימים. אך גברני הביטוי הפוגני הציבורי משתדים לשתוק. מדיברים אתם לכל דין ציבור, מדברים את דרכם ב'אלמוג' מעוות ם נפגעים, ובו מכרי נים בל שכך דעיהי שהם מבטיים.

כך למשל על מסיבון, נשים מעיבות, מרקע שר הארגון מרי לשמע שיעור בחוק חוקה הגיל הרך ומחכה חוקה לאם על ילדים עד גיל 6, במקרים של מסיבוי בינמיות בין בני זוג. את הפגילות החזה ארגון מדוע מדלמה נשים בבית הפניעה הלבנית ומחקים חמסק. עם פרסום החשבון, הפנטגוי בנישיונות אלמוגיים של מלחמת עיון, באשר אלמו גי גברים הבעי מיוחבי חוסות למסל את הדריים. הפרשן הזה פשרים שהם בגרי הצאת דיבה ותעמת פרזה עליהם.

באחרי הבחבי'בים, הפוסות הנשים המפילות בני זקנות היא מוכים אחר, כשבאחר ניתם מפילות הן מיצוות, לא שותק, לאלו של האצבע. כך למשל בתב יחד פישלוף באתר 'מוניטין', כשהגיב "כשם שני מהנאצים התעללו ביהודים מתוך אידיי אולוגיה - ולא בגלל שיהודים עבי טפוז - כך גם הפמיניסטיות הפוגשות מתעללות בגברים מתוך אידיאולוגיה". פיטום נוסף "יהוס, לאחר קרוס של עבריים ברור שאין דרך לחת שיויון לבל הנשים, בל לאנסר לחזק, השפעות הזוקנות נקיות שנני יל, לנצב, לחניה, לרצוח ולהתעלל בחשים נפסק, בי לא נפעה כמה יהיעות חיובים היהו הפעה לנ שים אלה, הן לא מבקנות לחיות אלא מוכר. הן חי צות רק להרוס ולהחרים".

עורך לבני הוא חבית בוגת מוסף 'הארץ'

מעריב, "דעות", 9.11.2005

ארגוני נשים נגד הכוונה לבטל משמורת אוטומטית על ילדים בגיל הרך

מאת רותי סיני

דוד פישלזון מעיד על עצמו שהוא "אב רגיל, מושפל ומבר זה – כמו מאות אלפים אחרים – המשלם מכומי מזונות גבוהים, ולמרות זאת לא רואה את בנו". באתר האינטרנט של גוף בשם "מטה המאבק למען האב הגרוש", כתב פישלזון לפני כשבועיים מאמר תחת הכותרת "הפושעות הנאציות", שבו הוקיע נשים גרושות, פמי־ניסטיות ושופטים. "ממש כמו שהנאצים התעללו ביהודים מתוך אידיאולוגיה, ולא בגלל שהיהודים עשו משהו, כך גם הפמיניסטיות המטורפות מתע־ללות בגברים מתוך אידיאולו־גיה", טען פישלזון, כמודגש לתואר ראשון ואב לילד בן חמש.

זעמו של פישלזון כוון נגד קואליציה רחבה של ארגוני נשים שחברו יחדיו באחרונה להתנגד לכוונה המתמתנת – בין השאר בריונים של ועדת מומחים שמינתה שרת המשפ־טים ציפי לבני – לשנות או לבטל חוק שמקנה לנשים גרו־שות משמורת אוטומטית על ילדיהן עד הגיעם לגיל שש.

המתח בין ארגוני הנשים לבין ארגונים המייצגים גברים גרושים עלה בשבועות האחרו־נים מדרגה משמעותית, על רקע כנס שמתכננות הנשים לקיים בשבוע הבא כדי לעודד הד ציבורי למאבקן.

המשך בעמוד אא

המשך מעמוד אז

מניעיה לפנות את קיומו של הכנס. אבו הגברים בכתב וטען כי לעובדה זו השפעה ניכרת על שלה יתקיים הארוע. ולכן שכמותה אחר, חדשה מיוחדת את תכניה בהתכנס. "אנו רואים בחומרה את העובדה כי הזמנה ההזמנה נותנת חסות לכנס גזעני ומפלה על רקע מיני", מכתב רז משקב מארגון "ילדים לא מתרשים מגבאל אל יואל מהר סק, נדמו אנשי משפטית מתנועה חוקתית.

בהזמנה הקונצרנית נמסרו את הדרישה. "אנחנו מתנגדים שום נתון שנשית שהנשים בדיון ציבורי־חברתי בנושא כה חשוב ואשפר לו להתקיים בלי איד מים ולחצים", אומרת מנהל מיני, המתמקד על קידום מעמד האשה בתנועה הקונצרנית.

אבל מר"י אמתי הרשנו, שיו בה את ההתבטאות בכתבות מברזה שאסור לעבוד לשרד היום לנטות ואנהלותם של ארגוני הגברים, בנוסף על הסתר של פישלזון, היא מבטיחה על אמיתות חריפות אודות המתרחשות באחרי הארגונים של ארגוני הגברים, בהן "שי־טות הפעולה המקובלות ומאחד דיסקרית של הפמיניסטיות הרדיקליות בע"מ", "שקרי הפמיניזם הרדיקלי במרץ סחר לנשי", רדיפ את האיש – הרלי אשכר מרצנו".

על רקעה של הרצנו, אמרה אתמול מרכזת הדין יונה מרשי בין כי הדיונים מהיקרון הנשפטי למשלה שיהיה על הקרקה של לית נגד הגופים המפעילים של אחרי הארגונים ועל מניות הארגים "שטותנים במת להסתה באדמנת הפסיכנות נגד מוסדות האבהות־ידי".

חנה בית הלחמי, פעילה נשי את נגד שינוי החוק, מציינת שהארגים גם מפרסמים פילו־שים של האמת למטל, ש"מני תות הרא אפרונות שמפיק מרי שנה מפקד המריאות קולת, שיי תר מ־300 אמות גרושים מתאב־דים כל שנה ולרעת מהחים

חנה בית הלחמי: "היכן היה מאבקם של האבות לשוויון בזמן הנישואים?"

"שרן כל קשר בין משמורת לבין קשר עם האב. זה שיש חוקה לא אומר למנוע בשום דרך קשר בין אבות לילדים שלהם", אומרת עדי רנה מיזמבאום מארגון "אימון", המרכז נשים מחולי שות. מיזמבאום מבהירה שגם בלא אבחנים בכתים או שאבי לות מאלימות "יפוני מניחר אם תבטל ומתן המרטטרת למשמורת על ילדיהם את משום שזן לא יצליח להתמודד מול הגבר בבית המשפט. "נשים משפילות ועשיות יבטלו להגיע להסדר עם הגרוש או לוותר ידות מהפסד שב", הוא אומרת.

אבל רז מיזב לא מאמין שש האשנו האבהית של הנשים. "הסיבה היחידה שהן נאחזות בחזקת הגיל הרך היא בראיות בפסיקת התאות בבע. לא מהכת הילד וגם לא עקרונות הפמיני וכן, הן רוצות להבטיח את מצב האשה במרוכז, כי הוא מנצל את הפרנסה שלהן כאיומי נשים, וגם המצב שכו הוא בהסכמים שעיבו מבוזר ער לילה ולא מבחל את הילד שלו", הוא אומר. לדברין, הקונה שבישול הוקן יזכור את הסכסוכים הממשמרים בין בני הזוג מתוך בת התעצבות חוזקה תחת הסר בת, משום שילדים לא יהיו עוד כלי במלחמה בין הוריהם אם שני הצדים "יכלו" מסמרות. משבע והבדיל גם שקובים שהר אינו רוצות בשוויון, משום שאם אמת היו רוצות בו היו מסכימות לשמורת משותפת ושווה.

אבל בית הלחמי מכירה שד הסנגוריה "היכן היה מאבקם של האבות לשוויון בזמן הנישואים? לי להאמין קיומה בזה בבירוקרט תעמדת האבק המשוין בתך הכו רושים מרשה ניחוח של נוסף נות, לעתים שנאת נשים. דידית בבע, מה הגה", כתבה בית הלחמי במאמר שפורסם "האמת הנשלים", שהופץ באינ טרנט.

רז לא מתכוון להיפגש איתי. הוא ומעילים אחרים יעמו בכר נוס בטוויטר. הבא כשנסת מחוה – כפי שהם עושים לרוב בתי שופטים שיגיעים שיגיעלים שמקבלים החלטות שאינן מוצ בלות על רשמם. במכתב לשרת המשפטים לבני, שנשלח בשבוע שעבר, דורשים רז וחבריו להפסיק את מה שהם מכנים אפליה שיטתית ומוסדרת נגד גברים גרושים. הם חרשים, בין השאר, כהיענות עניינה קטני כלפי נשים שמגישות תלונות בחשות נגד בני זוגם במהלך שבשני גירושים וגבי נשים אלימות ומעיבים יש־שפ מהת לעזה זן בחשות וכי נשים ובני רים אחראים באותה מידה לאלימות בין בני זוג.

רותי סיני

הארץ, 1.11.2005

מושב 39

6 במרץ 2006

מימין: נצינת דע"ם, לאה נס (ליכוד), רן כהן (מרץ), יורי שטרן (ישראל ביתנו), ד"ר מרינה סולודקין (קדימה), שלי יחימוביץ' (עבודה)

משמאל: רן כהן, לאה נס, אפי שטנצלר (ראש העיר גבעתיים), יורי שטרן

מימין: איריס אברהם (מ"מ ראש העיר גבעתיים), יורי שטרן וד"ר אסתר הרצוג

מושב 41

29 ביוני 2006

מימין: פאטמה קאסם,
ד"ר אראלה שדמי, רינה
כהן, רע'דה מסאלחה,
אסמא נאדר-ג'נאים

עביר וותד (מנחת הדיון)

קהל באולם
מכללת אל-קאסמי

מושב 42

7 באוגוסט 2006

קולט אביטל

רות רזניק

פרופ' נעמי חזן

ד"ר אסתר עילם

פרופ' חנה ספראי

כבוד הנשיאה

האם יש סיכוי שעם תום כהונתו של משה קצב ב-2007 תיבחר נשיאה לישראל? יש מי שסבורות שכן, והערב אף יחלו בהרצת שש מועמדות אפשריות

מאת רותי סיני

כשהיה בת שש, עבר ליד ביתה של הנה סמי ראי בשדרות הרצל בירושלים מסע החלוויה של נשיא המדינה הראשון, חיים ויצמן. במשי אחז את אביה, פרופ' שמואל ספראי, בי יחלוף את ויבכו, ענה לה, "חשבו את האיש הכי הגון, הכי טוב והכי חכם". ספראי בחזה שאביה, חוקר נודע של תולדות עם ישראל, לא העלה בדעתו שיהפכו אותה לתפקיד. היא גם משוכנעת שבמשך השנים נבחרו לתפקיד אנשים שהם רק "הכי הגונים, הכי חכמים והכי טובים" משום שהם נבחרו רק מקרב מועצת האר מלומדים.

"הגשיא אמור להיות דמות מיוצגת של עם ישר ראל, אך עד כה, אף שהמדינה חרוטה את הדמוקר טיה על דגלה, רק 50% מהעם זכו לייצוג", אומרת ספראי. מפרופסור למחשבת ישראל העוסקת בקשר בין פמיניזם להלכה ובין הזהות לבדית הזו דשה, היא אחת משש נשים שישתתפו השבוע בארוחת ערב תרגיל־הכי הדמה של מועמדות לתפקיד נשיאת המדינה.

"המהומה העיקרית היא לעודד מועמדות, להזי חיל המפלגות, לייצר לחץ", אומרת ד"ר אסתר הרצוג, מייסדות "פרלמנט נשים, במה לטיפוח מנהיגות אחרת", פורום לקידום דיון ציבורי בנושאים שנוגעים לנשים.

הבמה שנוסדה בחודש אשה לנשיאות היא המשכה ה־42 של הפרלמנט, שנוסד ב־1999 על ידי הראליזציה שכללה את הנוכחות שיון לשוויון ייצוג נשים. עמדי תת דין (הראליזציה נשים) שעמדה ליעל נרמן להבטיח לראשות הכיר, החזק ללישודי התברה בטבלות בית ברל שבו מלבורת הרצוג וקרן פרידריך אברט של המי סלנה הסוציאל־דמוקרטים בגרמניה.

הרצוג ופעילות אחרות ניהלגלי שנות של מועמד דות פוטנציאליות לנשיאות, תוך שהן שוקלות לארי לו מהן סיכוי ראלי להיבחר. הן דיברו על שולמית אלוני, על השופטת פרופ' דות נברון, על הסו פטת ברכה דליה דורנר, על הח"כית לשעבר תמר גוז נשקר. עלו גם שמות של ח"כ מדינה שולמית קר והיועמ"ש לשעבר נאוה בן יעור.

הרצוג והברוניה פנו אל מקצתן. הן באלה שהי ביעו עניין אבל חשבו מהסיבות והיו אחרות שיזהו את הדיוקן. מולדתן, לגישל, אמרה שהיא מעדיפה בינתיים התקדי בפוליטיקה מאשר בפוליטיקה. בסופ של הבר ליקוה הרצוג בבחרת שיש בה ייצוג גם לנשים שכמרכז הקונסנסוס וגם לאלה שבקצה, גם לפוליטיקאיות וגם לנשות אקדמיה, גם לאשכנ זיות וגם לבדוויות, גם לחילוניות וגם לדתיות, גם לרווקות וגם לנשואות.

לכל אחת מהשש ובשש שיחות־יישבו הדרג על הצעה בכירת חיל האויר בדימוס ותיקה סיבה אחרת להי עניין להתמנות. יש שרואות באירוע לא יותר מתרגיל, אחרות מכורות שבעצירה הקונסטלציה פוליטית ובימי רית שבנרילה את הסיכוי שהכנסת תבחר אשה להחי ליף את נשיא קצב. עם פרופ' חנה ספראי שלו ב־2007.

המועמדות

קולט אביטל, דיפלומטית בדימוס ותכרת בנסת מטעם העבודה בחוה, והשבת שהציבור ביש ראל יותר מוכן מהכנסת לראות אשה במשכן הנשיא משום שהוא משוחרר מהאינטרסים המפלגתיים שמטרידים את נבחריו. מצד שני היא חוששת שאסור לחדש יריים רק מהשם שהמפלגות חרדיות לא יתי מבו במועמדות של אשה. "צריך להתחיל מתישהו", היא אומרת.

יחזוא בימים אלה השוב שהמסד של המדינה יהיה אשה, מבחינה אביטל. "אנחנו נראים בכל מקום כמו גברלים ובריוני הסטטוס, אשה תיצור דימוי של מדינה מהתרמת. אמפתית יותר, שמהרשת ניתנים תכרתיים, שלא נשלטת על ידי רבנים", היא אומרת.

בנוסף למהירותה לנוקאים הברתיים, אומרת אביטל, היא יכולה להביא להפקיד הנשיא ערך מר מף כמו הטיעמד המוביל, הכי הראשי לשעבר ישרי אל לאו, גם היא ניצולת שואה ויש לה די קבלות על פוליה למען הניצולים. שלא כמו לאו, היא תלחץ את יידיהם של רבנים רפורמים וקונסרוואטיבים, וגם תבבר את אלה שלא יהבי ללחוץ את ידה. "הנשיאות צריכה להיות מקום מפגש, מקום לדיאלוג עם יהדות התפוצות. כש־80% מיהדות אמריקה הם רפורמים או קונסרוואטיבים, אי אפשר להגיד להם שהם יהודים פחות טובים באתנו", היא אומרת.

פרופ' נעמי חזן, בעבר ח"כית מטעם מרצ וכיום ראש בית המדר לממשל ותברה באוניברסיטה האקדמית תל אביב־יפו ומרצה למדע המדינה באוני ברסיטה העברית, מברה שאשה בנשיאות תהיה חי בחה לכישור ערך השוויון בחברה. "הגיע הזמן", היא אומרת בפשטות. חזן בלבד בטוחה מהימת בשדרא נשאלת ברוץ היא רואה את עצמה מתאימה לתפקיד. "אני ביישנית עשירה נשית ופמיניסטית גם בתחומים תברתיים, גם באסרטיה, גם בשלילתיות", היא אומרת. המיסיה מעשרה בכל הנשאים המרכזיים להברה בי שראל: פלוחלים אחרי, ברוך תברתי, שלום.

"אף על פי כיום לי עמדות בחרצות. תמיד שלי פתוח ופשרני ומציע כוח בבית הנשיא", אומרת חזן. חשוב גם שלנשיאה יהיה חוש הומור, היא אומר רת ובוחקת. חזן לא עיסה דבר כדי לקדם את מועמדותה. "ראיתי את שמי בעיתון באחד הימים וזה התפיא לי", היא אומרת, אבל היא מאמינה ששמותיהן של נשים חייבות להימצא בטאטר המועמדים. "בעיקר חשוב לחבץ את הדיעים במודעות הציבורית. אני לא רואה בזה מאבק נשי. זה צריך להיות אינטרס של כל חברה שוויונית".

פרופ' חנה ספראי היא שמיני סטית תת־יות, דמות שנויה במחלוקת בעיני הצי מסד הרבני, בעיתר מאז שהיתה מעילה בחשיפת פרשה של הטרדה מינית באוניברסיטת בר אילן. בעיתון "שבע" כתבו שהיא לא מכבדת רבנים, היו שקראו לה הצפרה, היו שהאשימו שהיא רשלנית, והייגעו לא חלונגית.

היא עדיין לא תופרת חליפה לבית הנשיא, אבל רואה את עצמה ראויה לתפקיד. "אני איש אמצע מבחינה פוליטית ומבחינת הבחויות חדי תי היהודית", היא אומרת. היא מגדירה את עצמה גם אורתודוקסית, גם נוניקונפורמי מיסטית. "אני עם משושים מאוד פתוחים כלפי מציאויות יהודיות ואחיות שונות", היא אומרת.

ספראי מקיימת קשרים הדוקים עם המעמד העובדי, כמו גם עם המעמד הרמי רמי. היא מברה שלנשים יש מה להתרם לבית הנשיא, ולא כאשה הנשיא, משרה שכה עברו עד כה הגשים בלא שכר. "זה לא שגברים לא יכולים לייצג נשים, אבל לא רק גברים. לכן בעיני כל בך השוב שתהיה נשיאה. המדינה מבזבזת את העובדה שבעצאת אצל נשים. זה בזבוז טורף", היא אומרת. אחיה, פרופ' זאב ספראי, אומר שאין לה סיכוי להיי בחר משום שאין לה קשת שריים. "אני לא מתלהבת מהעמדות הסדרם שבמצאות בשטח יש סוג של שרי עים שאני מכוס חשבת שבדיך לנקות", היא אומרת ומבוינה לשעות על הטרדה מינית שבקשרו לבית הנשיא. גם המעמד הפוליטי מציג לדעתה מועמדים לא מלהיבים ולכן היא מפגשות, ברבירת, שאולי יבי חיו כישחו בתוין לציבוריות הפוליטית.

רות רזניק, חלוצה במאבק באלימות נגד נשים, חשתה התרגשה כשפנתה אליה הברתה הזו תיקה אסטר הרצוג והציעה לה להשתתף במשפ. "יש רק סיכוי אחד להכניס אשה לבית הנשיא – להחזיר לתודעת הציבור שנשים ראויות. השאלה אינה אם זה יקרה עכשיו. זו תחילתו של תהליך", היא אומרת.

נעמי חזן

רות רזניק

קולם אביטל

"הנשיא אמור להיות דמות מייצגת של עם ישראל, אך עד כה, אף שהמדינה חרטה את הדמוקרטיה על דגלה, רק 50% מהעם זכו לייצוג", אומרת פרופ' ספראי

אסתר עילם

חנה ספראי

רינה שפירא

"אם היו מספרים לנו פעם שבא־רצות הברית תהיה שרת חוץ שחו־רה, הייני אומרים חלומות באספמיה". רזניק עזרה לעצב חקיקה למען נשים, הקימה שלושה מקלטים לנשים מוכות, הדריכה נשים יהודיות וער־ביות בהקמת קווי חירום בישראל ובשטחים, ואף הש־תתפה ברשימה לכנסת של שתי מפלגות נשים. זו לה הקרנציה השלישית כחברת מועצת עיריית הרצליה והיא אף פירסמה ספר שירה. "יש לנו ראייה אחרת. כקבוצה, הדגש של מרבית הנשים הוא הצרכים החב־רתיים, הדפואיים, החינוכיים של החברה. אלה תכנים שגם בית הנשיא צריך להדגיש", היא אומרת.

אסתר עילם, אומרת שהשאלה אינה אם היא מתאימה לנשיאות, אלא אם החברה מוכנה לקבל מישהי כמוה. תשובתה היא שבנראה עדיין לא. נשי־אה צריכה קודם כל להיות פמיניס־טית, אומרת עילם, ממייסדות הקבוצה הפמיניסטית הראשונה בתל אביב, מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית ותנועת "אחותי" של נשים מזרחיות הפועלות נגד ניצול נשים. "בכל שהחברה יותר מוכנה לצאת מהתרבות הפטריארכלית, כך גובר הסיכוי לחברה טובה ואנושית יותר", היא אומרת. זו, בעיניה, תרו־מתו המרכזית של הפמיניזם, ולכן כה חשוב בעיניה שבמשכן הנשיא תשב פמיניסטית. בפעילותה הפ־מיניסטית עסקה עילם בשחרור נשים וגברים כאחד מכבלי הפטריארכיה, ולכן היא לא נרתעת מהמחשבה שתצטרך לארח רבנים, למשל, בבית הנשיא. "אני אמנם אתאיסטית, אבל אני יכולה למצוא שפה משותפת עם כל אחד", אומרת עילם.

פרופ' רינה שפירא, בלת פרס יש־ראל לחקר החינוך, העריפה לא להתראיין לכתבה. פרופ' עמנואל מרקס, שיציג אותה לבאי המושב, אומר שעבר אתה 40 שנה באוניברסיטת תל אביב ואף פעם לא הצליח לריב אתה, אם כי לא היתה לו בעיה כזאת עם אנשים אחרים. "היא שומעת את הצדדים תמיד, מחליטה בעצמה לאן צריך ללכת ואז משכנעת את כל הצדדים", הוא אומר. "היא מתווכת מעולה".

הארץ, 7.8.2006

בפנל, מימין:
רן מלמד, ד"ר עליזה לביא, שולה קשת, פרופ' עמנואל מרקס, יעל גרמן

מימין, שורה ראשונה מלמטה: ד"ר ורדה גרנות שורה שנייה מלמטה: ד"ר אראלה שדמי, דליה נתן

מימין, שורה ראשונה:
דני ורות רזניק, קולט
אביטל, פרופ' חנה
ספראי, שורה שניה:
פרופ' נעמי חזן, פרופ'
גליה גולן

קהל באודיטוריום,
בית חיל האויר,
הרצליה

התכנסות לפני תחילת הדיון.
משמאל: ד"ר עליזה לביא, נדין הולנדר, רינת גימפל

מימין: יונת קלר, חנה

עו"ד דנה סבוראי (מנחת הדיון)

רינת גימפל (מברכת)

מושב 40

לאה מטליב, מיסדת "מקס" - דמות מובילה
בתעשיית הטקסטיל הישראלית

נשים בראי היזמות

מאי 2006

נשים בראי היזמות

מושב 40

17 במאי 2006

שוהם

ברכות:
גיל ליבנה, ראש מועצת שוהם
שולה קרקוב, מנהלת לשכת ראש המועצה ויועצת למעמד האישה
הרמן בונץ, מנהל קרן פרידריך אברט בישראל

מראות שוהם - במצגת

בתכנית:

מהו הקשר בין מגדר וקשיים בהקמת עסקים?
ד"ר סיביל היילברון, ראש המחלקה למינהל עסקים במכללת רופין

נשים מקימות עמותה, גברים - סטרט-אפ
עו"ד אירית רוזנבלום, מנכ"לית משפחה חדשה

איך הצלחתי לייצר את רינה'ס ופרשקו ולשווקם בארץ ובעולם?
רינה פושקארנה, אשת עסקים בענף המסעדות ובתעשיית המזון

"נשים מבשלות עסק" - על מגמות ביזמות עסקית
יוספה טביב-כליף, מנהלת פרויקטים בתחום צדק חברתי וכלכלי בשתי"ל

נשים בישראל - כח מניע במשק
ד"ר יהודית זיסמנוביץ', יו"ר האגף לקידום מעמד האישה בנעמ"ת

יזמות - מהמגזר הציבורי למגזר הפרטי
אוריט אדאטו, רב גונדר בדימוס

מה תרומת המדינה לעסקים קטנים?
איריס פלד, מנכ"לית מט"י בני ברק-רמת גן

מנחה:
ליאורה בית הלחמי, מנכ"לית דיינמיק-טיימס, לפיתוח מיומנויות עסקיות

השפעת המגדר על קשיים של נשים בתהליך היזמות

ד"ר סיביל היילברון
ראש המחלקה למינהל עסקים במרכז האקדמי רופין

המחקר מלמד על כך שנשים שהקימו עסקים תופסות חוסר מיומנות ניהולית וחוסר מיומנויות עסקיות כמחסום המרכזי בדרכן להקמת העסק שלהן

נשים הוכרו כיזמות מוצלחות בשנים האחרונות והמספר הגודל שלהן מקרב היזמים בכלל הביא לעליה משמעותית במחקרים על הבדלים בין נשים וגברים באספקטים שונים, הקשורים לתהליך היזמות ובעסקים שהם מקימים.

יזמות של נשים מאופיינת על ידי חסמים מובנים כגון אחריות ומחויבות משפחתית וחוסר במשאבים רלוונטיים כמו: הון חברתי. במחקר שערכתי, על בסיס תיאורית המשאבים, בדקתי האם נשים יזמות מתמודדות עם קשיים שונים מיזמים גברים. כמו כן נבדקה ההשערה שלנשים יש חסרון במשאבים, כגון: ניסיון ניהולי, מיומנויות ניהוליות וטכנולוגיות, גיוס הון ועוד.

תוצאות המחקר מצביעות על כך שיוזמות עסקיות של נשים הן קטנות יותר, מכוונות לענף השירותים ומבוססות על השקעה התחלתית נמוכה יותר, בהשוואה לעסקים שהוקמו על ידי גברים.

נשים שיוזמו הקמת עסקים תופסות חוסר מיומנות ניהולית וחוסר מיומנויות עסקיות כמחסום המרכזי בהקמת העסק שלהן.

נשים מקימות "עמותות", גברים מקימים "סטארט-אפ חברתי"

עו"ד אירית רוזנבלום
מנכ"לית ארגון משפחה חדשה

בשנים האחרונות, ניתן למנות על כף יד אחת מיזמים חברתיים שבראשם עומדת אישה. הם לעולם לא יזכו להיקרא "מיזם חברתי", אלא לכל היותר עמותה. יש דמיון עצום בין הפעלת יוזמה חברתית לבין יוזמה עסקית, מבחינת הביורוקרטיה, התפעול, הארגון, השיווק ובעיקר מחזור הפעילות.

מדוע השימוש במונח, "סטארט אפ", או "עמותה" עושה את כל ההבדל וכיצד זה קשור לשאלת המיצוב, גיוס הכספים והכוחות הפועלים במיזם החברתי? סוגייה זו מעסיקה ארגונים ויוזמות חברתיות, במודע או שלא במודע, והיא ללא ספק שאלה של שימוש בשפה ובשיח היומיומי שלנו, אשר קושר בין פעילויות אותן מובילות נשים לבין אלו שאותן מובילים גברים.

מה בין יוזמה של אישה ליוזמה של גבר?

בהתייחסותנו למיזם אותו מובילה אישה לעומת מיזם שאותו מוביל גבר, מייד מתעורר בנו העניין כיצד יעשו זאת השניים זה מול זו. במבט חטוף לעבר העמותות והגופים החברתיים השונים, אנו מוצאים כי היקף מחזוריהם הכספי מעיד על הבדלים ביניהם. בראש מרבית המיזמים החברתיים עומדים גברים. לעומת זאת, בתחתית הרשימה, באופן לא מפתיע, נמצא מיזמים נשיים שמחזוריהם הכספיים נמוכים. למעשה, בשנים האחרונות, ניתן למנות על כף יד אחת מיזמים חברתיים שבראשם עומדת אישה. יתר על-כן, הן לעולם לא יזכו להיקרא "מיזם חברתי" אלא לכל היותר עמותה או אפילו זה לא.

השאלה מה חשיבות יש לכינוי, עומדת במרכזו של העניין.

משמעות כינוי היוזמה

אין ספק כי לעובדה שמיזם כזה או אחר הוא מפורסם יש משמעות עצומה לגבי היכולת לגייס כספים, כמו גם לשאלות על העומד בראש המיזם, האנשים בוועד המנהל שלו, התומכים, וכיוב'. עוד לפני שאנו מדברים על כל אלה אני מבקשת לעמוד על משמעות הכינוי של מיזם. אין זה קשה למצוא, מתוך עלעול בדפי העיתון, כיצד מתייחס הציבור, ובכלל זה אמצעי המדיה השונים, לפעילות חברתית המנוהלת על ידי גברים. גם אם הכינוי סטארט-אפ חברתי לא ממש דבק בעשייה זו, הרי שהתיאור הכולל של הפעילות, כשמדובר בפרויקטים של גברים, מעלה דימוי של "עסק" רציני לכל דבר ועניין. הנה, למשל, בחוברת שיצאה לאור, לקראת פרס יזם השנה של שנת 2006, בחסות משרד רוה"ח ארנסט אנד יאנג, מתוארים פרוייקטים חברתיים בזו הלשון: "יוצא סיירת קרבית וקיבוצניק החל את מסעו האזרחי אל מחוזות היוזמה והטיפול באוכלוסיות עם מאפיינים מיוחדים...". דוגמה נוספת: "... בשנת 1997 התגייסה רובה ככולה לפרויקט, בהתנדבות מלאה, והקימה את עמותת..." הראשון הוא כמובן איש רב פעלים יזם בכל רמ"ח אבריו והשנייה היא מתנדבת מלאה בשס"ה גידיה. אין זה פלא, אפוא, כי הנשים מתוארות כפעלתניות וכאידיאליסטיות, המוכנות להקריב עצמן למען המטרה, שאחרי שיוכח ערך התנדבותן, היא תתברר כראויה. הגבר, לעומת זאת, יוצא הסיירת, יוזם,

פועל ומקים ובסופו של דבר הוא גם זוכה בפרס היוקרתי של "יום השנה". בשלב מאוחר יותר, אין ספק כי הפרס יסייע לו להמשיך ולקדם את יוזמתו עוד ועוד.

החברים מתגייסים

החברה שלנו כבר למדה להבחין בין פרוייקט רציני לבין איזו נחמה של מתנדבת משועממת, הפוצחת בקריירה שנייה. כאשר מוצגים העניינים באורח כזה ממילא לא נשאלת עוד השאלה מה יותר רציני. במילים אחרות, את יוזמות הנשים אין לתאר כרציניות, ולמילים יש, כידוע, עוצמה משל עצמן. אם בעלת היוזמה והמייסדת של מיזם חברתי תיטיב לתאר אותו כבעל משמעות חברתית, כיוזמה המצריכה מעוף וכרוכה בגיוס משאבים, כספיים ואנושיים, התנהלותה תהיה שונה. יהיה לה אז סיכוי מצוין לגייס לה תומכים ולבנות ועד מנהל עתיר "שמות" של ידוענים וחשובים, במובן של היותם מובילים חברתיים, המבקשים להסתופף סביבה. כלומר, חשיבות-על נדעת לשימוש במונחים מתאימים ואסור שאחרים ישתלטו על עשייה זו. הציבור, הניזון מן היזמים, התקשורת או משמועות, יקבל את המידע, בדיוק באופן בו הוא יצא מפי היוזם. לפיכך, מוטב אם בעל ובעיקר בעלת היוזמה, י/תשתמש במונחים השאולים מעולם העסקים, ההיי טק, או התקשורת. ככל שת/יפליג בתיאור התנדבותה/ו, קיימת סכנה, כי יפחת ערכו הכלכלי של המיזם.

הפעילות

על מנת שיוזמה כלשהי תוכל להתקיים היא זקוקה למשאבים. משאבים שווי כסף לא שורדים עד כלות; הם מצריכים גם כסף על מנת להשתמר. אולם משאבים שהם כסף מחייבים הפעלת מאמץ אדיר, אשר הוכח כי אינו שונה מכל מאמץ אחר של הקמת יוזמה עסקית. מי שלא חווה את החוויה של הפעלת יוזמה חברתית, אינו מודע לדמיון העצום בינה לבין יוזמה עסקית, מבחינת הביורוקרטיה, התפעול, הארגון, השיווק ובעיקר מחזור הפעילות. הפן הזה אינו בהכרח מוכר, לעיתים אף לא לבעל היוזמה, ובעיקר אינו מוכר לבעלות יוזמה. יוזם, המגיע מעולם העסקים יבין מהר מאד, כמו מרבית הגברים, שאין הבדל, בין התחומים. אם הוא מגיע מתחום שאינו עסקי, סביר להניח שייקח לו זמן רב ויקר להבין כיצד העניינים צריכים להתנהל. כאן טמון, לרוב, ההבדל בין גברים לנשים, הראשונים מבינים את הפעילות בשדה הרבה יותר מהר. הם מכבדים את עצמם ואת פעילותם ומפרשים אותה כיוזמה המצריכה משאבים רבים. הנשים, לעומתם, עסוקות בגיוס מתנדבים וכספים מן הגורן ומן היקב. הן תאמרנה שהעיקר הוא שיאפשרו להן להתקיים. כאן המקום לומר, ששאלת הקיום כלל אינה צריכה לעמוד על הפרק. מי שרואה את טווח פעילותו ברמה המינימלית הזו, לעולם לא יתרומם ממנה. רק מי שמבין כי מדובר ביוזמה בעלת אופי עסקי וארגוני לכל דבר וענין יש לו סיכוי. טוב היה לחוסנה ובריאותה של החברה לו הציבור, הנהנה מן הפעילות, ומוסדות השלטון והגופים העסקיים, היו מבינים את הדברים ועושים למען פריחת העמותות, או למען מה שנקרא "המגזר השלישי".

לסיכומו של עניין, אין כאן המלצה לשנות אידיאולוגיה, פעילות או יוזמה חברתית. להיפך, מיטב הרעיונות והעשייה החברתית מקורם בעשייה הפמיניסטית הנשית, וטוב שכך. אולם על מנת להשתלב בתוך העולם העסקי והחומרי של העידן המודרני, יש לאמץ את השיח הנכון, כך שהפעילות החברתית תוכל לעלות מדרגה. איני מבקשת להטיף לנשים לעשות שינוי בפעילותן, כושרן ומרצן, אלא רק לחדד את משמעותן של המילים ככלי שיוכל לקדם את ענייניהן טוב יותר. שהרי, בסופו של דבר, אין באמת הבדל בין פעילותן הפחות משגשגת, לעומת פעילותם של הגברים בדיוק באותם תחומים.

"נשים מבשלות עסק" - על מגמות ביזמות עסקית

יוספה טביב-כליף
מנהלת פרויקטים בתחום צדק חברתי וכלכלי בשתי"ל

פרויקטים של עסקים קטנים לנשים, כמו "משכית" שנוסדה ב-1954 על-ידי רות דיין, היו קיימים בעבר. אולם מרביתם נוהלו על ידי נשים מבוססות יוצאות אירופה-אמריקה, שהפרויקטים הביאו להן הצלחה מסחררת. לעומתן, התופרות, הרוקמות ורוקעות התכשיטים, נותרו בדרך כלל פועלות אלמוניות.
בפרויקטים הנוכחיים הנשים מחלצות מתוך שגרת היומיום תודעה ומחאה. זו אולי לא מחאה הנלמדת בלימודי מגדר באוניברסיטה, אך זו מחאה פמיניסטית

'נשים מבשלות עסק' הוא פרויקט ראשוני וחלוצי שנועד לתת מענה לנשים במצוקה כלכלית. הפרויקט מציע אלטרנטיבה ריאלית למחסור החמור בתעסוקה, וזאת באמצעות קורס המנצל כישורים נשיים ייחודיים לצורך יצירת מקור הכנסה עתידי. מתכון הקורס הורכב בהקפדה רבה. מתוך שלושים המפגשים שיועדו לקורס שמונה הוקדשו לתהליכי העצמה אישית, שלושה עשר מפגשים עסקו בהיבטים הכלכליים של העסק ותשע סדנאות התמקדו בבישול גרידא. במהלך המפגשים נחשפו הנשים למגוון רחב של נושאים, ביניהם: תקשורת בין-אישית, אסרטיביות, ניהול, תמחיר, שיווק, שדרוג מאכלים, לימוד מתכונים ייחודיים, סידור שולחנות ועוד. התכנים הללו מעניקים לנשים אינפורמציה, כלים וכוח - השילוש הקדוש הדרוש ליצירת מקום תעסוקה אלטרנטיבי.

מגמות ביזמות עסקית

אל הפרויקט 'נשים מבשלות עסק', מצטרפים בשנים האחרונות פרויקטים רבים מן הסוג הזה. כאלו הם: פרויקט התפירה והרקמה המסורתיים, שמפעילה עמותת "Sidreh" בעיירה הבדואית לאקיה בנגב, פרויקט "אלמז" (יהלום באמהרית), המכשיר נשים מן הקהילה האתיופית בלוד, למלאכות תפירה שונות. הפרויקט מספק פרנסה לנשים עולות מאתיופיה, ועוסק גם בשימור האומנות האתיופית המסורתית, שהולכת ונעלמת במציאות הישראלית הדורסנית.

לכאורה, פרויקטים מן הסוג הזה היו קיימים בישראל גם בעבר. חנות הבגדים והתכשיטים "משכית", שנוסדה כבר בשנת 1954 על-ידי רות דיין, היא דוגמה לפרויקט מסוג זה. החנות ביקשה לפתח אפשרויות תעסוקה בעיקר לעולות מארצות המזרח. בו זמנית היא רצתה לגבש גם קו עיצוב מקורי, שייתן ביטוי לרוח התרבותית הייחודית של מדינת ישראל הצעירה. אולם, בניגוד לפרויקטים העכשוויים, מרבית המפעלים הללו נוהלו על ידי נשים מבוססות יוצאות אירופה-אמריקה, שאף זכו בעקבות הפרויקט להצלחה מסחררת. לעומתן, התופרות, הרוקמות ורוקעות התכשיטים, נותרו בדרך כלל פועלות אלמוניות.

בפרויקטים הנוכחיים, הנשים מחלצות מתוך שגרת היומיום תודעה ומחאה. זו אולי לא מחאה מן הסוג שנלמד בתוכנית לימודי המגדר באוניברסיטה, אך זו עדיין מחאה פמיניסטית, ופמיניזם זה הרי לכולן.

המדיניות הכלכלית הנהוגה בישראל בשנים

האחרונות פגעה קשה באזרחים בעלי הכנסה בינונית ונמוכה. כושר ההשתכרות של נשים, שמהוות רוב בשכבה זו, נפגע באופן משמעותי. המדיניות הכלכלית פגעה ברשת הביטחון הסוציאלי, במערכת הקצבאות ובשירותים החברתיים של המדינה (חינוך, בריאות ורווחה). המיתון והאבטלה גברו. הופרט וצומצם כוח האדם הממשלתי (נשים מהוות כ- 66% מהמועסקים בשרות הציבורי). הממשלה נמנעה מלהתערב בעקיפת תשלום שכר המינימום ובפגיעה בתנאים הסוציאליים של עובדים (רובן נשים) בשכר נמוך על ידי חברות כח-אדם ומעסיקים פרטיים.

בשנת 2003 שכר נשים לחודש עבודה עמד על 62% משכר הגברים ושכר נשים לשעת עבודה עמד על 83% משכר הגברים. גורמים אלה ונוספים, והפוטנציאל של פיתוח עסקים זעירים על ידי נשים, המתבססים על כישורים ויכולות מוכחים שלהן, הם ברקע הפרויקטים לפיתוח עסקים קטנים של נשים. אלו משמשים מענה יעיל במיוחד למאבק בעוני (לפי ממצאי הסקר האחרון של ביטוח לאומי כ-18% מאזרחי המדינה חיים מתחת לקו העוני).

כיום פועלים למעלה מארבעים ארגונים לשינוי חברתי בתחום פיתוח וקידום עסקים קטנים. הם מפעילים מגוון פרויקטים לאוכלוסיות הנחשבות מוחלשות: נשים, אוכלוסיה המתגוררת בשכונות מצוקה, נשים פלשתיניות, מזרחיות, מהגרות מברית המועצות לשעבר ומאתיופיה ועוד.

בין הארגונים החברתיים העוסקים בתחום זה: **העמותה להעצמה כלכלית לנשים**, שאותה הקימה קבוצת נשים חיפאיות שהיו פעילות במשך שני העשורים האחרונים בארגוני נשים ובעיקר "אשה לאשה"- המרכז הפמיניסטי בחיפה. הקבוצה הקימה בשנת 1997 את העמותה, במטרה לסייע לנשים מעוטות יכולת כלכלית להגיע לעצמאות וליציבות כלכלית, לפי אסטרטגיית ה"מיזמה הזעירה" (Microenterprise), בתוכנית הנקראת "עסק משלך" (על משקל "חדר משלך" של וירג'יניה וולף). התוכנית הופעלה במקומות שונים בארץ, במגזרים שונים של האוכלוסייה ויש בה את כל סוגי העסקים. עד היום נפתחו כ-35 קבוצות, שבהן השתתפו כ-720 נשים, מתוכן 118 פתחו עסק זעיר, 52 פיתחו את העסק הפרטי הקיים, 200 נשים סיימו את ההכשרה ויש להן פעילות יוצרת פרנסה בבעלותן, הוגשו קרוב ל-200 בקשות להלוואות בסכום כולל של שני מיליון שקל.

ארגון **קול האישה** פיתח שלושה פרויקטים שונים: 'עסק משלך', 'נשים מבשלות עסקי' (שני פרויקטים בקרית היובל ובלב העיר) ו'מתעסוקה לתעסוקה', שמטרתם היא לתת מענה למגוון צרכים הנגזרים ממצוקה כלכלית. שלושת הפרויקטים מכילים שלב הכשרה, הכולל גם העצמה אישית, ושלב מתמשך של ליווי ותמיכה בתהליך היישום. שני השלבים משלבים תהליכים קבוצתיים ופרטניים. קרוב ל-100 נשים לקחו חלק במהלך השנה בתוכניות אלו, בשלבי ההכשרה או היישום.

ארגונים נוספים הפועלים לקידום עסקים קטנים של נשים הם: **"המרכז היהודי-ערבי לפיתוח כלכלי" ו"סביבה תומכת - לקידום נשות עסקים בישראל"**.

מהמגזר הציבורי ליזמות עסקית במגזר הפרטי

אורית אדאטו
רב גונדר בדימוס ותא"ל במיל. "אדאטו יועצים בע"מ"

את כניסתי לתפקיד מפקדת שרות בתי הסוהר ניתן לתאר כ"כניסה ממוקשת", בעקבות רעש ציבורי והטלת ספק בהתאמתי לתפקיד זה.
עם המעבר לעולם העסקים החלטתי לא לרוץ אחרי פרויקטים והזדמנויות, אלא ליצור אותם, לברור רק את מה שמעניין ומפתח, לא להיות "גרידי"; לחשוב "מחוץ לקופסה", יצירתי, מקדים את זמנו - להעיז;

על מנת להסביר את המעבר מהמגזר הציבורי ליזמות עסקית במגזר הפרטי נכון שאתייחס קודם כל למינוי שלי בשנת 2000, לתפקיד נציבת בתי הסוהר. מינוי יוצא דופן, ראשוני ותקדימי במגזר הציבורי, של אישה לתפקיד ראש ארגון בטחוני במדינת ישראל, בדרגת כתף המקבילה לרמטכ"ל ולמפכ"ל המשטרה.

הארגון התקשה עד מאוד לקבל מינוי זה, שכן היה זה: מינוי חיצוני, מצה"ל, ולא ממשטרת ישראל, כמקובל עד אז. היה זה קידום בדרגה היישר מתת-אלוף בצה"ל - לרב-גונדר (קידום בשתי דרגות), ויותר מהכל: אישה!!!! שהרי מדובר בראש ארגון בטחוני במדינת ישראל.

להחלטה להיענות ולקבל עלי מינוי זה היו משמעויות כבדות משקל: כמי שמרבית הקריירה הצבאית שלה עסקה בקידום ומיצוי פוטנציאל הנשים בצה"ל, הרי שכאן מדובר היה בנטילת אחריות על עצמי בבחינת "נאה דורש - נאה מקיים".

קבלת התפקיד לוותה בתחושת שליחות לאומית, חברתית, הן בהקשר התפקיד ומבחן ההצלחה האישית בו והן בנטילת אחריות להצלחה על "כל נשות ישראל". הצלחה תתקבל כמובן מאליו ואילו אי-הצלחה תתחבר באופן ישיר לעובדת היותי אישה, ועלולה להוות תירוץ עתידי לאי-מינוי נשים לתפקידים בכירים פורצי דרך.

את כניסתי לתפקיד ניתן לתאר כ"כניסה ממוקשת" לתפקיד בעקבות רעש ציבורי והטלת ספק בהתאמתי לתפקיד זה; התנגדויות מתוך הארגון והגשת שני בג"צים כנגד המינוי הצפוי; אי-אימוש, במשך כחצי שנה של תפקיד סגן הנציב/ה, שהינו הממונה על תחום הביטחון והאסיר, בניו חופשה מאולצת של הסגן המכהן, בשל מעורבות בפרשת נמרודי, עד שניתן היה להשעותו ולמנות סגן בפועל; שביתת רעב של אסירים ביטחוניים וכו'.

כמו כן, את תקופת מילוי התפקיד בת השלוש שנים ומחצה בקירוב, ליוו נתונים אובייקטיביים מורכבים:
פריצת אינתיפאדת אל-אקצה שהקפיצה את מספר האסירים הביטחוניים פי שלוש והגדילה את החיכוך עם דור לוחמני של טרוריסטים בבתי הסוהר; ריצוי מאסר בפועל של השר לשעבר אריה דרעי, על כל המשמעויות החברתיות והפוליטיות שליוו מאסר זה, לרבות הסיקור התקשורתי הציבורי הצמוד; התחככות עם הדרג המדיני/

פוליטי על כל היבטיו; במהלך כהונתי התחלפו במשרד לביטחון הפנים שלושה שרים וארבעה מנכ"לים.

בתום שלוש שנים בתפקיד, המוגדרות כקדנציה שלמה, קיבלתי החלטה אסטרטגית לסיים את התפקיד ולפרוש לפנסיה. השיקולים בבסיס החלטה זו היו:

א. לפרוש בשיא, כאשר את צעירה ומצליחה ומבקשים שתישארי (השר לביטחון הפנים).

ב. אפשר גם אפשר בלי סממני השלטון והמעמד (לנשים, כנראה, יותר קל).

ג. לא פוליטיקה, לא מגזר ציבורי ואפילו לא ניהול במגזר הפרטי/עסקי.

למותר לציין כי הצעות רבות היו בשלושת התחומים.

ומה כן רציתי לעשות? לקחת את כל הידע, הניסיון והכישורים ולתעל לכוון אחר, יזמי; להפוך את הייעוץ לתחום המוביל, להתמקד במקום שבו יש לי ערך מוסף ולבחור את הנישה עם הפנים לעתיד. המשמעות הייתה להתמקד בייעוץ בגזרה ייחודית של תחום אחזקת טרוריסטים וכנופיות פשע מאורגן בבתי סוהר בעולם. גם בזה יש משום שליחות לאומית, סיוע ישראלי למדינות בעולם.

ביקשתי למנף מיצוב אישי, ציבורי, בינ"ל לצורך התחום העסקי. אני מכהנת מזה כחמש שנים כסגנית נבחרת של "הארגון הבינ"ל לבתי סוהר ותקי"ון" ICPA (International Correction & Prison Association) בו משתתפות כ-80 מדינות.

החלטתי לא לרוץ אחרי פרויקטים והזדמנויות, אלא ליצור אותם, לברור רק את מה שמעניין ומפתח, ומה שחשוב לא פחות, לא להיות "גרידי" אלא אקסקלוסיבי בבחירת הפרויקטים; ליזום, לחשוב "מחוץ לקופסה", יצירתי, מקדים את זמנו - להעיז; לא לחשוב שהכל בא בקלות, להשקיע הרבה באיתור ובמיון של הפוטנציאל העסקי; לא להתנשא, להצדיק את המוניטין, להפשיל שרוולים, לעשות ולהוכיח רמת תוצרים; לפתח רשתות קשר עם כל מי שרלוונטי, גברים ונשים, עם דגש על נשים בעמדות מפתח; נציבה צ'כית, קצינת מודיעין ראשית של המשמר הלאומי האמריקאי, נשים בעמדות מפתח בארגון הנשים הבינ"ל IWF.

המלצתי: חשוב מכל להאמין בעצמך!! להנחיל זאת לכמה שיותר נשים בארץ: אפשר, את יכולה, עשי למען ההזדמנות, חפשי וצרי אותה, האמיני בעצמך ותצליחי!!!

תרומת המדינה לעסקים הקטנים והבינוניים

איריס פלד
מנכ"ל מ.ט.י בני ברק-רמת גן

בין יתרונותיהם של עסקים קטנים ובינוניים: חדשנות, גמישות, הקמה מהירה בעלות נמוכה ופיזור הסיכון. הם פותרים בעיות תעסוקה בפריפריה ובקרב אוכלוסיות ייחודיות. מאידך, הם סובלים מחסמים בתחום המימון, הניהול, הנגישות למידע ומבעיות הקשורות לביורוקרטיה.

העסקים הקטנים והבינוניים נחשבים, על פי התפיסה המקובלת במדינות מפותחות ומתפתחות, כגורם מרכזי בצמיחת המשק וביצירת מקומות תעסוקה יציבים ובריאים מבחינה כלכלית. גם בישראל, רואה הממשלה בעסקים אלה את אחד הכלים המשמעותיים ביותר לפיתוח הכלכלה ואחד הנדבכים המרכזיים במשק ובחברה הישראלים.

יתרונותיהם העיקריים של העסקים הקטנים והבינוניים הם: חדשנות, גמישות, הקמה מהירה בעלות נמוכה ופיזור הסיכון. העסקים הקטנים נותנים פתרון מתאים לבעיות תעסוקה בפריפריה וכן בקרב אוכלוסיות ייחודיות כמו: מיעוטים, נשים, חיילים משוחררים, חרדים ועולים חדשים. יחד עם זאת, סובלים עסקים בסדר גודל קטן ובינוני מקיומם של חסמים רבים בתחום המימון, הניהול, הנגישות למידע וכן מבעיות של ביורוקרטיה, המקשות עליהם את ההתמודדות בשוק החופשי ופוגעות בהתפתחותם התקנית ובמיצוי הפוטנציאל הטמון בהם.

משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה והרשות לעסקים קטנים ובינוניים בישראל, פועלים להסרת חסמים אלו וליצירת סביבה עסקית תומכת המתאימה להקמתם של עסקים אלה ולהתפתחותם.

הרשות לעסקים קטנים ובינוניים בישראל (ע"ר) הוקמה ב-1993, ביוזמת משרד התמ"ת ושותפים בה משרדי ממשלה נוספים, ארגונים כלכליים, גופים ציבוריים ועוד. הרשות הינה גוף מטה הפועל ברמה הארצית ומשמש כזרוע ביצועית של משרד התמ"ת בנושא העסקים הקטנים והבינוניים.

עסק קטן מוגדר כעסק המעסיק עד 50 עובדים, עם מחזור מכירות של עד 5 מליון דולר לשנה, כאשר לפחות 90% מהעסק הוא בבעלות פרטית. עסק בינוני מוגדר כעסק המעסיק 100-50 עובדים, עם מחזור מכירות של עד 20 מליון דולר לשנה, כאשר לפחות 90% מהעסק הוא בבעלות פרטית.

פעילות השטח של הסיוע לעסקים מבוצעת באמצעות מערך המרכזים לטיפוח יזמות (מט"ים), הפרושים ברחבי הארץ. המט"ים מהווים - ONE STOP SHOP כתובת מרכזית אחת לבעלי עסקים וליזמים, בה נעזר היזם או בעל העסק בסל שירותים כולל העומד לרשותו או לקבל הכוונה ומידע על כלים רלבנטיים אחרים, המופעלים על ידי גורמים אחרים לטובתו הן לצורך הקמת עסק חדש והן לצורך שיפור והתייעלות בניהול עסק קיים. השירותים העיקריים הניתנים על ידי המט"ים:

ייעוץ מקצועי

במט"יים ניתן להיעזר ביועצים מקצועיים במגוון תחומים: ייעוץ ראשוני לקראת קבלת החלטה על פתיחת עסק; ייעוץ עסקי והכנת תכנית עסקית; ניהול השיווק; ייעוץ פיננסי; ייעוץ בתחום הארגוני; כוח אדם ועוד. אופי ומשך הייעוץ מותאמים אישית לכל פונה. במסגרת זו יכולים פונים מתאימים, בעלי עסקים קיימים, להיעזר גם בתכנית החונכות של משרד התמ"ת.

הדרכה

המט"יים מציעים קורסים וסדנאות, מותאמים ספציפית לעסקים קטנים ובינוניים וליזמים. בין הנושאים הנלמדים: הקמת עסק וניהולו, שיווק, קורס ליצואנים קטנים ומתחילים, מיחשוב ואינטרנט, סחר אלקטרוני, קורס לעידוד יזמות נשים, קורסים לעולים חדשים ועוד. כמו כן, עומד לרשות הפונים מגוון של חוברות הדרכה מסוגים שונים: שיווק, דיני עבודה, הקמת מסגרות חינוך פרטיות לגיל הרך, מילונים עסקיים בשפות שונות, מדריכים ליזם בתחומים שונים ועוד. בנוסף, פועלים באזורים רבים מועדונים עסקיים.

הפניה למקורות מימון

ניתן להסתייע במט"יים בתהליך הפנייה להשגת מימון מאחת הקרנות המיועדות לעסקים קטנים ובינוניים, או בפנייה למסגרות מימון אחרות ולבנקים. כמו כן מסייעים המט"יים בהכנת התכנית העסקית הנדרשת לשם קבלת מימון.

מידע והכוונה

בנוסף לשימוש במאגרי מידע המצויים במט"יים לטובת הפונים, מרוכז בהם גם מידע רב על כלים רלבנטיים, אותם מפעילים גורמים אחרים לטובת יזמים ובעלי עסקים קטנים ובינוניים: פרוייקט החונכות של משרד התמ"ת; שרותי מכון הייצוא; החממות הטכנולוגיות במשרד המדען הראשי של משרד התמ"ת; תוכנית "תנופה"; מרכז ההשקעות של משרד התמ"ת; חממות התיירות של משרד התיירות; הקרן לעולה העצמאי של המשרד לקליטת עליה; חונכויות חקלאיות של משרד החקלאות ועוד. המט"יים מכוונים את היזמים ובעלי העסקים לכלים אלה, לפי הצורך.

למי ולמה יזמות זעירה בישראל?

ליאורה בית-הלחמי
מנכ"ל Dynamic-Teams

במדיניות כלכלית-מיקרונית ניתנים לאוכלוסיות מוחלשות, בעיקר לאוכלוסיות של נשים, כלים לפיתוח יוזמות קטנות, המלמדות שיווק עצמי ועשייה מקצועית. במקביל לכך, ניתנים ידע וכלים להתמודד מול הממסד ועידוד להשתחרר מתלות ולקחת חלק פעיל בהנעה עצמית וביצירת התנאים להצלחה.

אוסקר ווילד אמר: "הייתי עשיר והייתי עני. עשיר יותר טוב". כשאמר עשיר, התכוון לעושר באפשרויות מול העוני, הקשור לחוסר היכולת לעצור, להתבונן, לחשוב, להציב מטרות ולנוע לקראתן.

כדי להפוך לחברה בריאה ועשירה באפשרויות יש לזכור שבכל אחד ואחת מאתנו טמונות אפשרויות רבות לממש. קיים צורך בסיסי לחיות מתוך חירות ושאיפה לאושר. אנשים בחברות הנכשלות ביותר ענו שבחלומם הם מנהיגים את מציאות חייהם לבחירות שיובילו להגשמה וסיפוק. העושר הוא היכולות של כל אחד ואחת, על-פי העדפותיה/ו האישיות ליצור מציאות המקדמת אפשרויות ומסירה חסמים. אנו זקוקים למנגנונים כלכליים בעלי גישה הומניטארית עם ראייה חברתית הוליסטית, מנגנונים עם אמון בבני אדם ומדיניות המאמינה בכך שלכל אדם שניתנת לו/ה ההזדמנות לפתח ולהכיר את היכולות הכלכליות שלו/ה ת/יוכל להשתחרר מדפוסי התנהגות של אזרח/ית בחברה נזקקת ופסיבית. כך יאומצו דפוסים חדשים להתמודדות עם הסביבה והדרישות היומיומיות בחייו כאזרח.

במדיניות כלכלית-מיקרונית ניתנים לאוכלוסיות מוחלשות, בעיקר לאוכלוסיות של נשים, כלים לפיתוח יוזמות קטנות, המלמדות שיווק עצמי ועשייה מקצועית. במקביל לכך, ניתנים ידע וכלים להתמודד מול הממסד (לא ממקום של פחד) ועידוד להשתחרר מתלות ומביטויי חולשה ולקחת חלק פעיל בהנעה עצמית וביצירת תנאים להצלחה.

לחיזוק דברי אביא מספר עובדות, העולות ממחקרים:

בהנחה שמחזור של עסק זעיר שווה ערך לשכר המינימום בתוספת המע"מ (כ- 4000 ₪) פעילות זו תיצור תוספת ישירה לתוצר בישראל של שלושה מיליארד שקלים. לעובדה זו עשוייה להיות השפעה ישירה על שיפור מצבם הכלכלי של מי שמפתחים יזמות זעירה, על צמצום קבלת קצבאות, המותנות בהכנסה, על חזרה למעגל העבודה של מובטלים. חשוב מכל: יתחזק כבודה העצמי של האישה, שלא תהיה עוד תלוית סעד המתקשה להתמודד נוכח מדיניות כובלת ומנבילה. יתר על כן, היכולת ליזום פעילות מאפשרת לאישה לכלכל את עצמה בכבוד ולהצליח בתחום הקרוב לליבה ולתחומי הידע והעניין שלה, וכך להמשיך ביזמות וביצירה.

בארץ נושא היזמות הזעירה אינו זוכה להכרה ולהעדפה ברמת קביעת מדיניות. ממחקרים שנעשו בארץ, ובהשוואה למצב בעולם, עולה כי בשנת 2004 היו בישראל כ-780.000 אנשים בגילאי העבודה העיקריים (25-54), שלא היו מועסקים, או שנמצאו מחוץ לכח העבודה האזרחי. במחקר שנערך בארה"ב התגלה כי פוטנציאל היזמות העסקית בקרב אוכלוסייה זו עומד על כ-8%. עם זאת, חרף הפוטנציאל הגבוה, שירותי התמיכה ליזמות

זעירה בישראל אינם מפותחים במידה שתספק מענה לביקוש הקיים. כיום לא קיים בישראל גוף אחראי מרכזי, שיוביל ויעצים תמיכה ביזמות זעירה. היזמת בכח נאלצת להתדפק על דלתות רבות, להיקלע למצבי לחץ בשל התמודדות מתישה מול הביורוקרטיה (בין השאר מפני שבארץ אין הגדרה ליזם זעיר בממדים המתאימים ליכולותיה של היזמית לעמוד מול דרישות הסף בבנקים), ללא מערך תמיכה ומול חוסר מידע והעדר מדיניות מגובשת. לעומת זאת, במדינות מזרח אירופה ומרכז אסיה שוקדים כיום על קידום חוקי אשראי זעיר ומסייעים בקידום פעילות חוקית של ארגוני אשראי זעיר. ארגוני האשראי שם מקיימים פעילות נרחבת יחסית לפיתוח המנגנונים הכלכליים של מדינות האזור.

יתכן ומדובר בחסם מחשבתי בחברה הישראלית המתקשה להודות בבעיות כלכליות, שהן ברובן מנת חלקן של נשים. אותו משבר כלכלי הולך ומעמיק ופוגע בחיי היום-יום של אותן נשים ושל ילדיהן. התקשורת בישראל אינה מרבה לחשוף את המציאות העגומה, שבה נשים נאלצות לעבוד בעבודות מבזות כדי לקבל קצבאות עלובות וחוות פחד יומיומי מכך שיישללו מהן אותן זכויות המותירות אותן בתוך מעגל העוני.

לסיכום, מניסיון רב-שנים ועידוד נשים לפתח יוזמות כלכליות אישיות ולאור למידה מהנעשה בעולם בתחום הכלכלה המיקרונית והשפעתה הרבה על החברה, בהשוואה למציאות היזמית בישראל אני טוענת כי "אין לנו דרך אחרת". בדינמיק-טימס שמנו לנו למטרה לפתח דרכים וגישות להשפעה על ההנהגה בישראל כדי שתכיר בחשיבות הנושא, שתחזק ותקדם פעילות כלכלית מאורגנת היטב ותתמוך במערך איתן של "יזמות זעירה" לנשים בשכבות מצוקה. כך ניתן להצעידן לעבר עצמאות כלכלית ולתרום גם למצבן וגם למצב החברה בישראל.

מושב 41

"לכופף" את היאוצר בנסיון להציל את החינוך?

פרופ' יולי תמיר, שרת החינוך - האם תצליח

ההשכלה הגבוהה ומעמד האישה

יוני 2006

ההשכלה הגבוהה ומעמד האישה

מושב 41

29 ביוני 2006

מכללת אלקאסמי,
בקא אל גרבייה

ברכות:
ד"ר מוחמד עיסאווי, ראש מכללת אלקאסמי
רינת גימפל, נציגת קרן פרידריך אברט

מצגת על מכללת אלקאסמי, אינאס קעאדן, מנהלת לשכת ראש המכללה

הצגת עמדות:
המילכוד של קידום נשים - בין השכלה לשחרור
פאטמה קאסם, דוקטורנטית במדעי ההתנהגות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

אקדמיה פמיניסטית לשינוי אישי ופוליטי - לימודי נשים בבית ברל כדוגמה
ד"ר אראלה שדמי, ראש תכנית לימודי נשים, בי"הס ללימודים רב-תחומיים, מכללת בית ברל

מה בין השכלה גבוהה לנשים למחויבות פמיניסטית-חברתית?
רע'דה מסאלחה, מנהלת מרכז ארצי להורים ומשפחה בחברה הערבית, מכללת אל קאסמי

מהעצמת נשים למנהיגות נשית
רינה כהן, מנהלת המחלקה להורים, קהילה ומשפחה, אגף חינוך מבוגרים, משרד החינוך

נשים, אקדמיה, קריירה ומשפחה
אסמא נאדר ג'נאים, מנהלת מרכז טכנולוגי במכללת אלקאסמי ודוקטורנטית באוניברסיטת חיפה

טרגדיה מגדרית בין הומניזם לקפיטליזם באקדמיה
לאה שקדיאל, אשת חינוך ופעילה חברתית, ירוחם, מכללת ספיר

מנחה: היבא יונס, מזכירת מחלקת השתלמויות במכללת אלקאסמי

הנשים וההשכלה בחברה הפלסטינית בישראל

פאטמה קאסם
דוקטורנטית במדעי ההתנהגות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

חשיפת הכביסה המלוכלכת של הקרובים ברבים היא מעשה שלא יעשה, ודאי שלא על ידי אישה, וודאי שלא בימים אלה בהם כלל החברה הפלסטינית בישראל נאבקת על לגיטימיות ושוויון.

ההזדהות של נשים ערביות משכילות עם רעיון השוויון בין המינים, מפחידה את הגברים הערבים מכך שהן תדרושנה שליטה בחייהן, שתערער על הסדר החברתי. לכן, כאשר אזוהה כפמיניסטית, אואשם כמי שעלולה לשמש סוכנת של המערביות, העוינת אותי כמוסלמית, ושל הישראליות, העוינת אותי כפלסטינאית.

כל ניסיון לדיון ביקורתי במעמדן של הנשים הערביות בחברה הישראלית, הוא מורכב וממולכד, בשל המציאות החברתית-פוליטית בישראל המדכאת נשים כחלק מקולקטיב לאומי שהובס ב-48. וכן, בשל המגמה הגלובאלית העוינת לאיסלאם, דתן של למעלה מ-80% מהנשים באוכלוסייה הפלסטינית בישראל.

האם בגלל מורכבות המצב, בו נמצאות הנשים הפלסטיניות בישראל, עלינו להימנע מהתבוננות ביקורתית פנימה, כלפי החברה אליה אנחנו משתייכות? או שמא דווקא בשל מורכבות זו חובה עלינו להתבונן פנימה בעין ביקורתית, בכדי ליצור מרחב המכיל את הנשים כבנות חורין, הראויות לחיות בבטחה וכבוד בביתן הפרטי והקולקטיבי. מובן שמדובר בהתבוננות ביקורתית קשה, שכן חיציה מכוונים, בין היתר, אל המעגל המשפחתי הקרוב והאהוב - האח, האב, הבעל והאימא, המהווים בסופו של דבר חלק ממערכת פטריארכאלית דכאנית. חשיפת הכביסה המלוכלכת של הקרובים ברבים היא מעשה שלא יעשה, ודאי שלא על ידי אישה, וודאי שלא בימים אלה בהם כלל החברה הפלסטינית בישראל נאבקת על לגיטימיות ושוויון. למרות כל זאת, אין, לדעתי, זמן יותר מתאים לדיון ביקורתי. גם במצב של מאבק קיבוצי נשים מוכות מדי-יום, נשללת מהן הזכות לרכוש השכלה, בחלק מהמקרים אפילו השכלה בסיסית, (היום, כידוע, בעידן הגלובאלי, השכלה גבוהה הפכה להכרחית), שלא לדבר על כך שנשים עדיין נרצחות בשם מה שנקרא השמירה על הכבוד. אני לא רוצה למקד את הדיון בנושא כה חשוב ורגיש ולשאול כבוד של מי? ומה הם תכניו של הכבוד? ומהי משמעות תכנים אלו לחיינו כנשים וגברים בחברה?

דווקא במציאות הישראלית ובהעדר אמון ב"משטרת ישראל" שתגן על נשים, ובמיוחד לא על נשים פלסטיניות ותרתיע מפני אלימות המופנית כנגדן, דיון כזה חיוני, בכדי לחפש אלטרנטיבות להגנת נשים מפני גברים אלימים, גם כאשר הם בני משפחה.

נשים פלסטיניות אינן רק מוכות אלא עדיין נרצחות. קולם של אינטלקטואלים, מנהיגים פוליטיים ואנשי דת אינו נשמע במקרים הללו, בהם הם מחויבים להשמיע את קולם. אין כאן מקום לשתיקה, בעיקר לא לנו הנשים, על אף המורכבות שתוארה בפתח

דברי. כל שתיקה במצב הזה כמוה כנטילת חלק במעשה. על אחת כמה וכמה כשעסקינן בשתיקתם של מנהיגים ומנהיגות פוליטיים ואינטלקטואלים ואנשי דת. ובכל זאת אין אנו שומעים בהקשרים אלו את הקולות הטוענים להנהגה ואף לא של משכילים ואינטלקטואלים. ולמה? האם כאן הם מגלים גם אחוות גברים!!!!!

כיום מתקיימים, בתוך החברה הפלסטינית, שני שיחים ביחס לנשים, שיח אליטיסטי-לאומי של "בל"ד" ושיח אוניברסאלי-סוציאליסטי, שגם הוא אליטיסטי, של חד"ש. שדות שיח אלה יצרו זרמים פמיניסטיים חילוניים, ואף רדיקאליים בחלקם, שהפעילים העיקריים בהם הן נשים. שיח נוסף מקורו בתנועה האסלאמית, אשר לה אג'נדה מאוד ברורה בקשר לנשים, המכפיפה אותן, לעיקרי ההלכה והשריעה האסלאמית, ובעיקר לשיח של אל סלף, כפי שהיה נהוג בזמן האסלאם של תקופת הנביא מוחמד והחליפות הראשונה. שיח זה, להבדיל מקודמיו, צומח מלמטה למעלה ולהפך, ומשתתפים בו אנשים שלא מגויסים לתנועה האסלאמית (שהיא לא הומוגנית, אבל לא כאן המקום לדון בכך). הפרקטיקה אשר משמשת אותם היא הרבה יותר מתוחכמת.

לשם דוגמא אביא מצב שתואר על-ידי מנהל בית-ספר תיכון באחד היישובים במרכז הארץ. יום אחד יצאו תלמידי בית-הספר לטיול. האוטובוסים המתינו ליד בית-הספר לאיסוף התלמידים. ליד אוטובוסים אלה עמדו שני אוטובוסים נוספים של התנועה האסלאמית, שהזמינו את התלמידים לנסוע איתם לאל-קודס, להתפלל באל-אקסא. להתנהגות זו השלכות חמורות יותר ביחס לתלמידות שיבחרו לנסוע לטיול מאשר ביחס לתלמידים. הדבר נובע מאותה ירושה תרבותית, שבאמצעותה מופעלת אלימות סימבולית כלפי הנשים - מי שתבחר לנסוע לטיול עם בית-הספר תמוצב במקום מנסרי פחות מזו שתבחר לנסוע לאל-קודס. זו האחרונה תהנה ממעמד עדיף ומכובד יותר, אפילו בעיני עמיתיה התלמידים, שלא לדבר על היחס שתקבל מההורים וכלל החברה. זו רק, על קצה המזלג, אחת הפרקטיקות בה נוקטת התנועה האסלאמית בכדי לדכא נשים ולהכפיף אותן לאג'נדה שלהם.

חשוב לציין כי עד כה נשים בכל התנועות הפוליטיות הללו זכו לייצוג שולי ביותר, בעיקר במוסדותיהן הגבוהים ובמוקדי קבלת ההחלטות שלהן. ביטוי מובהק וחריף לשוליות הנשים מתגלה בבחירות המוניציפאליות ובבחירות לכנסת. הדבר תואם את הידוע משיכתוב מקומן של נשים בהיסטוריה. על אף שהן לקחו חלק במאבקי שחרור והקמת מדינות לאום חדשות, ברוב המקרים לא נהנו מזכויות אזרחיות שוות והיו צריכות להיאבק על קבלתן. הדבר נכון במיוחד בעולם הערבי, שבו נשים רבות, חרף מאבקן, עדיין רחוקות מלהגיע לשוויון זכויות מלא והכרה בהיותן בנות חורין. שיח התומך בשינוי חברתי שיתבע ייצוג נשים במוסדות אקדמיים ובכל זירה ציבורית אכן צריך להיעשות בפרלמנט נשים אבל לא רק בו. יש לנהלו בעיקר בתוך החברה הפלסטינית וצריכים לקחת בו חלק לא רק נשים, אלא גם גברים, במיוחד אינטלקטואלים ואנשי דת. יצירת מרחב לגיטימי לשיח כזה בזירה הציבורית היא הכרחית, על מנת לשנות את הסדר החברתי והמבנים הממסדיים המפלים, המתקיימים בתוך החברה הפלסטינית ובחסות מוסדות המדינה.

שיעור הנשים הפלסטיניות בישראל, שרוכשות השכלה גבוהה הוא נתון מעניין. מחד, מספרן הולך וגדל, ואף עולה על זה של הגברים. כך, למשל, באוניברסיטת חיפה נשים מהוות 52% מכלל הסטודנטים הערבים לתואר ראשון. מאידך, ככל שאנו עולים ברמת התארים, מספרן של הנשים הערביות הולך ופוחת באופן משמעותי.

לדעתי, הנשים הפלסטיניות שרכשו או רוכשות השכלה גבוהה חשופות יותר לאלימות, על כל גווניה: פיזית, סמויה וסימבולית, מצד הגברים. במוסדות להשכלה גבוהה הנשים נחשפות לרעיונות ליבראליים ופמיניסטיים וחלק גדול מהן מזדהה איתם. הגברים הפלסטינים מפחדים לאבד שליטה

על הנשים בעקבות הזדהותן עם הערכים והנורמות הללו. אי-לכך מתהדקים ניסיונות השליטה והפיקוח על נשים משכילות מצד הגברים. ניסיונות אלה יכולים להתבטא באלימות פיזית, כפי שהעידו צעירות בדואיות אשר לא נענו לבקשת אחיהם להכין להם אוכל או לגהץ להם את הבגדים. או, לחילופין, באמצעות הרכילות, שמשמשת את הסטודנטים הערבים באקדמיה כנגד עמיתותיהן הסטודנטיות. גם בביתי שלי באים לידי ביטוי ניסיונות פיקוח שכאלה. כך, למשל, כל עמדה או התנהגות המעוררת אי-הסכמה אצל בן-זוגי תגרור מצדו אימרות כגון: "אהה נהיית פמיניסטית אני רואה!". פירושה של אמירה זו היא: "נהיית מערבית".

העולם האקדמי, על כל רעיונותיו הליברליים והפמיניסטיים, איתם נפגשות הנשים במוסדות להשכלה גבוהה, מזוהה עם העולם המערבי, אשר ממנו, כפי שאמרתי, חשים הגברים הערבים מאוימים. הדבר לא ייחודי לגברים הערבים בישראל, אלא נפוץ בכלל העולם הערבי. החוקרת פאטמה אל מרניסי, למשל, טוענת כי החברה הערבית-מוסלמית מאמינה שהגבר מסוגל להבחין בין הדברים הטובים לרעים שיש למערב להציע, ולכן הוא יכול להיות סוכן המודרניות. האישה, לעומת זאת, אינה מסוגלת להבחנה כזו, ולכן, היא תישאר, גם לאחר שתרכוש לה השכלה, אמונה על שימור המסורת. כל חוסר ציות מצד המשכילה, במיוחד כשמקורו מתויג כמערבי, עלול להתפרש כמרידה בערכים הערביים, המסכנת הן את האישה והן את החברה, ועל כן יש לנטרלו.

הנשים בחברה המערבית נתפסות על ידי החברה הערבית כמתירניות. הישגיה של האישה המערבית ומידת שליטתה היחסית על חייה וגופה מהווים איום על הגברים הערבים, אשר במעשי הדיכוי שלהם, תופסים את עצמם כ"מגיני כבוד הנשים". כלומר, ההזדהות של נשים ערביות משכילות עם רעיון השוויון בין המינים, מעוררת את פחדיהם של הגברים הערבים מכך שהן תדרושנה מידת חופש ושליטה בחייהן, אשר תערער על הסדר החברתי. לכן, ברגע של מחלוקת, כאשר אזוהה כפמיניסטית, אואשם למעשה כמי שעלולה לשמש סוכנת של המערביות, העוינת אותי כמוסלמית, ושל הישראליות, העוינת אותי כפלסטינאית. במילים אחרות: משתפת פעולה של האויב. כך, למעשה, מוצאת עצמה האישה המשכילה לכודה בתוך מערכת יחסי כוחות מורכבים וסבוכים.

במחקרי הקודם, בנושא צמיחת מנהיגות של צעירות בדואיות, ראיינתי אחת עשרה נשים שהצליחו לפרוץ את גבולות השבט ולהגיע למוסדות להשכלה גבוהה. כולן, ללא יוצא מן הכלל, הצביעו על כך שהקשיים הגדולים ביותר שהיו צריכות להתמודד איתם היו בבית.

סחר חיליפה הסופרת הפלסטינית מתארת בספרה (באב אל סאחה) סיטואציה בה סמר, חוקרת צעירה משכם, נתקעת בשדה המחקר כאשר הצבא הכריז על עוצר על העיר. מצב זה מונע ממנה לחזור הביתה ומאלץ אותה ללון בשדה המחקר עד סיום העוצר. כשהיא חוזרת תשושה לביתה היא נתקלת בצעקות אימה, איפה היית, מה יגידו עלינו אנשים: מה יגידו אחיך? מרוב עייפות סמר נרדמת תוך כדי שהיא מקשיבה לצעקותיה של אימה.

وأفاقت على يد تهزها وأصوات صياح ثم اللطم:
وين كنت؟
وأمها تشده للخلف وتصيح:
كانت في مهمه اتركها.
أيّة مهمّة؟!
وأخذ يلطمها دون وعي، على وجهها، وعلى رأسها، على ظهرها.
وكان ينفخ وينتفخ:
يا بنت العرص، والله لأشرب من دمّك.
لم تصرخ، لم تبك، لم تفتح فمها بكلمه، ولم تقاوم. حين ضربها الجند قاومت ورفعت يدها بالخشبة وبأيّ شيء يصلح للقذف. (سحر خليفة، 1990 باب الساحة، دار الآداب بيروت)

("היא התעוררה תוך כדי ניעור וחבטות, לקול

הצרחות, איפה היית?
אימה אחזה את אחיה, סחבה אותו אחורנית ואמרה לו לעזוב אותה.
למרות זאת הוא המשיך לחבוט בפניה, בראשה ועל גבה, תוך שהוא מתנשף וצועק יא בנת אלערס, ואללה שלתות מדמך. היא לא פצתה פה".)

סמר מעידה שכאשר היכוהה החיילים הישראלים, הכובשים, היא התנגדה והרימה עץ שהיה מונח לידה על מנת להתגונן ולהכות בהם. בפעם שאחיה היכה בה סמר השפילה את מבטה ואת גופה ושתקה, דבר המצביע על עוצמת הכאב.

אותה סופרת משכם, סחר ח'ליפה, בספר אחר בשם: לם נעוד ניואדי לכום, "אנחנו לא עוד שפחותיכם", מציגה את הפתרון לתחושת ההשפלה והדיכוי באמצעות דמותה של אישה הרודפת אחר ידע, אשר טוענת "سأقرأ كل ما كتبه مورافيا وسأحفظ تعاليم فرويد عن ظهر قلب، سأدهشهم بما أعرفه عن الحياه وعنهم سأصبح قوية..قوية" ("אני אקרא כל מה שכתב מוראביא, אשנן את כל משנתו של פרויד ואפליא אתכם בידע שלי אודות החיים ועליהם ואהיה חזקה חזקה").

אין שום ספק שידע זה כוח וכי נשים צריכות לדעת. אבל דווקא בכדי שידע יהיה כוח משמעותי לחייהן של הנשים וישמש כמנוף לקידמה ספק אם די בשינון משנתם של פרויד ומוראביא (ולא בשל היותם ידועים בגישותיהם השוביניסטיות). יש לוודא שהידע שהנשים הפלסטיניות בישראל רוכשות הוא רלוונטי למציאות התרבותית והחברתית של חייהן.

יש להישיר מבט כנגד בעל היד המכה, ו/או הרוצחת, ולא להשפילו, יש לעצור בעדו מתוך החברה. זו אחריותם של המנהיגים הפוליטיים והדתיים, גברים כנשים, הן כלפי האישה והן כלפי החברה השואפת בכנות לצדק ושוויון.

מימין: פאטמה קאסם (ליד הפודיום), לאה שקדיאל,
ד"ר אראלה שדמי, רינה כהן, רע'דה מסאלחה

לימודי נשים כאלטרנטיבה: הפרקטיקה של אקדמיה אחרת

ד"ר אראלה שדמי
ראש תכנית לימודי נשים ומגדר, בי"הס ללימודים רב-תחומיים
במכללה האקדמית בית ברל

משמעות החתירה לזרם המרכזי היא קבלה בלתי ביקורתית של כללי המשחק הקיימים, הפועלים להדרה ודיכוי נשים, כדי להשיג רווח אישי למעטות.
בגלל ההכרה בידע של נשים ובחיבור בינו לבין ידע אקדמי ואחר, בגלל הפיכת הידע האקדמי לנגיש לכל, לבלתי מתיימר ולבלתי כוחני, בגלל הפדגוגיה המערערת על ההפרדות שבינינו ועל ההפרדה בין הכיתה לחוויה - מתעצבת במחלקה ללימודי נשים ומגדר, במכללת בית ברל, אלטרנטיבה לאקדמיה ולימודי נשים אלטרנטיביים, בתהליך המוביל לחשיפת מצויינות חבויה.

אחד המוקדים האחרונים של הסתגרות אליטיסטית מהקהילה מתרחש באוניברסיטאות המסורתיות, והמנגנון העיקרי המייצר אותה היא האידיאולוגיה של מצוינות. אין רע הכרחי במצוינות, היינו, החיפוש המתמיד אחר מתי מעט, יחידי סגולה, שבהם טמון עתידו של המחקר המדעי. הבעיה מתחילה בשימוש באידיאולוגיה זו כדי להצדיק לא רק את שיטות האיתור והמיון הבעייתיות של אותם יחידי סגולה, שיש לאתרם לפני ובמהלך הלימודים האקדמיים, ובהם יש להשקיע את עיקר החינוך האקדמי. הבעיה טמונה בעיקר בהצדקה שאידיאולוגיה זו מספקת לסגירת השערים האקדמיים, כולם או חלקם, לפני האחרים ולניתוק מהקהילה.

המנגנון האליטיסטי המרכזי הוא חוסר נגישות: חסימת שערי האקדמיה לאלמנטים לא "מצויינים", כלומר, לא רצויים; צמצום סגל המרצים לחברים בהגמוניה התרבותית והאינטלקטואלית; וסילוק טקסטים לא הגמוניים מתכנית הלימודים, מה שסטודנטית שלי, אמנית מבריקה, כינתה: טקסטים שבין ברלין לוורשה. ועוד לא הזכרתי את הפדגוגיה הסמכותית והמנכרת הבנויה על יחסי כוח מובהקים בין המורה לתלמיד, שלא לדבר על התלמידה.

דווקא הריחוק מהמרכז ההגמוני טומן בחובו סיכויים לשינוי וקידמה. שוליות היא מיקום חברתי שמאפשר חופש יחסי רב. הרי המרכז לא מצפה הרבה מהשוליים; הרי אלו הממוקמים ובעיקר ממוקמות שם נדחקות לשם על ידי כוחות הגמוניים המזלזלים בהן ומשתיקים אותן; הרי השוליים משוחררים מכל הכללים הנוקשים, הפוליטיקה הפנימית, המבנים הקשוחים, המסורות והמחוייבויות ארוכות הימים, שכל-כך מאפיינות את המרכז. במרחב החופשי הזה, מתוך השוליים, רואה הילד הקטן כי המלך הוא ערום.

שוליות חושפת לא רק את משחקם של הכוחות ההגמוניים של הזרם המרכזי אלא גם את מוגבלותו, אם לא כשלונו המובטח מראש, של מהלך

ה-mainstreaming שלימודי נשים, כמו ביקורות רעיוניות אחרות שצמחו מלמטה, מהשוליים, אימצו לאחרונה. משמעותה של החתירה לזרם המרכזי, כמו משמעותה של הגישה הפמיניסטית הליברלית, היא קבלה בלתי ביקורתית של כללי המשחק הקיימים - אותם כללי משחק שדורות רבים פועלים להדרה ודיכוי נשים - כדי להשיג רווח אישי למעטות.

Mainstreaming אינו רק ויתור על עצמת השוליים אלא טשטוש מכוון של המאמץ הפמיניסטי לבריאת עולם אחר ולכן נטישה של, אם לא בגידה ב, פמיניזם כמאבק לשינוי חברתי.

מכללת בית ברל היא מקום שולי כזה: מכללה להכשרת מורות שהשיח הציבורי והפוליטי עושה כל העת שמות בדימויה ובפעולותיה; האפשרות להקנות תארים מתקדמים ותקציבי מחקר ניטלו ממנה - מה שהופך אותה לסרח עודף למוסדות האקדמיים מהמרכז; במיוחד היא מואשמת שכל דיכפין יבוא וילמד בין כתליה. במילים אחרות, היא אינה אליטיסטית והיא פתוחה לכל. וזו קלקלה, או אולי מס לעניים, בדמוקרטיה הקפיטליסטית האכזרית שאנו חיים בצילה המאיים.

הנגישות, ולא האליטיזם, היא מושג מרכזי באקדמיה שאני מנסה לייצר במחלקה ללימודי נשים ומגדר במכללת בית ברל, שויקי שירן הייתה הראשונה לעמוד בראשה ולעצב את אופייה. נגישות היא בראש ובראשונה, היכולת המופלאה לדבר בגובה העיניים - ולא משנה מה גובה העיניים: היכולת לתרגם את התיאוריות המורכבות ביותר - בין אם אלו תיאוריות סוציולוגיות, פילוסופיות או פמיניסטיות - למילים פשוטות אך לא פשטניות. היכולת להפוך מושגים מופשטים ורחוקים לשפה שבני אדם מבינים, ובעיקר נשים דוברות אותה. ויקי ידעה לעשות זאת טוב מכולנו. היא מעולם לא הורידה את הרמה הלימודית או את הדרישות האקדמיות. אך היא ידעה להפוך את הידע האקדמי לנגיש לכל תלמיד ותלמידה.

אך נגישות היא לא רק נגישות של מושגים ותיאוריות אלא, גם ואולי בעיקר, הפיכת האקדמיה לנגישה לנשים ולגברים שנחסמו בפניהן האפשרויות להגיע ללימודים. הרעיון הוא פשוט והוא ממשיך את האוניברסיטה ללא קירות, האוניברסיטה הפתוחה: אין במחלקה שלנו דרישות מוקדמות לקבלה. אך אנחנו הלכנו עוד יותר קדימה. ראשית, כחלק מגישה פמיניסטית ופדגוגית משחררת המחלקה שלנו מעצבת, באופן מכוון ומודע, תנאים שונים ללימודים: אוירה תומכת ומאפשרת, המקדישה מאמץ מיוחד לתמיכה רגשית, רוחנית, אינטלקטואלית וכלכלית בכל תלמידה שלומדת אצלנו וזקוקה לכך. שנית, מבחינתי ידע אקדמי, כמו כל ידע אחר, שייך לקהילה. אני מאמינה שידע אקדמי מיועד להפצה במעגלים רחבים ככל האפשר וכי אין אישה ואיש שאינן מסוגלות להתמודד עימו - יש רק נסיבות חיים שמרחיקות את האישה מלימודים ויש אקדמיה שמעוניינת להבנות את עצמה כמגדל שן אליטיסטי ובכך לייצר את כוחה ועצמתה הפוליטית. השאיפה שלי היא לבנות אקדמיה פופולארית אך לא פופוליסטית, עממית אך לא פשטנית. רק כך יכולה האקדמיה להפוך לחלק אינטגראלי של מהלך חינוכי לחשיבה אזרחית, דמוקרטית וביקורתית של כל אישה ואדם ובעיקר לאקדמיה פמיניסטית.

אך אוניברסיטה נגישה פירושה, לדידי, גם שבירת המחסומים בין הכיתה לחיים. הפמיניזם מערער על ההפרדה המלאכותית, האידיאולוגית והפוליטית, שעושה הפטריארכיה בין רשות הפרט לבין הספירה הציבורית - אותה הפרדה שכה מיטיבה עם גברים ומדכאה נשים. כך גם ההפרדה בין הכיתה לחיים, בין הלימוד לחוויה ובין התיאוריה לפוליטיקה, מאפשרת יצירת יחסי כוח ובמיוחד השתקת קולות הנשים וניתוק בין הלימוד האקדמי הפמיניסטי לבין המאבק הפמיניסטי ובין המחקר לבין עולם החוויות של נשים.

במקום זאת, אני מציעה להביא את העולם האישי של הנשים לתוך כיתת הלימוד ולהשתמש בחוויות

ובניסיון של נשים כבסיס לימודי ותיאורטי. לנשים - כמו לחברי קבוצות מדוכאות אחרות - היה תמיד ידע אך לא הייתה להן הלגיטימציה לגעת בידע הזה, ודאי וודאי שהחברה לא הכירה בידע הזה כידע בכלל. תחשבו, למשל, כמו ששרה רודיק גרמה לנו להשוב לפני קרוב לעשרים שנים, איזה כושר תכנון בתנאי אי-ודאות מחייב תפקיד האימהות: הרי עלינו כאימהות לחשוב קדימה על הילדה שאנו רוצות לראות בעוד עשרים שנה, ועלינו לחבר ראייה כזו עם המעשים שאנו עושות היום. זהו תהליך מורכב, המתבצע בתנאי אי-ודאות גדולים, והכרוך בעקשנות, נחישות והרבה הרבה אהבה. בתי הספר למנהל עסקים כמובן שאינם מכירים בו. להם יש תיאוריות מנוכרות ומופשטות שכמובן קשה להוכיחן - אך להם היוקרה והתגמולים. הידע האימהי אינו נובע מאנטומיה או תלוי בביולוגיה. זהו ידע שנרכש בדורות של ניסיון ומורשת נשית ואימהית, שאגב, פתוחה גם לפני גברים, אם רק ירצו בה. כמו שהם מתחילים אכן לעשות כיום.

לימודי הנשים במכללת בית ברל מבוססים על ההנחה הזו, שלנשים יש ידע רב הנובע מחוויותיהן וניסיונן ועלינו להגיע אליו ולאפשר לנשים לגעת בו. לנו כמרצות, כך אני מאמינה, אין ידע העולה על הידע שיש לתלמידות. יש לנו ידע אחר, מיומנויות אחרות, שאנו משתמשות בהן כדי לאפשר תהליך התעצמות של נשים ונגיעה בידע הקיים אצלן. אין מבחן קיים - בגרות או פסיכומטרי - שמסוגל לגעת בידע הקיים אצל נשים. תפקיד המרצות, כפי שאני מבינה אותו, הוא לתת לנשים את האפשרות לגעת בידע שקיים אצלן, להפוך אותן, כמו שאמרו אימהות הפמיניזם, למקור הסמכות. זה הרבה יותר מאשר העצמה - מושג בעייתי שמהדהדים בו מושגי הכוח והעצמה, שאנו כפמיניסטיות כה נרתעות מהם. זהו תהליך של התגלות - תהליך שבו התלמידות מגלות בעצמן את כוחן מתוך העיון בטקסטים בעיון ביקורתי ומושכל בחוויות שלהן עצמן ומתוך האחווה והתמיכה והשותפות הנוצרות בכיתת הלימוד. תפקיד המרצות הוא לתת את התנאים הטובים והנוחים לתהליך התעצמות/ התגלות כזה, הנובע מתוך האישה עצמה כאשר הנסיבות מאפשרות לה זאת. ההתגלות הזו נוצרת משום שהלומדת הופכת למקור לידע, לבעלת סמכות לייצור ידע, תוך כדי שהיא מקשרת זאת לידע הבא ממקורות אחרים - מהמרצה, מהספרות, מהתיאוריות, מנשים אחרות, מהמאבק הפוליטי. לא פלא שתהליך כזה מוביל לחשיפת מצוינות חבויה.

אם כן, נוצר כאן קשר סיבובי בין תיאוריה, לימוד, חוויה ופוליטיקה. ראשית, הכיתה לעולם אינה מנותקת מהעולם שמחוצה לה. תמיד היא מתקשרת ומקושרת אליו. איני משאירה את עצמי מחוץ לכיתה - להיפך: אני מביאה את עצמי לתוכה - וזה כולל את מיניותי, מעמדי, עדתי, לאומיותי, אמונתי הדתית, אימהותי, יחסי עם אחרים, ושאר ההיבטים של הזהות וההוויה שלי. זוהי פדגוגיה ששמה את העצמי, הן של הלומדת והן של המורה, במרכז תהליך הלימוד במקום להותיר אותו בחוץ. זהו תהליך פדגוגי מודע שאינו נעשה כבדרך אגב או באופן מקרי. שנית, תהליך הלמידה כמו תהליך המחקר הוא חלק מהמהלך הפמיניסטי לשינוי חברתי. אני מצפה מהתלמידות שלנו לא רק להיות בעלות מודעות חברתית ומעורבות חברתית - אם תנאי החיים האישיים שלהן מאפשרים זאת - אלא גם לקחת את תלמודן ולהביא אותו לקהילה בדיוק כשם שאני נוטלת את פרי המחקר שלי ומביאה אותו לקהילה, כדי שלא יוותר יתום במגדל השן, מנוכר מעולם החיים, וכשם שאני בונה את תהליך המחקר שלי עם הקהילה באמצעות מה שמכונה "מתודולוגיה פמיניסטית". מהלך כזה כמובן תובע הקדשת זמן ומשאבים נוספים, אך הוא גם מרחיב ומעמיק את תהליך הלמידה, לא רק משום שהוא בוחן כל העת את אופני היישום של מושגים ותיאוריות, אלא גם בוחן את הרלבנטיות של מושגים ותיאוריות לעולם הממשי של נשים. זהו המבחן העליון של מהימנות מדעית. ודאי שזה תהליך פמיניסטי.

פדגוגיה פמיניסטית כזו שוברת אפוא את יחסי

הכוח בין המרצה ללומדות ונעה באופן ספיראלי בין הכיתה לבין העולם שמחוצה לה. פדגוגיה כזו ממילא מאיימת על העולם האקדמי מאחר שהיא חורגת מהמקובל ומאחר שהיא אינה מכירה בסמכות היתרה של החוקרת/המורה. לפיכך, מרצה פמיניסטית, הנוקטת בפדגוגיה זו, ממילא עלולה לשלם מחיר על מרדנותה. זאת ועוד: פדגוגיה כזו יוצרת אי-נחת גם אצל הלומדות. ששנים של לימוד במערכת החינוך היסודית, התיכונית והאקדמית, הטמיעו בהן את ההפרדה הברורה בין האישי לתיאורטי, בין הכיתה הציבורית לבין הבית הפרטי. בשנים של לימוד באקדמיה ומחוצה לה, הטמיעו הלומדות את מיקומן בתהליך הלימוד ככלי קיבול לידע הבא מבחוץ. עקב כך הן עלולות לראות בפדגוגיה חלופית כזו עניין זר, יומרני, וכמובן מאיים. בקצרה, פדגוגיה פמיניסטית מותנית לא רק בעמדה פמיניסטית אלא גם בלקיחת סיכונים אישיים ביחס בין המרצה למוסד וללומדות כאחת. דווקא המיקום בשוליים, מחוץ למרכז האקדמי, מאפשר את הניסוי הזה.

ממילא וכפועל יוצא מתפיסה פדגוגית כזו, רב-תרבותיות הופכת לעניין שבשגרה. רב תרבותיות - משמע השמעה בו זמנית של קולות שונים, של פרספקטיבות שונות, הנמצאים כולם בשיח ער ותוסס ביניהם, המבררים בגילוי לב, לעיתים קרובות בכאב ואף בזעם, את המחלוקות, את ההבדלים ואת יחסי הכוח ביניהם. כדי ששיח מורכב כזה יוכל להתרחש אני מנסה לדאוג לכך שרב-התרבותיות תתבטא הן בטקסטים ובחומרי הלימוד אך גם, אולי במיוחד, בתלמידות ובסגל המרצות, בחינת נאה דורשת נאה מקיימת. נדמה לי שאנו אולי אחת המחלקות היחידות של לימודי נשים הכוללת בתוכה מגוון כזה עשיר של תלמידות ומרצות הבאות מרקע מעמדי, עדתי, לאומי וגילי כה מגוון. בהמשך למה שאנו מכנות בתנועה הפמיניסטית בעקבות ויקי "מדיניות הרבעים" - היינו, חובת הייצוג של אשכנזיות, מזרחיות, פלשתינאיות ולסביות, ובכללן נשים מכל גיל, אמונה ורקע אחר - אני שואפת לכך כי לימודי נשים ברמה האקדמית יממשו את חובת הייצוג הזו. זה לא פשוט וזה לא קל בתנאים הישראלים, זה מהלך חריג בזירה האקדמית הישראלית, ודאי הפמיניסטית, אך אני עושה מאמץ להגיע ליעד זה כל העת ובהצלחה לא מבוטלת.

אני מנסה ליצור במחלקה ללימודי נשים ומגדר מרחב פתוח ללימוד אלטרנטיבי לנשים. אני רואה בלימודי נשים לא רק לימודים מעולם תוכן מסוים אלא גם, ובעיקר, לימודים שמעצבים תהליך לימודי שונה, חלל לימודי שונה, ותפיסה שונה של לימודים אקדמיים. אנחנו בתחילת הדרך אך הכיוונים ברורים.

בגלל הפתיחות לכל אישה וגבר, בגלל עיצוב אווירת לימודים מעודדת ומטפחת, בגלל הדיבור בגובה העיניים, בגלל ההכרה בידע של נשים ובחיבור בינו לבין ידע אקדמי ואחר, בגלל הפיכת הידע האקדמי לנגיש לכל אחת ואחד, לבלתי מתיימר ולבלתי כוחני, בגלל הרב-תרבותיות והפוליטיקה, בגלל הפדגוגיה המחברת בין כל אלו והמערערת על ההפרדות שבינינו ועל ההפרדה בין הכיתה לחוויה - בגלל כל אלו ועוד מתעצבת במחלקה ללימודי נשים ומגדר אלטרנטיבה לאקדמיה ולימודי נשים אלטרנטיביים. בגלל המאפיינים הללו, דווקא בגלל הפתיחות, הנגישות והרב תרבותיות, מתגלית אצלנו מצוינות שאין דומה לה באף תכנית אחרת המאתרת מצוינים מראש ועל פי קריטריונים ביורוקרטיים.

מה בין השכלה גבוהה לנשים ומחוייבות פמיניסטית-חברתית

רע'דה מסאלחה
מנהלת מרכז ארצי להורים, קהילה ומשפחה במכללת אל קאסמי

המחקרים מלמדים על מידת החשיבות של ההשכלה הגבוהה לשיפור מעמדן של נשים. השכלה גבוהה עשויה לעזור לנשים ערביות להשתלב בתחומים ובמעגלים חברתיים שלא הכירו קודם.

על הנשים המשכילות לסייע בתהליך רכישת ההשכלה של חסרות השכלה. לצערי, אנחנו, הנשים הערביות, רחוקות מאוד מהתגייסות כזו, בין היתר בגלל שהמשכילות עדיין לא השתחררו מכבלי המסורת.

רק 17.1% מהנשים הערביות נמצאות בשוק העבודה, לעומת 54% מקרב הנשים היהודיות ו-60.3% מהגברים הערביים. נתון זה מצביע על כך שיותר מ-80% מהנשים הערביות נמצאות מחוץ למעגל העבודה, לא תורמות לכלכלה הישראלית ולא נתרמות ממנה באופן ישיר. רוב הנשים הערביות נמצאות במעגל הסגור של חיי עקרת בית, על כל המשתמע מכך.

נתון נוסף, העולה מסקרים ומחקרים, מצביע על קשר בין מספר שנות לימוד של נשים להשתתפותן בכוח העבודה. ככל ששנות הלימוד של האישה עולים, כך עולים סיכוייה להיות משולבת בשוק העבודה. נתון זה נכון ומשמעותי יותר כאשר מדובר באישה ערבייה.

נתונים אלה עמדו מול עיניי כאשר הכנתי את דברי למושב הפרלמנט המכובד הזה. הם חידדו אצלי את הקשר החזק בין השכלה גבוהה לבין תעסוקת נשים. אפשר כמובן להרחיק לכת עם הנתונים ולהראות את הקשר בין השכלה גבוהה לבין משלח יד, רמת שכר, מעמד חברתי ועוד.

מהנתונים אפשר ללמוד על מידת החשיבות של ההשכלה הגבוהה לשיפור מעמדן של נשים בישראל בכלל, ונשים ערביות בפרט. השכלה גבוהה, באופן מיוחד, עשויה לעזור לנשים ערביות להשתלב בתחומים ובמעגלים חברתיים שלא הכירו קודם. ביציאתה מהבית נחשפת האישה לעולמות תוכן חדשים, היא פוגשת א/נשים חדשים מהקשרים חברתיים ותרבותיים שונים, לומדת להיות עצמאית ולהתנהל במקומות חדשים ופחות מוכרים ובטוחים. האישה לומדת להכיר את עצמה ואת כוחותיה מחדש. עם תודעות וכוחות אלה היא חוזרת לסביבה המקורית שלה, לבית ולמשפחה, ומייצרת שם שינויים. יש להניח שבני משפחתה וסביבתה החברתית יראו אותה בעין אחרת ויתייחסו אליה אחרת, בעקבות התעצמותה.

כניסת האישה למעגל ההשכלה האקדמית תפתח בפניה אפשרויות והזדמנויות חדשות. סיכוייה למצוא עבודה גדלים בצורה משמעותית. ממוצע השכר שתקבל יעלה, וכמובן מעמדה במשפחה ובקהילה ישתפר בצורה ניכרת.

פעילות פמיניסטית אמיתית, השואפת להשפיע בתוך החברה הערבית, אינה יכולה להתעלם מסוגיית השכלת נשים. בכדי לקדם את מעמדן

של הנשים הערביות ולקרב אותן יותר לשוויון עם הגברים יש לדאוג ששיעור הנשים בעלות השכלה אקדמית יעלה משמעותית. כך עשוי שיעור הנשים הערביות בשוק העבודה לגדול וכך גם תעלה רמת ההכנסות של משפחתה וישתפר מצבה הכללי של האוכלוסייה.

מצד שני, אני טוענת שאין די בזה מבחינת הפעילות הפמיניסטית. נשים בעלות השכלה גבוהה, שאינן רואות עצמן חלק ממאבק פמיניסטי, שמטרתו להעצים ולקדם נשים נוספות, מנציחות את המצב הקיים. הן לא משנות את עולמן של הנשים, אלא את מציאות חייהן שלהן.

אני מייחסת חשיבות עליונה לפעילות הפמיניסטית-חברתית של נשים, שהצליחו לפרוץ את המעגל הסגור, ולהשיג הישגים משמעותיים ברכישת השכלה גבוהה וכניסה לתחומי עיסוק בעלי סטטוס גבוהה. נשים אלה צריכות להוות מודל לחיקוי עבור נשים נוספות, וכוח מניע לקידום אותן נשים שלא הצליחו לעשות זאת. בכדי שזה יתממש נדרשות הנשים המשכילות להיות בקשר יותר קרוב ומחייב עם נשים חסרות השכלה ולשאת את הדגל החברתי-פמיניסטי. לצערי הרב, אנחנו הנשים הערביות, עדיין רחוקות מאוד מהתגייסות כזו, בין היתר בגלל שאותן נשים משכילות עדיין לא השתחררו לגמרי מכבלי החברה והמסורת.

במרכז השורה הראשונה: ד"ר מוחמד עיסאווי (ראש מכללת אלקאסמי) ורעייתו

מהעצמת נשים למנהיגות נשית

רינה כהן
מנהלת המחלקה להורים משפחה וקהילה, אגף חינוך מבוגרים, משרד החינוך

ללמוד להיות משמעו, מההבט הנשי, ללמוד להיות נשים, ללמוד לפעול, להתנהל ולהשפיע באמצעים נשיים, ללמוד את עצמנו ואת עוצמותינו כנשים ולאו דווקא לעסוק באימוץ מודלים גבריים ודרכי התנהלות גבריים.
מנהיגות נשים היא צורך הזמן והמקום, אותה יש לטפח למען החברה, הקהילה והנשים עצמן.

בדברי יש הזמנה לשותפות בחשיבה ובתובנות להמשך פיתוח נשים ונשיות בחברה הישראלית. מטרתי היא להעלות את המושג מנהיגות נשית, לתת לגיטימציה למושג זה ולהזמין גברים ונשים כאחד לדיון, לליבון ולבירור מהותה של מנהיגות נשית, דרכי ביטויה ואפשרויות קיומה במרחבי חיינו האישיים, המקצועיים, החברתיים והלאומיים.

הנחת היסוד המשותפת לכל סוגי הפעילויות בתחום נשים היא שהתמודדות עם סוגיות הקשורות לנשים בימינו עוברת דרך העצמת נשים. העצמת נשים נתפסה כאמצעי להטבת מצבן ומציאות חייהן של נשים במישור האישי, המקצועי והחברתי. בתוך כך הוצגה העצמת נשים גם כפעילות לשינוי ולשיפור חברתי כללי וכמזור לתחלואים חברתיים, כגון אלימות.

לכן, מה שמוגדר כחולשתן של נשים, ההמעטה בערך יכולותיהן; הדרתן ממוקדי מנהיגות והשפעה; אי-השוויון ביחס, במעמד ובתיגמול של נשים לעומת גברים ואף אלימות כנגד נשים - לגבי כל אלו נתפסה הפעילות של העצמת נשים כתשובה הולמת שתביא לשינוי הנכסף.

השינוי הדרוש הוגדר כהשתלבות עצמאית של נשים בזירות פעילות שההתנהלות בהן נתונה לשליטה של הגמוניה גברית. פעילות ושליטה המתקיימים באמצעות כלים וחוקים שפותחו ע"י הגברים במשך השנים. לשם השתלבות זו על נשים ללמוד את החוקים שהשליטו הגברים, לרכוש מיומנויות ולהשתמש בכלים שפותחו בזירות אלו. כלומר, כדי שיחול שינוי במצבן של נשים ובמציאות החברתית, עליהן - הנשים - להשתנות באמצעות אימוץ כללי ההגמוניה הגברית. ההנחה היא, שאם הנשים עצמן לא תשתנינה לא יחול שינוי במצבן. האחריות על שינוי זה מוטלת אף היא ברובה על נשים, על נשים שאוחזות בתובנה זו ויכולות על בסיס מעמדן, ידיעותיהן, אמונותיהן ומקצועיותן, לחולל את השינוי הדרוש בקרב נשים אחרות שעדין לא זכו לו. נשים מעצימות נשים, נראתה הדרך הנכונה להתמודדות עם מצוקות נשים ומצוקות חברתיות.

ניתן לומר, שבתחום העצמת נשים התבססה סכימה של שינוי נשים, באחריות נשים, למען נשים מתוך הבנה וקבלה שזירות הפעילות וכללי ההתנהלות בהן מעוצבים על-ידי גברים והם הקובעים את מציאות החיים של נשים בפרט ושל החברה בכלל.

חינוך מבוגרים והעצמת נשים

מכיוון שחלק ניכר מתהליכי העצמת נשים התרחש באמצעות הקניית ידע ופיתוח למידה מן הראוי לבחון ולהעריך אותם לאור תפיסות וגישות לידע וללמידת מבוגרים בימינו. מקובל כיום על רוב אנשי הרוח והחינוך לראות את הידע ככוח (טופלר,

1992) ואת הלמידה כיוצרת עוצמה. למידה לאורך החיים מזוהה כאחד המפתחות למאה ה-21. הטענה היא שהלמידה מספקת מענה לאתגרים שמציב עולם המשתנה במהירות.

"שינויים בדפוסי החיים המסורתיים דורשים שנבין הבנה טובה יותר את הזולת ואת העולם; הם דורשים הבנה הדדית, חליפין שווים והרמוניה. אלה בדיוק הדברים שחסרים ביותר בעולמנו, היום" (דלור, עמי 21). המתווה של חינוך מבוגרים לקראת המאה ה-21 מתבסס לכן, לדעת אנשי המקצוע, על ארבעה אדנים: ללמוד לדעת; ללמוד לעשות; ללמוד כדי לחיות בצוותא; ללמוד כדי להיות.

ללמוד כדי לדעת וללמוד כדי לעשות היו מאז ומתמיד תכני העיסוק והפעולה של חינוך מבוגרים, ואמנם אנו מוצאים תכנים אלו גם בתוכניות ובסדנאות להעצמת נשים. אך לפי המתווה המסומן לקראת המאה ה-21 עלינו לבדוק האם בתחום העצמת נשים כללנו גם את שני התכנים הנוספים: ללמוד להיות וללמוד לחיות יחד.

שאלות מתוות דרך

כדי להמשיך במתווה של חינוך מבוגרים למען פיתוח נשים ונשיות עלינו לברר מה הם הנושאים והתכנים של ללמוד להיות וללמוד לחיות יחד, בהקשר של נשים. הצעתי היא להבינם כפשוטם.

ללמוד להיות משמעו, מההבט הנשי, ללמוד להיות נשים, ללמוד לפעול, להתנהל ולהשפיע באמצעים נשיים. ללמוד את עצמנו ואת עוצמותינו כנשים ולאו דווקא לעסוק באימוץ מודלים גבריים ודרכי התנהלות גבריים.

ללמוד לחיות יחד משמעו, בפירוש רחב, להכיר את הזולת, להבין אותו ולמצוא דרכים לשילוב ולשיתוף איתו. לא למחיקה או, לחילופין, להשתלטות לא של עצמנו על אחרים ולא של אחרים עלינו. בנשאי גברים ונשים ובמאפייני גבריות ונשיות מדובר ללמוד לחיות ביחד בשילוב ובשיתוף בהשפעות ובהתנהלות.

תובנות אלה מחייבות את כל מי שעוסק בהעצמת נשים לבחון מחדש את התכנים והנושאים של הסדנאות להעצמת נשים. בחיפוש דרכים לקידום ולמימוש העצמת נשים אותנטית שמעצימה ומחזקת את יכולות המנהיגות והשפעה של נשים יש לשאול באומץ חמש שאלות: מהי מנהיגות והשפעה נשית? האם יש צורך ומקום למנהיגות נשית? האם ניתן לפתח מנהיגות נשית? מהי התשתית הדרושה לפיתוח מנהיגות נשית? מי ינהיג מנהיגות נשית? ולבסוף, מהי החשיבות והמשמעות של מנהיגות נשית? להלן הצעות להתחלת התייחסות לשאלות לעיל.

מנהיגות נשית

מנהיגות בהגדרתה הכוללת היא תופעה פסיכולוגית של השפעה. השפעה על האמונות, הדעות והמחשבות ובעקבותיהם על המוטיבציות, ההתנהגויות והעשיות. המנהיגות עצמה, אף היא, מושפעת תמיד מרוח הזמן והמקום ועליה להתאים עצמה אליהם.

בימינו טבע גולמן (2002) את המושג "מנהיגות חדשה". לדעתו, מנהיגות חדשה, המותאמת לרוח הזמן, היא מנהיגות הפועלת באמצעות השפעה על הרגשות, שיוצרת תהודה בליבותיהם של המונהגים. תהודה זו היא שמחוללת השפעה על התנהגויות המונהגים. גולמן מציין שמנהיגות זו תפעל במיטבה באמצעות מנהיגים המצוידים בכישורים גבוהים מתחום האינטליגנציה הרגשית. כישורים אלה, מתייחסים לדבריו לארבע תחומים: מודעות עצמית; ניהול עצמי; מודעות חברתית-הקשרית; וניהול מערכות יחסים.

מזמן שהחל חקר תחום המגדר, הולכות ומסתמנות שתי קטגוריות מובחנות של אסטרטגיות השפעה: גבריות ונשיות. דר' ברקול (2004), בהרצאה בכנס בנושא ניהול ומנהיגות בעולם משתנה, הציגה את שתי הקטגוריות זו מול זו, ולמעשה סיכמה תוצאות של מחקרים רבים שנערכו בנושא. האסטרטגיה הגברית מאופיינת, לדעתה, בתחרותיות, החלטיות,

סמכותיות, היררכיה ודגש על פיקוח ובקרה. האסטרטגיה הנשית מאופיינת, לדעתה, בשיתופיות, המתבטאת ביכולת לעבוד בקבוצה וליצור בה תחושת העצמה; באיכפתיות, המתבטאת בתרגום התחייבות מוסרית לפעילות למען אחרים; באומץ - בבחינת רעיונות חדשים בהתמודדות עם החדש והבלתי ידוע; באינטואיציה - שמשמעותה נתינת משקל לנסיון, לתחושות ולחשיבה; ובחזון - הכוונת אחרים לבחינת אופציות חדשות.

דרי ברקול מציעה, הצעה נשית יש לומר, לא לראות את שתי האסטרטגיות כמתחרות, אלא כמשולבות כשני גדילים המעצבים במשותף את ה-ד.נ.א של המנהיגות.

ובכ"ז יש לשאול את השאלה: מהי המנהיגות הרלבנטית במציאות חיינו העכשווית? השילוב בין תחושת המשבר והצורך בשינוי דחוף לבין תפיסות עולם דמוקרטיות וערכי רוח הזמן של שלום, חופש, כבוד ושוויון, מביאים אותנו לפיתחה של המנהיגות הנשית. התמודדות עם מצוקות אישיות של ניכור ובדידות, של תחושות חוסר-אונים והדרה ומצוקות חברתיות של פערים הולכים וגדלים ובעקבותיהם, עוני, נחשלות ואלימות, מביאה אותנו לחיפוש מענים חדשים. התובנה שיש צורך בפיתוח חוסן אישי ומשפחתי, קהילתי ולאומי מחדדים את הצורך באמון אישי ובין-אישי, בהעצמת תחושת מסוגלות ובהגברת הסולידריות.

אלו מביאים אותנו לחפש כלים ואמצעים לפיתוחם. אין ספק שניתן למצוא כלים ואמצעים אלו במנהיגות הנשית כפי שהיא מזוהה היום. דווקא מה שסומן כחולשתן של נשים ואף צוין לגנאי, מתברר היום כנדרש ביותר. ההכרה בחולשת הכוח בכלל והצבאי בפרט בהסדרת מחלוקות, מעלה את הצורך בהידברות. כידוע, דיבור נחשב מאז ומעולם ככישור נשי מהותי. המחירים הגבוהים הנגבים כתוצאה מתחרותיות כלכלית, שיוצרת פערים חברתיים, מעוררת את המודעות לחיוניות הסולידריות והעזרה ההדדית. מה שפעם נוספת מפנה אותנו להרים מבט לאסטרטגיה הנשית של שותפות, התחברות ושימת דגש על יחסים וקשרים. הויתור, הגישור, הפישור, מציאת המשותף ומתן בולטות ליחד הבין-אישי על פני המפריד מקובלים, במידה רבה כמאפיינים התנהגויות נשיות. רגישות לזולת, הסתגלות לשינויים וניהול מערכות יחסים מורכבות, זוהו תמיד כיכולות נשיות. כישורים, מאפיינים ויכולות אלה לא זכו כמעט להערכה ובודאי לא למעמד ולתגמול.

בימינו נראה שאלה הם הכלים והאמצעים לפיתוח המענים הרלבנטיים הדרושים למיגור תחלואי החברה והמצוקות האישיות. לכן נראה שמנהיגות נשית, המפתחת יכולות וכשירויות נשיות, היא צורך הזמן והמקום. יש לפתח ולטפח אותה למען החברה, הקהילה, המשפחה והנשים עצמן. מנהיגות נשית, היא, לדעתי, הכיוון להמשך העשייה בתחום נשים.

ביבליוגרפיה :

- דלור, ז. 2001. **למידה מהאוצר הפנימי**. דוח הועדה הבינלאומית לחינוך לקראת המאה ה-21, בית ההוצאה לאור של אונסקו ומכללת דוד ילין.
- טופל, א. 1992. **מהפך העוצמה**. תל אביב: מעריב.
- ירון, ר. 2002. העוצמה, המדיניות והביטחון הלאומי. בתוך: **מבוא לביטחון לאומי**, ספרית אוניברסיטה משודרת, משרד הביטחון.
- סליגמן, מ. 1995. **ילדות אופטימית**. ירושלים: עם-עובד.
- פופר, מ. ורונן, א. 1989. **על המנהיגות**. תל אביב: משרד הביטחון.
- פישר, ה. 2004. **המין הראשון**. תל אביב: אריה ניר.
- קמיר, א. 2002. **פמיניזם, זכויות ומשפט**. משרד הביטחון.

טרגדיה מיגדרית: נשים בין הומניזם לקפיטליזם

לאה שקדיאל
אשת חינוך ופעילה חברתית, ירוחם, מכללת ספיר

עלינו למרוד בהומניסטים תאבי הדעת, כדי לשנות מיסודה את תמונת הדעת האנושית, ועלינו להיאבק בתועלתנים התחרותיים, כדי להעמיד חברה צודקת ושוויונית תחת זו הקיימת.

אין כוונתי חלילה לרפות ידיים כי אם להפך. אני מנסה להסביר מדוע נשארת האקדמיה דינוזאור פטריארכלי סקסיסטי אנדרו-צנטרי ומיזוגני, כמאה שנים אחרי פתיחת האקדמיה לנשים.

ההגדרה האריסטוטלית ל"טרגדיה" מתאימה לצורך ניתוח פמיניסטי של האקדמיה, מכמה בחינות. **גיבורות טרגיות** יש לנו: מתעקשות להיאבק למימוש עצמי שמתבטא במימוש ערכים בהם הן דוגלות, כגון חשיבות המחקר המדעי וההוראה במוסדות מחקר וההכשרה של חוקרים צעירים; כגון שוויון הזדמנויות למוכשרות במחקר. מתעקשות להיאבק כנגד כל הסיכויים, לשחות כנגד הזרם. **מקהלה** יש לנו: גברים וגם נשים סביב הגיבורות הללו, שאינם נלאים מדקלום כל האמיתות הידועות אודות הסדר החברתי הקיים, ומנבאות/ים כל הזמן את הסוף המר של העלילה, הסוף הצודק, ולכן גם ההכרחי, או שמא להפך, ה"הכרחי" ולכן גם ה"יצודק". **קונפליקט** יש לנו: מי צריכה את זה בכלל! ואולי כולם צודקים ואני הטועה! כל ההשפלות הללו בדרך לדוקטורט, בדרך לתֶקֶן, בדרך לקביעות, לפרופסורה, אם בכלל אצליח להשתחל ל"נומרוס קלאוזוס" המוקצה לי ולשכמותיי! וקונפליקט המשפחה מול הקריירה כבר אמרנו! **העלילה** מוכרת וידועה לצופות ולצופים, בין גרסת אוריפידס לגרסת סופוקלס, ובין ביצוע ההצגה בשנה זו לבין ביצועה בשנה אחרת, לא שם נחפש את ההבדלים, כי אם בעוצמת הריגוש שיכולות לעורר אצלנו הנפילה וההתרסקות - תנו לנו גיבורה שנאבקת בו זמנית גם כאישה, גם כמזרחית, גם כערבייה, גם כדתיה, גם כמבוגרת, גם כשמנה, גם כלסבית, וגם כעולה חדשה. תנו לנו מאבק צבעוני וממושך, והקתרזיס יהיה מושלם. נזדהה עם הגיבורה התורנית שלנו, נפרסם את תמיכתנו בה, אבל היא הקרבן שחייב להתרסק בחג הדיוניסי שלנו, השנה, כלומר, עד הפעם הבאה. הו, **גורל** אכזר, ממש **גזרת האלים!**

אני נזכרת בדבריה של ג'וסלין לוי, המצוטטים כפתיח למאמר של ברברה סבירסקי על הכאת נשים בישראל: יש צורך להאבק באופן פרטני שוב ושוב למען כל תלמידה ולמען כל מורה וחוקרת באקדמיה, אבל יש צורך גם לשנות מיסודם את כללי המשחק אשר ממלכדים כל אחת מאיתנו בתורה. מהם אם כן תנאי המצב (בלשונו של עדי אופיר) בתוכם אנו לכודות!

אולי נוכל להפיק תועלת מפירוק המושג האימתני "אקדמיה" לשני הכוחות המרכיבים אותו, שתי האידיאולוגיות המתנוששות במגרש זה, או בלשונו של צבי לם, שני ההגיונות הסותרים. מחד גיסא - האידיאליזם הצרוף של "תורה לשמה", או בגרסתו ההומניסטית החילונית - התשוקה הפאוסטית

האינסופית להרחבת הדעת, כאשר כל דור עומד על כתפי קודמיו וממשיך לעמול כדי להעביר הלאה מורשת נכונה יותר, מדוייקת יותר, עשירה יותר, פורייה יותר, נפלאה יותר, והכל מאורגן סביב האמונה בכוחה המוסרי המחנך של הדעת באשר היא. ומאידך גיסא - הפרגמטיזם הצרוף של מדע שימושי וישים, מנגנון משומן של העברת בני אדם במסלול מתארך והולך של תחרויות שונות ומשונות לצורך ברירה ומיון, הבחנה בין בני אדם ושיגור כל אחת ואחד מהן/ם אל מקומם היאות בחברה היראַרכית. ניתן לסכם את הקונפליקט העמוק הזה, המקדם האמיתי של העלילה הדרמטית שלנו, כהתנגשות בין תפישת האדם האפשרי והרצוי, בה"א הידיעה, לבין תפישת אנושות של "אדם ועוד אדם וכן הלאה", ללא שום ה"א הידיעה.

קל להסיק מן האמור לעיל לאן אני נוטה. ואולם, ברצוני להתריע כי בעודנו משתתפות באופן פעיל בהתגוששות בין שתי האידיאולוגיות הללו, עלינו לשים לב כי ב"תנאי המצב" הללו אנו סובלות מדיכוי כפול ואף משולש, כפי שקורה לנו בזירות אחרות גם כן. אנו מדוכאות על ידי כל אחת מהן בנפרד, ובנוסף על כך, מדוכאות גם מן החבירה של שתי האידיאולוגיות הסותרות למערכת אחת, לחזית אחת, בכל הנוגע לנו, הנשים. עלינו למרוד בהומניסטים תאבי הדעת, כדי לשנות מיסודה את תמונת הדעת האנושית, ועלינו להאבק בתועלתנים התחרותיים, כדי להעמיד חברה צודקת ושוויונית תחת זו הקיימת. ועלינו להשגיח בשבע עיניים פן יבוא הישג קטנטן בכיוון אחד על חשבון ויתור מחמת התשה בכיוון האחר.

אין כוונתי חלילה לרפות ידים כי אם להפך. ניסיתי להסביר מדוע נשארת האקדמיה דינוזאור פטריארכלי, סקסיסטי, אנדרו-צנטרי ומיזוגני, כמאה שנים (לפחות, תלוי איפה) אחרי פתיחת האקדמיה לנשים.

מושב 42

נענתה לאתגר והציגה מועמדות לנשיאות המדינה
קולם אביטל, חברת כנסת -

לבחור אישה לנשיאת המדינה

אוגוסט 2006

לבחור אישה לנשיאת המדינה

מושב 42

7 באוגוסט 2006

הרצליה

"שבע מצוות נצטוו בני נוח לקיים אחרי המבול, מסבירה לי המועמדת לנשיאות, ולי נדמה שהיא עושה חזרה על נאום ההשבעה שלה. מדובר בסדרת חוקים חדשה, פיגום מוסרי שעליו ייבנה המין האנושי מחדש, להבטיח את המשך קיומו ללא מבול."

מתוך **אישראל**, *נאוה סמל, הוצאת ידיעות אחרונות, 2005*

ברכות:
יעל גרמן, ראש עיריית הרצליה
רינת גימפל, נציגת קרן פרידריך אברט

הצגת מועמדות מומלצות:

ח"כ קולט אביטל - מייצגת המאבק למען זכויות ומעמד ניצולי השואה
רן מלמד, פעיל למען זכויות חברתיות - על ח"כ קולט אביטל, פוליטיקאית ודיפלומטית

פרופ' נעמי חזן - מופת אישי בדרך לפתרון קונפליקטים
לילי גלילי, עיתונאית ב"הארץ" - על ח"כ לשעבר, פרופ' נעמי חזן, מראשי קואליציית נשים לשלום

פרופ' חנה ספראי - פורצת דרך בקידום נשים בעולם המסורתי-יהודי
ד"ר עליזה לביא, חוקרת מגדר באוניברסיטת בר-אילן, ערוץ 10 - על פרופ' חנה ספראי

ד"ר אסתר עילם - מייצגת המאבק הפמיניסטי בישראל מאז ראשית שנות ה-70
שולה קשת, יו"ר אחותי, למען נשים בישראל - על ד"ר אסתר עילם

רות רזניק - מייצגת המאבק נגד אלימות כלפי נשים ואלימות בכלל
יעל גרמן על רות רזניק, ממונה על תיק הבריאות בעיריית הרצליה, מייסדת מקלטים לנשים מוכות

פרופ' רינה שפירא - מופת לשילוב בין מעשה לתיאוריה בחינוך ובחברה
פרופ' עמנואל מרקס, אנתרופולוג מאוניברסיטת ת"א - על פרופ' רינה שפירא - כלת פרס ישראל לחקר החינוך

מנחה:
עו"ד דנה סבוראי, ראש מינהל נשים בעיריית הרצליה

פרופ' נעמי חזן - מופת אישי בדרך לפתרון קונפליקטים

לילי גלילי
עיתונאית ב"הארץ"

בכלל לא הייתי רוצה "להריץ" את נעמי לנשיאות, אלא לראשות הממשלה. נעמי נוהגת בכבוד אמיתי בכולם, ואנשים מחזירים לה כבוד. על אף שהיא דעתנית ועיקשת לא פעם, יש לה יכולת אמפתיה בלתי מוגבלת כלפי כל אדם באשר הוא. האם לא תיארתי עכשיו את הנשיאה המושלמת, את כל מה שאנחנו מצפים שיהיה בנשיאה של המדינה המורכבת והמסוכסכת הזאת? למען האמת, לא. עוד לא אמרתי מילה אחת על תכונה שהיא בעיני חשובה ביותר בהוויה שלנו: ההומור.

אני מוכרחה להודות שאני מרגישה שאני נמצאת כאן היום מכל הסיבות הלא נכונות. קודם לכל, מרגיז אותי אישית שזהו מין תרגיל אינטלקטואלי, מן הסוג שעושים בדרך כלל בנושאים חסרי סיכוי או שאין בהם ממש. מאד עצוב שמינויה של אישה לנשיאות במדינת ישראל הוא מן הנושאים האלה. שנית, ואולי חמור עוד יותר מבחינתי, בכלל לא הייתי רוצה "להריץ" את נעמי לנשיאות, אלא לראשות הממשלה. כפי שהוא, וכמו שמוגדרים גבולותיו, תפקיד הנשיא קטן עלינו, ובודאי קטן על נעמי. לפני כמה ימים נתבקשתי על ידי אורח מחו"ל להסביר לו מה הן סמכויותיו של נשיא בישראל, והתקשיתי לעמוד במשימה. בכל מקרה, זו הייתה שיחה קצרה מאד. חבל. לנעמי יש, לדעתי, כל התכונות הדרושות להנהיג מדינה בכלל, ואת מדינת ישראל בפרט; מן החזון ועד לכושר הביצוע, מתפיסת העולם עד ליכולת ליישם אותה. בזה הייתי רוצה לשכנע אתכם הערב.

אבל המנדט שלנו הוא הבחירות לנשיאות, והתקווה, בעצם הנחת העבודה המשותפת שלנו היא, שאישה תביא ערך מוסף לתפקיד הזה. בואו נהיה כנים, לא כל אישה, אבל בהחלט כל אישה מאלו המוצגות כאן היום. כולן ראויות. יש ביניהן כאלו שאני מכירה טוב יותר, יש כאלו שאני מכירה רק את עבודתן. אני מוכרחה להודות בכנות, שהייתי יכולה לעמוד כאן ולנסות לשכנע אתכם לתמוך בכל אחת מהן. אולי לא באותו להט כפי שאנסה לשכנע אתכם לתמוך בנעמי, אבל ביושר ובכנות. קשה לי, למשל, לדמיין מי מן המועמדות כאן הופכת למושא של לעג ב"ארץ נהדרת" על בורות וחוסר התמצאות כפי שקורה לנשיאנו המכהן. זה פשוט לא נדבק באף אחת מן הנשים כאן. כל אחת מביאה עמה לתפקיד מטען אישי עשיר ועמוק של עשייה וחשיבה, שהיה מקשה מאד על חייהם של כותבי הסאטירה.

ובכל זאת, ועל אף מה שאמרתי עד כה, אני בעד נעמי. חד משמעית. אם יש למישהי היכולת הטבעית לשנות אופיו ומעמדו של תפקיד, זו נעמי. היא עשתה זאת לכל תפקיד אליו הגיעה, אם באקדמיה, אם בפוליטיקה, אם בחיים הציבוריים. אני מכירה מעט אנשים עם יכולת כזאת להביט על מצב קיים, על תפקיד קיים, ולדעת, לראות ולעשות אותו אחרת. לכל מקום אליו היא מגיעה, נעמי מביאה עמה השכלה רחבה, קשרים בינלאומיים ענפים, זיקה עמוקה לתרבות היהודית, ערכים אוניברסליים והומאניסטים ואהבה אמיתית לחברה בישראל, על כל פלגיה. אני יודעת מידע אישי מאיזו הכרה היא נהנית בעולם, בדרגים הבכירים ביותר, ואני גם יודעת מידע אישי איזו הערכה רוחשים לה בכל

שכבות האוכלוסיה בישראל- שמאל, ימין, דתיים, חילוניים, חרדים, ערבים בישראל, פלשתינים, קהילות יהודיות בעולם, מזרחים, נשים, גברים, צעירים ומבוגרים. זאת האמת, וזה גם לא מפתיע. נעמי נוהגת בכבוד אמיתי בכולם, ואנשים מחזירים לה כבוד. על אף שהיא דעתנית ועיקשת לא פעם, יש לה יכולת אמפתיה בלתי מוגבלת כלפי כל אדם באשר הוא. האם לא תיארתי עכשיו את הנשיאה המושלמת, את כל מה שאנחנו מצפים שיהיה בנשיאה של המדינה המורכבת והמסוכסכת הזאת?

למען האמת, לא. בכל מקרה, עוד לא. עוד לא אמרתי מילה אחת על תכונה שהיא בעיני חשובה ביותר בהוויה שלנו: ההומור. נעמי, מי שאינו יודע זאת, היא אישה מצחיקה מאד. ראיתי אותה בסיטואציות פרטיות וציבוריות טעונות ומתוחות, לפעמים קשות גם לה, מפרקת את המתח לא רק ברגישות אנושית עצומה, אלא פשוט בעזרת הומור. בעיני זה דבר נפלא. תארו לכם איך חיינו היו שונים, אפילו במעט, לו למנהיגים שלנו היה קצת חוש הומור. הרי כבר ה"גששים" אמרו שהחיים קשים, אז צוחקים. מכיוון שאיני יכולה, בשלב זה, אפילו לחלום על ראש ממשלה עם קורטוב של הומור, נשיאה שיכולה להביא קצת הומור למציאות הקודרת שלנו נראית לי כתרומה חשובה לעם ולמדינה. הומור לא רק כתבלין, אלא ככלי עבודה. אין כמו הומור לפרק מתחים, לפלס נתיבות לליבותיהם של בני אדם, לעזור לפתור משברים שנראים כמגיעים למבוי סתום. בכל אלו, נעמי היא פשוט אלופה.

וכאן אני מגיעה לעיקר: כשניסיתי לבודד את ייחודה של נעמי ואת יתרונה על כל הנשים המוצלחות מאד כאן הערב, הזדכרה לי תכונה אחת שלה: כישרון מדהים לפתור קונפליקטים וסכסוכים. אני באמת יודעת על מה אני מדברת; ראיתי אותה בכמה מן הרגעים האלה, בהם השילוב של אינטליגנציה, רגישות, הבנת נפש האדם, כושר דיפלומטי , יכולת ניסוח והומור - בקיצור, כל התכונות הטובות של נעמי- הפכו לשילוב מנצח.

על עוצמתה של התכונה המופלאה הזאת עמדתי כבר בשנת 1989, זו השנה שבה הכרתי את נעמי במסגרת של מפגשים בין נשים ישראליות ופלשתיניות. אני הייתי שם כעיתונאית ומסקרת; נעמי הייתה פעילה פוליטית ואשת ציבור, שהפכה תוך זמן קצר לרוח החיה של המפגשים האלה. לצעירות ביניהן, ולאלו שלא היו מעורבות אז פוליטית, חשוב להזכיר שזאת הייתה תקופה מוזרה מאד. באותן שנים, היה בישראל חוק שאסר על מפגשים עם אש"ף. כנראה שדווקא אז האמינה ממשלת ישראל שיש עם מי לדבר, ועל כן לא רצוי לדבר איתו. היו אנשים שעמדו לדין על השתתפותם במפגשים מסוג זה. לנשים, אני מוכרחה להודות בכנות, היה קל יותר מאשר לגברים. הנחת העבודה הייתה שמפגש גברים זה דבר רציני ומסוכן; מפגש נשים, הוא אירוע חסר חשיבות. כמה יקציקסי ישראליות ופלשתיניות יושבות לדבר. מה כבר יכול לצאת מזה? מי שחשבו כך, לא מכירים נשים בכלל ואת נעמי בפרט. עד מהרה הפכה נעמי לרוח החיה של המפגשים האלה. לא רק בגלל עמדותיה הפוליטיות, אלא בזכות התכונות האנושיות שלה. בשביל נעמי "שלום" אינו רק עמדה פוליטית, אלא תפיסת עולם עמוקה שכוללת כבוד לאדם ולזכויותיו. האדם הזה הוא בראש וראשונה ישראלי, אבל גם האחר. כל אחר.

מכיוון שיש לנעמי גם אומץ ציבורי גדול, היא הפכה לראש החץ של המפגשים האלה, שנולדו אז בקשיים רבים. אפילו חברות כנסת מן השמאל היססו להצטרף. בשקט ובעבודת נמלים, בלי לעורר אנטגוניזם, הרחיבה נעמי את מעגל המשתתפות הישראליות והפלשתיניות. מן המפגשים האלה צמח ארגון "בת שלום", שלא היה בא אל העולם בלי תרומתה הייחודית.

בנחישות וברגישות, בסבלנות אין קץ, הובילה נעמי מהלך פוליטי מורכב. היא לא עשתה זאת לבד, אבל בלעדיה זה לא היה קורה. כי הרי בניגוד למה שהגברים חשבו, הנשים שם, ביניהן היו אז שולמית אלוני, חנאן עשראווי ואחרות, בנו תוכנית מדינית

אמיתית. אם זה נראה קשה היום, תחשבו איך זה נראה לפני 15 שנה. כל דיון הלך ממשבר למשבר, כל מילה הייתה טעונה וכל אמירה בבחינת סיכון. בעצם, הדיון התגלגל ממשבר למשבר. ואז היה קורה דבר מוזר: בכל פעם שהשיחות היו מגיעות למבוי סתום, היו כל העיניים מופנות לנעמי. גם של הישראליות, גם של הפלשתיניות, גם של הנציגות הערביות מישראל. נעמי הייתה מדליקה סיגריה, מזמינה שתיים-שלוש מהן "להתייעצות".

אני לא יודעת מה בדיוק היה בהתייעצויות האלה, אני הרי עיתונאית, זאת אומרת מדובר בחפץ חשוד ואסור לי להתקרב. אבל מבעד לדלתות הסגורות, לעיתים משך שעות, בקעו קולות של דיון נוקב עליו ניצחה נעמי, וקולות של צחוקים שנעמי ידעה לשמר גם ברגעים כאלה. הסוף, היה תמיד אותו הדבר: נעמי הייתה מגיחה מן החדר טרוטת עיניים, מלווה בקולגות הפלשתיניות, כשהן אוחזות ביד טיוטת הסכם. הסכם אמיתי של פשרה, לא של ויתור, לא של התחנפות. הסכם של פשרה אמיתית, שמקובלת על כולם, שנותנת כבוד לכולם, שלא מוותרת על אינטרסים חיוניים, אך לא מתעקשת על שטויות. בלי קשר לבחירות שלנו עכשיו - זה לא נשמע לכם מתכון מופלא למנהיגות הראויה לישראל? החברות הפלשתיניות סיפרו שנעמי ידעה תמיד להציע את הפתרון המפשר, את הניסוח הנכון שעליו אפשר להסכים, כשהיא מתבלת את הכל במידה נכונה של הומור שהקלה על האווירה הקשה. אני לא מכירה עוד אדם שיש לו כישרון טבעי כזה לפתרון של קונפליקטים.

כנראה לא רק אני עמדתי על הכישורים האלה. אני זוכרת מפגש נשים מורכב במיוחד במרקש שבמרוקו, אליו הוזמנו נשים מנהיגות מכל אגן הים התיכון במאמץ לנסח אמנה משותפת. המשבר הלא צפוי פרץ דווקא בסוגית קפריסין. היווניות הסתגרו בחדר אחד, הטורקיות בחדר אחר. הענין נראה אבוד. אני לא זוכרת מי זה היה, אבל בשלב מסוים הזעיקו דווקא את נעמי ואת הקולגה הפלשתינית, לילה שאהיד, למצוא נוסחת פשרה גואלת. שעות ארוכות התרוצצו השתיים בין הטורקיות ליווניות, הציעו ניסוחים, ליטשו מילים. בארבע בבוקר יצא עשן לבן: נעמי ולילה הצליחו למצוא את נוסחת הפשרה שהצילה את הכינוס. בזכותן נחתמה "אמנת נשים ים תיכונית". אם היא ידעה לעשות את זה שם, עם קבוצות של נשים דעתניות, תארו לכם איזה מזור היא יכולה להביא לחברה המסוכסכת שלנו בתוך ישראל, ליחסים הטעונים עם יהדות התפוצות ולמעמדה הבינלאומי של ישראל בעולם.

משהו מזה ראינו אותה עושה גם בתפקידיה האחרים. חדי-עין במיוחד יכולים היו להבחין בכך שבכל תקופת כהונתה כסגנית יו"ר הכנסת, נעמי לא השתמשה אף פעם, באמת אף פעם, בפטיש שעמד לרשותה. במה כן השתמשה במליאה הסוערת וסוררת? בכוח הלשון ובהומור. מבחינתי, זהו בהחלט הישג ראוי לציון. רק שלשום, אפשר היה לעמוד שוב על כוחה של התכונה הזאת בהפגנה שארגן השמאל נגד המלחמה. קודמיה, שעלו אל במת הנואמים, עוררו כעס כשברור להתמקד במפריד שבין המפגינים שבאו מזרמים שונים. נעמי בחרה להתמקד במה שמחבר ביניהם. בעיני, זהו כישרון נדיר לכל מנהיג בישראל. הרי כל כך קל להתמקד במפריד, וכל-כך קשה להתמקד במשותף. תאמינו לי, אם היא הצליחה לעשות זאת כיו"ר צוות המצע של מרצ, מפלגה שבה כל אחד הוא ראש ממשלה בפוטנציה, היא יכולה לעשות זאת בשביל כולנו ממשכן הנשיאה בירושלים.

יש רק בעיה אחת: היא תאלץ לעשות את כל אלו עם פחות סיגריות. בכל זאת, הנשיאה היא סמל המדינה. אבל זאת כבר, באמת, בעיה שלה. אנחנו רק נהנה סוף-סוף מנשיאה שאנחנו ראויים לה. ואילו אני ראויה להערכה מיוחדת על כך שהצלחתי לדבר כל כך הרבה על תפקיד הנשיא בלי לומר מילה על הטרדות מיניות. במצבנו הענוס, גם זה סוג של יתרון ממנו נהנה אם נעמי תהיה הנשיאה שלנו.

פרופ' חנה ספראי - פורצת דרך בקידום נשים בעולם המסורתי-יהודי

ד"ר עליזה לביא
המחלקה למדע המדינה באוניברסיטת בר-אילן, עורכת ומגישה בערוץ 10

פרופ' חנה ספראי בולטת בשילוב בין מצוינות אקדמית, יכולת הוראה נדירה ותעוזה להפוך עוצמה אקדמית למנוף לעיצוב רעיוני ומעשי של חשיבה שונה בתרבות היהודית, במרחב הישראלי העכשווי.

"אנו רשאים היום לומר, שמתברר כי העולם היהודי, למרות פחדיו הגדולים, הוא חזק יותר, גמיש יותר ועמיד יותר מן התפיסה של מנהיגיו. לא החילוניות, לא הציונות, ואני מאמינה שגם לא הפמיניזם, ימוטטו אותו. היכולת להשתנות טבועה בעצם המהות היהודית, כפי שאנו מכירים אותה. המסורת לא רק משתנה בפועל עם תהפוכות הדורות, היא אף מודעת לשינוי החל בה וחוגגת אותו".

(דבריה של פרופ' ספראי מלפני 4 שנים).

בחברה שוויונית היו נשים מועמדות לנשיאות המדינה. בחברה מתוקנת הייתה מודעות (או לפחות גילוי של עניין) לאובדן מחציתו של פוטנציאל ההון האנושי, העומד לבחירה לתפקיד נשיא/ת המדינה. בחברה ראויה הייתה היוזמה, להרצת מועמדת לתפקיד נשיא/ת המדינה, פרי שיתוף פעולה של נשים וגברים, ולא כתוצאה ממצוקת נשים או מרגישות מבורכת של גברים בודדים. במדינה שלי, כך אני מקווה, יובן בקרוב ש"הבעיה הנשית" היא לא בעיה של נשים, אלא עיוות חברתי מתמשך, משימה חברתית שיש להציבה, במשותף, במרכז סדר היום ולהתמודד עמה.

היוזמה הברוכה, לבחירת אישה לנשיאת המדינה, היא חלון הזדמנויות להעלאת המודעות להצבת נשים בתפקידי מפתח ציבוריים. בימים קשים וכואבים אלו בולט שבעתיים מיגדורה של הזירה הציבורית הישראלית. בתחום החיים החברתיים, כלומר במקום בו נפגשים אזרחים לשם דיון בענייני ציבור וקהילה, כמעט ואין נשים. דעתן של נשים כיום כמעט ואינה נשמעת וכך כאמור גם בתקופות רגיעה. חברה ממוגדרת יוצרת ריבוד אי-שוויוני בחלוקה של כוח, מעמד, עושר וזכויות בחברה.

סוגיית הדרתן של נשים מאיוש תפקידים חברתיים בכירים ונבחרים בראשית האלף השלישי מחייבת דיון מסודר. היא מעוררת מחשבות ושאלות, מחדדת צורך בחשיבה ביקורתית על הסיבות לאופי הממוגדר של השיח החברתי ומחייבת להציב שאלות פוליטיות-חברתיות. זאת במיוחד נוכח התרחשות שלושה תהליכים חברתיים משמעותיים בישראל: האחד נוכחות גוברת של נשים בעולם העבודה ושיפור במעמדן המקצועי; השני, מודעות מתפתחת לסוגיית שוויון נשים; השלישי, חקיקת חוקים הנוגעים ישירות לנשים ולמעמדן המשפטי.

אני תקווה שיוזמה זו היא התחלה של תהליך שיניב שינוי.

פרופ' חנה ספראי מאופיינת, יותר מכל, בשילוב

מיוחד בין מצוינות אקדמית, יכולת הוראה נדירה ובתעוזתה המתמדת להפוך עוצמה אקדמית למנוף לעיצוב רעיוני ומעשי של חשיבה שונה ביחס לתרבות היהודית במרחב הישראלי של שלהי המאה העשרים והמאה העשרים ואחת.

פרופ' ספראי מתמחה בתרבות היהודית בתקופת הבית השני, המשנה והתלמוד. היא בת נאמנה לאביה ולמורה הרוחני פרופ' שמואל ספראי. הגם שהיא רואה עצמה ללא ספק ממשיכה בדרכו היא פילסה לעצמה דרכים חדשות, ופנתה לאפיקי יצירה ופעילות רחבים אחרים.

פרופ' ספראי בלטה מצעירותה בתעוזה חלוצית, אותה היא מגלמת במעשיה לאורך השנים. חנה הייתה מן החלוצות של חשיבה פמיניסטית יהודית והלכתית בארץ ובעולם. עיקר עניינה לבנות עולם מחשבה יהודי המעוגן היטב בתרבות ובמסורת הספרות התלמודית, ומשלב בתוכו את המיטב והחדשני בחשיבה הפמיניסטית על שלביה השונים. אי-לכך, אין היא קופאת על שמריה ומשמשת בהקשרים רבים ומגוונים ראש חץ לחשיבה יוצרת בתחום זה. פרופ' ספראי מאתגרת בחיפוש אחרי מקורות רלבנטיים ובאיתור פירושים חלופיים של המחשבה הפמיניסטית בתרבות ישראל.

ידע הוא כח, כך למדנו כולנו, וחנה פתחה את המוסד הראשון ללימודי תלמוד ומסורת יהודית לנשים בארץ, למורת רוחם של רבנים רבים. בהרצאותיה וכתביה היא מפלסת שלב אחרי שלב אפשרויות מתחדשות. תחילה יצרה את עצם האפשרות לנשים להשתלב בעולם של תלמוד תורה ולימוד בשנות השמונים. לאחר מכן הפכה את לימודי נשים ואודות נשים לנושא חשוב שניתן למצוא לו עוגן במסורת השיח היהודי. בהמשך, חיפשה אחרי לשונות שיח מחודש, ואפשרויות יצירתיות להכללה של נשים בפועל בתרבות ההלכה היהודית. ממש לאחרונה טיפחה ניתוח זהיר וקפדני של השלכות מסורת ההלכה על מציאותן ומעמדן של נשים בעולם היהודי, ופעלה ליצירת תודעה פמיניסטית ועיון פמיניסטי אחראי במקורות ובקריאות המסורתיות. נשים רבות, אך גם גברים רבים, קולגות ותלמידים, רואים בה מורת דרך וראש חץ, בזכות המחויבות המוחלטת לקפדנות במחקר, הנאמנות לטקסט ולתרבות, הקריאה הביקורתית המעמיקה והחתירה לשינוי פני החברה.

פעילותה של פרופ' ספראי, בתחום לימודי הנשים ובפעילות הציבורית המתלווה אליה, אינה חד-צדדית והיא מלווה בעבודה מעמיקה בהוויה החברתית בכללה ובהשלכותיה על התרבות היהודית וההלכה היהודית בהקשר הרחב שלה. אי-לכך, היא מתמסרת בשנים האחרונות, ביחד עם אחיה פרופ' זאב ספראי, לכתיבת פירוש היסטורי-חברתי רחב לראשית היצירה ההלכתית, למשנה. זהו ניסיון בו פתח כבר אביה ז"ל, לעמוד על מגמות בהתפתחות העולם התרבותי היהודי. לגביה, זה חלק מן התובנה הנגזרת מהתפתחות והשלכות המעורבות בסוגיית נשים ומיגדר.

התחום השני, לו מקדישה הפרופ' ספראי מאמץ ניכר וממושך, הוא הקשר התרבותי בין עולם היצירה הראשוני של היהדות, ועולם היצירה של הנצרות בתקופת המשנה. היא רואה עצמה בהקשר זה כתלמידה מובהקת של הפרופ' פלוסר ז"ל וממשיכת דרכו. גם כאן משתלבים המחקר העיוני, הכתיבה והפרסום עם פעילות ענפה בה ניתן ליישם את המחקר ולהעניק לו משמעות בהוויה היהודית והנוצרית בת ימינו. פרופ' ספראי נחשבת כיום לאחת התיאולוגים החשובים באירופה, בתחום זה. דבריה מצוטטים רבות בכנסים דתיים נוצריים ובדרשות ציבוריות, והיא מוזמנת לפעילות שוטפת במסגרות תיאולוגיות דוברות גרמנית. עוצמתה באה לה לא מעט בזכות יכולתה המיוחדת להפוך את עולם הדעת לנגיש ובעל משמעות לקוראיה ומאזיניה.

חנה הייתה הפרופ' היהודי הראשון לשמש באוניברסיטה הקתולית של גרץ, במינוי מוסכם של הכס האפיפיורי ברומא. וכך הייתה גם הראשונה

לשמש כתיאולוגית יהודיה וכמדריכה רוחנית לאם מנזר בהולנד, ושוב, מתוך הסכמה רשמית מרומא. עם זאת, היא משקיעה רבות גם בחינוכם של סטודנטים לתיאולוגיה, השוהים בארץ, ומרבה לנהל סמינרים ברחבי גרמניה ולעודד את העניין היהודי בתובנה הנוצרית. היא משתתפת בדיונים רבים על המשותף האידיאי והמעשי בין העולם הנוצרי ותרבותו, לעולם היהודי ותרבותו.

אחת מגולות הכותרת של פעילות זו, מעבר למחקר ולדיונים האקדמיים הרבים שיזמה והשתתפה, היתה לפרופי ספראי תרומה חשובה למחקר שערכו כל הכנסיות הפרוטסטנטיות בדרך לגיבוש מערכת יחסים מחודשת בין היהודים והכנסיה הפרוטסטנטית ברחבי אירופה בפרט, ובעולם הפרוטסטנטי בכלל. היא הוזמנה כיהודיה יחידה וחברה שוות זכויות לעקוב אחרי כל המהלך, שנסתיים במסמך חשוב, המשמש כיום ללימודי התיאולוגיה בכל האוניברסיטאות בעולם הפרוטסטנטי. לפי עדותם של כותבי המסמך עצמם, תרומתה האישית, בזכות יכולתה האקדמית, רגישותה הדתית והחברתית, תרמו לאופיו המיוחד של המסמך, והקנו לה חברים רבים בקרב טובי התיאולוגים האירופאיים.

הפרופי ספראי מגלמת שילוב נדיר של מצוינות ומעורבות, של נחישות והגינות אינטלקטואלית, עם פתיחות רבה לא רק לשאלות מדעיות אלא גם לתופעות דתיות, חברתיות ופוליטיות. מחקריה ופירותיהם משמשים לא רק את העולם האקדמי, אלא הופכים נכסי צאן ברזל גם של עולם המחשבה וגם של תחומי העשייה בשטח. פרופי ספראי מבטאת ומייצגת את המורכבות הנדרשת כיום לשילוב בין מחשבת ישראל והשיח הכללי בחברה הישראלית והתהליכים המתרחשים בה. היכולת לשלב תובנה קוהרנטית של החברה הרחבה ולקדם שאלות מפתח בחברה היהודית, מציבים את פרופי ספראי במרכז הבמה של עולם העשייה והשיח היהודיים-מסורתיים ועולם העשייה האינטלקטואלית בישראל בכלל.

בכתיבתה באה לידי ביטוי פרשנות המודעת לשאלות המיגדר הנוקבות ביותר, ובחייה היא משלבת בין מודעות מיגדרית ומחויבות כלפי עולם ההלכה. התגובה הראשונית לחידושיה בעולמנו היהודי היתה ועודנה דחייה מוחלטת. אין ספק שרבים מן הרבנים המובילים בעולם היהודי-מסורתי דוחים את אפשרות השינוי על הסף. חששם הגדול הוא מפני ערעור של העולם היהודי. התחושה היא שמדובר בעולם רגיש ופגיע, שכל היסוס וביקורת ימוטטו את אושיותיו. אין ספק שאירועי המאה העשרים, על המודרניזציה שהביאה, ובודאי על השואה הגדולה שהתרחשה בה, תרמו לא מעט לתחושת שבריריות. פרופי ספראי שימשה כראש חץ בהובלת התהליך בנופה, בנפשה ובחייה המקצועיים. "אנו רשאים היום לומר, שמתברר כי העולם היהודי, למרות פחדיו הגדולים, הוא חזק יותר, גמיש יותר ועמיד יותר מן התפיסה של מנהיגיו. לא החילוניות, לא הציונות, ואני מאמינה שוודאי גודאי גם לא הפמיניזם, ימוטטו אותו. היכולת להשתנות טבועה בעצם המהות היהודית, כפי שאנו מכירים אותה. המסורת לא רק משתנה בפועל עם תהפוכות הדורות, היא אף מודעת לשינוי החל בה וחוגגת אותו". דברים אלו של פרופי ספראי, שנאמרו לפני ארבע שנים, אקטואליים היום יותר מתמיד. וזאת - הרבה בזכותה.

אני מתכבדת בזה להמליץ על פרופי חנה ספראי לנשיאה התשיעית של מדינת ישראל.

ד"ר אסתר עילם - מייצגת המאבק הפמיניסטי בישראל מאז ראשית שנות ה-70

שולה קשת
מנהלת אחותי, אמנית מזרחית ופמיניסטית

אסתר עילם, אם מייסדת בשושלת מכובדת של נשים מזרחיות שעושות למען אוכלוסיות מודרות ומושתקות, למען שינוי חברתי אמיתי.
"קיומן של נשים במלחמה, ובתרבות בכלל, הוא בלתי אותנטי, משום שהמערכת שהן משרתות מופקדת בידי גברים ומנשלת אותן מאחריות לגורלן. יש מקרים בהם מורשות הנשים להשתתף שווה בשווה עם הגברים. אלה תהיינה 'נשים נבחרות', על ידי הגברים כמובן. הן תצטרכנה להזדהות עם ערכים המיוחסים לגברים ולהוכיח להם שאינן דומות לשאר הנשים".

(דבריה של ד"ר עילם לאחר מלחמת יום הכיפורים).

ברכות על היוזמה ועל הערב החשוב הזה, בו התחברנו לקדם את בחירתה לראשונה של נשיאה למדינת ישראל. בערב חשוב זה ברצוני להציג את המועמדת שלי, ד"ר כבוד אסתר עילם. אסתר, אישה חלוצה אשר מקדישה את חייה ופועלה למען קידום נשים, למען חירותן ולמען תיקון העוול המצטבר, שיש לפעול לתיקונו ללא הרף.

אסתר היא אישה מזרחית, בת לתרבויות ומסורות מפוארות, שנאבקות להשמעת קולן במסגרת רחבה של דיון רב-תרבותי, מתוך שיתוף מלא בשיח הציבורי. בפועלה היומיומי אסתר פועלת למעננו, הנשים, ולמען כל הציבור, ובעיקר אוכלוסיות מודרות ומושתקות בחברה בישראל.

אסתר היא אישה משכמה ומעלה, שעבורי הפכה להיות השראה, מודל ודוגמא לעשייה פמיניסטית, חברתית ופוליטית. בצניעות נדירה היא מגלמת באישיותה ובעשייתה דמות מופת רבת רבדים ואופקים, שכישוריה האנושיים והאינטלקטואליים מאפשרים את הקשב הנדרש לעבודת השטח היומיומית ולחיכוך המתמיד עם מגוון הנשים והדעות, ובו בעת את רמת ההבנה והניתוח הנדרשים לתרגם את פועלה לניסוח תיאורטי.

אסתר ואנוכי, שתינו ממקימות תנועת "אחותי - למען נשים בישראל". בתחילת הדרך, לפני כשש שנים, התלבטנו לא מעט יחד עם הגרעין המייסד איך נקרא לתנועה החדשה, שהאגנדה שלה היא פמיניזם מזרחי. לבסוף, נבחר השם "אחותי", כשם שנתתי לתערוכה שאצרתי (יחד עם ריטה מנדס-פלור) והשתתפתי בה. שם זה נוצר מתוך מחשבה לאתגר את ההגמוניה התרבותית שהיא לא רק גברית, אלא כוללת גם נשים בעלות זכויות יתר, בעוד ששאר הנשים נאבקות בהדרה כפולה ממרכזי הכוח וההשפעה. כאשר התלבטנו כיצד נפרט את המשמעות של השם "אחותי" בצורה קצרה וממצה הציעה אסתר את ההמשך: "למען נשים בישראל".

כך בנינו את הבית הפוליטי שלנו. אני אמנית ופעילה חברתית, בת ליוצאי אירן, ואסתר, צאצאית למגורשי ספרד, בת להורים שנולדו בסלוניקי,

עיר טורקית-יוונית. כך אני מתחברת אל אסתר ולכן, אסתר, את המועמדת שלי. את, בשבילי, אם מייסדת בשושלת מכובדת של נשים מזרחיות שקמו לעשות, עשו ועושות למען החברה בישראל, למען אוכלוסיות מודרות ומושתקות, למען שינוי חברתי אמיתי, למען החברה הישראלית בכללה.

קשה להפריד בין הפעילות הפמיניסטית של אסתר לבין האישיות שלה. אפשר לומר שמאז שהקימה את הקבוצה הפמיניסטית הראשונה בתל אביב, חייה מגלמים את המושג "האישי הוא הפוליטי". למעשה, אפשר לומר שתולדות חייה של אסתר מספרים את סיפורו של המאבק הפמיניסטי בישראל. בתולדות חייה רשימה ארוכה של ארגונים פמיניסטיים שיזמה את הקמתם או שהיתה מן המייסדות והמפעילות. בכל אחד מהם היא הטביעה את חותמה בצורה משמעותית. ב-1972 אסתר הקימה את הקבוצה הראשונה לשחרור האישה בתל-אביב, שהפכה בשנת 1975 ל"תנועה הפמיניסטית בישראל". אז נבחרה אסתר רשמית ליושבת ראש התנועה ופעלה בה בכל שנות קיומה עד 1992.

בכל התקופה שאחרי כן, עד 1998, פעלה אסתר ב"קשר הפמיניסטי". בתנועה הפמיניסטית הקימה והנחתה אסתר קבוצות להעלאת תודעה, ופעלה בנושאים כמו: חינוך, אידיאולוגיה, הסברה וארגון. היא כתבה וערכה את עלון התנועה, הרצתה בפני תלמידים וקהלים שונים, הופיעה ברדיו ובטלוויזיה וכל העת הזאת הדריכה תלמידות וסטודנטיות במחקר על פמיניזם.

כחברה בוועדה למעמד האישה בצוות חינוך כתבה אסתר פרק על סטריאוטיפים בספרי לימוד. היא השתתפה גם בצוות הפוליטיקה. כל השנים פעלה למען הרחבת השיח הפמיניסטי והעלאתו לסדר היום הציבורי, במפגשים עם מנהיגות בארגוני נשים, א/נשי ציבור, שרים וח"כים. עם חברותיה פעלה אסתר למען קבלת חוק יסוד שוויון זכויות האישה ובכתיבת מצע פמיניסטי, במאבק לתיקון "חוק ההפלות", בהפגנות והחתמת עצומות. אסתר היא ממקימות "מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית" בשנת 1977, ופעלה בו כרכזת וכמתנדבת שמכשירה מתנדבות, מרצה על אונס בפורומים שונים, עושה לילות כימים על הקו החם וגם מלווה נאנסות לאורך כל הדרך.

במקביל, אסתר עוסקת כל השנים במחקר ובכתיבה פמיניסטית במסגרות אקדמיות וחוץ מוסדיות בתחומים ובנושאים מגוונים, מ"עקרת הבית" ועד ל"נשים בפוליטיקה" ו"שיטות מחקר פמיניסטיות". היא כתבה תזה בסוציולוגיה על סטריאוטיפים מיניים אצל סטודנטים וסטודנטיות, וסיימה בהצטיינות תזה בפילוסופיה על "מדע פמיניסטי לנוכח הביקורת על ההבחנה 'פרטי-ציבורי'".

אסתר מבקרת את השיח הפמיניסטי נוכח התנהלותו כמנציח את הריבוד המעמדי בין נשים לבין עצמן, בכך שמאמץ תבניות פטריארכאליות של התמקצעות והתמסדות. במאמרים ובהרצאות הפנתה ביקורת כלפי לימודי נשים באקדמיה, כלפי ארגוני הנשים הפועלים בשטח, וגם כלפי הנשים בפוליטיקה, כמי שאחראיות לחיסול הפמיניזם של השטח והפיכתו לנושא אקדמי, או לנושא מקצועי-פטרוני, ולצמצום החזון הפמיניסטי של שינוי מן היסוד, לתיקונים תחיקתיים בלבד. לפי הניתוח שלה הדבר מתרחש כחלק ממגמה של ניכוס הפמיניזם מהשטח והשתקת הנשים מהקבוצות הלא-הגמוניות. התוצאה היא התמקדות בנשים מהמעמד הבינוני/גבוה ובצרכים הספציפיים שלהן, מה שיוצר באופן אוטומטי מציאות דכאנית לגבי נשים מקבוצות שלא נהנות מזכויות יתר.

תקצר היריעה מלפרט את שורת הקבוצות והארגונים שאסתר יזמה, או הייתה שותפה בהקמתם, כמו הקולקטיב 'נשים נגד אלימות נגד נשים' שנאבק בפורנוגרפיה וארגן את המצעדים הראשונים של 'קחי את הלילה בחזרה'; היא הייתה מראשונות שדולת הנשים וחברת הנהלה בה שנים רבות; חברה בוועדת ההיגוי הראשונה של 'שתי"ל' מטעם הקרן

החדשה לישראל, חברה בארגון 'ש.ת.ל. - שירותי עזרה לקורבנות'; נציגת התנועה הפמיניסטית ביפורום ארגוני הנשים' ובימועצה הלאומית לקידום מעמד האישה'; היא יזמה את 'משמר נשים'- להגנה עצמית של נשים המתגוררות בצפון תל-אביב שם פעל 'האנס מצפון תל-אביב'; יזמה את 'מרכז יעוץ לאישה' ופעלה בו; ליוותה כל השנים את הקהילה הלסבית-פמיניסטית מהיווסדה ועד היום; ביוזמתה, ועם חברתה רינה בן-צבי הכניסו את הנושא של ניצול מיני של ילדים למערכת החינוך; הן דחפו להכנסת והפעלת תוכנית על-ידי שפ"י; היא ממארגנות אירועי '25 בנובמבר - יום המאבק באלימות נגד נשים', בארגון, בהובלת מצעדים, ובנאומים; הייתה ממקימות הקואליציה 'בת-אדם', נגד אלימות כלפי נשים ויוזמת 'מבצע עדות'; ארגנה הפגנה ראשונה נגד אונס בשנת 1985 וכן, את ההפגנה הראשונה שהתקיימה ליד בתי משפט על פסק הדין של האונס בשומרת בתל-אביב.

זה עשרות שנים אסתר נמנית על מארגנות ומרצות של כנסים פמיניסטיים ארציים ומקומיים.

הפמיניזם של אסתר לא מסתיים בפעילות לשחרור נשים. היא מקיפה גם פעילות לשחרור גברים. בין השאר השתתפה בייסוד 'קו גברים' במרכז הסיוע. היא פעילה למען השלום מאז כנס האו"ם בניירובי, בו השתתפה בשנת 1985, כמייצגת התנועה הפמיניסטית ושדולת הנשים. הייתה בקבוצת הדיאלוג שקמה בעקבות הכנס, מראשונות 'נשים בשחור' בתל-אביב, בשנת 1988. היא השתתפה בקבוצה הראשונה בישראל להפצת 'תקשורת לא אלימה' שחיברה יהודים ופלשתינים, ובקורסי גישור ובסמינרים משותפים.

בראשית שנות התשעים אסתר הצטרפה לאישה שעסקה בזנות והן הקימו את הארגון 'אנחנו שוות', ופעלו בו בסיוע לזונות, וביצירת שינוי בגישת הציבור. הן קיימו סיורים בשטח, ובמכונים, יזמו פעילות חינוכית, הוציאו לאור והפיצו ידיעון, ועזרו בעבודות מחקר ובכתבות. אסתר היא ממקימות ומפעילות הקואליציה נגד סחר בנשים בשנת 1997 וארגון 'תמר', למען נשים בזנות. אסתר מרצה בבמות שונות ובכנסת על הנושא, ומקבלת שיחות למתן עזרה לזונות.

אסתר היא גם ממייסדות בית-הספר הקהילתי לנשים, המחויב לרב-תרבותיות, וערכה עבורו ביבליוגרפיה של ספרות פמיניסטית בעברית ובאנגלית, ותוכנית לימודים לקורס על 'אלימות נגד נשים'. אסתר היא ממקימות ארגון 'אחותי' למען נשים בישראל וחברה בוועדה המנהלת. היא פעלה במסגרת התמיכה במאבק הנשים החד-הוריות, שהובילו ויקי קנפו ואילנה אזולאי. כיום היא חברה בצוות היגוי של הפרוייקט 'נשים עושות שלום' בדרום, בוועדת ההיגוי לפרויקט 'רקמה', ולפרוייקט משותף של 'רקמה' ו'קום-איל-פו', נציגה בקבוצת 'אנאר' המשותפת ליהודיות ולפלשתיניות תושבות ישראל.

קרוב לשלושים וחמש שנים אסתר משמשת כתובת לאלפי נשים שפונות אליה, לסיוע בבעיות שונות וגם לתלמידות ותלמידים שכותבים עבודות ומחקרים, מבית-ספר יסודי ועד לדוקטורט, בנושאים פמיניסטיים. לצד כל אלה אסתר מנחה קורסים ליאסרטיביות ומודעות עצמית', קורסים ביעוץ הדדי ומרצה על גזענות מופנמת ועל שחרור של קבוצות שונות.

לסיום, אני רואה באסתר מנהיגה חלוצה שצועדת שתי פסיעות קדימה לפני כולם. יכולתה להתחבר באופן עמוק, וממקום ערכי ליצורי אנוש, ורגישותה לצרכיהם, למצוקותיהם, לשאיפותיהם, כמו גם לראות באופן כוללני את המפה החברתית, ולשאוף לשפר אותה ככל שאפשר, עושה אותה לראויה לייצג את כולנו.

בתום מלחמת יום כיפור פירסמה אסתר בכתב העת של התנועה מאמר שהוקדש ללקחי מלחמת יום כיפור בשם 'נשים ומלחמה'. ברוח ימים נוראים וכואבים אלה הייתי רוצה, ברשותכן,

לצטט פיסקה המבטאת, לטעמי, את תמצית המאבק והרוח הפמיניסטיים המבקשים לעצב את החברה האנושית בערכים אמיתיים של שוויון, אחווה ושלום, בהרחבה שתחרוג מעולמן של הנשים אל חיי היומיום של המין האנושי כולו ללא הבדל צבע, לאום, דת ומגדר: "האחריות על הגורל, הבחירה בחופש, זוהי זכות המוענקת לגברים מכוח היותם גברים. האותנטיות שיש לחיינו נבחנת באחריות שאנו נוטלים על עצמנו לגבי גורלנו, ולו בבחירה לצאת אל שדה הקרב או להימלט ממנו. מנשים נחסכו אפשרויות אלו מלכתחילה. קיומן של נשים במלחמה - ובתרבות בכלל - הוא בלתי אותנטי, משום שהמערכת אותה הן משרתות מנשלת אותן מלכתחילה מאחריות לגורלן - באשר זו מופקדת בידי גברים. יש מקרים בהם מורשות הנשים להשתתף שווה בשווה עם הגברים, אולם אלה תהיינה "נשים נבחרות" (על ידי הגברים, כמובן), והן מצידן תצטרכנה להזדהות עם ערכים המיוחסים לגברים, ועל כן גם יגידו להן מחמאות מהסוג "את כמו גבר". בכל המקרים יהיה עליהן "להוכיח" את עצמן, ולמעשה להוכיח לגברים שאינן דומות לשאר הנשים".

אני קוראת מעל במה זו לבחור יחד איתי באסתר עילם כנשיאה הבאה של מדינת ישראל.

מצטרפת להתמודדות

ח"כ אביטל: "אני רוצה להיות הנשיאה הראשונה"

מאת מיה בנגל ומנחם רהט

האם לאחר תום כהונתו של משה קצב בעוד פחות משנה, תיבחר לראשונה נשיאה לישראל? חברת הכנסת קולט אביטל רוצה בכך והבריחה בי היא תתמודד לתפקיד.

"אני רוצה להיות הנשיאה הראשונה בישראל", אמרה אביטל, "הנשים מהוות כ"50 אחוז מהאוכלוסייה, וישראל יכולה להפוך לסמל של שוויון ומהפכה אמיתית". בתחילת השבוע השתתפה אביטל בכנס "פרלמנט נשים", שהתקיים בהרצליה. הכנס עסק בנושא בחירת נשיאה לישראל. משתתפות הכנס עודדו את אביטל להגיש את מועמדותה, וטענו שאחרי פרשת קצב, ראוי שתכהן אישה בתפקיד. נראה שנשים רבות רואות בפרשת קצב הזדמנות להכשיר את הקרקע במובן הפוליטי והציבורי לכהונת אשה בתפקיד הנשיאות לראשונה בישראל.

אביטל מצטרפת למירוץ אשר מתחרים בו לפי שעה ראובן ריבלין, הרב ישראל לאו, בנימין בן־אליעזר ושמעון פרס. יש לציין כי אף אחד מהאישים הללו לא הכריז עריין באופן רשמי על מועמדותו. "היא יכולה לזכות בתמיכה של רבים בכנסת ביוון שהיא אינה מסוכסכת עם איש. היא יכולה לקבל את תמיכת כל חברי סיעת העבודה, וכן רבים מהליכוד ומקדימה", אמר הבכיר.

ח"כ אביטל

מעריב, 10.8.2006

רות רזניק-לסק - מייצגת המאבק הפמיניסטי בישראל מאז ראשית שנות ה-70

יעל גרמן
ראש העיר הרצליה

רותי היא אישה פוליטית, השייכת לשמאל, אך מבינה ולעיתים מזדהה עם כאבי הימין. במשך הקריירה הפוליטית שלה ידעה תמיד להימנע מקיצוניות ולהאזין לצד השני.

היא נאמנה למאבק הפמיניסטי למעלה מ-34 שנה ומניפה בגאון את נס השוויון בין כל המגזרים בארץ. אחת התכונות האופייניות לה היא רגישות חברתית ואנושיות.

אני מכירה את רותי, מרחוק - כ-30 שנה, משמיעה ומקריאה. מכירה אותה כשותפה לרעיונות פוליטיים וכחברת מועצה - מאז 1988, ומקרוב - כחברה במועצה, כיו"ר ועדת רווחה ובריאות וכיד ימיני בכל נושא.

מה אנחנו מחפשים בנשיא: ייצוגיות, ממלכתיות ומנהיגות. רותי היא משוררת, מתרגמת, סופרת, מרצה ולוחמת זכויות האדם. אך בראש ובראשונה רותי היא מנהיגה. היא המובילה את המאבק באלימות נגד נשים למעלה מ-30 שנה. היא נאמנה למאבק הפמיניסטי למעלה מ-34 שנה ומניפה בגאון ובמרץ את נס הקיום ההדדי ושוויון הזכויות בין כל המגזרים בארץ. אחת התכונות האופייניות לה היא רגישות חברתית ואנושיות.

לנשיא, בין שאר תפקידיו, נתונה הסמכות לחון עבריינים ולהקל בעונשם. אין לי ספק, שרותי תדע להבחין בין עבירה לעבירה, תקפיד על מניעת אלימות ותגלה התחשבות ורחמים במקומות הראויים.

רותי דוברת אנגלית על בוריה ותוכל למלא את תפקיד הנשיאה כמייצגת את המדינה בעולם וכמי ששומרת על קשר עם השגרירים הזרים בארץ בצורה הטובה ביותר.

כמי שבאה ויוצאת בבית המחוקקים, רותי מכירה היטב את מבנה הכנסת וועדותיה. היא אישה פוליטית, השייכת לשמאל, אך מבינה ולעיתים מזדהה עם כאבי הימין. במשך הקריירה הפוליטית שלה ידעה תמיד להימנע מקיצוניות ולהאזין לצד השני.

אך מעל ומעבר לכל הכישורים והידע בהם ניחנה רותי, אני חושבת שהיא ראויה לתפקיד מפני שהמדינה מתמודדת עם שתי בעיות מרכזיות, שמרבים לדבר בהן וממעטים לעשות: הפער החברתי-כלכלי הנורא ואפליית המגזר הערבי והדרוזי. שתי בעיות אלה הן בבחינת פצצות מתקתקות, שאם לא נדע לנטרל את מרעומם - הם יהרסו את המדינה מבפנים, ללא עזרת אויבים מחוץ.

הנשיאה הבאה של מדינת ישראל תצטרך לעסוק ללא לאות בבעיות אלו ולדאוג לצמצום הפערים, להקצאת משאבים, ליחס שונה למגזר הערבי והדרוזי וכמובן לשוויון זכויות לכל.

רותי עשתה זאת רוב חייה ותעשה זאת היטב כנשיאת מדינת ישראל.

רות רזניק - פרופיל חברתי-פמיניסטי

רות החלה את פעילותה הציבורית מגיל 14, עם הצטרפותה לארגון הצבאי הלאומי.

פעילותה הפמיניסטית העניפה החלה בראשית שנות ה-70, כאשר ב-1972 הייתה בין מייסדות התנועה הפמיניסטית בישראל. היא הייתה ממייסדות ופעילות 'גשר נשים לשלום', בשנת 1976, שמטרתו הייתה ליצור דיאלוג דו-קיום בין נשים יהודיות וערביות בישראל. מאוחר יותר הייתה שותפה להקמת 'על"ד' (נשים לדו-קיום) - קבוצת נשים יהודיות וערביות המבקשות דרך לדו-קיום בין העמים. היא ייסדה את עמותת ל.א - לחימה באלימות נגד נשים, ב-1977 וב-1978 הייתה מיוזמות מרכז הסיוע לקורבנות תקיפה מינית לנשים, הראשון- בתל אביב. ב-1978 הקימה את מרכז הסיוע לנשים (מקלט) בהרצליה. בשנת 1986 הקימה קו חירום עירוני לנשים במצוקה בהרצליה וב-1993 הקימה מקלט נוסף לנשים בחדרה וב-1996 מקלט בראשון לציון. מ-1987 הייתה חברת מועצת הנשים בעיריית הרצליה והיא חברת הוועדה המייעצת של פרלמנט נשים מאז 1999.

רות הכירה בחשיבות הפעילות הפוליטית של המאבק הפמיניסטי ובשנת 1977 הייתה ממייסדות מפלגת הנשים, רכזת התנועה ומועמדת מספר 2 שלה לכנסת. בשנת 1992 עמדה בראש מפלגת הנשים לכנסת והתפטרה מתפקידיה בנעמ"ת ובמועצת העירייה מטעם מר"צ

הפעילות הפוליטית העיקרית של רות, לאורך השנים, הייתה ברצ' ואח"כ במרצ'. בשנת 1973 ייסדה, עם שולמית אלוני ובועז מואב ואחרים, את התנועה לזכויות האזרח והביאה למעורבות חברות התנועה הפמיניסטית בתנועה חדשה זו. ב-1980 הייתה פעילה בר"צ וחברה בהנהלתה ויו"ר הסניף של התנועה בהרצליה. בין השנים 1981-1996 הייתה יו"ר סיעת ר"צ ומר"צ בנעמ"ת. בין השנים 1989-1992 הייתה חברת מועצת עירית הרצלייה וראש האופוזיציה מטעם מר"צ, חברת הועד הפועל של ההסתדרות מטעם ר"צ ולאחר מכן סיעת רם.

בין הפעילויות הציבוריות-חברתיות הרבות, שבהן נטלה חלק כיוזמת, מייסדת וחברה היו: הנהלת הקרן החדשה לישראל, שתי"ל, הנהלת שדולת הנשים בישראל, עמותת היין (הרצליה נשים).

כיום רות היא חברת מועצת עיריית הרצליה בפעם ה-3, וחברת הנהלת העירייה. היא הקימה את ועדת הבריאות העירונית, פעילה בכל הקשור בנושאי מעמד האישה בהרצליה וחברה בועדת ההיגוי של מועצת הנשים בעיר. רות היתה גורם מדרבן ומתסיס שהביא לשינוי עמדות המשטרה בתחום האלימות במשפחה. היא מרצה ומדריכה שוטרים וקצינים בתחום זה. מאבקה הבלתי מתפשר דירבן את משרד העבודה והרווחה להגביר את תמיכתו בנושא ולממן את המקלטים בצורה גורפת. ב-1986 העלתה רות את הנושא לראשונה בפני משרד הבריאות והביאה להתייחסות שונה במשרד לנושא אלימות נגד נשים. היא הקימה אתר חשוב בנושא אלימות נגד נשים באינטרנט בשפות עברית, אנגלית, ספרדית, רוסית. אתר זה מקושר לארצות שונות ומכיל מידע רב.

בין הפרסים בהם זכתה רות רזניק: פרס הוקרה מטעם שדולת הנשים ב-1991; פרס הוקרה מטעם ארגון women to women - U.S./Israel; הדלקת המשואה ביום העצמאות ה-52 לישראל בשנת 2000; אות שדולת הנשים בשנת 2006.

בנובמבר 2006 תזכה עמותת ל.א. - לחימה באלימות נגד נשים בהנהגתה של רות רזניק, באות המופת של כנס שדרות, על פעילותה החברתית הנרחבת.

פרופ' רינה שפירא - מופת לשילוב בין מעשה לתיאוריה בחינוך ובחברה

פרופ' עמנואל מרקס
אנתרופולוג חברתי, אוניברסיטת תל אביב

אני מאמין שדווקא בגלל מיעוט הסמכויות הרשמיות מסוגל הנשיא להשפיע עמוקות על החברה.
רינה פעלה תמיד בתבונה ובשיקול דעת, הסבירה את דעותיה בסבלנות והעבירה בנועם את יריביה לצידה. זוהי מנהיגות אמיתית.
עשר שנים הייתה מורה במעברות ויישובי עולים. תלמידיה בכל התקופות העריצו אותה כמורה וכידידה.

בניגוד לדעה המקובלת, אני מאמין שהנשיא ממלא תפקיד מרכזי ורב השפעה. דווקא בגלל מיעוט הסמכויות הרשמיות מסוגל הנשיא להשפיע עמוקות על החברה. "סמכויות" אינן אלא כללים המגבילים את יכולת הפעולה של אדם. משום שסמכויותיו של הנשיא מועטות, הוא יכול לנצל את משרתו הרמה לפעילות מכל סוג שיבחר. הוא יכול להפיץ רעיונות חדשים ולפעול לתיקון החברה. הנשיא יצחק נבון, למשל, עשה רבות להחייאת התרבות הספרדית, והנשיא עזר וייצמן - לכיבוד החיילים והאזרחים שנפגעו במלחמות ופעולות טרור.

הערכתי את רינה שפירא נשענת על 40 שנות עבודה משותפת באוניברסיטת תל אביב, תקופה מספקת להכרה קרובה. מעולם לא התקשיתי לריב עם אנשים, אך מעולם לא הצלחתי לריב עם רינה. זאת למרות שתמיד היו לה דעות ועמדות משלה ושתמיד עמדה על דעתה. אולם היא תמיד פעלה בתבונה ובשיקול דעת, הסבירה את דעותיה בסבלנות ובבהירות והעבירה את יריביה לצידה. וכל זאת עשתה בנועם ובחיוך. זוהי מנהיגות אמיתית.

רינה עוסקת כל חייה בחינוך, אולי התחום החשוב ביותר בחברה. עשר שנים הייתה מורה במעברות וישובי עולים, ואז קנתה לה חוג של ידידים ששמרו לה אמונים במשך שנים ארוכות.

היא למדה חינוך באוניברסיטת קולומביה בניו יורק ועם שובה ארצה מונתה מרצה לחינוך וסוציולוגיה באוניברסיטת תל אביב. יותר מפעם נבחרה לעמוד בראש החוג לסוציולוגיה ואחר-כך - בראש בית-ספר לחינוך. שרת החינוך, שולמית אלוני, מינתה אותה ליו"ר רשות השידור. רינה שימשה חברה בוועדות ממלכתיות רבות והשפיעה רבות על כל תחומי החינוך. שורה של שרי חינוך מכל הזרמים, מזבולון המר ושולמית אלוני ועד לימור לבנת, סמכו על חכמתה והתייעצו איתה. בשנת 1996 זכתה בפרס ישראל לחינוך.

מימי ילדותה הייתה רינה מצויה בין פוליטיקאים, אך התרחקה מפוליטיקה מפלגתית. אולם היא שומרת היטב על קשרים עם בני אדם. היא מקרבת אנשים מכל השכבות, ומתייחסת אליהם כאל שווים. תלמידיה בכל התקופות העריצו אותה כמורה וכידידה. עם כל היותה מנהיגה, מעולם לא ראיתי בה טיפה של התנשאות, רשעות וקטנוניות.

הגיע זמן הנשיאה

צורית דורון
לאשה

הידעתן? בזמן שהנשיא הנוכחי נתון בחקירות, בארגוני הנשים מתרקם קמפיין להרצת אישה לנשיאות. האם אחרי כמעט 60 שנה של שליטה גברית בבית הנשיא ייתכן שינוי מרענן?

מספר ארגוני נשים, ובראשם תנועת אחותי, מובילים לאחרונה קמפיין שמטרתו לקדם את בחירתה של אישה לנשיאות. לפני כשבועיים הושק אתר האינטרנט www.womanpresident.org.il ובו קריאה לציבור הישראלי לחתום על עצומה המיועדת לחברי הכנסת, בדרישה לבחור מועמדת אישה לתפקיד. במקביל פנו הארגונים למספר נשים מובילות בתחומן, בבקשה שיציגו את מועמדותן.

"אנחנו לא מריצות מועמדת מסוימת", מסבירה דורית אברמוביץ', דוברת הקמפיין, "אלא קוראות לנשים מרשימות שמתאימות לתפקיד לא להסס ולהציע את עצמן. בזמן הקצר שהתחלנו לרוץ עם העניין הופתענו לטובה מהתמיכה הרחבה שחוצה מיגזרים ומיגדרים. אנחנו רואות בשטח שהאווירה הציבורית מוכנה לאפשרות הזו".

לדברי אברמוביץ', הפנייה לנשים להציג מועמדות נעשתה דווקא לנשים עם סדר יום ותפיסה חברתית. "אשה זה תנאי הכרחי, אך לא מספיק. אנחנו היינו רוצות לראות נשים עם אג'נדה אלטרנטיבית לזו הגברית. המוסד הזה מקבל תקציבים מאוד גדולים מהמדינה, שמאז ומתמיד הלכו כמעט אך ורק לטקסים. לנו, מצד הארגונים החברתיים, חשוב שהקול של מי שתעמוד בראש המוסד יהיה מכוון למעורבות חברתית".

לדברי עו"ד טליה ליבני, יו"ר נעמת, יש חשיבות עצומה לכך שאחרי כמעט 60 שנה למדינת ישראל, תיבחר נשיאה. "אמנם משרת הנשיא היא סמל ולא כזו שקובעת מדיניות, אבל היא יכולה לחזק סמלים ומסרים בציבור הישראלי וכלפי חוץ בעולם. אם איש עדות המזרח מכהן כנשיא, יש בזה מסר. בגיבור צבאי יש מסר אחר. הגיע הזמן שהשוויון יועלה לדרגת מסר לאומי באמצעות נשיאה. בנוסף, אשה תמלא בכישרון רב יותר את תפקיד הנשיא, שקשור באירוח ובמפגשים בכל הרמות, בוודאי שבנושא החינוך יש ערך ליכולת לראות את הצמד השיקומי של האסירים, כיוון שאשה ניחנה ברגישות חברתית אנושית גבוהה".

פרופ' מרילין ספר מאוניברסיטת חיפה, ראש פרויקט "קידמה" לקידום מעמד האשה, מאמינה שיש ערך גדול לכהונת אשה בתפקיד, בשל העובדה ש"נשים שמגיעות לעמדות כוח פחות משתמשות בו להישגים אישיים. עכשיו, שאנחנו רואים את כל הפוליטיקאים שסרחו, זה בולט, ולא רק בהקשר של הטרדות, אלא גם במשחקי כוח בין גברים. אנחנו זקוקים לנישות אחרות בפוליטיקה, ואחת הנישות הידועות של נשים היא לחשוב פעמיים אם לצאת למלחמה או להעדיף לדבר".

באוגוסט קיים פרלמנט הנשים, פורום הפועל מזה שבע שנים, דיון ציבורי בנושא, במסגרתו הוצגה מועמדותן של מספר נשים:

ח"כ קולט אביטל

ילידת רומניה, בעלת תואר ראשון במדעי המדינה ותואר שני במינהל ציבורי. שימשה במגוון תפקידים במשרד החוץ, ביניהם ציר בפריז, שגרירת ישראל

בפורטוגל וקונסול כללי בניו-יורק. ב-1996 מונתה לתפקיד סמנכ"לית המשרד, האחראית על מערב אירופה. ב-1999 נבחרה לכנסת מטעם מפלגת העבודה ומאז היא משמשת כחברת כנסת. אחד הנושאים הבולטים שהובילה בכנסת ומחוצה לה היה המאבק לזכויות ניצולי השואה.

פרופ' חנה ספראי

ילידת 1946, מרצה למחשבת ישראל וחוקרת במכון הרטמן, ידועה כפורצת דרך בקידום נשים בעולם המסורתי-יהודי ופעילה בארגון הנשים הדתי-פמיניסטי "קולך". היא שנויה במחלוקת בקרב הממסד הרבני-אורתודוקסי, בייחוד מאז שהיתה פעילה בחשיפת הטרדה מינית על-ידי רב באוניברסיטת בר-אילן. ספראי מקיימת קשרים הדוקים עם הממסד הנוצרי והממסד הרפורמי. היא מגדירה את עצמה אשת מרכז מבחינה פוליטית ומבחינת זהותה היהודית.

פרופ' נעמי חזן

ילידת 1946, אם לשניים. עומדת בראש בית-הספר לממשל וחברה במכללה האקדמית תל-אביב-יפו ומרצה למדעי המדינה באוניברסיטה העברית. ממייסדות שדולת הנשים ופעילת שלום וזכויות אדם. בשנים 1992-2003 היתה חברת כנסת מטעם מרצ וכיהנה כסגנית יו"ר הכנסת. חזן פרסמה שמונה ספרים וכיהנה כראש מכון טרומן באוניברסיטה העברית.

ד"ר אסתר עילם

יו"ר התנועה הפמיניסטית בישראל ומייצגת המאבק הפמיניסטי בישראל מראשית שנות ה-70. הלוצת המאבק באלימות נגד נשים, וממקימות מרכז הסיוע לנפגעות תקיפה מינית בתל-אביב ותנועת "אחותי" למען נשים בישראל. פעילה מרכזית בהעלאת המודעות הציבורית לנושא הזנות והסחר בנשים. עילם היתה חברה בוועדה הממלכתית לקידום מעמד האשה, ובשנת 1994 פורסם ספרה "נאנסות, אונס והרשויות בישראל".

גם ד"ר רות רזניק ופרופ' רינה שפירא היו מועמדות שהוצגו במסגרת פרלנט הנשים, אך מאז הן החליטו להוריד את מועמדותן. ד"ר אסתר הרצוג ממובילות היוזמה הוסיפה כי עלו שמות רבים של נשים ראויות, אך החליטו לוותר על מועמדותן מסיבות כאלה ואחרות. ביניהם: פרופ' גליה גולן, מקימת מרכז לימודי הנשים באוניברסיטה העברית, שופטות ומשפטניות כמו דליה דורנר, פרופ' נילי כהן ופרופ' רות גביזון, ואף חברות הכנסת לשעבר תמר גוזינסקי, שולמית אלוני וגאולה כהן. לאחרונה נודע כי היו פניות גם אל פרופ' פרנסס רדאי ופרופ' רותן בן-ישראל מהאוניברסיטה העברית.

לאשה, 11.9.2006

רבקה שקד ז"ל - דברים לזכרה

אמנון אילוז

פעם שנייה בשלושים יום, שאני כאן מולכם קורא דברים לזכרה של אימי. כמה שונים דברים אלו לשלושים מאלו ללוויה! אחד ההבדלים הוא בקושי, כי מאז ההלוויה, שמעתי את עצמי אומר מאות ואולי אלפי פעמים: "אמא שלי נפטרה" ובכל עם כזאת ההבנה וההכרה חילחלו עוד ועוד ולמרות שהאובדן ברור כבר מהרגע הראשון בבית החולים, קשה לשבת ולכתוב דברים אלו, אולי אפילו יותר מלכתוב ללוויה, כיוון שהלוויה היא חלק מתהליך, ואילו יום השלושים הוא מעין הנחת החותם לפרידה, וההכרה בכך שכנראה ולא נתראה עוד.

מאידך, שלושים הימים הללו היו אינטנסיביים ומשמעותיים שבהם התחקינו, אני ואחיי, אחרי אמא וניסינו להיטיב ולהכירה, ובעצם כך להכיר את עצמנו דרך החסר. שלושים ימים זה הזמן שקצבה לנו היהדות להשלים את התמונה, את הפאזל, או במילים אחרות, ברוח ימים טרופים אלו, להקמתה של ועדת חקירה או שמא עלי לומר ועדת בדיקה משפחתית.

ועדת בדיקה זו פגשה במהלך החודש האחרון, עשרות ומאות אנשים שסיפרו לנו ברצון, בגלוי, על רבקה שלהם, כלומר העידו בפנינו בחפץ לב על הידוע להם. בנוסף קראנו דברים שכתבה, ראינו תמונות, שמענו תכניות, שאלנו שאלות ונזכרנו במה שטרם כיסה הזמן. ועכשיו מולכם אנו מגישים דו"ח זה, שאין בו הרבה בכדי לחדש כי אצל אמא, כבר הבנו מזמן, רב היה הגלוי על הנסתר.

ואלו עיקרי הדברים:

1. דבר ראשון שגיליתי, זה אותך, האמא שלנו, דבר שנשכח מעט תחת המאבק במחלה, דבר שקיבלנו במהלך חיינו כמובן מאליו, כברור מכל, והרי כך טבע האדם שרק כשהדבר אינו בנמצא למד הוא להבחין בחסרונו.
2. לרבים מהאנשים שפגשנו היית, אמא, ציר שסביבו סובב נושא זה או אחר - ילדות, צבא, משפחה, עבודה "פזורים בכל תחומי החיים. ישנו מסי קטן של אנשים" אני מצטט מתוך קישורים (המדע החדש של הרשתות) "שיש להם כישרון בלתי רגיל להכיר חברים ומכרים חדשים, והם משמשים כ-קונקטורס (מחברים)". את היית אחת מאלו, ידעת לחבר בין כולם, לתת לכל אחד ואחת את שביקשו למצוא אצלך, לאחת כתף תומכת, לשני מילה נוקבת, לזה עצה מדריכה ולזו אמת כואבת. כך התייחסת לכולם שווה בשווה בשם עקרון הצדק לו חונכת בבית אמך, המורה חוה.
3. לא סתם ערב זה מוקדש ברובו לעשייתה המקצועית, זו אותה טיפחה במשך השנים בניסיון לקדם ולשנות סדרי עולם קיימים. אמא נתנה והקריבה את עצמה, תרתי משמע, יום-יום, שעה-שעה של מאבק עיקש, כשבידה נס הדגל אותו נשאה עם חברותיה. בעשייתה הרבה ידעה לחבר בין הרעיון הכולל לבין המקרה האישי והפרטני. אני יודע היטב שהציק לך, אמא, שמאחורי כל סיפור, נתון סטטיסטי בדו"ח זה או אחר, עומדת אשה, אני יודע כי אותם נשים סיפרו זאת לנו. אקריא כאן פתק שמצאנו במגירתה הפרטית: "לרבקה שקד היקרה, תודה על שהיית לי מלמדת, מדריכה, מייעצת, מעצימה ויותר מכל חברת אמת. למדתי מעבר לקשיחותך מסתתר לב יהלום". בהמשך הערב יעמדו שותפותיה על העבודה הרבה שעשתה אמא, אבל בעיקר על זו הרבה שעוד נשאר לעשותה. זכרו, כל מי שיכול לקדם ולשפר את מה שהחלה בו - עשו כך, ולא רק בכדי לשמר את זכרונה או מורשתה או למלא

אחר רצונה, אלא למען כולנו, למען החברה, בה תגדל תהל, נכדתה הראשונה.

4. הועדה אף גילתה את אופן פעולתם של מקבלי ההחלטות שעשו כל העולה בידם, ואף הצליחו, בכדי לסכל ולמנוע את צמיחתך האישית ואת צמיחת הרעיון שייצגת. וכאן אני מצטט מישהי שרשמה בבלוג אישי "אין לי ספק כי המתח שהיה כרוך בעבודתה, והעובדה שהייתה אישה ישרה ומצפונית, שניצבה בין מתלוננות במצוקה קשה ובין לחצים של בכירים מושחתים בעלי שריר שעשו כל דבר כדי למנוע את חשיפת התנהלותם, גרע מבריאותה". כנראה שבחרת ללכת מעימנו כי ידעת שאין העתיד נראה ורוד יותר. בשבת האחרונה פורסמה תחזית אסטרולוגית שנתית למזל אריה, שמן הסתם היה גם מזלך, וכך ניבא לך העתיד: "אריות שמצפים לקידום ייתקלו בקשיים ובמאבקים גלויים וזמויים שיגרמו אמנם לעיכובים ודחיות, אך עם האופטימיות ורוחב הלב שינלו הם יקבלו עזרה ויצלחו גם את המכשולים הללו. הפתעה משמחת תשנה את תמונת המצב לטוב, רגע לפני שירימו ידיים". ואת שתמיד לחמת, וביתר שאת נלחמת באויב האכזר מכל, הסרטן, שכילה כל חלקה טובה בגופך, הרמת ידיים מוקדם מידיי".

5. היינו נאיביים, חשבנו כי תוכלי למחלה ושעוד יהיה לנו זמן לתקן ולפתור את שנדרש, כעת כבר ברור שלא ניתן להשיב את הגלגל לאחור ומה שנעשו אין בלתו.

תודה על הכל,
בנייך האוהבים

רבקה שקד
2006 - 1947

לוחמת למען שוויון מעמד האישה

עו"ד רבקה שקד, הממונה על קידום ושילוב נשים בשירות המדינה, 1947-2006

רבקה שקד, שנפטרה ממחלת הסרטן, נולדה בקיבוץ מענית וגדלה בחולון. היא היתה תלמידה מצטיינת ובגיל 17 כבר התקבלה לאוניברסיטה העברית ללימודי מזרח תיכון וספרות. עשר שנים עבדה באוניברסיטה העברית, ומשנת 1978 שירתה בנציבות שירות המדינה, תחילה בבית הספר למינהל, אחר כך כסגנית מנהל היחידה לתלונות הציבור ולבסוף כממונה על קידום ושילוב נשים בשירות המדינה.

נציב שירות המדינה הקודם, פרופי יצחק גלנור, עודד אותה לצאת בגיל מבוגר, יחסית, ללמוד משפטים באוניברסיטה העברית, ואחרי שסיימה סטאז' אצל השופטת אלישבע ברק, כיום סגן נשיא בית הדין הארצי לעבודה, חזרה ב-1995 לנציבות, לתפקידה כממונה על קידום הנשים. באותה עת העבר ביומת הנציבות התיקון לחוק שירות המדינה - מינויים (ייצוג הולם), שהחיל את עקרון ההעדפה המתקנת וחובת הייצוג ההולם של נשים, ושקד הסתערה בכל כוחה לממש רעיונות אלה. רחל שגיא, הממונה על מעמד האשה במשרד הביטוי והשיכון, אומרת כי שקד הדריכה וליוותה באופן שוטף צוות של 80 ממונות על קידום מעמד האשה, המוצבות בכל משרד ממשלתי ויחידת סמך. אורית מרום, הממונה על מעמד האשה במרכז למיפוי ישראל, אומרת כי מצאה עצמה "ישואבת ממנה כוחות והשראה, והיא שימשה לי ולרבות אחרות מודל לחיקוי".

היא עמדה על שילוב נשים בוועדות המכרזים, ועם התאחדות התעשיינים, פורום מנהלות בתעשייה ושדולת הנשים בישראל, יזמה את אות המעסיק המתקדם, המציין לשבח מעסיקים המקדמים נשים. רינה ברטל, יו"ר שדולת הנשים, אומרת כי הדו"ח השנתי שלה על קידום הנשים העניק לעמותות הקשורות בדבר תמונת מצב אמינה, וסייע להן למקד את מאמציהן.

ב-1998 נחקק החוק למניעת הטרדה מינית. ד"ר אורית קמיר, שיזמה וניסחה את החוק, אומרת כי "נדרשה מלחמה יומיומית כדי שהחוק יתקבל ברצינות במקום החשוב ביותר, בשירות המדינה, ורבקה היתה שם, בגופה ובנפשה, כדי שהדבר יקרה". עו"ד רחל בנזימן, מנכ"ל האגודה לזכויות האזרח ולשעבר היועצת המשפטית של שדולת הנשים, מספרת איך שקד ליוותה באופן אישי את המתלוננות הראשונות על הטרדה מינית, עודדה אותן ועמדה לרשותן ביום ובלילה. היא נאבקה להחזרתן לעבודה של עובדות שפוטרו ממשרד הדתות אחרי שהתלונן על הטרדה מינית, עמדה לצדן של מתלוננות במשרד הביטחון, וסירבה להשלים עם כך כי למרות שמרבית התלונות התגלו כמוצדקות - מקרים רבים נפתרו בתוך המשרדים.

ד"ר רינה שחר, נשיאת איגוד נשים אקדמאיות בישראל, אומרת כי "רבקה היתה אשה אמיצה ונחושה, פורצת דרך, שקידמה נושאים שעד אז איש לא נגע בהם". "מהפכנית, דעתנית, לוחמת, ללא פשרות ומתוך יושר ויושרה נדירים", מוסיפה יעל דיין, לשעבר יו"ר הוועדה למעמד האשה בכנסת. ראש הממשלה, אהוד אולמרט, שאשתו עליזה היתה חברתה מילדות, אמר על קברה כי "היתה אשה לוחמת, אי אפשר היה לעמוד בדרכה".

יחסיה עם הנציב הנוכחי, עו"ד שמואל הולנדר, לא היו סוגים בשושנים (בספרו הבדיוני "אוויר פסגות", שיצא לא מכבר, הוא מתאר בצורה לא מחמיאה מפגש עם הממונה על מעמד האשה). רינה ברטל אינה מהססת לומר כי על מאבקה למען עקרונותיה, מתוך הממסד, "שקד שילמה ברחייה". היא הותירה אחריה את בעלה, קלוד אילוז, ואת בניה אמנון, אורי ויובל.

הארץ, 6.11.2006

קידום האישה, הפעם באמת

אין די במאבק לשוויון - יש לדאוג לקידום הנשים בפועל

הערב תיערך אזכרה במלאת 30 לפטירתה של עו"ד רבקה שקד. במשך יותר מעשור הובילה שקד את המאבק לקידומן של נשים בשירות הציבורי, כממונה על קידום הנשים במשרד ראש הממשלה. היתה לה תרומה גדולה במאבקים להעלאת המודעות לשוויון, לעידוד חקיקה מתקדמת לקידום הנשים וליצירת השינוי התרבותי החיובי במאבק נגד אלימות כלפי נשים ונגד הטרדה מינית.

אלה הישגים ראויים, וחשוב להתברך בהם, אבל חשוב גם שנישא עמנו את קולה המפוכח והביקורתי של רבקה שקד. רבקה הצטיינה בחדות ראייתה ואומץ לבה. היא הזהירה תמיד מהתרפקות על ההישגים, תוך הזנחת שינוי המציאות בפועל. לפני הגשת "דו"ח נציבות שירות המדינה לקידום נשים לשנת 2005", ששקד היתה בין מחבריו, היא ציינה ש"חרף כל הפעילות הענפה שתוארה לעיל, לא חל שינוי משמעותי בייצוגן של נשים בשירות המדינה". הנתונים מורים שאף שנשים בשירות המדינה מהוות 64% מכוח האדם, הרי שחלקן בשאר הדרגות הבכירות הוא 41% בלבד. רבקה גם לימדה אותנו לקרוא בין המספרים. היא הצביעה על כך שלמרות החקיקה, קצב קידום הנשים בניהול הוא אטי מדי (רק כ-1% בשנה). התבוננות "בחתכים בכירים" מגלה ששם יורד ייצוג הנשים ל-29%. עובדות אלה לא נתנו לרבקה מנוח.

בספר שערכתי על "העדפה מתקנת והבטחת ייצוג בישראל" כתבה רבקה שקד: "לאורך שנים של עשייה ומאמץ היה קשה להשיג שיפור ממשי בנתונים, ונשאלת השאלה: למה?" תשובתה נבעה מהתיאוריה של פרופ' משה מאור, שדיבר על "גישת המדיניות הסמלית", והיא ציטטה: "מרכיבים סמליים בעיצוב מדיניות כוללים: 1. ניסוח מעורפל של מטרות, יעדים ומסגרות פעולה... 2. העדר הקצאת סמכויות ומשאבים לצורך יישום הרפורמה. 3. הפצה אינטנסיווית של סמלים, כגון פירוט השאיפה בשינוי והצגה מפורטת של החזון, על מנת לחפות על עמימות הצהרת המדיניות ועל המחסור במשאבים ליישומה".

את צעיף ההסוואה הזה חשפה רבקה כל העת. ולפיכך, דרישותיה הן המחויבות שלנו: לא להסתפק בהחלטות ממשלה מרשימות, אלא לתבוע הקמת מנגנונים ליישום, לפיקוח ולמעקב; לא לאפשר עוד את קיומה של הרשות למעמד האשה, ושל הממונות לקידום נשים במשרדי הממשלה וברשויות המקומיות, ללא תקנים, תקציבים וסמכויות הולמות. כן היא המליצה "לקדם ביקורת מדינה בנושא זה", ולקבוע "מנגנון של הטלת סנקציות או, לחלופין, של תגמול על פעילות (או אי פעילות) לקידום וליישום של חובת העדפה מתקנת".

ראוי שדבריה של רבקה שקד יהיו נר לכלל המדיניות לקידום הנשים. בשנה החדשה נתבע שתאומץ הגישה שלפיה פיתוח הנשים מועיל למדינה ולחברה, והוא אינו בגדר "עשיית טובה לנשים" ונפעל לחברה שבנויה לשני מפרנסים במשפחה (יישום חוק חינוך חינם מגיל 3 וחוק יום חינוך ארוך, והעברת חוק שיכיר בהוצאות על טיפול בילדים כנקודות זיכוי במס הכנסה).

"הראש הגדולי" של רבקה שקד, והחתירה הבלתי מתפשרת לאמירה ולתוצאות של אמת, הם אבני הדרך שהותירה לנו. הלוואי ורבות ורבים במנהיגות, בשירות הציבורי ובחברה הישראלית ילכו בדרכה.

* הכותבת היא ח"כ לשעבר מטעם מרצ ומרצה במרכז האקדמי רופין ובאוניברסיטה הפתוחה.

ענת מאור, הארץ, 27.9.2006

רבקה שקד - דברי הספד 24.8.2006

רחל שגיא - הממונה על מעמד האישה במשרד הבינוי והשיכון

עו"ד רבקה שקד-אילוז ז"ל
נולדה: 16 באוגוסט 1947.

רבקה שקד הייתה הלוצה אמיצה ופורצת דרך בקידום מעמד האישה בשירות המדינה בפרט, ובחברה הישראלית כולה, ופעלה מתוך אמונה מלאה בערכים של שוויון הזדמנויות, כבוד האדם ופמיניזם. עשייתה התאפיינה בשילוב של נחישות ללא פשרות ונכונות ולצאת למאבקים הנדרשים, תוך הענקת יחס חם, אישי ותומך בעובדות הרבות אשר נדרשו לעזרתה.

רבקה שקד, שהייתה המנהלת הראשונה של האגף לקידום ושילוב נשים בשירות המדינה, בנתה מן היסוד, החל משנת 1996 ועד היום, את התשתית הערכית, החוקית והארגונית לטיפול מתקדם בנושא קידום נשים בשירות המדינה, והפכה את שירות המדינה למופת ודוגמא בתחום זה לכלל המגזרים - ובהם מגזר הרשויות המקומיות והמגזר הפרטי.

בין היתר, רבקה פיתחה, הדריכה וליוותה באופן שוטף צוות של 80 ממונות על קידום מעמד האישה, המוצבות בכל משרד ממשלתי ויחידת סמך. הממונות הפכו לכלי ביצוע מרכזי ואידיאולוגי של מדיניות הממשלה לקידום שוויון ההזדמנויות בשירות המדינה. מודל זה הועתק לאחרונה גם לרשויות המקומיות, באמצעות חוק היועצות ברשויות המקומיות.

רבקה שקד הייתה בין היוזמות והמעצבות של החוק למניעת הטרדה מינית משנת 1998, והובילה את הטמעתו של החוק בשירות המדינה. בזכות עבודת הדרכה והטמעה יום-יומית של רבקה בסיוע הממונות, ומאבקים חסרי פשרות במוקדי כוח שהתנגדו ליישומו, הפך החוק מאות יבשה לנורמת חיים מוסרית מחייבת. רבקה תמכה בכל מתלוננת באופן אישי ויוצא דופן, ונתנה להן את הכוח לעבור את התהליך הקשה של הגשת תלונה והתמודדות עם התוצאות.

בדו"ח השנתי, רבקה הציבה בכל שנה מראה ברורה ועדכנית של נתוני העסקה, מכרזים ושכר אל מול משרדי הממשלה השונים, כשהיא קוראת לתיקון המצב אצל המשרדים שנתוני העסקה שלהם הראו לאורך שנים רוב גברי מוחלט בדרגי ההנהלה.

רבקה פעלה, ביחד עם הועדה לקידום מעמד האישה בכנסת למיסוד העיקרון של "העדפה מתקנת" ככלי להגברת שוויון ההזדמנויות בשירות המדינה. כיום, כאשר ניגשים למכרז על משרה מועמד ומועמדת בעלי כישורים דומים - יש להעדיף את המועמדת.

רבקה פעלה לקידום נשים ומעמדן תוך שותפות אמת עם הועדה לקידום מעמד האישה בכנסת, האקדמיה וארגוני נשים רבים מכל קצוות קשת העשייה בתחום, וזכתה להכרה ולהוקרה בקרב כל הפועלות והפועלים בתחום.

רבקה שקד האמינה בנשים, בפוטנציאל שלהן וביכולות שלהן, ופעלה מתוך אכפתיות אין קץ, בלב חם ובשום שכל, להקים תשתית ציבורית שתאפשר לנשים להגשים את כל מה שהינן, לטובתן ולטובת החברה כולה.

מותה הוא אבידה קשה לכל מי שערכי השוויון וכבוד האדם בנפשו.

לאט מדי ומאוחר מדי?
על ייצוג הולם לנשים בשירות המדינה

בימים אלה, התפרסם ע"י נציבות שירות המדינה, הדו"ח השנתי על "ייצוג הולם ומצב קידום הנשים בשירות המדינה לשנת העבודה 2004". עיקרי הדו"ח, שהוגש לועדה לקידום מעמד האישה בכנסת ביולי 2005, כוללים נתונים עדכניים והשוואתיים המציגים תמונה מפורטת על ייצוג הנשים במשרדי הממשלה וביחידות הסמך לאורך זמן.

שירות המדינה בוא המעסיק הגדול ביותר במדינת ישראל, ובמידה רבה, הנתונים שהוא מציג, מייצגים גם סקטורים אחרים ואת מצב הנשים בשוק העבודה בכלל.

עו"ד רבקה שקד, ראש האגף לקידום ולשילוב נשים בשירות המדינה, מוסרת כי בסוף דצמבר 2004 הועסקו בשירות המדינה 51,216 עובדים המשובצים במשרות תקניות (אלה לא כוללות עובדי חברות כו אדם וכדי) לעומת 50,382 בשנה הקודמת. התפלגות המינים במשרות התקניות בכל הדירוגים מראה, כי בדרגות הנמוכות ביותר (דרגה 39 מח"ר ומקבילותיה ומטה) נמצא 65% נשים ו- 35% גברים, לעומת המשרות הבכירות ביותר (46 מח"ר ומקבילותיה) שם נמצא שיש רק 41% נשים ואילו 59% מתוך המועסקים הם גברים. כלומר, המספרים מתהפכים כשעוברים מן המשרות הגבוהות ביותר, בהן יש רוב גברי, לנמוכות ביותר, בהן יש רוב נשי.

כשבודקים את נתוני ההשכלה, מוצאים כי בכל רמות ההשכלה בקרב עובדי המדינה, פרט לתואר שלישי, יש רוב בולט לנשים. פער זה בולט בעיקר ברמת ההשכלה העל-תיכונית, בה יש 75% נשים לעומת 25% גברים בלבד.

רק ההשוואה בין שני הנתונים האלה כבר מעלה סימני שאלה לגבי הפער בין ההשכלה הגבוהה יותר של נשים המועסקות בשירות המדינה, לבין היעדרן היחסי מהדרגים הגבוהים.

אולם קריאה מדוקדקת עוד יותר בטבלאות הנוספות המצורפות לדו"ח מעלה עוד נתונים שבהם כדאי לעיין.

בקבוצת 4 הדרגות העליונות בדירוג המח"ר, למשל, עלה חלקן של הנשים מ- 24% (בשנת 2003) ל- 26% (בשנת 2004). כלומר שיש עלייה של 2% בשנה זו. וכך נראית עלייה דומה גם בדירוגי המהנדסים, הרופאים ועוד. זהו שיפור שאין לחלוק עליו, אולם אין לשכוח כי מספרן היחסי הוא עדיין מתחת לשליש מן המועסקים בסולם זה בכלל, שהוא ייצוג נמוך למדי בהשוואה לשיעורן בשירות המדינה בכלל (65% מכלל המועסקים).

נראה, כי שירות המדינה, בהיותו סקטור שחייב לתת דוגמה לכל הסקטורים האחרים בהיצמדות לתקנות ההעדפה המתקנת ושאיפה לייצוג הולם, יש לפניו עדיין עבודה רבה של יצירת אקלים אירגוני מעודד והגון כלפי נשים. אנו, באתר הדרך למעלה, נעקוב אחר הנתונים גם בשנה הבאה.

מתוך: אתר **הדרך למעלה**
http://www.haderech.co.il/index.html

על גופתה

רותי סיני

דבר אחד אחרון היה חשוב לרבקה שקד, הממונה על קידום מעמד האשה בשירות המדינה שמתה באוגוסט מסרטן: שנציב שירות המדינה שמואל הולנדר, הבוס שמינה אותה לתפקיד, שהתנכר אליה מאוחר יותר, ושצייר את בת דמותה בצורה כה פוגעת ומכוערת בספרו, לא יבוא להלוויה שלה.

רבקה שקד. אולמרט ספד לה והגדיר אותה כלוחמת הגדולה לזכויות הנשים.

"יש להודיע לכל העובדים הכבירים בנציבות שירות המדינה, לא כולל יעקב ברגר וניצה אדן, להימנע מביקורי תנחומים וממתק שפתיים צבועים. הכוונה במיוחד לשמואל הולנדר, עדנה אלפסי, רון דול ולשאר מרעין בישין, והכל כמובן אם אמות ממחלת הסרטן שהתגלתה אצלי לאחרונה"...

הדברים נכתבו ב-27 בדצמבר 2005, בכתב ידה של רבקה שקד, שהיתה באותם ימים הממונה על קידומן ושילובן של נשים בשירות המדינה. אחרי כתיבת הדברים חלפו כמעט שמונה חודשים נוספים שבהם נאבקה שקד במחלתה בכוחות הנדירים ששימשו אותה בכל מלחמותיה, עד שנפטרה ב-19 באוגוסט, בדיוק ביום הולדתה ה-59. את הצוואה שכתבה לא שינתה. נפל בחלקו של יעקב ברגר, המשנה לנציב שירות המדינה, להודיע להולנדר, למקורבתו אלפסי וליועץ המשפטי דול, שהם אינם רצויים בהלוויה ובשבעה.

התחושות המרות והזעם שחשה שקד כלפי הולנדר היו בגינוד מוחלט ליחסים ששררו בין השניים כשנכנס לתפקידו לפני עשור. שנה קודם לכן סיימה שקד לימודי משפטים באוניברסיטה העברית, שאותם החלה רק בגיל 42 וצלחה בהצטיינות על אף כל הקשיים - עבודה במקביל ללימודים, גידול שלושה ילדים, ניתוח מוח מסובך לתיקון כלי דם פגום. באמצעות הכלים המשפטיים שרכשה חשה שקד שתוכל סוף-סוף לפרוץ את תקרת הזכוכית שבה נתקלה שוב ושוב מאז החלה לעבוד בנציבות ב-1978. כפי שהעיד עליה ידידה ראש הממשלה אהוד אולמרט, שספד לה על קברה, "נועדת לגדולות והשגרה המעייפת-משהו של משרד ממשלתי לא יכלה לתת ביטוי לכל מה שהיה בך, פיעפע בך, מחפש דרך להתפרץ... ופתאום, רבקה היא עורכת דין, ולפתע, המסלול נעשה ברור. רבקה הפכה להיות הלוחמת הגדולה לזכויות הנשים ומעמד הנשים בעבודת הממשלה".

המהפך הזה התאפשר עם כניסתו של הולנדר לתפקיד נציב שירות המדינה. אחד מצעדיו הראשונים היה להקים אגף לקידום ושילוב נשים כדי ליישם את החוק שמחייב ייצוג הולם לנשים במשרדי ממשלה. שקד מונתה לעמוד בראש האגף וכעבור שנתיים נוספה לה האחריות ליישומו של החוק האוסר הטרדה מינית, שלניסוחו היתה שותפה.

שקד הבינה שלחוקים אלה וליכולתה לתרגם אותם למעשה יהיו השלכות מרחיקות לכת על פני החברה והמשק משום שהממשלה, מתוקף מעמדה והשפעתה כמעסיק הגדול במשק בכלל, ושל נשים בפרט, יכולה וצריכה לקבוע נורמות מנחות. היא גם הבינה ששני העניינים - קידום נשים ומניעת הטרדתן - מערערים על הסדר החברתי הקיים ומייצרים אנטגוניזם במנגנונים הממשלתיים ובקרב העומדים בראשם. "אלה מערכות שאין להן כל עניין להשתנות", אמרה פעם בראיון.

המשימה - מחד גיסא להגן על רבבות נשים ומאידך גיסא לקדם אותן - היתה תפורה בדיוק למידותיה

של שקד. היא הקימה רשת של 80 ממונות על מעמד האשה בכל משרדי הממשלה והיחידות השונות בשירות המדינה. היא בנתה להן מסלול הכשרה ייחודי שנחשב מהטובים בשירות הציבורי. היא העבירה להן קורסי העצמה והשתלמויות והן שימשו זרועה הארוכה ליישום החוקים. שקד חרשה את הארץ בהרצאות במקומות עבודה, בכנסים של מנהלים במגזר הציבורי וגם בפרטי, לשם רצתה שיחלחלו הנורמות שקבעה. היא היתה שותפה פעילה בעבודת חקיקה שנגעה לנשים, טיפלה בתלונות של עובדות על אפליה וקיפוח, ליוותה מתלוננות על הטרדה מינית, עקבה אחר חקירת תלונותיהן בנציבות, שמרה שלא יתנכלו להן. מה שלא יכלה לעשות מתוקף תפקידה באופן רשמי, עשתה מאחורי הקלעים בעצות והכוונה של ארגוני הנשים. היא גם ניחנה בכושר עבודה וארגון, ביכולת ניהול, באומץ לקבל החלטות.

"היא היתה פורצת דרך והובילה לשינוי תודעתי ומעשי בשירות המדינה בכל הנוגע לזכויות נשים ומעמדן", אומרת מיכל לייסר, פרקליטה הממונה על מעמד האשה במשרד המשפטים. "היא מעולם לא התרפקה על ההישגים שלה וזה היה הכוח שהניע אותה קדימה".

"היא היתה תהליך של אדם אחד", אומרת ד"ר רות הלפרין-קדרי, ראש מרכז רקמן לקידום מעמד האשה באוניברסיטת בר אילן ויו"ר הוועדה המייעצת של הרשות לקידום מעמד האשה. "נדרשו לה תעצומות נפש אדירות וחוכמה כדי להוביל כזה תהליך בתוך מערכת כל כך מקובעת שנשלטת כמו רוב המערכות בחברה על ידי הממסד הגברי".

מעשה במיני פרידג'

שקד בנתה מסד נתונים על מצבן של נשים בשירות המדינה מבחינת שכר, דרגה וקידום ודיווחה עליו מדי שנה לכנסת. "הדו"ח שכתבה כל שנה על ייצוג הולם של נשים היה תנ"ך. הוא איפשר לנו להיות כלבי שמירה. בלעדיו פעלנו בחשיכה", אומרת רינה בר-טל, יו"ר שדולת הנשים.

והולנדר קטף את הפירות. "בשנים הראשונות הוא היה בא לכנסת ומשבח אותה ומציג את הדו"ח שכתבה", משחזרת יעל דיין, שעמדה שנים רבות בראש הוועדה לקידום מעמד האשה. "הוא היה מנסה קצת לייפות את המצב, היא היתה מציגה תמונה מחמירה, אבל הכל היה על פסים מקצועיים, לא אישיים".

שקד לא הסתפקה בכך. היא חשבה שהיא אישית והעניין כולו ראויים ליותר הכרה. היא ביקשה מהולנדר שיהפוך את האגף שלה לאגף בכיר, דבר שיקנה לה יותר תקציבים וכוח אדם ויזכה אותה בדרגה המקבילה לסמנכ"ל וגם בחוזה בכירים. הולנדר סירב וככל שלחצה, התבצר בסירובו. ואז החלו לטענתה ולטענת מקורביה ההתנכלויות וההשפלות.

"היו ישיבות שקיימנו עם הנציב על תיקי הטרדה, היא לא הוזמנה. הם טענו ששכחו. איך אפשר לשכוח אשה כמוה? היו קובעים פגישות אתה ומבטלים. עשו לה דווקא", מספר עופר רייכמן, בכיר לשעבר בשב"כ שעמד בראש מחלקת החקירות של הנציבות והיה לשקד בעל ברית וחבר. כשהולנדר ועוזרתו האישית עדנה אלפסי היו מדברים עם רייכמן על שקד, הם לא קראו לה בשמה אלא אמרו, "החברה שלך". על אחד המכתבים שכתבה שקד להולנדר בעניין שדרוג האגף, ענה לה בכתב ידו: "אבקשך להפסיק להעסיקני בתסכולייך האישיים, שאיני אחראי להם".

בנציבות שירות המדינה מתארים את הסכסוך קצת אחרת: "כשנכנס הנציב לתפקידו היתה הגברת שקד נטולת תפקיד ונטולת מעמד. לא היה אדם שתרם ופעל לקידומה כפי שעשה זאת הנציב הולנדר. הנציב קידם אותה בכמה דרגות עד לדרגה של ראש אגף ואף אישר לה דירוג משפטנים, לפנים משורת הדין, למרות שלא היתה משובצת בתפקיד משפטי, כדי לשפר את שכרה. הנציב קידם אותה באופן מטאורי. למרות יחסו האוהד של הנציב, הן לגברת שקד באופן אישי והן לנושאים שבתחום תפקידה, זכה ממנה, לצערו הרב, לקיתונות של

שנאה, הכפשה וכפיות טובה".

באשר לטענה ששקד לא הוזמנה לישיבות בעניין חקירות הטרדה מינית, נמסר מהנציבות כי "הנציב אינו מקיים אצלו ישיבות בנושאי חקירות הטרדה מינית... מעולם לא נמנע מגבי שקד להיכנס לנציב בכל עניין שביקשה".

מכריה סבורים שהתפנית ביחסו של הולנדר כלפיה חלה כאשר החי"כית לשעבר דיין נרתמה לעזרתה של שקד וביקשה ממנו שישדרג את מעמד האגף. "הוא פחות או יותר אמר לי, 'עופי לי מהעיניים, זה לא ענייניך'. היו התכתבויות מאוד בוטות. ניסיתי לחזק אותה אבל זה לא עזר לי הרבה. הוא אפילו חלק אל יו"ר הכנסת והתלונן עלי שאני מתערבת", מספרת דיין. "הוא שמרן שרוצה להיות חלק מהמהפכה כדי לא להישאר בחוץ, אבל הוא לא ממש מוכן ליצור שיטה ממוסדת ומסודרת שתקדם נשים ותגן עליהן. לידה הוא החוויר".

נציבות שירות המדינה: "יחסיו של הנציב עם ח"כ לשעבר דיין היו טובים. עם זאת, הוא לא היה מוכן שהוועדה תדון בתקן של עובד בשירות המדינה, שכן עניין זה נוגד את עקרון הפרדת הרשויות".

החברות בין שקד לממונה על החקירות רייכמן התפתחה סביב חקירות שניהל בתלונות על הטרדה מינית. "איך שהכרתי אותה הבנתי שהיא חריגה בנוף", הוא אומר. "הם הרגישו שהיא מאיימת עליהם כי היא לא עשתה חשבון - לא בכנסת, לא בהרצאות, לא בתקשורת", טוען רייכמן שהודח מתפקידו על ידי הולנדר שנתיים וחצי אחרי שגייס אותו לתפקיד.

כשהעוזרת האישית שלה, שעשתה את עבודת הנמלים של איסוף הנתונים מכל משרד ויחידה לדו"ח השנתי, זכתה במכרז בעידודה של שקד וקודמה לתפקיד אחר, התקן הלך עמה. על אף בקשותיה הרבות, לא קיבלה שקד תקן חדש לתפקיד ונאלצה, בנוסף על עבודתה הרבה, לעסוק גם באיסוף נתונים. "זה הרג אותה כי הדו"ח היה גולת הכותרת של כל העבודה. משרד התחבורה, למשל, היה משרד עם הייצוג הבעייתי ביותר במשך הרבה שנים. פעם, כשהיינו פונים אליהם בעניין, זרקו את המכתבים שלנו לפח. היום אנחנו מקבלות תשובות וגם חל שינוי במשרד. לא מספיק, אבל...", אומרת בר-טל. "היא היתה הפנס שלנו, האירה לנו את הדרך וכיוונה אותנו לאן לחפש. זו תרומה עצומה".

הגדולה של שקד, שגם התבררה כמקור חולשה, היתה התעקשותה לעשות את השינויים מתוך הממסד ולא נגדו, אומרת בר-טל. "היא עזרה לארגונים כמו שלנו, לרשות למעמד האשה, לכל מי שעסק בשינוי מעמד האשה. אבל לתפקיד שלה ולנושא עצמו בתוך המשרד שלה היא לא הצליחה לעזור", אומרת בר-טל. "לקחו לה את רינה (העוזרת האישית) והיא הלכה להתחנן שיחזירו אותה. רבקה הציעה שיתנו לה עובדת ערבייה וכך גם יקדמו במשהו את הייצוג החולם לערבים, אבל לא נתנו לה כלום. הפסקנו לנסות לעזור לה מבחוץ כי ראינו שזה רק מזיק".

הולנדר הכפיף את שקד למשנה שלו, ברגר, שכלפיו חשה שקד חיבה והערכה. אבל שניהם הבינו שבלי הולנדר הוא לא מסוגל להשיג את מה שרצתה, ולקדם את העניינים ששאפה לקדם. שקד ספגה וחיפשה פתח מילוט. בשלב מסוים הגישה מועמדות לתפקיד שופטת בבית הדין לעבודה, אבל לא התקבלה.

המשנה לנציב, ברגר, מצר על כך ששקד, שאותה העריך מאוד, נשאבה באופן כה מוחלט לבעיית הקידום שלה ושל האגף. "ניסיתי להכניס יותר איזון לראייה שלה, להראות לה שישנם עוד אגפים שלא מקודמים", הוא אומר. ברגר אומר גם שההחלטה של הולנדר להכפיף אליו את האגף של שקד לא היתה אישית, כי אם חלוקת עבודה שבה הכפיף אליו גם אגפים אחרים. עם זאת הוא מספר שהולנדר חזר בו מהבטחה להעניק דרגת קבע לממונות שמתמידות בתפקידן חמש שנים

ויותר. "אני כמו רבקה הצטערתי, אבל זכותו של מנהל ארגון לקבל החלטה כזאת וגם אם לא הסכמתי אתה, הבנתי את נימוקיו", אומר ברגר. כאן אולי כדאי להוסיף שוועדת רות בן ישראל, שמתוקף המלצותיה הקים הולנדר את האגף של שקד, המליצה שהתקן של ראש האגף יהיה "ברמה הגבוהה ביותר בשירות המדינה".

המאבק בין הנציב לממונה על קידום האשה הידרדר גם לפסים קטנוניים. הוציאו מחדרה את המקרר הקטן ששכן שם, לא אישרו לה לנסוע לסדרת הרצאות באוסטרליה אף שמשרד החוץ הסכים לשאת במימון. זמן קצר לפני שהתגלתה מחלתה אמר לה היועץ המשפטי דול שהמדינה לא תגן עליה בתביעה שהגישה נגדה אשתו של עובד משרד המשפטים שהיה חשוד בהטרדה מינית. "הייתי אז בחו"ל", נזכר בעלה קלוד אילוז. "דיברתי אתה בטלפון. היא היתה בדרך מתל אביב לירושלים והיא עצרה בדרך ואמרה שהיא לא מסוגלת לנהוג, שהיא עומדת לקבל התקף לב". לבסוף קיבלה הגנה מהמדינה בתביעה והחשוד גם הורשע.

חירות פואטית

אפשר היה אולי לחשוב שהתגובות של שקד מוגזמות, שהן תוצאה בלתי נמנעת של התנגשות בין שני אנשים מנוגדי מזג - היא דעתנית, בוטה, מוחצנת ופרפקציוניסטית, הוא מאופק ושקול - אלמלא נתן הולנדר דרור לדעותיו ומחשבותיו הכמוסות על עובדי הנציבות, ועל המין הנשי ברומן "אוויר פסגות", שיצא לאור השנה. על גב הספר נכתב כי "זהו סיפור דמיוני לחלוטין - שאין אמיתי ממנו", והסופר הולנדר אינו חוסך בו את הבוז שלו מאף אחד - עיתונאים, חברי כנסת, פקידים בכירים, שגרירים.

את בן דמותו של העיתונאי מרדכי גילת, שהקדיש כמה וכמה כתבות תחקיר להולנדר ב"ידיעות אחרונות", הוא הופך לדמות שפלה במיוחד שנרצחת במהלך הסיפור על ידי עובד ארכיון טוב לב שמסרב למסור מידע על הבוס שלו ועובדים אחרים במשרד הממשלתי שעומד במרכז הסיפור. מקבילו הספרותי של רייכמן הופך בספר ל"אפס מאופס מושחת" שמקליט את כולם ולא מכבס את בגדיו. נציג מבקר המדינה הוא איש נמוך "עם שיניים מכוערות ומוזנחות" שכותב דו"ח ביקורת על מספר כוסות הקפה ששותים הפקידים, ועוד ועוד.

רק דמות נשית אחת זוכה לאהדתו, או שמא נאמר הערצתו, של הולנדר בספר. שמה מרמז לשלמותה בעיניו - כלילה. זוהי אשה צעירה ויפה, חטובת גוף, עטופה בבגדים אופנתיים מכף רגל ועד ראש כיאה לאורחות חייה החרדיים, שכל חייה מוקדשים לקידומו של השר וכל החוכמה מתנקזת אליה.

שאר הנשים המאכלסות את 400 עמודי הספר הן שתי זונות שנשכרו לשעשע אורח רם-דרג שבא לישראל לקנות נשק, נציגת המוסד שמקיימת בעירום טקסי וודו אפופי קטורת ומתפללת לפסלון מעץ שיעבר אותה, אשת מנהיג אפריקאי שבוגדת בו עם שגריר ישראל ומכסה את מערומיה בדגל המדינה כשהזוג מתגלה באמצע מעשה, עובדת מדינה שבודה מלבה תלונה על הטרדה מינית ויועצת משפטית שפורצת בבכי בכל פעם שנחשפת בורותה בתחום המשפט על ידי השר הידען שאצלו היא עובדת.

"וישנה במשרד גברת יוליה ליבלינג, הממונה על מעמד הנשים במשרד... כבת 50, מרושלת ובלתי מטופחת בעליל, שערה דהוי ולא חפוף, פניה נטולות איפור ורגליה עבות ושעירות. יש נשים שמשקיעות את רוב מרצן בטיפוח יופיין, ואילו גברת ליבלינג, אם לשפוט על פי מבחן התוצאה, התאמצה במודע ובמכוון לטפח את כיעורה... ועל כן יש להניח לשיער בית השחי והרגליים לצמוח פרא כעשבי בר בגינה מוזנחת. ועל כן אין להשתמש באיפור כלשהו ובשאר מיני תכשירים שכל מטרתם לבזות את האשה ולהפכה לבובה מצועצעת, כלי שרת להנאת הגבר. וצביעת השיער להסתיר את שיבתה, חס מלהזכיר. היופי הפנימי הוא הקובע... דא עקא שאיש לא הבחין ביופי הפנימי הזה. אבל כל מי שעיניו בראשו הבחין על נקלה בכיעור החיצוני".

לא רק הופעתה החיצונית של אותה ממונה "פיקטיונית" דוחה את הסופר הולנדר. הוא גם בז לדברים שבהם היא עוסקת. אחרי שהיא נוזפת ביועצו הצעיר והמוכשר של השר על כך שרק נשים ספורות במשרד מחזיקות בדרגות בכירות, בניגוד לחוק המחייב ייצוג הולם (בתיאור הספרותי מעוותים הנתונים בצורה מגוחכת), היא מסבירה לו שהיא גם ממונה על מניעת הטרדות מיניות במקום העבודה. "אנחנו מפרשים את החוק לחומרה. אנחנו אוסרים גם על יחסים בהסכמה במשרד", היא אומרת. "יואם אתאהבו?" שואל העוזר. "אתה תעמוד לדין משמעתי. אתה תפוטר", עונה ליבלינג. "נדמה לי שאת מגזימה", הוא אומר. כאן מגייס הולנדר את מיטב דמיונו: "הממונה על מעמד האשה התנשפה בכבדות, חזה העצום עלה וירד. מעניין אם היא לובשת חזייה או ששרפה אותה בשנות ה-60 העליזות. 'אתה מפשיט אותי במבטיך!' צעקה גברת ליבלינג, 'זאת הטרדה מינית!' איפה מצאו את המטורפת הזאת?"

עמדה חשדנית מאוד ביחס לתלונות על הטרדה מינית מבטא הסופר בסיפורה של עובדת מחשוב שמציעה את גופה לסמנכ"ל במשרד כדי שיממן לה קורס הכשרה. כשהוא הודף אותה מעליו בבוז היא מתלוננת כי תקף אותה. מתקיים בירור, הסמנכ"ל מכחיש ולמרות שהיא חוזרת בה ומתוודה באוזני העיתונאי החוקר שלא היה ולא נברא, הוא מפרסם את הפרשה. התוצאה - הסמנכ"ל מתאבד.

בפרק אחר כועסת הממונה ליבלינג על מערכת היחסים בין היועצת המשפטית לחשב המשרד, שני אנשים בוגרים ופנויים. יו"ר הוועדה למעמד האשה בכנסת, אי פרחיה, אשה מתוסכלת שבעלה מסרב לשכב אתה, כותבת מכתב תלונה בעניין ובתגובה שופך עליה החשב דלי מלא מי ביוב.

המכה האחרונה

כשיצירת המופת של הולנדר ראתה אור, שקד כבר היתה חולה מאוד. כשנודע לה עליו ביקשה מבנה הבכור אמנון שיקרא לה קטעים. הוא השיג את הספר והתיישב ליד מיטתה בבית החולים והחל לקרוא. כשהגיע לתיאור של הממונה על מעמד האשה, ביקשה ממנו שיעצור. "היא אמרה שהיא לא רוצה לשמוע יותר", הוא נזכר. חברתה בר-טל מתארת את סערת הנפש שפקדה אותה. "זה כמו קרפיון באמבטיה שנותנים לו מכה על הראש - זו היתה המכה האחרונה. היא כבר היתה חולה. שאלתי אותה מה לעשות. גם אני הייתי נסערת. היא ביקשה שאכתוב מכתב", מספרת בר-טל.

"נציבות שירות המדינה והעומד בראשה אמונים על משאבי האנוש של כל שירות המדינה, הכולל אוכלוסיית נשים גדולה", כתבה בר-טל להולנדר ב-18 ביוני עם העתקים לראש הממשלה ומבקר המדינה. "שימוש בסטריאוטיפים זולים לתיאור נשים בתפקידים בכירים... הערות שוביניסטיות, מעליבות ופוגעות... הן רק חלק קטן מההתבטאויות הקשות של הספר... לא יעלה על הדעת שאדם במעמדך... יביע דעות בצורה כה פוגעת ומבזה. לאן לקח אותך הדמיון? לאילו מחוזות אפלים וחשוכים נגררת? האם יש לך הסבר לדבריך אלו? אם אתה כנציב שירות המדינה מתייחס כך אל האשה, אתה המופקד על שילובן של הנשים, על קידומן, על הכשרתן, אזי אוי לאותו שירות מדינה ואוי לנו אם זה הנציב".

תגובת נציבות שירות המדינה: "אין שום זכר בספר לדמויותיהם של שקד ורייכמן. אלו דברי לעז והבל שהמציאו אנשים המבקשים לנגח את הנציב ואשר לא טרחו לקרוא את הספר. יצוין כי רייכמן פוטר בזמנו על ידי הנציב ועל כן יש להתייחס בזהירות לכל טענה המושמעת על ידו. ספרו של הנציב הנו יצירה ספרותית. בהחלט לא לגיטימי להסיק ממנה על השקפותיו בתחום כלשהו. הנציב פעל בתחום המשמעת, קידום נשים ומאבק בהטרדות מיניות בשירות המדינה יותר מאשר כל גוף אחר במדינה".

זקוקה להערכה

שקד, אומרים יקיריה, היתה טרף קל. "היא היתה אשה גאה שעבדה במערכת שלא הסרים בה אפסים

והיא ידעה להעריך את עצמה. אבל מקור הפגיעות שלה היה רצונה העז לזכות בהכרה. הם זיהו שמאחורי התוחבת והאמביציה לקידום הנשא עומדת אשה שזקוקה להערכה, והם השתמשו בזה נגדה", אומר אחיה התאום אברהם, שכמוה עוסק בהגנה על מינים מאוימים מתוקף תפקידו כרכז שמירת הטבע בהרי יהודה מטעם החברה להגנת הטבע. "היא היתה כמו אברהם. היא שנאה שקרים, שחיתות וטיוח. זה הטריף אותה. ככה היא חונכה על ידי אמא שלה, לרדוף צדק, וככה היא חינכה אותנו", אומר בנה אורי, מוסיקאי בן 25.

בכל היבט של חייה נהגה במחויבות מוחלטת. במשך 20 שנה ניהלה את ועד בית הדירות הקטן שבו התגוררה עם בעלה ושלושת בניה בירושלים. כשהבחינה בפנס כבוי ברחוב, נידנדה לעירייה עד שבאו לתקן, כשמכל הבקבוקים למחזור היה מלא לא הירפתה מהחברה עד שבאו לרוקנו. כשנראה היה לה שעשו עוול לבניה, נלחמה כמו אחרונת הלביאות עד שחשבה שהצדק נעשה. עוד כשלמדה בבית ספר ביאליק בחולון העירה למורה דוד נויברגר שהתרגיל שפתר על הלוח אינו נכון. העיפו אותה מבית הספר לשבוע ובמשך שנים היא כעסה על אמה שלא הגנה עליה משום שנויברגר היה עמית שלה בבית הספר שבו לימדה.

שקד לא הציבה גבול בין המשרד לבית. היא הקדישה שעות רבות בערבים לשיחות עידוד ותמיכה בעובדות שסבלו מאפליה או הטרדה. בני המשפחה נזכרים שבארוחת ערב שבת עזבה את השולחן למשך שעתיים כדי לתמוך בטלפון במתלוננת נגד האלוף יצחק מרדכי. "כשהקטינו מאוד את מכסת השעות הנוספות לאגף שלה אמרתי לה, 'יופי, עכשיו תעבדי פחות', אבל היא לא היתה מסוגלת. היא עבדה שעות לא משולמות, כמעט לבד בלי עזרה", נזכר אורי. בניה התקשו להתמודד עם תסכולה וכאבה. "היא נתנה לנו חיים, אבל אנחנו הפסדנו המון אמא. בשנים האחרונות לא היו לה רגעי אושר רבים", אומר בנה הצעיר יובל, איש קבע ביחידה מובחרת. אורי נזכר שהיה מנסה להסביר לחברים מה אמא שלו עושה. "אה, זו אמא שלך שהרסה לנו הכלי", הם אמרו. כשכבר לא יכלה לסבול עוד, שיתפה שקד את אולמרט במצוקתה. לאחר מותה של שקד כתבה לו בר-טל שהיא מבקשת שידאג לכך שמפעלה לא ירד לטמיון ותמונה לה מחליפה ראויה.

ד"ר אורית קמיר מהאוניברסיטה העברית, מיוזמות וכותבות החוק למניעת הטרדה מינית, חושבת שצריך לעגן בחוק את הסמכויות של הממונה על קידום והגנת נשים בשירות המדינה. "בתפקיד הזה את תוקפת בכירים שיש להם חברים שהם יותר בכירים ממך, את עומדת כמו חומה בצורה מול טענות על כך שהמתלוננות הביאו את זה על עצמן, את מלווה אותן הביתה ומחפה עליהן מול בני זוג ושכנים ועיתונאים. את בשחיקה יומיומית. אני לא הייתי עומדת בזה", אומרת קמיר. "מערכות דרכן לשמר את עצמן וכל מי שחושף שחיתות כמו הטרדה מינית, המערכת מתלכדת נגדו וסוגרת שורות. כל מערכת יודעת מה לעשות כדי להבאיש את ריחו של מי שמאיים עליה, להתרחק ממנו, לנדות אותו, להשחיר את שמו כדי לדרדר את אמינותו".

הדרך הסטריאוטיפית הפשוטה ביותר להשחיר את שמה של מי שמאיימת על סדרי בראשית היא להציגה כאשה "לא תקנית", אומרת קמיר. "אנשים שהם רק נחמדים כל הזמן לא יכולים לעשות תפקידים כאלה. הם חייבים להיות חזקים ובוטים ומחוספסים. כשגברים הם כאלה זה מובן מאליו. זה מאדיר את הגבריות שלהם. אצל נשים זה מוצג כמשהו לא נשי. רוב הציבור נופל במלכודת הזאת. חשוב שאנשים יידעו שלרבקה היה צד ציבורי בוטה ותקיף, אבל היא לא היתה פלקט. היא היתה אשת משפחה חמה ומשקיעה, חברה קרובה ומסורה, היא היתה אכפתית ותומכת ואנושית. התפקיד שלה הצריך עוצמות כמעט לא אנושיות ומחירים אישיים. חשוב להדגיש את הגבורה הנדירה שלה. רבקה גידלה את החוק למניעת הטרדה. בלעדיה אני לא יודעת אם הוא היה פורץ מהנייר שעליו נכתב".*

הארץ, 29.9.2006

Book of Abstracts

November 2005 - August 2006

On the cover:
Rivka Shaked-Illuz
Born: 16 August 1947
Died: 24 August 2006

Editor: Dr. Esther Hertzog
Design, Graphics and paging: Maya Bein-Nachal
Photography: Yochi Yahel
Printing: Magadla - marketing, publishing and printing

December 2006
© All rights reserved

www.w-p.co.il

The steering committee thanks Friedrich-Ebert-Stiftung, and Mr. Hermann Büntz, the foundation's director in Israel, for their generous support.

Women's Parliament

Platform for Politics from another Perspective

Dr. Esther Hertzog
Women's Parliament coordinator

Background

Israel's Women's Parliament is a platform for critical and feminist debates on the prevailing policies and discourse in Israel. The Women's Parliament was founded in 1999 by Shin – the Israeli Movement for Equal Representation of Women; The Friedrich Ebert Foundation; Beit Berl Academic College; and Hen - Hertzlia Women.

The steering committee of the Women's Parliament consists of the following members: Yael German (mayor of Hertzliya), Dr. Linda Efroni (economist and advocate), Dr. Varda Granot (school director), Iris Avraham (vice mayor in Giv'atayim), Ragda Masalha (director of the infancy educational center in El Kasami College); Oranit Levy-Spektor (regional instructor in JDC Israel); Yonna Markovitz (advocate), Nadin Holander (organizational consultant), Dr. Esther Hertzog (social anthropologist and Women's Parliament coordinator), Ruth Reznik (head of L.O – no to violence and director of women's shelters), Ibtissam Mahamid (social activist), Dr. Zviya Walden (linguistic researcher), Barbara Swirski (head of Adva center for Social Justice), Yochi Yahel (head of the association for tenants' protection), Goldy Koren (police officer and spokeswoman), Merav Michaeli (journalist), Ziva Kohen (construction entrepreneur), Prof. Smadar Lavie (anthropologist and social activist).

The Women's Parliament conducts 6 sessions a year. It held 42 sessions between November 1999 and August 2006. All of them focused on the feminist perspectives of diverse subjects, ranging from the state budget, educational and welfare policies, peace and national conflicts, terror and war issues, military service, elections and political representation, media coverage, crime and violence, political corruption, and the state abductions of children from disenfranchised mothers.

Locations of the sessions: The Parliament sessions were held all over the country. They were organized with the cooperation of mayors' advisors on women's issues in: Hertzliya, Kiryat Shmona, Beer-Sheba, Tel Aviv, Jerusalem, Haifa, Holon, Peki'in, Kfar-Saba, Tira, Ramat-Gan, Jiser El-Zarka, Giv'atayim, Daliat El-Carmel, Shoham, Rosh Ha'ayin and Rishon Lezion. Two sessions took place in the regional councils of Gezer and Lev Hasharon, and a few were organized in institutions: Beit Berl Academic College, El Kasami College, an Army base and Neve Tirza women's prison.

The impact of the Parliament: The debates in the Women's Parliament sessions promoted some significant feminist and social initiatives, such as the coalition against pornography, which succeeded in passing a law against pornography broadcasts on public television; a forum against sexual harassment; Jewish-Arab women's leadership group (Anwar) that strives to advance gender equality and mutual activities for peace.

The Women's Parliament has done well in terms of raising public awareness to various issues. The debates had an evident impact on the public discourse concerning "the trafficking in women" and on the understanding of the connection between prostitution, the trafficking in women and pornography. The Women's Parliament had put on the public agenda issues like the economic discrimination and exploitation of women in the labor market and their exclusion from the political power centers and other spheres of public influence.

Another significant achievement of the Women's Parliament is the public exposure that it offered women with evident accomplishments in the professional and social activity spheres, through their appearance on its Panels. More than 220 women have presented their vast knowledge, insightful interpretations, moving testimonies and impressive professional experience at the Parliament's debates. They articulated the multiplicity of Israeli women's voices emanating from a variety of groups: religious, secular, Jewish, Arab, lesbian, Ashkenazi, Mizrahi and others.

Over 6,000 women from diverse backgrounds attended the 42 Women's Parliament sessions between November 1999 and August 2005.

A summary of the sessions that took place between November 2005 - August 2006:

Six sessions were carried out in the seventh year of the Parliament's activity. They took place in different locations in the country, in the center and in the periphery, in Jewish cities and in an Arab town, in a College campus, in a theatre and in city halls. Some 35 speakers presented narratives and expert opinions and approximately 1,000 people attended these events.

The "tender-age care" was the topic of the first session, which took place in November 2005. It took place in Tel Aviv and was hosted by Smadar Sinai, the head of the Women's unit in the Kibbutz movement. Dr. Orly Binyamin convened the discussion and the panelists were: a "Mother", Aviv Yahalom - a "Father", Dr. Rona Schuz, Adv. Tagrid Jahshan, Dr. Odeda Peled and Prof. Smadar Lavie.

This session took place on the background of the Schnit committee, formed by Tzipi Livni (minister of Justice), who instructed its members to consider changing the existing clause of "tender-age care". Men's organizations were trying to avoid this session from taking place, using threats and slanders. The mother's testimony as well as the analyses that were presented in the event demonstrated the severe implications of changing the law. Findings of studies and personal evidence were

presented and indicated the long-term disastrous outcomes that children and mothers are going through, as a result of "equal parenthood" practices, applied by the courts and welfare services.

"Dovrat's report, the economic policy and teachers' status" was the subject of the Parliament gathering in January 2006. It took place in Ra'anana under the auspices of its mayor, Nachum Chofri. Adv, Ada Ravon convened the discussion and the panelists were: Yael German, Irit Zehavi, Yaffa Ben-David, Dr. Dalia Liran-Alper, Barbara Swirski, Ofra Donski and Dr. Linda Efroni.

The session took place on the eve of the teachers' union elections and the organizers were threatened by the heads of the teachers' union, who demanded to postpone the event. They tried to prevent Yaffa Ben-David, who competed over the union's leadership, from appearing on the panel. The discussants criticized the teachers' union for not being run properly and for its poor representation of teachers', most of whom are women, interests. The ongoing economic policy was criticized for deteriorating the situation of the educational system and of teachers, namely of women. Also, it was suggested that the implementation of some of the recommendations included in Dovrat report could profit women.

"Social security: Socio-economic principles of the Feminist Organizations' Coalition for the 2006 elections" was the topic of the Parliament gathering in March 2006. It was hosted by Effi Shtanzler, the mayor of Givata'ym. Gal Gabai convened the discussion. The organizations' positions were presented by: Ilana Afllalo-Peretz, Maya Saifan, Hannah Beit-Halachmi, Yehudit Oppenheimer, Ruti Gur and Tal Kremmer-Vadai. Dr. Marina Solodkin, Shelly Yechimovitz, Leah Ness, Ran Cohen, Yuri Shtern and Asma Agabria presented some of the parties participating in the elections.

The Feminist organizations' representatives presented the basic agenda of the coalition and its demands of all political candidates in issues such as: violence against women, employment, representation in conflict resolution processes etc. They called on them to commit themselves to promote these issues when and if they become Parliament members.

Leah Ness, who represented the Likud, was loudly criticized by the audience for Netanyahu's anti-social policies.

"Women and entrepreneurship" was the topic of the Parliament session in May 2006. The gathering took place in Shoham under the auspices of its mayor, Gil Livne. The panelists were: Dr. Syvil Heillbrun, Adv. Irit Rozenblum, Yoseffa Taviv-Calif, Dr. Yehudit Zusmanovitz, (ex) Chief warden Orit Adato and Iris Peled.

The main arguments presented in the discussion described the special difficulties women face, as compared to men, when entering the business world.

Some practical recommendations were offered to the women in the audience. "Small businesses" were suggested as most suitable for women who set out to start new careers and independent life. The discussion appeared to suggest that the growing process of women entering the business world is connected to deliberate feminist activity, which aims at both encouraging women's independence and raising their feminist awareness.

"Higher education and women's status" was the topic of the Parliament session in June 2006. It took place in Baka El Garbia, and was hosted by the El Kassami College. Hiba Yuness convened the discussion and the panelists were: Fatme Kassem, Dr. Erela Shadmi, Ragda Masalha, Rina Cohen, Asmaa Nader Ganaim, Leah Shakdiel.

The patriarchal structure of the academic world, which excludes peripheral groups from integrating in its higher ranks, was emphasized by some of the discussants. The unique complexity of the Arab society was described as oppressing young women who strive to acheive educational empowerment and gender equality. At the same time these women face another oppression, as being part of the Arab oppressed minority in Israel. At the same time an alternative of egalitarian academy, one that respects a variety of knowledges and accepts people without selection, based on religion, gender, origin etc., was presented as a realistic alternative.

"Electing a woman to presidency", was the subject of the session that took place in august 2006, in Hertzlia, under the auspices of the mayor Yael German. Adv. Dana Savorai convened the event and the panelists were: Ran Melamed, Lili Galili, Dr. Aliza Lavie, Shula Keshet, Yael German and Prof. Emanuel Marx.

This gathering of the Women's Parliament started a campaign for electing a woman to be the first woman president in Israel. Six candidates were presented: MP Kolet Avital, Prof. Naomi Chazan, Prof. Chana Safrai, Esther Eilam, Ruth Reznik and Prof. Rina Shapira. They were described as having conspicuous merits, both in terms of professional excellence and their commitment to social change and gender equality. It was suggested that every one and each of them would probably change the atmosphere and develop new initiatives in the president's house. It was also suggested that under the current circumstances, in which the president is accused of sexual harassment, they will enhance human and equal attitude to all.

The Friedrich-Ebert Foundation - a longtime partner of the Women's Parliament

Hermann Bünz
Director of the Friedrich-Ebert Stiftung in Israel

It is my honor to present the activities of our longtime partner, the Women's Parliament in Israel, in 2006. Especially in the light of the political and social events in Israel, we appreciate to hear a feminist position in the discussion.

This year the Women's Parliament focused on a variety of topics that are currently discussed in the Israeli public, such as the employment of women and the education and status of Jewish as well as Arab Israeli Women in universities. Also, alternatives for the current status of the president were argued, as well as the war with Lebanon from the women's point of view.

In all our discussions, the participants of the Women's Parliament never hesitated to clearly emphasize their own point of view. This makes the Parliament's meetings sometimes controversial, and always helps to broaden one's horizon. All of this ensures that the Women's Parliament is acknowledged as an important part of the political and social discussion in Israel.

As the Friedrich-Ebert Stiftung is aiming to promote the status of women in society, I am very proud of the FES being a longtime partner of this unique project. Nevertheless, the entire initiative would not have been possible without the wholehearted devotedness and the strenuous work of Dr. Hertzog. All the team of the FES is grateful for the efforts and the energy that she and many other women are investing into the Women's Parliament over the years.

In this context I would like to point out the relevance of the international exchange of ideas regarding women's rights. The fruitful ideas gained in the previous meetings on national issues, for example those that developed from the discussions about the position of women in relation to career, work or war, are surely worthwhile to be implemented in the international context as well. Therefore, I wish the Women's Parliament ongoing success in the future and lots of new ideas and developments.

Women's Parliament

A Platform for Politics from another Perspective

Book of Abstracts

November 2005 - August 2006

Rivka Shaked
General Supervisor
Women's Status
Civil Service Commission
1947-2006